

קובץ גליונות

פרשת ויקרא, זכור, צו ופורים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

והיו עיניך רואות את מורריך

שחשמחה במעונם

ברכת מזל טוב לירידינו היקרים
המסייעים רבות בהוצאת ובהפצת קובץ גליונות
לאלפי חלומדים ברחבי הארץ
הר"ר רב ויסקי - קרית שמונה - לחולת הבן
הר"ר משה יצחק - קרית ספר - לנישואי הבת
יחי רצון שחשמחה תשרה בביתכם תמיד
ותזכו לרוות מכולם רב נחת ושמחה עד בלי די

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

לכל חלומדים החשובים

ב"ה זכינו להגיש בפני חלומדים קובץ מורחב מלא וגרוש
בדברי תורה חלכה ואגדה לפרשיות ויקרא צו וענינו
פורים אנו מתנצלים בפני כל אותם ששלחו חומרים
חשובים ולא היה מקום להכניסם לקובץ מורחב זה,
אחת חסיבות נובעת מחוסר ממון להדפיס קובץ מורחב
יותר,

ע"כ קוראים אנו לכל הקוראים החשובים בואו וחיו
שותפים קבועים אף בסכום קטן אבל קבוע למען נוכל
תמיד להדפיס את כל החומרים החשובים המגיעים אלינו
מדי שבוע.

בברכה מרובה
מערכת 'קובץ גליונות'

חודעה חשובה

שבוע הבא לא יצא קובץ
הקובץ הבא יצא לאור לקראת פרשת שמיני.

ש"ס סיון	שלח		
כ"ו סיון	קרח		
ג' תמוז	חוקת		
י' תמוז	בלק		
י"ז תמוז	פינחס		
כ"ד תמוז	מטות		
ב' אב	מסעי		
ט' אב	דברים	שמיני - פרה	כ"ג אדר ב'
ט"ז אב	ואתחנן	תזריע	א' ניסן
כ"ג אב	עקב	מצורע-שבת הגדול	ח' ניסן
ל' אב	ראה	חג הפסח	ט"ו ניסן
ז' אלול	שופטים	קדושים	כ"ט ניסן
י"ד אלול	כי תצא	אמור	ו' אייר
כ"א אלול	כי תבוא	בהר	י"ג אייר
כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה	בחוקותי	כ' אייר
ו' תשרי	ויילך - שבת שובה - יו"כ	במדבר	כ"ז אייר
י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות	נשא - חג השבועות	ה' סיון
		בהעלותך	י"ב סיון

לכל הקוראים
והחלומדים החשובים
שליט"א
הקדישו ע"ג הקבצים
את יקיריכם באחת
משבתות השנה
ותזכו להיות שותפים
בזיכוי הרבים הגדול
להגדיל תורה
ולאהדירה.

להקדשות ע"ג הקובץ
או המעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם
ובכל עניני קובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.gilyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל
ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@googlegroups.com

יו"ל בסיוע:

יתדות תשמו

להחדרת ערכי

היהדות ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי
הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן
'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות,
או בטלפון:
נדרים פלוס:
03-7630585 - שלוחה 486
קחילות:
073-2757000 - שלוחה 4311
או בהעברה לבנק: מרכנתיל-
17
סניף: 745
מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 324 פרשת ויקרא-זכור
תשע"ט שנה שביעית

גליון זה יו"ל לזכות בני היקר הי"ו
שיזכה להצלחה רבה בכל מעשיו וענייניו
ויזכה לדאות ישועה שלמה במהרה
נודב ע"י ר. ב. ניו יורק

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

בדידי הוי עובדא

סיפר לנו הר"ר אפרים הולצברג שליט"א לפני כשלושים שנה, התפללתי מדי בוקר במניין ותיקין בכותל המערבי - במניין של המקובל הרב דרזי שמואל זצ"ל.
פנו אלי הכהנים ממנייני הוותיקין בבקשה: בסיבוב הכביש הפונה מהרובע הארמני לרובע היהודי, ישנה כנסיה ארמנית, ובחצרה קברי עכו"ם משנת תש"ח, מתקופת המצור על העיר העתיקה. עצי האורן הנטועים שם צמחו מעל הקברים שבחצר הכנסיה, והתפשטו עד מעל לכביש, והאחילו על הכביש, ועל העוברים אל הכותל. וביקשו לסלק את המפגע.
שאלתי אותם - הרי קברי עכו"ם אינם מטמאים? והשיבו לי: כתוב "וקידשתו". אנא, טפל בבעיה.
פניתי לעירייה פעמים רבות, בלא שום תועלת. העברתי את הבקשה למרן ר' חיים, לברכה בנושא זה. והנה זה פלא, מיד באותו חורף ירד שלג כבד מאוד, מגג ביתי הסמוך ונראה, שמעתי וראיתי אין העצים קרסו תחת כובד השלג, תפילה עושה מחצה.
להמשך גיזום ענפי העצים שנותרו, מצאנו פתרון יצירתי.
וכך הוספה קדושה לכהנים הבאים לשפוך שיחם בכותל המערבי, בזכות ברכת ר' חיים שליט"א.

מה שאלתך במשתה היין

אי"ה לקראת חג הפסח הבעל"ט, אנו עומדים להוציא "קובץ גליונות" מיוחד ומפואר מכבשונם ותורתם של מרנן גדולי הדור שליט"א ויצוק"ל, במהדורה מיוחדת של למעלה מרבעת עותקים. בעקבות ההוצאות הדפוס האדירות נבקש את עזרת הציבור.

כהכרת הטוב מיוחדת, כל מי שיתרום למעלה ממאה שקלים, נכניס את שמו ובקשתו בימי הפורים הבעל"ט אצל מרן שליט"א, לבוא אל המלך להתחנן לו ואי"ה זכות הפצת התורה וברכת מרן שליט"א יחישו ישועה וגאולה לכלל ולפרט.

פנינים על הפרשה

"ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'" (ד, יג)
אמר רבינו שליט"א: יש שלשה חילוקי דינים, יחיד חייב קרבן על שגגתו, ב"ד חייבין על מה שעשו על פי הוראתו ולא על שגגת עצמן, וכהן משיח חייב על שגגתו שעשה אבל עפ"י הוראתו.
וטעם החילוק: ב"ד הם המורים הלכה לעם, ואין מצוי שיעשו בשוגג עבירה, אבל יתכן ששגגו בהוראה, ודרכם להורות לציבור, ולכן חיובן ע"י הוראה של הציבור שעשו על פיהם, וכן משיח - הנה כה"ג דינו שיהיה גדול בתורה, כך אמרו ביומא (י"ח, א') שכה"ג גדול בחכמה, ואין מצוי שישגוג סתם, אלא שעשה שוגג עפ"י הוראתו, אכן הוראתו לעצמו שאין דרכו להורות לציבור.
מה שאין כן מלך יתכן שיהיה גם עם הארץ, עיין הוריות (י"ג, א'): חכם קודם למלך, חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך ישראל שמת כל ישראל ראויים למלכות, ולכן הוא עשוי לשגוג בעבירה, ולכן משיח שעבר מכהונתו נשאר בדינו, ומלך שעבר ממלכותו פקע כל דינו, כי משיח הוא גדול בתורה ושלכן נעשה משיח, ומשום כך נשאר בדינו, ולא כן מלך שע"ה הוא, ואם אינו מלך - אינו כלום.

(דרד שיחה)

עלי שי"ה

"הנסיעה למירון"

בימים אלו מורגשת תכונה גדולה והתרגשות רבה לקראת נסיעתו הצפויה שמתקיימת אי"ה בימים אלו, לקברו של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, במושב מירון בצפון ארץ ישראל.
למעשה, פעמים ספורות שהה רבינו על קברו של התנא, היה זה בעיקר כשהוזמן להיות סנדק במירון או במושב הסמוך, אז היה עולה אל הציון ומעתיד דקות אחדות לישועות הכלל והפרט. אלא שמהפעם האחרונה חלפו שנים רבות, וכעת אי"ה יעלה שוב להתפלל על תורמי הצדקה לטובת רשת הכוללים "יששכר באוהל" של רבי אלחנן ויסברוד שליט"א.

השבו. בתוך ביתו פנימה, התייחס רבינו לענין בקצרה, כשביטא בדברים את גודל הענין לעלות על ציונו, וזה דבריו 'תפילה על קברו של תנא זה יש בה מעלה יותר משאר התנאים בארץ ישראל, וכי פעמים עדיף תפילה שם מאשר בכותל המערבי' (אבל בדרך כלל מורה כי תפילה בכותל מערבי עדיפה).

עם זאת, חשוב להדגיש מה שרבינו חוזר ואומר: אין פטור מתלמוד תורה מחמת נסיעה למירון. ומי שמתבטל על ידי זה מלימוד, טוב לימוד התורה מכל נסיעות שמעולם. הנסיעה היא למי שיכול ללמוד בדרכים, או למי שמוכרח מסיבות שונות ליסוע.

בחודש טבת תשע"ז, לקראת זאת הנוכה, אירגנו תפילה מיוחדת ע"י ארגון צדקה על קברו של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי. וביקשו מכמה גדולי תורה להצטרף לנסיעה, ביניהם מהגאון הגדול רבי שמואל יעקב בורשטיין זצוק"ל. ראש ישיבת קרית מלך, אלא שהגרש"י חשש מביטול תורה וגם שהדבר יפריע למסירת השיעור למחרתו, הוא שטח את שאלתו למרן שליט"א, והתשובה היתה: אין לו חיוב ליסוע, אבל מכיון שהוא נוסע לטובת ענין של צדקה שהוא מצוה, יש בזה מעלה גדולה ואם בכוחו - נכון שיסע. הסוף היה שהגרש"י זצ"ל נסע וחזר בכוחות מחודשים.

ונייחל שיתקבלו כל התפילות, וזכות הצדקה תעמוד לכלל ולפרט לחיושע בכל מילי דמיטב.

בברכת שבת טובה
יחזקאל שניידמן

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

פאהדף היוםיפ

"בענין אין הברכה מצוי' אלא בדבר הסמוי מן העין"

חולין ק"ה ב' א"ל כל מילי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשותא למשקל מיניה עד דמשכח מידי דהפקרא. והק' התו' בתענית ח' ב' דא' שם ת"ר הנכנס למוד את גרנו (והיינו במודד לעשר כמ"ש הפוסקים ע"י מ"ב ס"י ר"ל סק"ד) אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה [פרש"י שמתברך ורבה מאליו] מדד ואח"כ בירך ה"ז תפלת שוא לפי שאין הברכה מצוי' בדבר המדוד כו' אלא בדבר הסמוי מן העין [דהוי נס נסתר שאין כל אדם ראוי לראות נס נגלה. רבנו בחיי ר"פ תשא וכ"כ תו"ח ב"מ מ"ב א' ו] ובסוגיין מב' שהשד אמר שאין לו רשות ליטול מהמדוד ות' דהיא הנותנת שאין לו רשות ליטול אלא מהפקר ומה שנתרבה בשביל הברכה הוי כמו הפקר [ואין הכונה הפקר ממש שהרי ברשותו הוא אלא כיון שעדיין לא נודע לו מזה הוי כהפקר לענין זה]. ומב' שהברכה גורמת שכרי שה' בו כור א' נעשה ב' כורים וכה"ג וקשה א"כ איך מעשרין הרי מה שנתרבה בנס בשביל הברכה אינו גידולי קרקע ופטור ממעשר וי"ל דנתרבה בשוה אפ' למ"ד אין בילה הברכה מתרבה בשוה בכ"מ ונמצא מעשר מחיוב על חיוב ומפטור על פטור, אך לפ"ז לא יוכל לתרום מכרי על חברו או משל מב' אנשים דשמא זה נתברך יותר מזה, ועוד ק' איך נוטל תרומה ובפרט אם נוטל חטה א' כדן תורה, ושמא נוטל החטה שנתרבה מהברכה ותורם מהפטור על החיוב אך אפשר כיון שכך מנהג העולם שמתרבה בשביל הברכה וגם אינו ניכר הוי בכלל גידולי קרקע ובהכי חייב רחמנא וצ"ע.

(דרך אמונה פ"ב מהל' תרומות ה"א בה"ל ד"ה אוכל ע"ש עוד)

בעת סעודת שבת דפרשת זכור אמר לי רבנו. בבית הכנסת כאן הקורא חוזר על כל הפסוק, אבל אצל החזר"א חזרו רק "תמחה את זכר" בלבד, אך הבעל קורא טוען כי אם יש אפשרות לחזור על כל הפסוק למה לא לחזור.

ש: לכאורה הרי מגרע בכך, כי כיון שסיים את כולו כבר יצא ידי חובה, והרי אין החזרה הזו מעכבת בדיעבד, ואם כן שוב לא יוסיף כלום במה שחוזר, כי כבר יצא.

ת: הוי כאילו התנה שאינו רוצה לצאת רק במה שבאמת עדיף.

ידוע בשם הגר"ח אם יש לו ב' אתרוגים, אחד יפה מאד ספק מורכב ואחד לא יפה ובודאי לא מורכב, יקח קודם את הספק מורכב, שאם יקח הוודאי, כבר יצא ידי חובה, ושוב לא קיים את ההידור בשני, ומדוע שלא נאמר גם באתרוג שמתנה לצאת במה שעדיף? שם גרע כי כבר נטל את הד' מינין והניחן ונגמר, אבל כאן עדיין עסוק וממשיך הקריאה, ושייך יותר ענין התנאי לצאת במה שעדיף.

במשנה ברורה דן מהו לגבי מי שקרא מחצה מהמגילה בעל פה. והנה, ספרו את התיבות של המגילה ומצאו שמספר התיבות אינו זוגי, ואם כן לא שייך מחצה, וצ"ע. וחכם אחד כתב לתרץ שהמדובר במגילה שנכתבה בלשון לע"ז, עוד רצה לומר שיתכן שמחצה הוא גם על כמות הכתב כגון אם יש ל' עמודים וקרא ט"ו. תגובת רבנו: זה ודאי לא נחשב מחצה, אכן צריך לספור את האותיות של המגילה ולא את התיבות. ועוד, שיש אותיות שאינן נאמרות כגון ' דתיבה, ואם כן צריך לדעת מה נחשב בחשבון ומה לא.

(כל משאלותיד)

א יפה מראה פ

נפש כי תחטא בשגגה (ד' ב')

פרשת השבוע, העוסקת בעניני ודיני הקרבנות, אין יותר מתאים מלהזכיר את נושא הזהירות להולכי דרכים ונוסעי בכביש. שלא פעם ולא פעמים יכול להביא את הנהג או את הנוסע לידי נזקים חמורים בגוף ונפש ר"ל.

לפני שנים רבות, נסע מרן שליט"א עם להבחל"ח אביו מרן בעל הקהילות יעקב זי"ע באוטו לדבר מצוה, בעודם בנסיעה הבחין מרן זצוק"ל שהנהג עשה עבירת תנועה, שנסע שלא לפי חוקי הנסיעה. מיד, באפשרות הראשונה שהיתה, פנה לבנו שליט"א ואמר לו, בוא ונרד. אחרי שירדו אמר מרן זצוק"ל, כי אינו מעונין ליסוע אחד שלא נוהג כחוק, כי זה יכול לגרום לשפיכות דמים.

והנה מיותר לומר כמה מרן זצוק"ל חס על זמנו, ולא איבד שום שניה לריק, ומזה שירד וחיתה לאוטו אחר הרי שראה חשיבות עליונה לענין זה של זהירות בדרכים.

וכבר היה כמה מעשים, שהגיע יהודי למרן שליט"א וביקש ברכה על משפט שיש לו אודות עבירת תנועה, ומרן שליט"א התחמק מלברך, ואמר שאם הוא אשם ולא נוהג כשורה, אדרבה, מגיע לו עונש על כך, ולא יהיה חוטא נשכר. וגם כשהוא עצמו נוסע באוטו משתדל לחגור בכל פעם את החגורת בטיחות.

בתמונה הנדירה:

מרן שליט"א נכנס לרכב בחזור מחתונה של אחד הנכדים, ותיכף חוגר עצמו בחגורת הבטיחות, לקיים מצות עשה 'ונשמרתם מאוד לנפשותיכם'.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

א רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

גיליון מס' 325 פרשת צו
תשע"ט שנה שביעית

גליון זה יו"ל לע"נ
דבורה יהודית בת משה ישכר
נלב"ע ט' ניסן תשס"ח
תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

עניני פורים ודברי תורה בסעודת פורים

כמה שיחות הנכנסים שתויי יין - עם רבנו

בסעודת פורים, פלוני אמר כי ר"י גלינסקי אמר פעם שברכותיו שוות יותר משלרבנו, כי בסיום ש"ס ברח את רבנו א"ה לשנה הבאה, ורבנו אמר לו "וכן למר", וברכותיו נתקיימו, וברכות רבנו לא... תגובה: זה לא יתכן שברכותיו שוות יותר, שכה הרי אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, וכמה שיותר הדיוט יותר מועיל הברכה. אם כן ברכותיו יותר שוות, ע"כ.

ושבו בפעם אחרת שאמרו כן, הגיב רבנו: ברכותיו יותר שוות וכו', אבל, אם אתה חושב שאפשר לגמור ש"ס עם ברכות, זה טעות, צריך ללמוד, ואז גם ברכותיו יהיו מועילות.

זכרה על היין - בפורים. סעודת פורים תש"ע. אמרתי, כי איתא בספר צרור המור פר' כי תבוא שכמו שאמרו חז"ל זכור את יום השבת וגו' זכרה על היין כך זכור את אשר עשה לך עמלק זכרה על היין, והיכן, בחייב אינני לבסומו בפוריא. ואינו מובן, דבשלמא בשבת יש את החשיבות של האמירה על היין, אבל בפורים אין אמירה שהיא החשיבות? ברמב"ם מבואר שזכרה זה יין והסעודה וגם זה ענין חשיבות של יין, וזה שייך בפורים - שתיתי היין. אח"כ שאלו אם אשה חייבת בחייב אינני, והשיב: בשמחה כן, יין לא. אמרתי שלכאורה זה תלוי אם אשה חייבת בזכור, והשיב (לכאורה בחיך): סגי מה שבעלה שותה.

לפני הסעודה, נכנסתי עם ידידי שהביא את בנו בן ג' לחלאקה, ואמר רבנו: הרי העושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה לעולם, ולא יצמחו לו שערות. המשיך וסיפר: פעם אחת בפורים אבא תיקן כיסא שנשבר, ומאז תמיד היה חוזר ונשבר.

פורים תשס"ח אמר לי רבנו בחיך: שתיתי יין ונשכבתי לישון לקיים מצות עד דלא ידע, אך לא נרדמתי, ואפשר שגם בזה שרוצה לישון גם מקיים המצוה, ונימא - עד דלא ידע, ולא עד בכלל... אח"כ אמר: פעם אחת השתכרתי בפורים, ולא בכוונה,

כי הלכנו לראשי הישיבה ואצל כל אחד נתנו קצת יין ומזה השתכרתי, והיו צריכים לנסוע איתי במונית הביתה, ואמר לי החזון איש - לא זה רוצה התורה. ובדרך כלל מנהגי לשנות מעט ומשפיע על הראש, ואני הולך לישון.

סעודת פורים תשע"א שאלתי, מה הביאור במה שמביאים בשם הזה"ק שכיפורים כפורים? בדרך פשטות הכוונה, שבפורים היתה סכנה ביום המלחמה, והם שבו בתשובה, ולכן פורים זה זמן לתשובה גם לדורות.

ביעת הסעודה תשס"ו, דיברו כי יצאו לאור ספרים הרבה על מגילת אסתר, לפתע חיך רבנו: אחד בא לרב וספרו בידו על קהלת, אמר לו הרב אתה כמו המלבי"ם, שאלו האיש וכי הספר כל כך טוב? אמר לו הרב: כאשר המלבי"ם חיבר את ספרו על אסתר אמרו עליו, הרי אחשוורוש מלך טפש היה ולפי ספרו של המלבי"ם היה חכם [המלבי"ם עשהו לחכם], וכן אתה, הרי שלמה המלך ע"ה חכם היה ולפי ספרך טפש היה.

בשושן פורים בדרך לסעודה, שאלתי: היום שושן פורים מה אומרים אחד לחברו? אפירלאכער גוטען ספק שושן פורים.

ספרתי, שאחד אמר לרבי יעקב קמינצקי אתם הליטאים אינם יודעים להעריך מה היא שתיתי יין. ובמגילה כתוב "כטוב לב המלך בייך" והרי מלך הוא רמז למלכו של עולם, וא"כ הרמז הוא: כטוב לב המלך, מתי, בייך.

אמר לו רבי יעקב: אם מלך אינו כפשוטו אלא מלכו של עולם, אם כן גם יין אינו כפשוטו - אלא יינה של תורה. ורבנו נהנה מאד.

נכנס יהודי בסעודת פורים תשס"ג ושאל אם אכל דבר עם הכשר טוב ונתברר שהיה אסור האם זה שוגג או אונוס? מדין הורו ב"ד שיש חטאת מפורש שזה שוגג, ובגוונא שסמך על הרוב אם זה אונוס יש תוס' בריש פרק החולץ, ויש סתירת בתוס' בזה. א.ה. כמדומה שהכוונה לתוספות פסחים ע"ג ד"ה שוחטו.

עוד שאל: האם נכון שמלחמת גוג ומוגוג יהיה ג' שעות? זה מובא במדרש תלפיות.

סיפר רבנו בשם הרב מפונבויז' שפ"א ר' א. זצ"ל השתכר בפורים ובקש מתלמידיו שיבדקוהו אם הוא כבר בשיעור שעד דלא ידע, והרב מפונבויז' שאלו על הר"ן בנדרים ח. נידוהו בחלום והתירוהו בחלום אסור כי אין חלום בלא דברים בטלים ולכן אפשר שההיתר לא נכון. ושאלו הרב מפונבויז' למה לא נימא הפוך אפשר החלום דברים בטלים והתרה אמת ותיירץ ר' א. כי מספק לחומרא. אז אמר לו הרב מפונבויז' - הגעת כבר לשיעור עד דלא ידע.

בפורים תשס"ב פלוני שיכור אמר לרבנו: מילתא דבדיחותא, כי מספרים על לץ אחד שחזר ביום ד' מבית הבראה וביקש לעשות הבדלה אמרה לו אשתו הרי היום לא מוצ'ש השיב לה כי הבדלה עושים במוצאי יום מנוחה. ת: אבל יש הבדלה גם לא במוצאי שבת... כי בירושלמי אמרו במוצאי שביעית ב'הקהל' עושים הבדלה, ושמעתי בשם חמי [שליט"א] שדעתו שבכל מוצאי שביעית יכוון בהבדלה גם על השביעית.

למחרת פורים. סיפרתי לרבנו כי ר"י גלינסקי זצ"ל אמר בפורים בבדיחותא - אלה ברכב ואלה בסוסים "ואנחנו" איך אנחנו נוסעים [בשם ה' נזכר], כאשר מתחילים שמע ישראל ואהבת נוסעים לארה"ב לאנגליה...

תגובת רבנו: גם בחז"ל מצאנו קושי בכוונתם בירושלמי פ"ה ברכות יז: סה"ד. ואף רב חייא אמר שקשה לו, והרי גבי רבי חייא בבא מציעא פה: איתא אחתינהו לר"ח ובניו אמר משיב הרוח ונשבה זיקא וכו' והיה להם תפילה בכח גדול כזה, מ"מ היה קשה לו. וכבר כתב הראב"ד סוף הלכות ק"ש שחכמי הגמ' קשה היה להם בכוונה.

שם זה מחמת הרהורי תורה שלהם כדאיתא במפרשים שם? נכון, זה הפריע להם.

(כל משאלותיך)

בברכת פורים אה וסבת סוס
יבצח יאסערס

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, וש"ת מרבינו.

בדידי הוי עובדא

סיפר הגאון רבי יהודה שינקר שליט"א: היה זה לפני למעלה מיוכל שנים ביום הפורים קרא לי רבי יצחק דרשוביץ זצ"ל לבוא לשמח את רבי נפתלי טפלי שהיה מדוכא מלידתו ביסורים בגופו, וככל שגדל והתבגר הורע אצלו מצב גופו, ויסוריו גדלו והיה מיוחד בקבלת היסורים כשלא התלונן וקיבל את כולם בסבר פנים יפות, וכשנכנסנו לביתו סביב מיטתו ישבו חבריו משיבת לומז'ה, וביניהם רבינו מרן שר התורה שליט"א והגאון רבי דבורץ והגאון רבי עקיבא טננבוים והגאון רבי בערל וינטרוב ורצו לשמחו. אני הייתי במצב מרומם אחרי קיום מצות היום של 'חייב אינני לבסומי' והתחלתי לשיר וכדי לרומם את מצב רוחו של רבי נפתלי עלייתי על השולחן לפזז מולו ועמי עלה על השולחן לא פחות ולא יותר מרן שר התורה שליט"א ויחדיו רקדנו קרוב לחצי שעה בהתרגשות גדולה כשמדי פעם מרן שליט"א קורא לעבר חברו ר' נפתלי ר' נפתלי כדי לשמחו והשמחה הלכה וגדלה. (ג.י.)

מה שאלתך במשתה היין

א"ה לקראת חג הפסח הבעל"ט, אנו עומדים להוציא "קובץ גליונות" מיוחד ומפואר מכבשונם ותורתם של מרנן גדולי הדור שליט"א וזצוק"ל,

וכפי שפורסם כאן שבוע שעבר כהכרת הטוב מיוחדת, כל מי שיתרום לכל הפחות מאה שקלים, עבור הוצאה מיוחדת זו נכניס את שמו ובקשתו בימי הפורים הבעל"ט אצל מרן שליט"א, לבוא אל המלך להתחנן לו וא"ה זכות הפצת התורה וברכת מרן שליט"א יחישו ישועה וגאולה לכלל ולפרט.

ניתן לתרום ולהעביר שמוות
במס' 053-3145900

פארהדף היום

"בענין כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל"

חולין ק"ד ב' אמר רב אשי מנין לבשר בחלב שאסור באכילה שנא' לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל כו'. והק' התו' לק' קט"ו א' (ד"ה חורש) דלמה לא יחשב בישול של שבת תועבה גופה כמו בישול של בשר בחלב ונראה דהיינו טעמא משום דבבשר בחלב הבישול ניכר אבל מעשה שבת אין ניכר שנעשה בשבת ואותו בנן ושילוח הקן דפריך ליה מינייהו צ"ל דניכר בהם האיסור יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה עכ"ל, ודבריהם צריך ביאור לכאן דמה חילוק בין שילוח הקן לבין מעשה שבת ובמה ניכר האיסור בשילוח הקן יותר ממבשל בשבת, ונלענ"ד דהחילוק הוא מה הוא מעשה התועבה שהתורה אסרה שבמעשה שבת אין התורה מקפידה שיתבשל מאכל בשבת דהא להניח בע"ש שיתבשל בשבת מותר רק התורה מקפידה שהאדם לא יבשל בשבת דהיינו שהוא לא יעשה מלאכה אבל בהתבשיל אין שום תועבה רק בגברא ולכן זה נחשב שלא ניכר האיסור וכן בחורש בשור וחמור אין התועבה מעשה החרישה והזרעים רק התורה מקפידה שלא יתחרש בשור וחמור א"כ החרישה התועבה אבל לא הקרקע שנחרשה ונזרע בה וכן בחוסם פי פרה ודש בה אין התועבה השדה שנחרשה ונידושה שהרי התורה לא הקפידה שהשדה לא תידוש ע"י פרה חסומה רק האיש שדש בפרה חסומה וציער את הפרה עשה האיסור אבל בהזרעים אין שום תועבה לכן כ"ז נקרא שלא ניכר האיסור בהמאכל משא"כ במבשל בשר בחלב הרי רצון התורה שלא יתבשל בשר בחלב וכן בשילוח הקן הרי רצון התורה שהאדם תשתלח ולא על הגברא וכן באותו ואת בנו התורה מקפידה שהאדם עם בנה לא יישחטו ביום אחד ולכן כ"ז נקרא שניכר בה האיסור שהמאכל הוא מעשה התועבה.

(נחל איתן סט"ז ס"ז סק"א ע"ש עוד)

הארות בקריאת זכור ובמגילת אסתר

הקימותי את דבר ה'. אמר רבנו בהפטר פרשת זכור, אפשר לבאר ששאל סבר שעשה כדבר ה' ויקיים המצוה על ידי הקרבתם לקרבנות, ובגמרא מבואר שעשה דבריו על פי דברי דואג האדומי שכך פסק לו, עד ששמואל העמידו על כך שטעה. והראה רבנו מש"כ בשיח יצחק בסידור הגר"א בובא לציון על טעות שאול.

אחרי קריאת המגילה תש"ע, אמר לי רבנו, חשבתי, בגמרא נדרים דף ס"ב איתא כל המשתמש בכתרה של תורה וכו' ומה בלשצר נשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול נעקר מן העולם. והנה בגמ' מגילה י"ב, דאחשוורוש לבש בגדי כהונה ולמה לא נענש כבלשצר, אכן הנה בר"מ פ"ח מכלי המקדש ה"א, דשלא בשעת עבודה מותר ליהנות מבגדי כהונה, וזה אסור רק מדרבנן, לכן לא נענש על כך. ש: אם כן זה לא מתאים עם מש"כ ביערות דבש דבאו פרוצים ויחללו הכוונה על הציץ? נכון.

"גידלו מעל כל השירים". אמר רבנו חשבתי, מדוע המלך כל כך גידל את המן, משום שראהו שמוכשר ויכול לנהל לו את המדינה וכדי שהשפעתו תהיה חזקה, וכמו שאמר בגמרא שאפוסטרופוס מותר ליקח מכסף יתומים ללבוש בגדים מכובדים דלשתמעון מילי והכא נמי על ידי שגידלו ויכול יותר לנהל המדינה. וכן מה שאמר לקמן קח את הלבוש וגו' ועשה כן למרדכי לאו דווקא לבזותו, אלא כי המלוכה חייבת הכרת הטוב, ופרט זה מוטל עליו גם כן - משום שהוא מנהל המדינה. אבל הוא בגאותו חשב שזה נעשה לבזותו, ולכן יוספר לאוהביו וכו'.

שושן פורים תשס"ז. "כרצון איש ואיש" אחשוורוש עשה כל מיני דברים והתאמץ שכל אחד יהיה כרצונו, והנה את רצון אשתו במקום ובזמן הזה אינו מכבד, ופשוט שהיה מן הראוי לכבד את רצונה שלא לבוא, אך הנה זהו הנהגה של גוי. וגם, ששטות זו באה לו בהשגחה מיוחדת, כדי שתיהרג.

שושן פורים תש"ע. נכנס יהודי צעיר ירא שמים, וביקש ברכה כי נולד לו בן וכל הזמן בוכה. רבנו ראה את צערו והרגיעו: הוא בוכה כי שכח תלמודו. שאלתי, גם בני נ"י היה ילד ושכח תלמודו ולא בכה כל הזמן? כנראה נשאר לו משהו... האם רבנו אומר כן כבדיחותא או ששייך באמת דבר כזה שיישאר משהו? באמת כולם שווין [ואם נשאר משהו, נשאר לכולם, ואם לא, לכולם לא נשאר] אבל יש פעמים שמרגיש איזו המצאה או הארה בלימוד שזה ממה שנזכר ממעי אמו. ומי זוכה לכך, תלמי הדבר ביגיעת התורה שלו. (כל משאלותיך)

א יפה מראה

מצוה להרבות בסעודת פורים (שו"ע סימן תרצ"ה)

שאלו את רבינו שהנה יש הרבה משפחות שמתחילים את סעודת פורים סמוך לשקיעת החמה, ועיקר הסעודה נמשך אח"כ, האם לכתחילה אפשר לעשות כן, כי בזה יוצא שאוכלים את הבשר והיין אחר שקיעת החמה, והורה בזה רבינו: אם אוכל אחר שקיעת החמה אפשר, אבל אם אוכל את הבשר ושותה היין אחרי צאת הכוכבים, זה לא לכתחילה, וראוי להקדים.

ומנהג רבינו עצמו שמתחיל הסעודה סמוך לשקיעת החמה וגומרה עם צאת הכוכבים, ומיד פונה לתפילת ערבית עם קריאת המגילה, כדרכו שסובר לקרוא בבני ברק את המגילה משום שנחשב ספק מוקפין.

כל הזכויות שמורות ©

בתמונה הנדירה שלא פורסמה מעולם: מרן שליט"א בסעודת יום הפורים לפני כחמש שנים. ממתין שכל בני הבית יתיישבו כדי שיוכל לבצוע על הפת. אפשר להבחין בכמה דברים לא - מצויים: מרן יושב (מסיבה מיוחדת) עם גבו לכיון הספרים אף שבדרך כלל מקפיד לא לשבת עם גבו לספרים, בוצע על הפת ומוציא את בני הבית בברכה בלי מלבוש עליון ומגבעת (שלא כמנהגו בשבת). לצידו יושב חתנו החשוב הגאון רבי אלעזר דוד אפשטיין שליט"א. (יתר פרטי ההלכה עי' בספר ההנהגות של מרן שליט"א 'אלא ד' אמות של הלכה')

ליצירת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

077-2092005 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה - 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה - 4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ובשערי תשובה לרבינו יונה כתב (ג, טז) כי לפי גודל המצוה יגדל העונש למי שיחדל לעשותה, ומביא שם דוגמא לזה ממצוות פסח ומילה, שיש עונש כרת על ביטולן אפילו שהוא רק בשב ואל תעשה, והטעם מפני שהן מצוות גדולות וחשובות מאד, שדוחות את השבת, ומילה נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות, ולכן אם מזלזלים בהן זה חמור מאד.

וכך גם בפורים שהוא זמן שאפשר לזכות בו הרבה, מסתבר שגם ההיפך אם לא מקיימים, אפילו בשב ואל תעשה, זה חמור מאד.

ויש להתחזק בקום ועשה – באהבת הבריות, וסבר פנים יפות, ובעסק התורה כמה שאפשר, ובשב ואל תעשה הפוך – שלא יהיה ביטול תורה, ולא יהיה חיסרון באהבת הבריות. זהו מה שנוגע לפורים.

האושר בעמל התורה ומיעוט התענוגים

ויש עוד עניינים כאלה הנוגעים לכל השנה כולה. ראשית, אשריך בעולם הזה נאמר על דרכה של תורה, עמל התורה עם מיעוט התענוגים, וכדאיתא בפרקי אבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וכו'. וידוע שכך המציאות, עסק התורה הוא תענוג שאין כמוהו, וכלשון התנא "אשריך", שזהו האושר והתענוג הכי גדול שיכול להיות, שבו האדם מתקדש ודבוק בהקב"ה, ודברי התורה עצמם מתוקים מדבש, עם ערבות ומתיקות, והם מאד מעניינים, ועל ידי הקום ועשה של תורה עם מיעוט התענוגים זוכים לאשריך בעולם הזה.

אך זה לא פשוט, הן מצד עמל התורה עצמו שאינו קל, ואף שעמל אין פירושו להתאמץ יותר מהכוחות, אלא כל אחד לפי כוחו, אבל יש בזה מאמץ וקושי, וצריכים להתרגל בזה נגד הטבע [ולאחר שמתרגלים כבר אין זה קשה אלא ערב ונעים מאד כמו שכתב רש"י בפרשת יתרו (שמות יט, ה) שכל ההתחלות קשות אבל מכאן ואילך יערב לכם], וכן מיעוט התענוגים, פת במלח ומים במשורה, זה נגד הטבע.

"מיעוט שיחה" כפי הצורך ולא יותר

ויש דברים הכרחיים שהגוף צריך להם, אפילו דברים בטלים, כמו שידוע מהגר"א על מה שאמרו שהתורה נקנית במיעוט שיחה, שאין הכוונה למעט בשיחה לגמרי, אלא צריך שיהיה "מיעוט" כפי הנצרך ליישוב הדעת, ומעשה שהיה בתלמיד שניסה שלא לדבר דברים בטלים כלל, ולאחר כמה ימים אמר לי שאינו מסוגל לעמוד בזה, כי הדיבור הוא כמו אוכל, ואדם צריך לדבר קצת, דיבורים כשרים ולא לשון הרע כמובן.

וכל זה בדיבור הנצרך, אבל על דברים בטלים יותר מן הצורך כתב באגרת הגר"א "כל רגע ורגע שהאדם חוסס פיו זוהי בשבילו לאור הגנוז שאין מלאך ובריה יכולין לשער", והיינו בזמן שיש לאדם חשק ורצון לדבר דברים בטלים, והוא מתגבר וחוסס פיו, "חוסס" פירושו נגד הטבע, זוהי בזה לאור הגנוז שאפילו מלאך אין לו השגה מהו.

ומאידך כתב באגרת הגר"א שם כי "על כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו", והוא ענין כפי הקלע שאין אנו יודעים מהו, על דיבור אחד של הבל! ואמנם אדם צריך לדבר, וכפי שאמר הגר"א כי יש צורך במיעוט שיחה, אבל לא יותר מדי.

ובתהלים כתוב (קט, צז) "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי", ולכאורה כיצד שייך שתהא שיחתו של אדם "כל היום" בדברי תורה, הרי צריך גם מיעוט שיחה וכנ"ל. ומכבר אמרנו לפרש בזה כי הפסוק הקדים ואמר "מה אהבתי תורתך", והיינו שזה תלוי באהבת התורה של כל אחד, אם הוא בדרגת "אהבתי תורתך", "מה אהבתי", אזי כל היום שיחתו בתורה, ושיחה פירושה דיבור קל, שיוצא מעצמו בלי מאמץ, שיחה קלה, שמרוב אהבת התורה והתענוג והנעימות שבתורה, דברי תורה יוצאים מפיו ממילא, וגם ה"מיעוט שיחה" שלו הוא בתורה.

פורים זמן קבלת התורה מאהבה

פורים הוא יום שאפשר לזכות בו הרבה דברים טובים, וגם להיפך אפשר להפסיד בו הרבה, ויש כאלה שבאמת זוכים הרבה מאד בפורים, ויש כאלה שמפסידים.

ובאמת פורים הוא יום של קבלת התורה מאהבה, כמו שאמרו חז"ל (בשבת פח, א) שקבלת התורה בהר סיני הייתה רק מיראה, שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב וכו', וביאר המהר"ל (תפארת ישראל פרק ל"ב) שהייתה אז כפייה שכלית, שראו את האמונה בבהירות כל כך, עד שהיו כמוכרחים מצד שכלם לקבל את התורה, וזה כאילו נכפה עליהם ההר כגיגית, ובפורים זכו למדרגה גבוהה יותר, שחזרו וקיבלו את התורה מאהבה, והיא צורה אחרת של קבלת התורה, יותר ממה שזכו במעמד הר סיני.

ובכל שנה בפורים חוזרת ההשפעה, כמו שכתוב בספרים שהשפעת המועדות חוזרת בכל שנה, וכן בפורים שהוא זמן שהייתה בו השפעה כזו בפורים הראשון, שזכו למדרגה יותר ממעמד הר סיני [בפרט הזה, כמובן], ההשפעה חוזרת בכל שנה, והוא זמן שאפשר לזכות בו לסייעתא דשמיא להצלחה גדולה, להתעלות במעלות התורה ובכל מה שצריך.

אבל במציאות ידוע משנים עברו [ונקווה שבשנה זו יהיה יותר טוב] שבפורים יש רפיון, ויש כאלה שלומדים פחות בהתמדה.

ואמנם ב"ה יש כאלה שגם בפורים לומדים הרבה בלי בטלה, כי אין היתר לביטול תורה בפורים, רק צריכים לקיים מצוות היום, משלוח מנות, מתנות לאביונים, מקרא מגילה וסעודת פורים. ובענין "עד דלא ידע" כבר דיברנו שיש לקיים זאת כמבואר במשנה ברורה, וכמו שנהגו גדולי ישראל, החפץ חיים, החזון איש, ושאר גדולים, ששותים מעט יותר מן הרגיל וישנים, ובשאר הזמן עוסקים בתורה.

והוא זמן שאפשר לזכות בו הרבה מאד, כפי שכבר סיפרנו שיש כאלה שהיו זקוקים לישועה, ונושעו בזכות לימוד התורה בפורים.

אבל יש כאלה שבפורים מרגישים כאילו שאין חיוב של התמדה בתורה, ומרגישים קצת חוסר שעבוד בפורים. כך טבע העולם.

וסיפר לי אדם אחד על עצמו שכל השנים למד טוב מאד והצליח בלימודו, עד לשנה אחת שעסק בקלות ראש בפורים, ומאז חלה אצלו ירידה, ואמנם הוא ממשיך ללמוד, אבל לא באותה ההצלחה כפי שהיה פעם, ויש לו ירידה בהצלחה בתורה, מידה כנגד מידה, כיון שהיה זלזול בתורה, נענש בירידת האיתנות בהצלחה בתורה, ולהיפך אם מחשיבים תורה זוכים מידה כנגד מידה לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה. זה הכלל.

חומר פגיעה בין אדם לחברו בפורים

זהו מה שנוגע לרוחניות של פורים. ויש עוד ענין בפורים, צורת ההנהגה בין אדם לחברו, איך להתייחס לכל אחד. ישנם כאלה שיש להם קפיצא על מישוהו, וחושבים שבפורים יוכלו לזלזל בו, ופעמים שעושים כן על ידי איזה בדיחה שיש בה דברי זלזול ופגיעה.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה באחד שאמר פעם בדיחה בפורים, בתוך חוג קטן של אנשים, יתכן שלא היו אפילו עשרה שומעים, והייתה בדיחה קצרה מאד, אולי ששה מילים, אך היה בה זלזול בכבוד תלמידי חכמים, ונענש אחר כך מידה כנגד מידה באותו הענין שדיבר עליו. ועוד מעשה היה באחד שעשה "עיתון קיר" בפורים, וכתב ביקורת על מישוהו שהייתה לו קפיצא עליו, ונענש אחר כך בצורה משונה ולא טבעית.

זה מה שהיה עם אלו שהתירו לעצמם לפגוע בין אדם לחברו בפורים, ונקווה שלא יהיו שוב דברים כאלה, אדרבה פורים הוא זמן של משלוח מנות איש לרעהו, להרבות באהבה אחווה שלום ורעות בין אדם לחברו, שתהיה אהבת הבריות, ואהבת לרעך כמוך.

זהו מה שאפשר לזכות, ומאידך ח"ו מה שאפשר להפסיד בפורים.

ואמנם זוהי מדרגה, אך על כל פנים יש להיזהר שלא לדבר דברים בטלים יותר מן הצורך, שזו בטלה, וכבר אמרו חז"ל (קידושין מט, ב) תשעה קבין שיחה נטלו נשים, והיינו מפני שנשים אין להן ביטול תורה, והן צריכות את השיחה, אבל מי שעוסק בתורה אינו צריך לזה, כי יש לו תורה, ושייך שיהיה גם "כל היום היא שיחתי"!

האושר בלי ביקורת וקפידות

ויחד עם עסק התורה שהוא בקום ועשה, יש עוד דבר קל יותר, בשב ואל תעשה, שמביא גם כן לאושר בעולם הזה, ואמנם ודאי צריכים את עסק התורה עם פת במלח וכו', אבל יחד עם זה יש עוד דבר, שבלעדיו לא שייך אשריך בעולם הזה, והוא, **להימנע מלדבר דברי ביקורת על אחרים, אפילו אם רואים ביקורת, לא לדבר על זה!**

ויתירה מכך שייך גם לדון לכף זכות, לא רק שלא לדבר דברי ביקורת, אלא הפוך, לדון בלבו לכף זכות, ובגמרא שבת (קכז, ב) הובאו כמה מעשים שדנו לכף זכות, ותלו לזכות בצדדים רחוקים נגד השכל, ואמרו על כך "ואתם כשם שדנתוני לזכות המקום ידן אתכם לזכות", והיינו מידה כנגד מידה, אם אדם דן אחרים לכף זכות, גם בשמים דנים אותו לכף זכות ומחפשים עליו לימודי זכות, שהוא שוגג ואינו מבין, או שהוא אנוס, ושאר צדדי זכות ששייך ללמד עליו.

וגם אם אחרים מצערים אותך, יש לדונם לכף זכות ולא להקפיד עליהם, וכבר דיברנו הרבה פעמים שבאמת קפידא היא טעות, שהרי הכל מן השמים, ומי שחי באמונה אינו מקפיד על מי שמצער אותו, כי הוא מבין שהצער מן השמים, ובשמים גזרו עליו צער, ואלמלא אדם זה שצער אותו היה הצער בא עליו בדרך אחרת, על ידי איזה בעל חי או באופן אחר, כי בית דין של מעלה פסקו עליו שמגיע לו צער.

לשמוח בצער – ולרחם על המצער

ומאחר שהצער מן השמים, הרי זה לטובתו, כמו שאמרו (ברכות ס, ב) כל דעביד רחמנא לטב עביד. ואינו יכול לדעת למה זה לטובתו, אבל אפשר להבין זאת, כי מן הסתם יש לו איזה חטא, ואם לא יקבל את העונש בעולם הזה, יהיה לו גיהינום, והגיהינום הוא אש פי ששים מהאש של העולם הזה, והצער בעולם הזה חוסך את ייסורי הגיהינום.

וכבר נאמר (קהלת ז, כ) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולכל אחד יש איזה חטאים מיום עמדו על דעתו, כגון ביטול תורה, ותפילה שלא בכוונה, והזכרת שם שמים בלי כוונה, ולא רק בעבר אלא גם בהווה, האדם אינו מושלם, ומסתבר שכל יום יש משהו שיכול להיות יותר טוב, וחסר משהו בשלמות [כמו שכתב בשערי תשובה (ד, כא) כי המשגיחים על נפשם רואים בה תמיד דברי עוונות], ואם כן יש חטאים, והצער בעולם הזה הוא במקום גיהינום, וזהו שאמרו כל דעביד רחמנא לטב עביד, שגם הצער לטובת האדם, כי זה במקום גיהינום, וצריך לשמוח בצער.

ואמנם כל זה הוא בנוגע לעצמו, אבל השני שמצער אותו יש לו חטא, ואף שהוא עצמו מרוויח מהצער שזה במקום גיהינום וכ"ל, אבל השני מפסיד וחוטא בזה שהוא מצער, וצריך לרחם עליו.

ויכול לרחם עליו בשני דברים, הא' שלא יקפיד עליו, אלא יסלח וימחל לו, שבכך ירד ממנו חומר החטא בין אדם לחברו, ואמנם הוא עדיין צריך להתוודות ולומר חטאתי ולחזור בתשובה, אבל כבר נפתח לו משהו מחומר החטא. וכפי שכבר אמרנו, עצם הקפידא היא טעות, אך על כל פנים גם מצד אהבת הבריות צריך לרחם ולא להקפיד עליו.

וב' יתכן שצריך גם להתפלל ולבקש עליו רחמים שיחזור בתשובה, ואם מבקשים רחמים בתפילה אמיתית יש סייעתא דשמיא ועננים, כפי שכבר הזכרנו מרבי ישראל סלנטר שבתפילה על רוחניות, אם מתפללים תפילה אמיתית בדוק ומנוסה שזה עוזר, **ומסתבר שגם בתפילה על השני, על הרוחניות שלו, אם מרחמים עליו שלא יהיה לו גיהינום, ומבקשים תפילה אמיתית שיחזור בתשובה, זה גם כן עוזר.**

ולמעשה נמצא שאדם שקיבל צער ממשהו, זה לטובתו, כי הצער גרם לו התעוררות להיות יותר טוב ממה שהיה, וצריך להודות לו על כך!

המרחם על אחרים זוכה לרחמי שמים

ויש עוד ענין בזה, שאם אדם מקפיד על מי שמצער אותו, זה נגד מידת הרחמים, כי למשל אם היה בנו מצער אותו, הרי לא היה מקפיד עליו, מפני שהוא מרחם עליו ואוהב אותו, ואף שהבן מצער, היה דן אותו לכף זכות שאינו בר דעת, או שיש סיבה אחרת למה שעשה, ואם כן שייך שלא להקפיד, ומי שאוהב ומרחם אינו מקפיד! וכשמקפיד על מישהו ורוצה שיענש, זהו מפני שאינו מרחם עליו, והולך איתו במידת הדין.

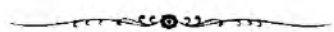
ואם אדם מתנהג עם אחרים במידת הדין, גם בשמים נוהגים עימו כן, כמו שאמרו (שבת קנא, ב) כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו מן השמים, מידה כנגד מידה, כפי שאדם מתנהג בעצמו בעולם הזה, כך מתנהגים עימו מן השמים, ואם הוא מתנהג עם אחרים במידת הדין ומקפיד עליהם ורוצה שיענשו, זה מעורר גם מידת הדין עליו, ומי יצדק לפניך בדין.

לכן לא כדאי להקפיד, ואמנם בטבע האדם יש קפידא, אבל עם אמונה מבינים שאין סיבה להקפיד, כי הכל מן השמים.

ובפרט עכשיו בעמדתנו לפני פורים, צריכים הכנה שהפורים יהיה כדין, בשב ואל תעשה, ובקום ועשה, וגם בשאר ימות השנה.

והעצה היחידה לזה היא סדר לימוד המוסר, לא רק בזמן שלומדים מוסר, אלא גם אחר כך, להתבונן ולחשוב על מה שכתוב בספרי המוסר, מה מחדש המסילת ישרים, ומה כתוב בכל העשרים וששה פרקים, האם יודעים מה שהוא אומר, והאם מקיימים את זה. מי שיעיין במסילת ישרים יראה מיד את החידושים, כבר בפרק הראשון, איזה חידושים שהוא אומר! איזו מטרה צריכה להיות ובאיזו הנהגה יש להתנהג, הנהגה כזו שהאדם יהיה מאושר בה. זוהי המעלה של לימוד המוסר.

יהי רצון שנוכח כולנו להתחזק במה שצריך, לפני פורים, ובפורים עצמו, וגם אחרי פורים, ונזכה לסייעתא דשמיא.

כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס. בזמן האחרון ראינו מידת הדין, הרבה דברים כאלה, וצריך להיות "מתיירא מתעלה ומתקלס", שתהיה יותר יראת שמים! אך כפי הנראה שעדיין לא הגענו למדרגה הזאת. כתוב בישעיה (מב, כה) "ותלהטהו מסביב ולא ידע ותבער בו ולא ישים על לב", יש דבר כזה שרואים מידת הדין מסביב, ואחר כך ותבער בו, ולא ישים על לב. זה דבר שצריך לעורר, ועדיין לא התעוררנו מספיק. הקב"ה יעזור שנוכח להתעורר במה שצריך, כמה שצריך להתעורר, כדי לעצור את מידת הדין, שתהיה מכאן ולהבא מידת הרחמים, ובלע המוות לנצח ומחה השם דמעה מעל כל פנים.

נאמר בהלוויית מרת טובה גיטל וינטרויב ע"ה, יום א' לסדר ויקהל

אנחנו חייבים כעת למלא את החסר, כל אחד יודע נגעי לבבו, לב יודע מרת נפשו מה לעשות ובמה להשתדל להוסיף שלמות, כמבואר במסילת ישרים ובכל ספרי המוסר, וזה החיוב של מעלת הבחירה, "ובחרת בחיים", כל אחד לפי מדרגתו, להתקדם ולהוסיף שלמות. אין סוף למדרגות שאפשר להגיע, וזהו חיוב על כל אחד ואחד, ועכשיו זה הזמן שהחיוב יותר גדול, להתחזק ולהתחזק בכל המעלות ששייך להתעלות בהם.

מתוך ההספד לפני מיטתו של הגר"י ברטלר זצ"ל, יום א' לסדר כי תשא

לעילוי נשמת אמי מורתי
מרת **רחל** ב"ר **יוסף גנס** ע"ה
נלקחה לבית עולמה כשהיא עמוסה במצוות
ובמעשים טובים - י"ד אדר"א תשע"ט

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **טובה גיטל וינטרויב** ע"ה
בת הגה"צ רבי **מרדכי שלמה** זצ"ל
נלב"ע כ"ו אדר א' תשע"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרב הגאון
רבי **אליעזר יהודה מן** זצ"ל
בן רבי **מרדכי ליב** זצוק"ל
נלב"ע ז' אדר ב' תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת מרן הגאון
רבי **מרדכי ליב מן** זצוק"ל
בן רבי **משה** זצ"ל
נלב"ע ד' אדר ב' תשנ"ז - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

האם אשה יכולה להוציא

נשים אחרות ידי חובתן בקריאת המגילה

שאלה: כתב המשנה ברורה (סימן תרפ"ט ס"ק י"ז) אשה מוציאה את חברתה [בקריאת המגילה], וכתב בשער הציון (ס"ק טו) אבל לנשים רבות אין האשה מוציאה דוילא בהו מילתא, ויש להסתפק כמה הן רבות ב', ג', או שמא עשרה?

תשובה: מקור דברי השער הציון הוא מהקרבן נתנאל (פ"א דמגילה אות ס) בשם התוספות בסוכה (דף לח ע"א ד"ה באמת) שכתבו [על פי פירוש המהרש"א] דאין להוכיח מדברי התוספתא שאין האשה והעבד וקטן מוציאים את הרבים ידי חובתן בברכת המזון, משום דאין חייבות בברכת המזון דאורייתא, דדילמא ברכת המזון דאורייתא אף לנשים, אלא דמדאורייתא אין מצטרפות לזימון, ולכן אין מוציאות הרבים ידי חובתן, משום דרבים זילא בהו מילתא, דהרי מגילה נשים חייבות בה, ופירש הבה"ג דאין נשים מוציאות את הרבים ידי חובתן במגילה.

הרי דעיקר הראיה הוא דאין מצטרפות לזימון כיון שאין מוציאות את הרבים, משמע דאף שנים זילא מילתא להוציא. והנה כל זה הוא רק לכתחילה, אבל אם יש נשים שאינן יודעות לקרוא, ורק אשה אחת יכולה לקרוא, תוציא אף רבים ידי חובתן. (חש"ח מגילה ד ע"א).

לקרוא מגילה או להדליק נר בערב שבת

שאלה: כשפורים חל להיות ביום ו' ובמשך היום לא הספיק לקרוא מגילה ונתפנה רק בסוף היום, ובידו לקרוא מגילה, או להדליק נרות שבת, ואת שניהם לא יספיק לעשות, במה יבחר?

תשובה: בפרי מגדים (משבצ"ז סימן תרפ"ז ס"ק ג) מסתפק כאשר חל פורים בשבת, ויש לו מעות או למשלוח מנות, או לנר שבת איזה קודם. ויש לעיין מה הוא צדדי הספק, דאף אם נאמר דמשלוח מנות יש בו משום פרסומי ניסא, והוא אמרינן נר חנוכה ונר ביתו, נר ביתו קודם משום שלום בית, הרי דשלום בית קודם לפרסום הנס.

ויש לומר דהנה הקשה ר' יוסף ענגל בספר בית האוצר (ח"א כלל טו) למה אמרינן בשבת (דף כג ע"ב) נר שבת וקידוש היום נר שבת עדיף משום שלום בית, תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות ונר שבת קדים, ותירץ דעיקר מצות הנר היא בלילה בשעת הסעודה משום עונג שבת, ולכן נר שבת וקידוש היום באים בבת אחת. ולפי זה נראה דלכן מסתפק הפמ"ג במשלוח מנות כיון דאין מעבירין על המצות, שמא משלוח מנות עדיף, דאין מעבירין על המצות.

עוד יש לומר דכל הקדימה לשלום בית הוא דגדול השלום, ומשלוח מנות גם ענינו שלום ואהבה בין אדם

לחבירו. כמו שכתב המנות הלוי (מגילת אסתר, ט יט) שטעם משלוח מנות הוא משום קירוב לכבות ואהבת רעים. ונראה דבענינו אולי יעדיף לקרוא את המגילה, משום שיש בו הצד של הפרי מגדים שמשלוח מנות קודם לנר שבת, משום שמשלוח מנות זמנו קודם לנר שבת, וכל שכן מקרא מגילה, ועוד דשיטת הטורי זהב (סימן תרפ"ז ס"ק ב) שמקרא מגילה עדיף אפילו ממצוה דאורייתא, מזה שאין כן נר שבת אינו עדיף ממצוה דאורייתא, דכתב המשנה ברורה (סימן רס"ג ס"ק יג) דאף על גב דנר שבת קדים לקידוש, היינו משום דקידוש על היין הוא רק דרבנן, וגם משום שיכול לקדש על הפת, משמע דמצוה דאורייתא לא דחינן משום נר שבת, ומקרא מגילה לכמה פוסקים דחינן. (חש"ח מגילה ג ע"ב).

נתן לשלוח משלוח מנות ואמר לו

הולך זה ראובן האם יכול הנותן לחזור בו

שאלה: הנותן משלוח מנות לשליח, וביקש ממנו להוליכו לראובן, כשהשליח כבר היה באמצע הדרך נזכר הנותן שיש לו מכר דחוף יותר לתת לו את המשלוח מנות, האם יכול להתקשר לשליח, ולבקשו להעבירו למכר הדחוף יותר?

תשובה: כתב השולחן ערוך (חור"מ סימן קכה סעיף א' וה') שבמלוה ופקדון אם אמר הולך לפלוני מנה, אינו יכול לחזור בו, דהולך כזכי דמי. אבל במתנה לא הוי הולך כזכי. ונסתפק בספר חוג הארץ (אות יח) בשולח משלוח מנות על ידי שליח, ואמר לו הולך מנות אלו לפלוני, אי הוה כהלואה כיון שחייב לתת לו מדברי קבלה, ואינו יכול לחזור בו, או שמא הוה כמתנה דנהי דחייב במשלוח מנות, מכל מקום כיון שאפשר לקיים חיובו על ידי אחר, יכול לחזור בו.

דהנה אם מי ששלחו לו הוא עני, הוה כזכי, כמו שכתב השולחן ערוך (שם) שאם היה המקבל עני שאין לו מאתים זוז, אף במתנה הוה הולך כזכי כיון שנעשה נדר, ואינו יכול לחזור בו. ואם שלחו לעשיר, יתכן שגם כן אינו יכול לחזור בו, דהנה איתא בירושלמי בגיטין (פ"א ה"ז) דמתנה כחוב והולך כזכי, אולם בחידושי הרמב"ן בגיטין (דף סג ע"ב) וכן בריטב"א (דף יד ע"א) היתה להם הגירסא בירושלמי א"ר אילא המעשר כחוב, כלומר שאם אמר הולך מעשר לפלוני בן לוי זכה לו. ואם כן משלוח מנות דמי למעשר, שהוא חייב לתת, ואף על פי שטובת הנאה שלו, הוה הולך כזכי. וכן הוא בתוספתא בגיטין (פ"ג מ"ג) האומר הילך מנה ותן לפלוני בן לוי מחלקו, אם רצה לחזור לא יחזור.

אלא שעדיין יש לחלק, דהנה בטעם החילוק בין פקדון וחוב לבין מתנה, כתבו הסמ"ע (סימן קכה ס"ק כב) והש"ך (ס"ק כה) דפקדון וחוב הוא כבר של זה ששלחו לידו. משום

הכי בקל יכול לזכות זה בשבילו, מה שאין כן במתנה שבה עכשיו לזכות בממון שלא היה שלו, משום הכי בעינין לשון מעולה ומבורר טפי. ולכאורה עדיין יש לחלק בין מלוח לפקדון, דפקדון הממון של זה ששלחו לו, אבל מלוח כיון דלהוצאה ניתנה, ולכן אמרינן בקידושין (דף ו ע"ב) דהמקדש במלוח אינה מקודשת, א"כ עדיין אינו שלו, אלא חזינן הכא, דיש כאן שני גדרים של הולך כזכי, א. פקדון, כשגם המעות של זה ששולחים לו, וגם השולח יש לו חיוב לשלוח לו. ב. מלוח, כשהמעות אינם של זה ששולחים לו, אבל יש לשלוח שעבוד הגוף לאדם מסוים להחזיר לו, אמרינן בזה הולך כזכי, ובמעשר לשיטות הראשונים שהולך כזכי, חזינן עוד דרגא, שאפילו שאין לו שום שעבוד לאדם מסוים, אבל מכיון שהמעשר אינם שלו, אלא שיש לו בו רק טובת הנאה, לכן אמרינן הולך כזכי. אבל במשלוח מנות, שאין לו שעבוד לאדם מסוים, וגם המשלוח מנות עדיין שלו, מי יימר דאמרינן בזה הולך כזכי. ונראה להביא ראיה דלא אמרינן בזה הולך כזכי, דכתב הש"ך (שם ס"ק כז) הטעם שבגדר לעניים אמרינן הולך כזכי, דכיון שמסרו ליד השליח שוב אינו יכול לחזור בו אפילו על ידי התרה, אבל אלו לא מסרו לידו אף על גב דהיה חייב לקיים נדרו, מכל מקום היה יכול לישראל עליו ולהתירו, ע"כ. אם כן במשלוח מנות שאין זה נדר, לא הוה הולך כזכי, ויכול לחזור בו אם המקבל אינו עני.

לסיכום: אם ראובן עני לא יכול המשלח לחזור בו, אך אם אינו עני יתכן שיכול לחזור בו.

השולח משלוח מנות לחבירו האם חייב להחזיר לו שאלה: ראובן שלח מנות לשמעון, האם שמעון חייב לשלוח לו בחזרה משלוח מנות?

תשובה: איתא במגילה (דף ז ע"ב) אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין, מחלפי סעודתייהו להדדי, וכתב השפת אמת נראה שהיו עניים ונתן כל אחד לחבירו את סעודתו לקיים משלוח מנות, וכן פירש הר"ן, ויש לומר נמי שהיו אחים סמוכין על שלחן אביהם, וקיימא לן דאף על גב דאורח אסור ליתן סעודתו במתנה לאחר, דבעל הבית יהיב ליה למיכל ולא למיתביה לאחרני, מכל מקום להחליף סעודתייהו אהדדי שרי, ולפי זה אפשר דצריך להתנות לשלוח לו גם הוא כדמשמע לשון מחלפי, מיהו צריך עיון במתנה כן בפירוש אם יוצאין בו דין מנות, ולכן נראה דלא דוקא שהתנה כן אלא דידע שישלח לו גם הוא וסמך על זה, עכ"ל.

ובפסקי תשובה (סימן קמז) כתב בשם ספר החיים דלפי מנהגנו עכשיו שכל השולח מנות לחבירו, חבירו חוזר ושולח לו, יתכן שאם אין חבירו חוזר ושולח לו, יכול לתובעו בדינין, כדן שושבינות הנגבית בדיינים, כמבואר בשולחן ערוך (אבה"ע"ז סימן ס), והיינו דכיון דהמנהג כן, שכל השולח לחבירו חוזר ושולח לו מסתמא הראשון ששלח סמך אדעתא דמנהגא, ויש אומדנא כאילו התנה כן בפירוש, שעל מנת כן הוא שולח לו, שיחזיר גם חבירו וישלח לו. אך אפשר דלא דמי דדוקא בשושבינות הרי זה דבר גדול, לזה אומדין דעתו, שלא

היה שולח גם הוא, אילו היה יודע שחבירו לא יחזיר וישלח לו, לא כן משלוח מנות, שאינו ממון הרבה כל כך, אין כאן אומדנא לומר כן, ע"כ כתב בספר החיים. וכתב בפסקי תשובה שבלאו הכי יש לומר, דהכא על כרחך הוא חייב לשלוח מנות אפילו היה יודע שחבירו לא יחזור וישלח לו, כי מצוותו דמריה עליה, ואולי י"ל דמכל מקום היה אפשר לו לחזור אחר איש כזה שידוע ומכיר בו שיחזור וישלח לו בודאי, נוכחין שמצינו לגבי ביעור

פירות שביעית בירושלמי שביעית (פ"ט ה"ד).

וכעין זה הסתפק בחוג הארץ (אות יח) במי שהתנה עם חבירו שישלח לו משלוח מנות, וחבירו ישלח לו גם כן, אם יצא ידי חובתו, דאולי הוה רק כפורע חובו, ואנן בעינן שיהיו המנות במתנה, או דילמא אין זה נחשב כפורע חובו, שהרי גם המקבל יש לו חיוב, לקיים משלוח מנות, נמצא דלאו משום ששלח לו חבירו יהיב ליה, רק מצוה דרמיא עליה קעביד, ואין לו לזה רק טובת הנאה שהיה יכול ליתנו לכל מי שירצה, וטובת הנאה אינה ממון, למחשביה כפורעו בזה. אלא שכתב השולחן ערוך (ור"ד סימן סא סעיף כט) כהן שמכר פרה לישראל, ואמר לו אני מוכר לך פרה זו על מנת שהמתנות שלי, אינו תנאי והמקח קיים ויכול ליתנם לכל כהן שירצה. דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה שיכול ליתנם לכל מי שירצה, ע"ש. אם כן הכא נמי יש לומר שאם התנה כן תנאו בטל והמעשה קיים, חכה הלה במנות ותנאי המשלח בטל.

ובשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן כז) כתב דלכאורה נראה שבמשלוח מנות של פורים, אם ישלח מנה על תנאי שגם המקבל יחזור ויתן לו מנה, מסתבר דחשיב סחורה ולא משלוח מנות, אך אם כן קשה הא דאמרינן בקידושין (דף ו ע"ב) שהנותן תרומה לכהן על מנת להחזיר יצא ידי נתינה, ואסור לעשות כן, מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. וקשה איך יצא בתרומה ידי נתינה, ולא אסור אלא משום כהן המסייע בבית הגרנות, תיפוק ליה דאי חשיב כסחורה, הרי תרומה נתינה כתיב בה, ולא שהישראל יעשה סחורה בתרומתו של כהן, ע"ש שהאר"ך.

לסיכום: אינו חייב להחזיר לו משלוח מנות.

כששלח משלוח מנות על ידי שליח למי

ששלח לו משלוח מנות האם יכול הנותן לחזור בו שאלה: ראובן שלח לשמעון משלוח מנות, ושמעון השיב משלוח מנות לראובן על ידי שליח, וכעת רוצה שמעון לחזור בו, האם רשאי לומר לשליח אל תתן את משלוח המנות לראובן?

תשובה: נראה שאם נאמר שאפשר להתנות על תנאי שיחזיר לו, אם התנה כן, וכששלח לו בחזרה משלוח מנות, אמר לשליח הולך לו, הרי יש עליו חוב, ואם כן הולך כזכי ואינו יכול לחזור בו, אבל כאשר אינו חייב מדינא להשיב לו, אלא שכן נהגו שהשולח מחזיר, ואינו אלא מדרך ארץ, נראה דלא אמרינן הולך כזכי, דכל מתנה הוא כן, שאין נותן לו, אלא בשביל טובה שעשה לו, ובכל זאת לא אמרינן הולך כזכי. (חש"ח מגילה ז ע"א).

ביאור חילוק המנהגים לגבי תחילת ההפטרה

הנה למנהג ספרד מתחילין את ההפטרה מהפסוק "אותי שלח ה' למשחך למלך על עמו על ישראל", ואילו למנהג אשכנז מתחילין ההפטרה מהפסוק שאחרי כן "כה אמר ה' צבא-ות פקדתי" וגו'.

והנה מנהג אשכנז צריך ביאור, שהרי יותר נכון היה להתחיל ההפטרה מתחילת העניין וכמנהג ספרד, וגם כדי לידע מי מדבר אל מי ועוד, שההקדמה שמנה ספרד פותחין בה ששמואל אומר אל שאול "אותי שלח ה' למשחך למלך על עמו על ישראל" - לצורך היא, שהרי מינוי מלך קודם למחייט עמלק, כמבואר ברמב"ם (פ"א מהלכות מלכים ה"ב).

והנראה לבאר בזה, הנה איתא בגמרא (סנהדרין כ, ב) "שלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע איזה מהן תחילה, כשהוא אומר כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק, הוי אומר להעמיד להם מלך קודם". ומבואר שם בגמרא, דשלוש מצוות הללו - העמדת מלך, כריתת זרעו של עמלק, ובניין בית הבחירה, על הסדר דווקא נאמרו, והיינו תחילה מלך, אח"כ עמלק, ואח"כ בית הבחירה.

ואם כן קשה, מה זאת שבימי עזרא הקדימו את בניין הבית, הגם שטרם המליכו עליהם מלך וכתרו את זרעו של עמלק, כי הלא בימי עזרא לא נעשה מינוי מלך כלל, וא"כ כיצד ניגשו לבנות את הבית.

ואשר נראה בזה, כי הדין הלזה דשלוש מצוות הללו על הסדר דווקא נאמרו, לא נאמר דין זה לעולם, אלא רק בפעם הראשונה, והיינו רק בעת שנעשה מינוי הראשון של מלך, אז נאמר אשר צריך כי יקדם מינוי המלך למחייט עמלק, ומחייט עמלק לבניין בית הבחירה, אבל אחר אשר כבר התמנה מלך על ישראל פעם אחת, כבר

אין נוהג דין זה בכל מינוי מלך, אלא כיוון שכבר נתמנה מלך פעם ראשונה, מעתה ישראל מחויבים תמיד בבניין בית הבחירה ובמחייט זרעו של עמלק, אף קודם מינוי מלך [וצ"ע מה שכתב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה שקדושת 'עזרה' צריכה מלך, והא חזינן בבית שני שנתקדש בלא מלך, וא"כ מוכח שאין זה מעכב].

והנה עיקר עניין הקריאה בפרשת זכור הוא בשביל שנמחה את זרעו של עמלק, ומהאי טעמא גם מפטירין במעשה אגג. מעתה נראה לבאר יסוד החילוק בין מנהגם של 'אשכנז' לשל 'ספרד', והוא דלמנהג ספרד, שמתחילין ההפטרה מ"אותי שלח ה'

למשחך למלך", זהו מכיוון דס"ל שצריך שיקדם מינוי מלך למחייט עמלק, ואין מחייט עמלק נוהגת קודם שיש מלך, ולכך כאשר באים לזרוז העם למחייט עמלק מקדימים ואומרים דמינוי מלך הרי הוא קודם למחייט עמלק, ולכך פותחין במינוי מלך.

אך למנהג בני אשכנז, יש לומר דס"ל כמו שנתבאר שהדין שיקדם מינוי המלך למחייט עמלק, הוא רק במינוי הראשון של מלך ישראל, אבל אחר שכבר פעם אחת נתמנה מלך על ישראל, אזי אף אם אין מלך על ישראל מכל מקום מצווים הם במחייט עמלק [וכמו שבימי עזרא בנו את הבית אף קודם מינוי מלך ומחייט עמלק], וחייב מחייט עמלק אשר חל על ישראל בימי מינוי המלך הראשון על ישראל, הלא הוא שאול בחיר ה', שוב לא פקע מהם.

פלוגתת שמואל ושאל בדין מחייט עמלק

וַיָּבֹא שְׁאוּל עַד עִיר עֲמֶלֶק וַיִּרְבּ בְּנַחֵל (שמואל א טז, ח)

אמרו חז"ל "וירב בנחל, אמר רבי מני על עסקי נחל, בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול, לך והכית את עמלק, אמר, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ואם גדולים חטאו קטנים מה חטאו" עיי"ש (יומא כב, ב). ומקשים, כי לפלא יחשבו הדברים, שהרי הכתוב אומר "כה אמר ה' צבא-ות וגו', והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור" (טו, ב-ג), הרי שבפירוש נאמר לשאול בנבואה מאת ה', להמית שור ושה של עמלק, והלא לא יועילו כל קל וחומר שבעולם לבטל דברי ה' שנאמרו בפירוש בנבואה, וא"כ היאך זאת עשה שאול ק"ו לעצמו מעגלה ערופה שלא להמית שור ושה.

וביותר קשה, שהרי בהמשך הכתובים נאמר "ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר והמשנים ועל הכרים ועל כל הטוב ולא אבו החרימים וכל

המלאכה נמבזה ונמס אותה החרימו" (טו, ט), הרי שלא נזכר במקראות שחמל שאול על ילדים קטנים, אלא נאמר רק שחמל על הצאן, ולכאורה מבואר מזה כי על אף שעשה שאול ק"ו שאם גדולים חטאו קטנים מה חטאו, וא"כ אין להרוג את הקטנים, מכל מקום בטל בזאת את דעתו לדברי שמואל והרג אף את הקטנים, והטעם לזה פשוט, כיוון שבנבואה נאמר "מעלל ועד יונק", א"כ לא יועיל שום ק"ו שבעולם לבטלו, א"כ מעתה הלא התמיהה בזאת כפולה, כי אם לגבי הבהמות לא שמע לקול ה' אשר נאמר לו ביד שמואל, אלא חמל על מיטב הצאן והבקר, א"כ מה זאת שעל

ובזה מתבאר גם לשון המקרא "וירב בנחל" והיינו שהריגתם על ידי נחל היתה, והיינו שהשקה אותם במים, ועי"ז בדק אם בהמות הם או אנשים שכישרו עצמם,

אבל שמואל היה סבור כי ציווי ה' בהריגת בהמות עמלק היה כמו שפירש רש"י בפירושו על התורה, כדי שלא יזכר שם עמלק אפילו על הבהמה, וא"כ היה דין מחייה בעצם על הבהמות.

ביאור הדין ודברים בין שמואל לשאול אם הקים שאול את דבר ה'

ואשר לפי מה שנתבאר נוכל להבין את המשא ומתן של שמואל ושאול אשר לכאורה יש כמה תמיהות בהבנת המקראות, ראשונה, יש להבין היאך יתכן כזאת כששמואל בא לקראת שאול אחר המלחמה, קידמו שאול ואמר לו "הקימותי את דבר ה'" ולעומת זאת שמואל השיבו "ולמה לא שמעת לקול ה' אלוקיך ותעש הרע בעיני ה'", ואחר כך שאול חזר ואמר "אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה'", ואילו שמואל משיבו על כך "יען מאסת את דבר ה' וימאסך ה' ממלך", הכיצד יתכן ששאול היה בטוח ש"הקימותי את דבר ה'" ושמואל משיבו "יען מאסת את דבר ה'", וצריך לבאר מה היה עיקר המשא ומתן ביניהם ומה פשר מקראות אלו.

והשנית צריך ביאור, כאשר שאול ביקש משמואל שיעלה עמו להשתחוות לה' אומר שאול "חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך וגו' ועתה שא נא את חטאתי ושוב עמי ואשתחוה לה'", ויש להבין, וכי משמואל יש לבקש מחילה על החטא, והלא מה צריך הוא לבקש מחילה, וא"כ מה זאת שאומר לשמואל "כי עברתי את פי ה' ואת דבריך". וכן אחר כך חזר ואמר שאול "ועתה שא נא את חטאתי", והלא אין החטא לשמואל אלא לה'.

והשלישית יש להבין, כאשר שמואל סירב לעלות ולהשתחוות עמו אמר שמואל "לא אשוב עמך כי מאסתה את דבר ה' וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל", ומדוע באמת לא הועילה לשאול התשובה שעשה, והרי לעיל נאמר ששאול אמר "חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך" וגו' הרי ששאול התוודה שחטא וניחם על החטא ורצה לשוב בתשובה, ואם כן אמאי מיאן שמואל לשוב עמו, והלא גדולה היא התשובה.

והרביעית יש להבין, לבסוף הרי עלה שמואל עם שאול להשתחוות לה', ואם כן מדוע מתחילה כבר לא עלה עמו. אולם לפי מה שנתבאר, שנחלקו שמואל ושאול בפירוש הציווי אשר אמר ה' להרוג את בהמת עמלק, אם יסוד הציווי הוא משום שיש דין מחייה בעצם על בהמות עמלק כמש"כ רש"י עה"ת שלא יהא נזכר שם עמלק אפילו על הבהמה, אשר זו היתה דעת שמואל, או הטעם משום שמא כישפו העמלקים עצמם והיו נדמים כבהמות, וא"כ אין דין מחייה בעצם על בהמות עמלק, וזו היתה דעת שאול.

ומעתה לפי מה שנתבאר, זו כוונת שאול באומרו אל שמואל "הקימותי את דבר ה'", כי לפי דעתו היה סבור שאכן עשה את רצון ה', והריגת הבהמות - חומרא של שמואל היא, ושמואל משיבו ולמה לא שמעת לקול ה' אלוקיך", "ותעש הרע בעיני ה'", "יען מאסת את דבר ה'", כי האמת שחיוב מחיית בהמתן של עמלק אינה מפני שהיו מכשפים עצמן, אלא כמו שכתב רש"י בפירושו על התורה

הקטנים לא נכמרו רחמיו ולא חמל עליהם אלא הרגם, ולא עשה ק"ו מעגלה ערופה להחיותם.

ועוד צריך ביאור, מה שהכתוב מסיים "וכל המלאכה נמבזה ונמס אותה החרימו", שמשמעות המקרא הוא - שכל דבר הנמס החרימו, וצריך ביאור פשר העניין, מה עניין "נמס" למחיית עמלק (ועי' רש"י שפירש נמבזה ונמס, כמו נבזה ע"כ, אך לא ביאר רש"י מהו ונמס).

ואשר נראה לבאר כל זאת, הנה בציווי של שמואל אל שאול נאמר לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור", והיינו כי מלבד הריגת העמלקים עצמם, נצטווה בזאת גם על כל הבהמות.

ובטעם החיוב להרוג את הבהמות מצאנו שני פירושים ברש"י, שרש"י בפירושו על התורה פרשת כי תצא (דברים כה, יט) כתב שהטעם מפני "שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה".

ומאידך, רש"י בפירושו לספר שמואל (טו, ג) כתב שהטעם לציווי הריגת בהמות עמלק הוא, מפני שהיו עמלק מכשפין, והיו מכשפין את עצמן, ונדמין לישראל כמו בהמות, ולכך נצטווה שאול להרוג אף את הבהמות, שהרי עמלק היו עושין את עצמם בכישופן לבהמות.

והנה איתא בגמרא סנהדרין (סז, ב) שכשפים הנעשים לשנות את הבריות, נבדקים הם על ידי מים, וכאשר משקין אותן מים, הרי הם "נמסים" וחוזרים לקדמותם ועי"ש בגמרא ב' מעשים בענין זה.. ומעתה יש לומר, שנחלקו שמואל ושאול בטעם הדבר אשר ציווה ה' להחרים את בהמותיהם של עמלק, ששאול היה סבור שעיקרו של מחיית עמלק אשר נצטווה מאת ה' על ידי שמואל, היה רק להרוג את עמלק עצמו, ורק אנשי עמלק בכלל זה. ומה שנאמר לו להרוג גם את בהמתם, זה היה חומרא של שמואל מפני החשש שמא העמלקים בכישופם נדמים כמו בהמות, אך לא היה זה מעיקר דין מחיית עמלק, ואם שאול יוכל לברר שאין אלו בהמות - כישוף, הרי אינו צריך להורגם, והדבר אפשרי על ידי בדיקת מים, שאם ישקו את הבהמות מים ועדיין יותרו בהמות, יהיה מוכח שבהמות נמשם הם ולא אנשים שכישרו עצמם להיות בדמות בהמה.

ולזאת היה סבור שאול שה"קל וחומר" שעשה מעגלה ערופה, שאם אדם חטא בהמה מה חטאה, לא עלתה על דעתו לסתור בזה את דבר ה' שנאמר לו בפירוש להחרים הבהמות, אלא שהקל וחומר היה רק גילוי מילתא לפרש שזהו רצון ה' בסיבת הריגת בהמות עמלק, כיוון שלא הסתבר לשאול שציווה ה' להרוג הבהמות, שהרי אם אדם חטא בהמה מה חטאה, לכך פירש שכוונת השי"ת היתה משום שמא כישפו העמלקים עצמם, ולא משום שלא יזכר שם עמלק על הבהמה.

ומבואר בזה הטעם שע"י הק"ו שעשה חמל רק על הצאן ולא על הקטנים, והיינו כי ביטל דעתו לדעת שמואל, שעל הקטנים היה ציווי מפורש בעצם המצווה שצריך להרגם, ורק על הבהמות היה סבור שאין דין הריגה בעצם, אלא רק משום חשש שכישרו עצמם.

ובזה מתבאר לשון הכתוב "וכל המלאכה נמבזה ונמס", והיינו שמה שהפשיר על ידי המים וחזר לקדמותו להיות אדם הנבזה מזרע עמלק, אותה החרימו, אך מה שלא "נמס" אלא עדיין נשאר בהמה אותה לא החרימו.

היה סבור שחטא רק לשמואל ולא חטא לה', ונמצא שלא התוודה ושב על חטאו, כי חטאו האמיתי הוא להקב"ה בזאת שלא קיים את מחיית עמלק כראוי, שלא הרג הבהמות, וזוהי מתבארת ההערה השלישית. אבל לבסוף כאשר שאל אמר לו "ויאמר חטאתי כבדני נא נגד עמי ונגד ישראל ושוב עמי והשתחוית לה' אלוקיך", הרי כאן אמר "חטאתי", והיינו שהחטא הוא בלתי לה' לבדו, ואין החטא לשמואל, א"כ זו ההכרה בחטא וההתוודות עליה, לזאת נאות עתה שמואל לעלות ולהשתחוות עמו, וזוהי מתבארת ההערה הרביעית.

"שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה לומר זו משל עמלק", וכיוון שכן, נמצא ששאל לא קיים את דבר ה', ובזאת מתבארת ההערה הראשונה. ובזאת גם מובן מה ששאל אמר לשמואל "חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דבריך", "ועתה שא נא את חטאתי" ונתבאר להקשות מה עניין בקשת מחילת החטא משמואל, אבל לפי האמור, הרי שאל באמת היה סבור שהוא קיים את דבר ה', ורק שלא קיים את חומרתו של שמואל, וזוהי מתבארת ההערה השנייה. ויובן לפי זה מדוע בתחילה מיאן שמואל לעלות עם שאל להשתחוות לה' על אף שהתוודה שחטא, כי לפי מה שנתבאר, שאל

מגילת אסתר

משאר הנביאים, היה נצרך לציין ולהדגיש כי מרדכי אשר הנצחי נתגלגל ובא על ידו, הרי הוא מתייחס גם ללאה, ואשר לכך המתנה הניתנת על ידו נצחית היא ולא תבטל. ויש להוסיף עוד בזה, כי "מרדכי" עולה בגימטריא "רחל לאה", והיינו כמו שנתבאר שבא גם מיהודה וגם מבנימין.

שומרי הסף

בַּיָּמִים הָהֵם וּמֶרְדֵּכִי יָשָׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ קֶצֶף בְּגִתָּו וְתָרַשׁ שְׁנֵי סָרִיסֵי הַמֶּלֶךְ מִשְׁמָרֵי הַסֶּף וַיִּבְקְשׁוּ לְשַׁלַּח יָד בַּמֶּלֶךְ אַחֲשֵׁרֶשׁ (ב, כא)

לפי פשוטו, שומרי הסף היינו שומרי השער, אך אפשר לבאר באופן אחר, הנה מצאנו ברש"י במסכת עבודה זרה (ל"ח ע"ב) שפירש המילה ספות - 'כלים להשתמש בו, כמו שומרי הסף', הרי ברש"י מפרש ששומרי הסף היינו שומרי כלי המלך (ועי' גם רשב"ם שמות יב, כב ורד"ק מלכים ב יב, י ורלב"ג שם שפירשו כן), ולפי זה מתבאר יותר האין חשבו שומרי הפתח להטיל רעל בכלי המלך, והלא אין להם עסק עם הכלים, ועמידתם בפתח היא, אך להאמור באמת היו שומרי הכלים עצמם, ולא שומרי הפתח, ולכך היתה נכונה בידם האפשרות להטיל רעל בכלי המלך.

אין מרדכי כורע ומשתחוה "לו"

וַיֵּרָא הֶמֶן בִּי אֵין מֶרְדֵּכִי בֹרַע וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיִּמְלֵא הֶמֶן חֲמָה (ג, ה)

לכאורה יש כאן שפת יתר, שהוסיפו תיבת "לו", והיה לו לומר רק כי אין מרדכי כורע ומשתחוה. ונראה לבאר בפשיטות, שהרי עצם מה שמרדכי אינו כורע ומשתחוה להמן, אין בזאת התרסה על המן, כי הלא מרדכי היה מן הגולה אשר הגלתה ע"י נבוכדנצר, וזקן מופלג הוא, ואם כן קשה עליו הכריעה, אך כאשר רואה המן את מרדכי בתפילתו אשר הוא כורע לפני הקב"ה, אם כן הלא יכול לכרוע, ורק "לו" הוא דאינו כורע ומשתחוה, על זאת "וימלא המן חמה", כי או אז הבין שרק "לו" אין מרדכי כורע.

הזכות שהגינה על ישראל ביום הגזירה י"ג ניסן

וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה עָשָׂר יוֹם בּוֹ וַיִּכְתֹּב כָּכָל אֲשֶׁר צִוָּה הֶמֶן אֶל אַחֲשֶׁרֶפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֶל הַפְּחוֹת אֲשֶׁר עַל מְדִינָה וּמְדִינָה וְאֶל שָׂרֵי עָם וְעַם מְדִינָה

יחוס מרדכי אחר אמו

אִישׁ יְהוּדִי הָיָה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה וּשְׁמוֹ מֶרְדֵּכִי בֶן יָאִיר בֶּן שִׁמְעִי בֶן קִישׁ אִישׁ יִמִּינִי (ה)

בגמרא (מגילה יב, ב) פירשו את המקרא כך, איש יהודי - מלמדינו שאמו משבט יהודה היתה, ואיש ימיני - מלמדינו כי אביו משבט בנימין היה. וצ"ב, שהרי אין זה מדרך הגמרא לייחס את הנביא אחר אמו ולספר לנו יחוסו של הנביא מצד אמו, ומה גם שאת היחוס תלתה תורה באבות, "למשפחותם לבית אבותם" ואל אחר האם, ואם כן למה זה ייחסו כאן המקרא גם אחר אמו, ומה בא זה ללמדינו.

ונראה לבאר, הנה מצאנו בחז"ל (בבא בתרא קכג, א) שדרשו מהו מה שנאמר אצל לאה "ועיני לאה רכות", ופירשו "שמתנותיה ארוכות", והרשב"ם שם ביאר שמתנותיה "גדולות בכהונה ולויה, דלוי יצא ממנה שממנו כהנים ולוים, ומלכות מיהודה".

ואולי יש לבאר עוד, שמתנותיה של לאה שונות משל רחל, כי מתנותיה של לאה נצחיות המה, ואינן נלקחות ממנה, אלא לעולם נותרו בידיה, ולעומת זאת רחל, הן אמנם שמתנותיה מתנות, אבל אינן "ארוכות", וכפי שאנו נוכחים לראות זאת בענין "המלוכה", אשר גם לאה וגם רחל זכו שמצאצאיהן ימלכו מלכים, אך אין סופן של אלו כשל אלו, שאלו שהוא מזרע רחל, לא האריכה מלכותו, אלא פסקה המלוכה ממנו, ולעומת זאת דוד ושלמה שהינם מזרעה של לאה, הלא לא יכבה נרם לעולם, ולא תפסוק המלכות מהם.

וכזאת מצינו גם לגבי דין "כיבוש ארץ ישראל", אשר שני פעמים נכבשה ארץ ישראל, ודיניהם שונים, כי הקדושה הראשונה אשר נתקדשה הארץ בכיבושו של יהושע קיימא לן שבטלה (מגילה י, וברמב"ם פ"א מתרומות ה"ה), ומאידך, קדושה שניה אשר נתקדשה על ידי עזרא הסופר, שהיה כהן ומזרעה של לאה היה, קיימא לן ש'קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא', ולא בטלה הקדושה, וכזאת אף לענין קדושת ירושלים והמקדש, אשר קיימא לן שקדשו לשעתו ונתקדשו גם לעתיד לבא, כיון שנתקדשו ע"י דוד ושלמה, והם הלא מזרעה של לאה היו.

הרי לפנינו כמה דוגמאות אשר מהן נמצא כי דברים אשר היו בחלקה של לאה, נצחיים המה ואינם בטלים.

ומעתה יתכן לבאר כזאת אף לענין המגילה וימי הפורים. כי הלא המגילה וימי הפורים - נצחיים המה ולא יבטלו לעולם, ולא יסוף זכרם מזרעינו, וטעמו של דבר, כי מפני שהיה ללאה חלק בזה, והרי אמרו חז"ל עליה 'שמתנותיה ארוכות', ואשר לכך, בשונה

שהרי בפסוק הקודם נאמר "ויבא את אוהביו ואת זרש אשתו", ולהם סיפר כל זאת, ומה צריך לספר לאשתו על "רוב בניו" והלא בניו בניה המה, ואם כן מה צריכה היא לסיפור זה.

אלא ביאורו של דבר, שהרי מצינו בחז"ל (מגילה טו, ב) שהיו להמן מאתיים ושמונה בנים, ומן הסתם לא היו כולם בני אשה אחת - מזרש, אלא מכמה נשים נולדו כל בניו אלה, ולכך הוצרך לספר גם לה את "רוב בניו", שהרי היא אינה יודעת "רוב בניו" עד היכן מגיע.

רצונו של המן ב"וקראו לפניו"

וְנָתַן הַלְבוּשׁ וְהַסּוּס עַל יַד אִישׁ מִשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ הַפְּרָתִמִּים
וְהִלְבִּישׁוּ אֶת הָאִישׁ אֲשֶׁר הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ וְהִרְפִּיבֻהוּ עַל
הַסּוּס בְּרוּחָב הָעֵיר וְקָרְאוּ לִפְנֵי כָּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר
הַמֶּלֶךְ חָפֵץ בִּיקְרוֹ (ו, ט)

יש להבין מה היתה מטרתו של המן כי מלבד אשר איש משרי המלך הפרתמים ילבישהו, וגם ירכב על סוס המלך, וכתר מלכות בראשו, נוסף על כל זאת היה חפץ גם ש"וקראו לפניו", מה היה ענין הקריאה מוסיף בכל אלו.

ועל דרך החידוד יש לבאר, שהרי מצינו בגמרא בבא מציעא (ח, ב) שנסתפקו בשנים שהיו תפוסים בבהמה, וכל אחד טוען ששלו היא, והיה אחד רכוב ואחד מנהיג, מי זוכה, ויסוד הספק הוא, באיזה אופן ניכרת הבעלות ביותר, אם על ידי הרכיבה וא"כ רוכב זכה, או שמא על ידי ההנהגה וא"כ המנהיג זוכה.

ומעתה יש לומר שהיה סבור המן שאם המנהיג, זוכה אם כן נמצא שהוא החשוב יותר, ואם כן הגם שהוא ירכב על הסוס בכבוד גדול, מכל מקום יש מקום לטעות שעיקר הגדולה היא למנהיג, ואשר לזאת רצה המן ש"וקראו לפניו", ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", שבאופן זה יהיה ברור לכל למי כל הכבוד הלזה.

בקשת אסתר על ביטול הגזירה רק אחר תליית המן

וְתֹאמַר אִם עַל הַמֶּלֶךְ טוֹב וְאִם מִצְאָתִי הֵן לִפְנֵי וְכִשֶּׁר
הַדָּבָר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְטוֹבָה אֲנִי בְעֵינָיו יִכְתֹּב לְהַשִּׁיב אֶת
הַסְּפָרִים מִחֲשֻׁבַּת הָמֶן כִּן הַמֶּדְתָּא הָאֲנִי אֲשֶׁר כָּתַב לְאֲבִד
אֶת הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ (ח, ה)

יש לבאר מה טעם שרק אחר שתלו את המן על העץ או אז באה אסתר והתחננה אל המלך לבטל את הגזירה שגזר על היהודים להשמיד להרוג ולאבד, ומדוע לא היתה יכולה לבקש זאת קודם שתלו את המן.

ונראה לבאר, כי הלא אסתר אמרה כי נמכרנו אני ועמי, והיינו שעם ישראל נמכרו להמן, ונמצא דכבר אינם ברשות המלך אלא ברשותו של המן, ואם כן כל עוד היות המן קיים אין מה לבקש מהמלך על ענין זה, כי אין זה ברשותו ושליטתו, אבל אחר שהמן נתלה על העץ בדבר המלך, אם כן נמצא שהוא מהרוגי מלכות, והלא דינם של הרוגי מלכות שנכסיהם למלך, ונמצא שגם אם נמכרו להמן, מכל מקום השתא אחר שנהרג ע"י המלך שוב חוזרים המה היהודים לרשותו של המלך, ולכך היה צריך להמתין שיהרג המן, ואז כל נכסיו ממילא שייכים למלך, ואז אפשר לבטל הגזירה על ידי המלך.

וּמְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלִשְׁוֹנוֹ בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ
אֲחֻשְׁוֹרֶשׁ נִכְתָּב וְנִחְתָּם בְּטַבַּעַת הַמֶּלֶךְ (ג, יב)

נראה שהזכות שהגנה על כלל ישראל, על יום הגזירה "י"ג ניסן", יתכן שהיתה זו זכותו של אברהם אבינו, שביום זה מל עצמו, שהרי ביום השלישי למיתו בא הקב"ה לבקר, ואותו היום היה יום ראשון של פסח נמצא שיום המילה היה ב"ג ניסן, וא"כ יתכן שזכותו של אברהם אבינו היא זו שהגנה עלינו מהגזירה.

ולפי זה יתבאר גם מה שנאמר בהמשך המגילה "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר", וחז"ל פירשו ש'ששון' הכונה למילה, ולהאמור נראה שהכונה בששון שהוא רומז על המילה, הוא לרמז שזכות המילה של אברהם אבינו היא זו שהגנה עלינו.

ותבואינה ותבואנה - ביאור הרמז בקרי וכתבי

(ותבואינה) וְתִבְּוֹאָנָה נְעֻזֹת אֶסְתֵּר וְסָרִיסָיָה וַיִּגִּדּוּ לָהּ
וְתִתְחַלְחַל הַמֶּלֶכָה מֵאֵד וְתִשְׁלַח בְּנָדִים לְהַלְבִּישׁ אֶת
מֶרְדֵּכַי וְלִהְיוֹת שָׂקוֹ מַעֲלִי וְלֹא קָבַל (ד, ר)

הנה הכתיב הוא "ותבואינה", אבל הקרי הוא "ותבואנה". ונראה שרמזו כאן דבר גם בקרי וגם בכתיב, וביאור הדברים, כי מצינו בירמיהו (פרק ט' פס' ט"ז) שנאמר שם "התבוננו וקרא למקוננות ותבואינה, ואל החכמות שלחו ותבואנה", הרי למדנו מן המקרא, ש"ותבואינה" הוא קריאה אל ה"מקוננות", ואילו "ותבואנה" זהו קריאה אל החכמות, ולפי זה יש לבאר שכאן היה קינה על המצב אשר אירע ולכך נאמר בכתיב "ותבואינה" שזהו קריאה של מקוננות, וגם היה צריך לטכס עיצה מה לעשות, ולכך הקרי הוא "ותבואנה", לרמז לנו שהיה צריך גם קינה וגם חכמה.

גדר התענית - אל תאכלו ואל תשתו

לֶךְ כְּנוּס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוּשַׁן וְצוּמוּ עָלַי
וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה יוֹם גַּם אֲנִי
וְנִעַרְתִּי אֲצִיז כִּן וְכֵן אֲבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא כָּדַת
וְכֹאֲשֶׁר אֲבָדְתִּי אֲבָדְתִּי (ד, טז)

יש להבין לשון הפסוק, שהרי מכיון שאמרה אסתר "וצומו עלי", אם כן פשיטא שלא יאכלו ולא ישתו, וא"כ מה זאת שחזרה וכפלה שוב "ואל תאכלו ואל תשתו".

ונראה לבאר, שבזאת באה אסתר והגדירה להם גדר התענית, שחלוקה תענית זו משאר התעניות, שהרי בשאר התעניות אם אירע שאדם חוכרח לאכול יותר מכשיעור, הרי הוא כבר יכול לשתות, כיון שכבר אין זה יום תענית לו, ולזאת אמרה אסתר שתענית זו שאני, אשר גם מי שצריך לאכול שלא ישתה אם סגי לו על ידי האכילה, ואף מי שחולה וזקוק הוא לשתות שלא יאכל, אלא יעשו רק כפי ההכרח ותו לא, וזה היה גדר התענית מלבד מה שהיה 'יום התענית', היה גם יום עינוי מאכילה ושתיה כל אחד לפי יכולתו.

סיפור רוב בניו - לזרש

וַיִּסְפַּר לָהֶם הָמֶן אֶת כְּבוֹד עֲשָׂרֹו וְרֹב בְּנָיו וְאֵת כָּל אֲשֶׁר
גָּדְלוֹ הַמֶּלֶךְ וְאֵת אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ עַל הַשָּׂרִים וְעַבְדֵי הַמֶּלֶךְ (ה, יא)

הנה סיפור זה על רוב בניו המן מספר זאת גם לזרש אשתו,

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

ויקרא [זכור] - צו תשע"ט

שהוציא ישראל ממצרים, ועל ידו נעשו כמה נסים במצרים, ונוראות על ים סוף, ועלה לשמי מרום, והוריד תורה מן השמים, ונתעסק במלאכת המשכן, ולא נכנס לפני ולפנים - עד שקרא לו. שנאמר: **ויקרא אל משה וידבר.**

להלן בסנה הוא אומר (שמות ג, ד) **וירא ה' כי סר לראות,** בסנה הפסיק אליו בין קריאה לדיבור. באהל מועד - אין כאן הפסקה.

בסנה, משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם, שכעס על עבדו, וצוה לחבשו בבית-האסורין. כשהוא מצוה את השליח, אינו מצוה אלא מבחוץ. אבל באהל מועד, כשהוא שמח בבניו, ובני ביתו שמחים, כשהוא מצוה את השליח, אינו מצוהו אלא מבפנים. כמי שהוא מושיבו בין ברכיו וביד אדם על בנו. לכך נאמר **ויקרא אל משה.**

הנה חיבה כה רבה יש לה' במשה רבנו, ועם כל זה, משה רבנו עצמו לא נכנס למישמע הדיבור המיועד אליו, עד שנקרא, לפני אותו דיבור.

ואומר **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל**, שאם חז"ל אומרים, שאם היה משה רבנו נכנס - בלא הקריאה, אז היתה נבילה טובה ממנו... וכי אם חסר 'משהו' אצל משה רבנו, האם כבר אז 'נבילה' טובה ממנו?

התשובה היא - כן!

כי כאשר חסר 'דרך-ארץ', בפרט אצל משה רבנו, אז אכן נבלה טובה ממנו!

כי לא יתכן 'נבואה' ו'חכמה' ו'תורה' ו'ניסים' ונפלאות' ו'עשיית המשכן', אם חסר אפילו רק 'קצת' דרך ארץ...

ועדיין, את זאת צריך להבין, מה ענין כל זה לפרשתנו, המדברת בהבאת והקרבת הקרבנות? ומדוע רק כאן גילתה לנו התורה את 'ענותנותו' ואת ה'דרך-ארץ' של משה רבנו? אלא, כי זהו ההתחלה של ההקרבות. אותה ענווה, ואותו דרך-ארץ, זהו ההקרבה הנדרשת בהבאת כל קרבן לפני ה'.

וכפי שנדרש לתחילת ההקרבה 'רצון' **לרצונו לפני ה'**, ודרוש שיהא הקרבן 'תמים', ודרוש שיהא **'אדם כי יקריב מכם'**. כך כאשר נדרש משה רבנו להודיע על יכולת הקרבת הקרבנות לפני ה', שיהא נבחן בהקרבת-הענווה, ובהקרבת-הדרך-ארץ.

מידות - ראשית ההקרבה בקרבנות

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. (ויקרא א, א)

מפסוק זה נלמדו הלכות של 'דרך-ארץ', והלכות של 'ענווה'. כפי שמובא דבר-חכמה הנלמד מהנהגתו של משה רבנו כפי הנלמד בכתוב כאן, ונדרש במדרש (ויקרא רבה א, ה) רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתר קרא, (משלי כה, ז): **כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב וגו'.**

ר"ע מתני לה בשם ר"ש בן עזאי, רחק ממקומך ב' ושלשה מושבות, ושב.

עד שיאמרו לך, עלה - ואל תעלה. שיאמרו לך, רד.

מוטב שיאמרו לך - עלה עלה. ולא יאמרו לך - רד רד.

וכן הלל אומר, השפילתי - היא הגבהתי. הגבהתי - היא השפילתי. מה טעם? (תהלים קיג, ה) **המגביהי לשבת המשפילי לראות.**

אתה מוצא בשעה שנגלה הקב"ה למשה מתוך הסנה, היה מסתיר פניו ממנו שנאמר (שמות ג, ו) **ויסתר משה פניו.** א"ל הקב"ה: (שמות ג, י) **לכה ואשלחך אל פרעה, א"ר אלעזר, ה"א** בסוף תיבותא. לומר: שאם אין אתה גואלם, אין אחר גואלם.

ביום עמד לו מן הצד. אמר לו הקב"ה (שמות יד, טז) **ואתה היום את מטך ובקעהו,** לומר: שאם אין אתה בוקעו, אין אחר בוקעו.

בסיני עמד לו מן הצד. אמר לו (שמות כד, א) **עלה אל ה',** לומר: שאם אין אתה עולה, אין אחר עולה.

באהל מועד עמד לו מן הצד. א"ל הקב"ה: עד מתי את משפיל עצמך, אין השעה מצפה - אלא לך.

תדע לך שהוא כן, שמכולן לא קרא הדיבור, אלא למשה. **'ויקרא אל משה.'**

ענווה, גדולה מדבר-ה'

עוד מצינו במדרש (ויקרא רבה א, טו), דבר אחר. **ויקרא אל משה וידבר ה',** מיכן אמרו: כל תלמיד חכם שאין בו דעת, נבלה טובה הימנו.

תדע לך שכן, צא ולמד ממשה, אבי החכמה, אבי הנביאים,

אדם

... אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן. (ויקרא א, ב)

רש"י כתב, שמה שנתמעט גזול מהבאתו לקרבן, זה נלמד מהכתוב, "אדם". כלומר, שיהא כמו אדם הראשון שלא הביא את קרבנו מן הגזול.

והיכן הביא אדם הראשון קרבן, מסופר בגמ' (עבודה זרה ח. חולין ס). ת"ר, יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה, אמר: אוי לי, שבשביל שסרחתי, עולם חשוק בעדי, ויחזור עולם לתוהו ובוהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים. היה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה, וחווה בוכה כנגדו. כיון שעלה עמוד השחר, אמר: מנהגו של עולם הוא. עמד והקריב שור, שקרניו קודמין לפרסותיו, שנאמר (תהלים סט, לב) "ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס".

ורש"י המשיך ופירש, שהפסולין הנוספים שיש בקרבן, דהיינו רובע נרבע מוקצה ונעבד שנתמעטו כמו כן מהקרבה, אלו למדים מהכתוב, **מן הצאן**. וממעטין, **ולא כל הצאן**.

וצריך ביאור, מדוע ממקרא זה דכתיב, **אדם**. לא ממעטין גם את כל אלו, מאי שנא גזול, מכל הנך פסולין שנעבדה בהן עבירה.

גזל - חיסרון ב-אדם המקריב, ולא רק קלקול ב-קרבן הקרב

אלא למדנו מכאן לימוד נפלא, שאמנם נכון הדבר, שכולם פסולים לקרבן, אבל טעם היות הגזול פסול, זהו, כי בלתי ראוי ל...האדם! שיביא קרבן מן הגזול.

פעם הדגים לי **כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** על שתי ידיו, מאמר חז"ל (חולין צא). צדיקים חביב עליהם ממונם לפי שאין פושטים 'ידיהם' בגזל, ומיד - כמו אש - הרחיק את שתי ידיו.

הנה פסוק שלם כתבה התורה (פסוק ב) על עצם הדבר בו האדם מקריב, ורק אחר-כך (בפסוק ג) כתבה התורה את אופן וסוג קרבנו. וכה נאמר, **דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם**. דבר שכבר היה בעבר אצל קין, המחדש של הקרבנות. אבל, זהו נאמר עתה, בהיות המשכן וכליו עומדים על מכונם. עתה, ניתן להאדם יכולת להקריב קרבן.

ונאמר, כי הדבר הראשון שנאמר זה עתה, הוא היכולת של האדם, להיותו הוא בעצמו מתקרב על-ידי הבאת קרבנו. ועוד בטרם יפרט הכתוב את קרבנו, נאמר, כי יש יכולת עצומה כזו להאדם. ולכן, בודאי שעל האדם להיותו ראוי לעצם היכולת הזו להיותו "מקריב".

ולכן, אף הנאמר בעצם הקדמת כל הכתוב הזה, המדבר על עצם יכולת האדם להקריב קרבן, וכל-זה קודם אל פירוט הדינים, ממה, ומהו הקרבן, בחיסרון של קרבן-גזול. זהו מלמד, שדבר זה, מהווה חיסרון 'באדם-עצמו', בהאדם המקריב קרבן לפני ה'!

דבר אל בני ישראל וגו' וסמך ידו על ראש העולה (א' ב' - ד')

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: אשה פטורה מסמיכה מהאי קרא דכתיב בני ישראל ולא בנות ישראל, ויעוי' בתוס' קידושין ל"ו א' דבעו לפטור קרבן אשה מסמיכה מחמת דהוי מעשהז"ג יעו"ש, ולהמבואר בתוס' זבחים ע"ה א' ד"ה הא וכו' וכן י"ל ביורש שמקריב קרבן אביו אע"פ שאינו סומך וכו' יעו"ש דמבואר דחייב סמיכה אינו על הבעלים גרידא אלא דין הוא בקרבן, וא"כ ל"ק קו' תוס' הנ"ל בקידושין דהא דין הוא בקרבן.

וקרבו וכרעיו ירחץ במים (א' ט')

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: בחולין פ"ד א' מצינו דדם נמי איקרי מים ובעינן התם דליתכשר למי סוטה, ויל"ד אם ה"נ יהי' דם כשר לרחיצת הקרב והכרעיים אחר דמצינו דדם איקרי מים, מיהו י"ל דפסילי דהא מים דיש להם שם לואי פסולים, יעוי' תוס' זבחים כ"ב א' ד"ה והוא תנא וכו', ולכ' ק"ו דם. ועי' נטילת ידים בדם, יעוי' הסוגיא בברכות נ' ב' ובתוס' שם ד"ה בורא ויל"ע בפוסקים באו"ח סי' ק"ס. ואף דלשון הגמ' דדם איקרי מים י"ל דאין הכוונה דדין מים עליו, אלא דאיתקש למים [ועתוס' חולין ל"ה ב' תוד"ה למישרי, אליבא דר"ש ודו"ק].

והנה להמבואר בסוגיא בחולין שם צ"ל דסוגי' דדף פ"ד אזלא אדם שחיטה ולא על כל דם]. ויתכן דההיקש אינו אלא כדאיצטריך מים לענינים דיניים שבו גרידא, כגון הנוהגים בו או המתהוים על ידו [כגון מקוה], אבל במקום דאיצטריך לחמר המים עצמו [וצריך בזה שיקול הדעת או הכרעת חז"ל אימתי דין המים קובע, ואימתי איצטריך לחמר המים עצמו] התם ל"מ דם, דסו"ס ל"ה מים. [ומיהו תולדות המים, והנידונים בסוגי' דזבחים כ"ב א' י"ל דשאני, ודו"ק].

כופין על המצוות

אל פתח אהל מועד יקריב אותו לרצונו (א' ג')

ובגמ' (קידושין נ' ע"א) איתא: ובגמ' יקריב אותו, מלמד שכופין אותו, יכול בעל כרחו תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. הקשה מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזנבוסקי זצוק"ל הא קי"ל (כתובות פ"י ע"א) דכל המצוות כופין על קיומם, וא"כ מה רבותא בקרבן דנצרך לדרשה מיוחדת דכופין. ומתרץ דכיון דנוסף בפסוק 'לרצונו' הווא אמינא דבעינן רצון גמור בלא כפייה, לכך שפיר נצרך הדרשה 'לרצונו' דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני ודו"ק. (שיעורי רבי שמואל, קידושין אות ש"פ ע"ש)

קרבנות עכו"ם

דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה. (ויקרא ד, ב).

הביא מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל: בדברי הת"כ ריש פרשה ד' פסוק א' דרשו דבר אל בני"כו אין לי אלא בני"מנין לרבות את הגרים ואת העבדים ת"ל נפש כי תחטא ונראה

כתיב לאשמת העם דאע"ג דהוא מצטרף לאשמתם כלומר דאשמת הכהן גדול הוא ג"כ אותה אשמה של ב"ד וציבור דהוא מביא בפ"ע ידינה כל הקושיא הנ"ל על העמ"ד ז"ל מהמשנה דהורה עם הציבור כו' מתכפר עם הציבור הוא רק לפי פרש"י ז"ל במתני' אבל לפי פי' הרע"ב ז"ל דמייירי שהכהן גדול ה' אחד מן הסנהדרין ששגג בהוראה והובא גם בס' באר שבע עיי"ש שכ' דכ"נ קצת מהרמב"ם והיינו ממש"כ הרמב"ם בפט"ו מהל' שגגות הל' ד' וז"ל הורה הכהן המשיח עם ב"ד ושגג הוא והם בהוראה אע"פ שעשו ע"פ הוראה זו שטעו בה הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה אלא על הוראתו עם הוראת ב"ד ה"ז פטור גם בעל העמק דבר בספרו מרומי שדה על סוגיא דידן בד"ה ובזה מבואר פסק הרמב"ם למד דפירוש הרע"ב במשנה הוא כדברי הרמב"ם וא"כ לפי"ז מיושב שפיר דברי הנצי"ב בפירושו על התורה שכ' דאם כהן המשיח פסק הוראה לעצמו והתיר איזה איסור וגם סנהדרין התירו אותו איסור והכהן המשיח עשה ע"פ הוראת עצמו והציבור עשו ע"פ הוראת ב"ד דהכהן המשיח צריך להביא פר בפ"ע ואינו מתכפר עם הפר של הציבור כיון דהכהן המשיח סמך על הוראת עצמו ולא תקשי מהמשנה בדף ז' דתנן הורה עם הציבור כו' מתכפר לו עם הציבור רלפי' הרע"ב סיירי רהכהן המשיח ה' אחד מהסנהדרין והוי הוראה ביחד ולכך הוא מתכפר עם הציבור בפר אחד כמו כן צ"ע במש"כ העמק דבר שם להלן בפסוק ג' גבי פר העלם דבר של ציבור וז"ל וכפר עליהם קאי על הכהן המשיח כו' אלא נכלל כאן על כה"ג ועל סנהדרין וללמדנו שאם שגו כה"ג וסנהדרין יחדיו בהוראה אע"ג שכה"ג מביא לעצמו ומתכפר לו על שעשה ע"פ הוראתו לעצמו מ"מ אין הכפרה שלמה עדיין שהרי גם הסנהדרין תלו עצמן בכהן גדול שהורה כן לעצמו וא"כ כ"ז שהם אינם מתכפרים ה"ה בכלל מחטיא את הרבים דלא מהני תשובה כדאיתא ביומא דף פ"ז כל המחטיא את הרבים אין מספיקין לעשות תשובה ואחרי שהם מתכפרים מתכפר הוא בשלימות עכ"ל. [א"ה הנה מש"כ הגאון זצ"ל לתמוה על העמק דבר נמצא בספר העמק דבר בהוצאה החדשה שנת תשנ"ט שיצא לאור ע"י ישיבת וולאזין בהוספות מכת"ק שהגאון הנציב ז"ל בעצמו הרגיש בזה שם בפסוק ג' ומיישב זאת וז"ל והא דתנן בהוריות פ"ב ז' א' הורה עם הציבור מתכפר עם הציבור היינו באופן שהוא תלה הוראתו בהם וכמש"כ הרמב"ם הל' שגגות פט"ו הל' ד' הואיל ולא סמך על הוראתו לבדה וכו' עכ"ל]

גם מש"כ בהעמ"ר שם דכל זמן שהם אינם מביאים הרי כפרת הכה"ג שהביא פר אינה שלימה דה"ה בכל מחטיא את הרבים שאין מספיקין לעשות תשובה לכא' יש להעיר הלא מה שהכה"ג הורה לעצמו ה' בשגגה שטעה בהוראתו וא"כ אף דהסנהדרין תלו עצמם בהוראת הכה"ג מ"מ האין נחשיב אותו למחטיא את הרבים כיון דבשגגה ה' ואולי שגגה בכה"ג חמור הוא עד כדי כך על מה שלא הועיל לו קדושתו שלא יבוא אפי' לידי שגגה כיון שכל הקהל תלויין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם ככתוב ברש"י פסוק ג' עוי"ש. (נר לאחד)

דהלימוד הוא מזה דכתיב נפש ולא כתיב ישראל. אכן יש להעיר דבשלמא עברים צריך ריבוי דנהי דשייכים במצוות כאשה מ"מ כיון ראיהם בכלל קדושת ישראל בעיי ריבוי אבל גרים אמאי צריך ריבוי הא ע"י שנתגירו חל עליהם דין ישראל לכל המצוות כולם ואם בכל זאת צריך ריבוי צ"ע מנלן לרבות גם עבד דלמא הריבוי הוא רק לגרים וצ"ע.

ונראה ליישב ע"פ דברי הרמב"ן בפ' עה"ת וז"ל ורבותינו דרשו נפש לרבות גרים והעבדים ולא הזכיר בחטאת כהן המשיח וכפר עליו ונסלח לו כאשר הזכיר בשאר החוטאים בקהל הוא פר העלם דבר של ציבור ובנשיא ובהדיוט אולי לרוב מעלתם לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לאלוקיו כי מלאך ד' צב-אות הוא וצריך להיות נקי וטהר ידים עכ"ל והתעוררתי מדבריו כי הרי בחיוב הקרבנות חזינן דכמה חילוקי קרבנות איכא כל אחד לפי דרגתו ומעלתו כמו כהן משיח ונשיא והעלם דבר של ציבור והדיוט והי' מקום לומר דגרים אף דהם ישראלים גמורים בכל זאת הם פחותים במעלתם לענין הבאת קרבנם ולכן כתוב בתו"כ לרבות את הגרים מקרא דכתיב נפש כי תחטא ובכלל נפש גם עבדים דחייבים במצוות כאשה משו"ה מרבים בין עבדים ובין גרים.

(נר לאחד)

בענין פר כהן משיח ופר העלם דבר של הציבור

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת. (ויקרא ד, ג)

הביא מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל: כתב הפירוש העמק דבר להנצי"ב ז"ל וז"ל ידוע פי' חז"ל שהוא העלם דבר כמו אשמת העם שהוא בהוראה כדרשת הגמ' בדף ז' ועדיין אינך וידוייך הלשון דכאשמת העם מיבעי וי"ל שבא ללמדנו דאע"ג דבשעה שהורה כה"ג לעצמו ה' הוראת ב"ד לציבור ומביאים פר וס"ד דבזה האופן נכלל הוראתו בהוראת ב"ד ומביא עמהם משו"ה כתוב לאשמת העם דאע"ג שהוא מצטרף לאשמתם הוא מביא בפ"ע עכ"ל ודברי העמק דבר צריך ישוב דמש"כ שבא ללמדנו דאע"ג דבשעה שהורה כה"ג לעצמו היתה הוראת ב"ד לציבור וכוונתו בזה לכאורה דבאותו איסור שהורה כ"ג לעצמו הורו ב"ד לציבור וע"ז כ' דכל אחד בפ"ע מביא צ"ע מהא דתנן בדף ז' במתני' הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור וכתב רש"י ז"ל הורה עם הציבור ב"ד כגון דהורו בחדא איסורא הוא בחלב והן בחלב ומשמע לכא' דהכה"ג והב"ר הורו כל אחד בפ"ע רק מכיון שני ההוראות באותו האיסור קתני במתני' נתכפר לו עם הציבור שאין ב"ד חייבין עד שיראו לבטל מקצת ולקיים מקצת וכן המשיח וכ' רש"י ז"ל וד"ל לפי שבדברים הרבה שוה משיח לב"ד כו' והואיל והושבו משיח לב"ד הלכך כי הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר עם הציבור ומבואר מפירש"י דהא דתנן במתני' שאין ב"ר חייבין כו' אין זה ענין בפ"ע אלא הוא פירוש ונתינת טעם על הא דתנן ברישא דמתכפר עם הציבור יעוי' בס' באר שבע ולפי המתבאר ברש"י הרי תנן במתני' דאם הורה כה"ג באותו האיסור שהורה ב"ד כולם מתכפרים בפר אחד וצ"ע עמק דברי העמק דבר שכ' לפרש דלהכי

שלמות בכל

קרבן שלמים. (ויקרא ג, א)

שלום לישראל, שלמות בישראל

פרש"י, שלמים, שמטילין שלום בעולם. דבר אחר, שלמים, שיש בהם שלום למזבח, ולכהנים ולבעלים.

בקרבן-שלמים יש שלום בין המזבח, הכהנים, וישראל. יען, כי יש לכולם חלק בבמה.

רק בקרבן שלמים ניתן לבטא את שיא הרצון, על אף שהקרבן עצמו, זהו קדשים קלים. ואינו כמו קרבן עולה, שזהו קדשי קדשים. אבל היות ובכל ההתעסקות שבקרבן, נקנה להאדם המקריב קנין-של-שלמות, על כן בזה ניתן להביא עם כל הרצון השלם. לכן בזה גילתה התורה את ההבאה של האדם, בהבאת קרבנו, כאשר זה בא בכל-הרצון-השלם.

ישראל יכול להקריב שלמים

לא כל אחד יכול להקריב שלמים, על אף היותה דבר הנידר ונידב. עכו"ם ישנו בנדרים ובנדבות (גמ' נזיר סא.), ועם כל זה הוא אינו יכול להביא קרבן שלמים. ואף אם הוא התנדב שלמים, מביאין שלמיו בתורת עולה, והיא עולה כולה למזבח (גמ' מנחות עג.). ומבאר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, שהעכו"ם איננו מסוגל 'להשתלם', להיות שלם - יחד עם גשמיות, עם אכילה. כשהוא מביא קרבן, הוא 'חייב' להיות 'פרוש', הוא אינו 'מעלה' ולא 'מרומם' את הגשמיות שלו לעבודת-השם. לכן הוא לא מסוגל לאכול... לעומתו, ישראל. מסוגל לרומם את גשמיותו, לכן הוא יתרומם ויתעלה - יחד עם אכילתו את קרבנו. לכן הוא 'מסוגל', להביא קרבן-שלמים.

ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ (ד' כ"ז)

העיר מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל: בגמרא שבת צ"ג א' דרשינן מהאי קרא לחד מאן דאמר דשנים שעשאוה פטורים, ופרש"י שם דמאן דפליג סבר דליכא אלא תרי מיעוטי הוא משום דנפש אחת אורחיה דקרא הכי ולא חשיב אלא חד מיעוטא, [וק"ק לשון הגמ' שם מי כתיב נפש תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא, דלפ"ז לא הו"ל למימר אלא נפש אחת חד מיעוטא הוא], ולפ"ז לכאורה לא שייך האי טעמא בזאת תורת העולה, וצ"ל דהיא העולה נמי לא חשיב אלא חד מיעוטא, שאינו אלא חוזק לשון, ודכוותה נפש אחת, ולמה שהביאו תו' שם בשם הירושלמי להקשות דנימא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, יתכן לפרש דהיינו דקאמר דדריש מיעוטי כה"ג ולא דריש להו לרבות ואף לא אחד מהם, אבל לשון הגמ' שם מי כתיב נפש תחטא כו' לא משמע כן, ובילקוט פ' ויקרא כנראה גריס בגמ' כפרש"י דנפש אחת אורחיה דקרא הוא, ולא חשיב אלא חד מיעוטא, וליתא התם להא דמי כתיב נפש תחטא כו' ע"ש.

ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם וגו' (ה' י"ז)

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: יש להסתפק בשוחט אשם תלוי לשם מי שמחויב אשם תלוי אי פסיל בדין שינוי בעלים

או"ד לא הוי מחויב כפרה כמותו דשמא זה חטא וזה לא חטא ואי אפשר לחייבו להביא עוד פעם אשם תלוי שמא נתכפר לו בראשון דאפשר דלא נפסל מחמת שינוי בעלים וכנ"ל (ויש לדון מדין ספק ספיקא, ועי'), ומיהו אפשר דאזלינן בתר חיוב הבאת הקרבן ולא בתר הכפרה ויל"ע.

ואם נפש כי תחטא וגו' ונשא עונו (ה' י"ז)

העובר איסור כגון חילול שבת כתב השו"ע סי' של"ד דצריך להתענות ארבעים יום שני וחמישי ולא ישתה יין ולא יאכל בשר ויתן במקום חטאת י"ח פשיטין לצדקה ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום שנים עשר פשיטין לצדקה. זה מה שצריך לעשות בשביל תשובה וכפרה על עבירה אחת, וזהו בעולם הזה שיש מושג של תשובה, ויסורים ממרקים, אבל בעולם הבא העונש חמור הרבה יותר.

וכמה צריך להוציא הוצאות להציל מעשיית עבירות, הגר"ח גריינמן נשאל כמה כסף צריך להשקיע בבעל תשובה אחד כדי שיחזור בתשובה, ענה הגר"ח בשאלה, כמה כסף עולה להכשיר טייס אחד בחיל האוויר, ענה השואל בערך מליון שקל, אמר הגר"ח, אם כדי לטוס מתחת השמים משקיעים מליון שקל, אם כן כדי לטוס בשמים מעל השמים אין גבול להשקעה.

מחיית עמלק

דרש מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' ויקרא זכור ט' אדר ב' תש"ח : אנו רואים בכל התורה, שתמיד מצוה לאהוב כל אדם, ולא מצינו בשום מקום, שהתורה תצוה לשנוא מישהו, גם הקב"ה אוהב את כל בריותיו ומשפיע על כלם טוב, כמש"כ ורחמיו על כל מעשיו, וכל הבריות מושפעות מחסדי ה', שאנו רואים, שבשעה שטבעו מצרים בים, בקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר להם הקב"ה, מעשי ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה, שאפי' שהמצרים הרעו מאד לישראל, והעבירו אותם בפרק, מ"מ רחם עליהם הקב"ה, וצוה לא לתעב מצרי, וכן אדומי, לאהוב כל אדם והנה דוקא בעמל, התורה מצוה, זכור את אשר עשה לך עמלק, וכופלת לא תשכח, ומזה נוכל לראות את שחיתותו של עמלק, שהוא אינו אדם אבל רע, אלא אינו אדם כלל רק רע, שאף שהתורה תמיד מצוה לאהוב כולם, אבל בעמלק כופלת אזהרתה לשונאו, כי מדת החסד והטוב שבכל אדם, היא שדוחה את עמלק ושונאתו, כמו בהפטרה, לכאורה אפ"ל, שאלה אנשי הצבא של שאול, הם היו רחמנים, ואילו שמואל שמימיו לא החזיק חרב בידיו, ומנעוריו גדל על ברכי התורה במשכן, יהי' כזה אכזרי, וישסף שמואל את אגג, אבל זהו מה שבארנו, שמדת החסד שבשמואל, היא שהרגה את אגג, ולא ח"ו שהי' אכזרי עליו, אחז"ל, הוא עמלק, הוא נחש הקדמוני הוא יצר הרע, שהוא סמל הרע, ואם עמלק הוא יצה"ר, והתורה מזהירה פעמים למחותו, צריך כ"א לראות למחות את העמלק, שבלבו היצה"ר ובאילו אמצעים, רק בלימוד התורה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, היא האמצעי למחות את העמלק, ובכל רגע שלומדים בזה מוחים את העמלק שבלב ומקיימים מ"ע מהתורה, זכור ולא תשכח.

פרשת צו

ופשט את בגדיו והוציא את הדשן וגו' (ו' ד')

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: כתב ברש"י דאין זה אלא דרך ארץ שלא ילכלך בהוצאת הדשן את הבגדים, ועי' ברמב"ן דיש מרבתינו דס"ל דהוצאת הדשן לא בעי בגדי כהונה. ולמאן דס"ל דבעי בגדי כהונה, יל"ע ממש"כ תוס' במנחות מ"א א' ד"ה תכלת וכו' דבמדינה אין שום היתר לכלאים יעו"ש, ולכא' הא משכח"ל בכהן גדול בהוצאת הדשן דלכא' בעי ח' בגדים (ומיהו לר"ל דס"ל דבכהן הדיוט סגי בב' בגדים, לכא' הכא נמי בכהן גדול, וכבר דן בזה בגבול"א יומא י"ב א' ד"ה פשיטא, יעו"ש.

והנותרת ממנה יאכלו אהרן וגו' במקום קדוש בחצר אהל מועד (ו' ט')

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: כתב הרמב"ם בפ"ה מה' ברכות ה"ו דהכל חייבין בזימון וכו' אפי' כהנים שאכלו קדשי קדשים בעזרה. ולכא' קשה הא אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וא"כ ליכא צירוף לזיון באכילה בלא ישיבה, וכמש"כ השעה"צ סי' קצ"ג ס"ק כ"א דהא עכ"פ ישיבה במקום אחד לכו"ע בעינן, ועי' רמב"ן ריש פרק שלשה שאכלו (הובא בביה"ל סי' קצ"ח) ויל"ד. ומיהו לתירוץ השני בתוס' יומא כ"ה א' בד"ה אין ישיבה וכו' דאף על גב דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד הנ"מ לדברים דלא צורך עבודה אבל אכילה צורך עבודה היא דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מישרא שרי, א"ש.

ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת והנותר ממנו יאכל (ז' ט"ז)

העיר מרן הגר"ד לנדו שליט"א: דעת הרמב"ן דאע"פ דשלמים נאכלים לב' ימים ולילה אחד מ"מ יש מצוה מה"ת לאכלם לכתחילה ביום הקרבתם ורק הנותר ליום המחרת נאכל אז. יעו"ש.

והנה כפי המתבאר מדברי הח"צ בתשו' סי' קנ"א יום הקרבה דבו חייבים לכתחילה לאכל השלמים לדעת רמב"ן אינו יום ולילה שלאחריו (כזמן אכילת קדשים הנאכלים ליום ולילה) אלא זמנם הוא ביום לבד. יעו"ש. ולכ' ד"ז מוכרח מהגמ' דהנה בזבחים נ"ו א' ילפינן מהאי קרא דביום הקריבו את זבחו יאכל (דמיני' יליף רמב"ן דמצוה לאכל השלמים ביום הקרבתם) דדם נפסל בשקעה"ח דביום שאתה זוכה אתה מקריב ביום שאי אתה זוכה אי אתה מקריב, משמע דפירוש מילת ביום האמורה כאן אינה יום ולילה שלאחריו אלא יום בלבד וכשם שהדבר אמור לענין הקרבה ה"ה לענין אכילה כונת הכתוב הוא ליום בלבד דודאי א"א לתת למילה זו ב' מובנים באותו כתוב עצמו חדא לענין הקרבה וחדא לענין אכילה וז"פ.

ולכ' יל"ע לדעת הרמב"ן מהא דתנו בפסחים צ"ח א' נתערב

בבכורות רש"א אם חבורות כהנים יאכלו, ולכ' אמאי שרינן להקריב התערובת הא קמבטל מבכור (דדין אכילתו כשלמים) מצות אכילת קק"ל ביום הקרבתם, שהרי מספקא א"א לאכלם ביום שמא פסח הוא וצריך לאכלם בלילה. (ועיין בח"צ הנ"ל במש"כ על דברי רש"י פסחים פ"ח ב').

ומיהו אפשר דכיון דאין זו אלא מצוה לכתחילה בלבד עדיף לן להקריב הקרבן אע"פ שמצוה זו תתבטל מלומר שירעו עד שיסתאבו ועיין. א"נ אפשר דרמב"ן יפרש מתני' כהאי פירושא בתוס' יומא כ"ט ב' דפסח דתנן בהאי מתני' הוא מותר הפסח יעו"ש וא"ש בפשיטות.

ויל"ד במצות אכילת קדשים ביום הקרבתם דתהא בכלל מ"ע שהז"ג שהרי היא תלויה ביום ההקרבה ואע"פ דזה מאורע פרטי בקרבן מ"מ לא גרע זמן התלויה ביום ההקרבה מזמן התלויה ביום הלידה דתהא מילה מ"ע שהז"ג. אך יל"ע דאפשר דל"ד דשאני הזמן דמצות אכילה ביום ההקרבה משאר מעשההז"ג דהתם הזמן מגביל את חיוב המצוה לעתות מיוחדת מה שא"כ בנד"ד הזמן האמור במצוה זו אינו מגביל את חיוב המצוה או קיומה אלא זהו עצם מהות המצוה שנצטוינו לאכל הקרבן לכתחילה ביום ההקרבה ול"ש לומר שהזמן גרמא שאין הזמן הגורם אלא הזמן הוא הנושא של המצוה וכה"ג אפשר דליתא לדינא דמ"ע שהז"ג דנשים פטורות. ועי'.

ועי' בשלהי מס' ע"ז ע"ו א', דדרך הוא לאכל שלמים למחרת, דאמרינן התם דכי מבשל בה חטאת האידנא הדר מבשל בה האידנא שלמים, דחטאת דלמחר ושלמים דאתמול בהדי וכו' [ויעו"ש ברש"י], ולכ' משמע דאורחא דמילתא היא לשייר שלמים למחר ותקשה לרמב"ן דמצוה לאכלן ביום הראשון ומיהו אינו מוכרח ושפיר י"ל דגמ' איירי בדעבר והשהה היאך נעבד.

ובבכורות כ"ז ב', דבי רב תני שנה בשנה יום אחד בשנה ויום אחד בשנה זו לימד על הבכור שנאכל לשני ימים ולילה אחד, ופשטא דקרא לכתחילה קאמר דתאכלנו שנה בשנה כתיב, ולכ' הא מצוה לאכלו ביום הקרבתו ודוחק לומר דלבי רב יצא בכור מכלל כל הקק"ל לענין זה, ומיהו שפיר י"ל דקרא אם נשתייר קאמר ועי'.

ובפסחים ע' א' אמרינן דחגיגת י"ד לאו חובה היא ועי"ש בתוס' דכל ענינה הוא כדרבנן וקראי דדרשינן מינייהו חגיגת י"ד אזלי לתנאי דס"ל דהוא חובה יעו"ש. ולכ' כיון דמה"ת הוה חגיגת י"ד ככל שלמי נדבה ואית בהו מצוה לאכלם ביום הקרבתם א"כ היכי שרינן לבטל מצוה זו ולאכלם בערב ומיהו אינו קו' כ"כ ויש כח ביד חכמים וכו'.

ומיהו בלא"ה אין שיטת התוס' מוסכמת דמדברי הרמב"ם פ"י מהק"פ נראה דס"ל דאף על גב דחגיגת י"ד אינה אלא רשות מ"מ היא קרבן מסוים מה"ת אלא שאין חיוב להביאו [ועיין בצל"ח פסחים שם שהביא דברי הר"מ, וע"ש שכ' דנפ"מ בד"ן זה דחדית קרא דאיכא חגיגת י"ד, דלכ' מ"ש משלמי נדבה, דשרי להביאו לאחר תמיד של בהער"ב וליכא

שניתזו עליו דם חטאת צריך להיות הכיבוס במקום קדוש, וכלים שבישלו בהם וצריכין מריקה ושטיפה כתב החזו"א בקדשים קמא ס' ל"ז דגם קדשים קלים צריכין מריקה ושטיפה בעזרה, ע"ש ההוכחה.

וידוע שהאור שמח חלק על החזו"א בזה ואמר מנלי' שצריכות הנשים הביא את כל הסירים לעזרה כדי להדיחן, ושלח לחזו"א דברי התוספתא בפ"י דבמקום אכילתן מריקתן ושטיפתן, וא"כ קדשים קלים שנאכלין בכל העיר א"כ יהי' הדחתם נמי בכל העיר ואי"צ להדיחן דוקא בעזרה, והחזו"א דחה הדברים כמבואר בספר ועשה ט"ס בדברי התוספתא, האו"ש התבטא איך שגם אחרי שמביאים לחזו"א תוספתא מפורשת גם לא נחא ל"י בזה ועושה ט"ס.

הודאה על נס רבו

אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולת בשמן ורקימי מצות משחים בשמן וסלת מרבכת חלת בלולת בשמן

מין הגרש"ז אויערבאך זצ"ל הביא כתוב בספר עליות אליהו וז"ל סיפר לי הרה"ג מ' זלמן זאב נ"י מ"מ דפה אשר הגאון חמי זקני מו"ה חיים מוולוז'ין נ"ע אמר כי בבואו לגשר העובר על הנהר סמוך ראמאניווע הסמוכה לסלוצק צריך לברך ברוך שעשה לי נס במקום הזה כי שמה עברה זקנתו של הגאון עם בתה היא אם הגאון אשר היתה אז ילדה מוטלת בכר עריסה ונפלו למים וברוב עמל הצילו דרך נס אך את הכר עם התינוקת אשר צפה למעלה ולחממה ולגבה שמו אותה בתנור מוסק ונכווה רגליה מכוות אש ובאתה באש ובמים והקורא דורות מראש וידע כי מאת הילדה הזאת יצא פרי צדיק גאון עולם בזכותו ניצולה ואמר הגאון מוהר"ח נ"ע כי הנס הזה נעשה גם לו במקום הזה כי אם היתה נטבעה מאין היה לו רב גדול ונורא כהגאון רבו ויש להוסיף ולהטעים כי מה שבירך כן הגם שגם ללא נס זה היה רבי חיים וולוז'ינר בעולם אבל לא היה זה אותו רבי חיים הוא לא היה באותה דרגה רוחנית כפי שזכה לה כתלמיד מובהק לאדוניו הגר"א ז"ל ולכן בירך שעשה לי נס במצבי שלי נעשה לי נס שבזכותו חי אני במצב אחר.

לאור זה נבין מדוע בפסח בליל הסדר אנו אומרים אשר גאלנו וגאל את אבותינו וכו' ואילו בחנוכה ובפורים אומרים רק שעשה נסים לאבותינו וממה נפשך אם צריך האדם להודות על כל נס שנעשה לאבותיו כי ממילא הוא בכלל אם כן גם בחנוכה ובפורים נודה להקב"ה בנוסח זה אלא ביאור הענין בך הוא בנס כזה שאילולא אירע לאבותיו אזי לא היה בא כלל לעולם אין שייך לברך שעשה לי נס במקום הזה כי לא שייך לומר לי כי הוא במצבו כיום לא אירע לו שום נס אלא שאם לא היה הנס מתחולל לא היה כלל בעולם מה שאין כן בשיעבוד מצרים שאילו לא היה גואל הקב"ה את אבותינו היינו גם אנחנו באים לעולם אלא שהיינו אנחנו במצב שפלות רוחנית של שיעבוד מצרים במצב של שקיעה בחמישים שערי טומאה בזה יש מקום לברך שעשה לי נס במקום הזה בי אני במצבי של היום נעשה לי נס בכך שאבותי יצאו משיעבוד מצרים.

בי' איסור דהשלם ע"ש. ועו"ל דנפ"מ לדינא דידן דשרי להשהותו עד לערב ואי"צ לאכלו ביום הקרבנות. ועו"ל דנפ"מ אולי דעבודתו בכל המשמרות ככל קרבנות הרגל ודמי לק"פ דכתב המנ"ח מ' תק"ט דעבודתו בכל המשמרות דכל ישראל נכנסין בשער אחד וא"כ ה"נ חגיגת י"ד ויל"ח. ועו"ל"ע לענין האמור בדף פ"ט ב' הממנה וכו' ועל חגיגתו וכו' דלכ' ל"ש אלא אי חגיגת י"ד היא מה"ת וצ"ע"ש בסוגיא בגדר הענין וע"ש מאירי].

ואמנם כ"ז א"נ דמצוה דאכילת קדשים ביום הראשון הוא על כל הקרבן אבל מדברי הרמב"ן נראה דאין הדבר כן ורק מקצת מהשלמים מצוה לאכל ביום הראשון ולא כולם, וז"ל הרמב"ן שם, ולא שיהא רשאי להניח כולו ליום המחרת אבל מצוה שיאכל ממנו בראשון והנותר ממנו במקרה יאכל במחרת, ע"כ. דקדק בלשונו דרק כולו אינו רשאי להניח אבל מקצתו שרי, וכמו דאסיק שיאכל ממנו בראשון, ולא אמר שיאכל כולו או שיאכלנו [ולשון "במקרה" אינו דרך איסור אלא כנגד שכתב קודם, ולא שישאיר ממנו בכונה], והיינו דאין המצוה אלא לאכל מקצת מהשלמים ביום ההקרה ולא כל השלמים [וע"ש בס' ק"א].

ומיהו האי מקצת לא איתפרש שיעורי' ואפשר דסגי בכזית. ויל"ע אי סגי בחלק בעלים או חלק כהנים בלבד או בעי מכל חלק וחלק שיאכל מקצת ממנו. ועי'. [וכן יש לדון אי אכילת לח"ת מהני לתודה וכן איפכא, א"נ דהאי דינא איתא בנאכלים ליום ולילה].

ולפי"ז א"ש ההיא דע"ז ודבכורות דשפיר מצי להשהות השלמים למחרת אם אכל מקצת מהם ביום הראשון. וכן ההיא דשלמי שמחה יכול לשייר מהם ולאכל בערב. וכן חגיגת י"ד לדעת תוס' פסחים דהוה מדרבנן שפיר מצי לשייר לערב אם יאכל מקצת ממנו ביום, וצ"ב.

ובההיא דטובלת ואוכלת בקדשים בערב שכתבנו לעיל דמציא האשה לסמוך שיאכלו החטאת עד הערב דכהנים מצווים לאכלה עד הערב לא תקשה להמבואר דרק מקצת נצטוו לאכל ואכתי ניוחש שמא נשתיר לערב, דלענין כפרה סגי באכילת כזית וכמש"כ החזו"א הנ"ל.

ובתרג"א בראשית מ"ט כ"ו איתא, ובעידן רמשא יהון מפלגין מותר חולקיהון משאר קודשיא, ולכ' הרי מצוה לאכל ביום ההקרה וגם הנאכלים ליום ולילה בכלל וכמשנת"ל. ולהמבואר א"ש דסגי באכילת מקצת ואפשר דאפילו בכזית וזה מקיימים ביום והשאר מחלקים בערב.

ומדברי האו"ש פ"י ממעשה"ק (וכ"ה בצל"ח ריש ברכות), נראה דפרש דברי הרמב"ן דהמצוה לאכל הכל ביום הראשון. וכ"נ מדבריו שם דס"ל דיום הראשון הוא עם הלילה שלאחריו שלא כמשנת"ל יעו"ש.

ועי' בש"מ זבחים נ"ו ב' אות ח' בשם תוס' ר"פ, ומפשטות לשונו וכן מלשון תור"פ הנדמ"ח על פסחים ג' א' נר' לכ' דס"ל דהמצוה לאכל הכל ביום הראשון וצ"ב.

וכלי חרש וגוי ישבר וגוי ומרק ושטף במים (וי' כ"א)

היכן הוא מקום המריקה ושטיפה, הנה כיבוס של בגד

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורה הבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל לצוק"ל ויבדלחט"א

פורים תשע"ט

שבע ועשרים ומאה מדינה'

העיר **רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא**, שבפרשת חיי שרה נאמר מספר זה בהיפך [בראשית כג, א]: "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים".

וביאר, לפי שאמר 'המולך מהודו ועד כוש' שמצד כחו ותבונתו נעשה מלך בכל אלה המדינות, לכן מבאר סדר המלוכה שבתחילה מלך על שבע מדינות, ואחר זה התגבר למלוך עוד על עשרים מדינות, ואחרי כן התגבר למלוך עוד על מאה מדינות. [כפלים לתושיה]

בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו וגו',

ופירש **רבי אברהם בן הגר"א**, שעד כאן פירש רשעת אחשוורוש בכלל, ומכאן ואילך, בפרט. 'בשנת שלוש למלכו' אמר, בלשאצר מנה וטעה, אנא מנינא ולא טעינא וכו', תלתא דכורש ותרת דידה, אמר מדלא איפרק עד השתא [עשה חשבון שעד כאן היו שבעים שנה ליסודה של מלכות בבל ולא נגאלו, כעת בודאי שלא יגאלו] ודאי לא מיפרקי [מגילה יא, ב]. לכן 'עשה משתה לכל שריו ועבדיו' והיתה כוונתו לשאול אצל כל השרים לחוות דעתם מה לעשות ביהודים והיה רוצה לשמוע דעת כל איש מקטן ועד גדול ולבחור הרע שבהם. 'וכל שריו ועבדיו' הוא כלל שלא לשריו לבד עשה משתה אלא לעבדיו ג"כ.

ואחר כך מבאר בפרטות מי הם עבדיו, 'חיל פרס ומדי' שהיו מזרע עמלק כדי שיספרו דופי על ישראל, ומי הם השרים, אמר 'הפרתמים', שרי הפרתמים היושבים על נהר פרת שהיו שכנים רעים לישראל. 'ושרי המדינות' שהם יודעים מכל המדינות העלילות שבדו לישראל, 'לפניו' נמשך למעלה שכל אחד הן משריו והן מעבדיו היה יושב יום אחד לפניו כדי לשמוע בעצמו ולחקור היטב רעת ישראל, ומפרש והולך האיק היו יכולים ריבוי עם כזה להושיב כל אחד לפניו ואמר. [באר אברהם]

בשנת שלוש למלכו עשה משתה וגו'.

שח מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א: (בשיחה השבועית ליל תענית אסתר תשע"ה) במגילה דף י"ב מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה וכו' מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע (כן הוא לטעם אחד בגמרא שם, ובאסתר רבה ז, יח, הובא רק טעם זה), ויש להבין וכי על חטא כזה של קצת הנאת העולם הזה מגיע עונש חמור כל כך להשמיד להרוג ולאבד? בפרט שכל המאכלים באותה סעודה היו בהשגחתו של מרדכי, וכדאיתא בגמרא שם על הפסוק לעשות כרצון איש ואיש - כרצון מרדכי והמן, ופירש רש"י: שהם היו שרי המשקים במשתה, והיינו שלא הייתה שום שאלה מצד כשרות המאכלים, אם כן מדוע נענשו על זה, ובמה הייתה התביעה עליהם?

ויתכן לומר, משום שבאותו הזמן עדיין היה בית המקדש חרב, והרי צריכים לזכור ולא לשכוח את החורבן, כמו שכתוב (תהלים קלז, ה) אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, ואמרו (ברכות לא, א) שבזמן החורבן אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה, ותיקנו כמה תקנות זכר לחורבן (ב"ב דף ס' ובשו"ע או"ח תקס) כגון כשאדם סד את ביתו בסיד צריך לשייר כנגד הפתח אמה על אמה בלא סיד, וכשעושה שמחה צריך להניח מקום פנוי שירגישו שם את חוסר השמחה, ובכל יום בתפילה מבקשים ולירושלים עירך ברחמים תשוב, ויש נוהגים גם לעשות תיקון חצות להתאבל על החורבן.

אם כן יתכן שזה היה החטא, שבזמן החורבן נהנו מסעודה כזאת שאחשוורוש הוציא שם כלי המקדש והשתמש בהם (מגילה יא, ב), וגם לבש בגדי כהונה (שם יב, א), ובריי"ף על העין יעקב הוסיף לבאר שכל עיקר אותה סעודה היה לשמחה על ביטול בנין בית המקדש, כמבואר בגמרא שם כי אחשוורוש עשה חשבון שכבר עברו שבעים שנה מגלות

נכתב 'את עושר כבוד מלכותו' - שנשמך הכבוד למלכות, ואילו אצל המן כתיב [אסתר ה, יא]: 'ויספר להם המן את כבוד עשרו' - נשמך הכבוד לעושר.

וביאר, כי אצל אחשוורוש היה העיקר כבוד המלכות, משום שמלך מכובד תמיד מצד מלכותו, ואפילו אם אינו בעל הון ועושר.

אולם המן הרשע עיקר כבודו היה עושרו, כי לולי עושרו לא היה מכובד כלל, ולכן כתיב 'כבוד עושרו'. [מגילת ספר - מגילה]

"חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש, משות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת". (פרק א' פסוק ו').

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל: הנה הפסוק מפליג מאוד על העושר הגדול שאחשוורוש פיזר במשתה, אשר מקום המשתה לבד היה בו עושר גדול ועצום, עד כדי כך שאפילו הקרקע היתה מצופה באבנים טובות ומרגליות יקרות עד מאוד.

ולכאורה יש לעיין מה דבר זה בא ללמדנו, הרי בגמרא במגילה (דף ז' א') מובא שאסתר ברוח הקודש נאמרה, שהמגילה לא נכתבה כדי לספר סיפורי מעשיות שהיו באותם הימים, אלא אם היא נאמרה ברוח הקודש הרי כתוב בזה שכל מילה ומילה מהמגילה היא קודש והרי היא בגדר תורה ודבר ה'. וממילא כל פסוק שבמגילה בא ללמד אותנו דבר לדורות, ולא רק לספר סיפורי מעשיות שאין בהם שום תועלת.

ומעתה לכאורה לא מובן לשם מה נכתב במגילה העושר הגדול שאחשוורוש פיזר והוציא במשתה, איזה לימוד יש לנו בזה שנדע שהרצפה היתה עשויה מ"בהט ושש ודר וסוחרת", או שהיתה מאבנים פשוטות ורגילות.

שיעור ממדן הגראי"ל על תחילת מגילת אסתר

פסוק א', **ויהי בימי אחשוורוש וגו'**, ופירש"י מלך פרס היה שמלך תחת כורש לסוף ע' שנה של גלות בבל, אין כונת רש"י שהתחיל למלוך בסוף ע' עונה של גלות בבל, שהרי רק אחרי מלכותו מלך כורש שנתן לבנות הבית, אלא כונתו שהוא היה מלך האחרון בע' שנה דבבל.

שם, **הוא אחשוורוש וגו'**, ופירש"י הוא ברשע ומתחילתו ועד סופו, יל"ע נ"מ מאי שרשע מתחילתו ועד סופו, ואף דודאי יש רבותא בעוצם הגס שניצלו מידי רשע גדול, אך לא נ"מ שאתמול- גם היה רשע, ואפי' מי שאתמול צדיק גמור, יכול להיות היום רשע גמור, כמו הרשע מתחילתו, ואין לפרש שבא לומר שאחשוורוש רצה כל הזמן להרוג את עם ישראל, רק לא נתאפשר לו עד שנעשה מלך וכו', (וכמו היטלר ימ"ש), שהרי כל גוי כן הוא, שרוצה להרוג את כל היהודים, רק עולא יכול.

בבל ועדיין לא נבנה בית המקדש, ובזה הייתה התביעה עליהם "שנהנו" מסעודה כזאת ושכחו את החורבן.

אכן משמע שהייתה עוד תביעה והיא שנהנו מסעודתו של "אותו רשע", היינו כי אחשוורוש היה רשע, ואם נהנים מהרשע זה עלול להשפיע קשר של ידידות וקירוב הדעת עם הרשע.

וכשמתקרבים אל הגויים זה דבר לא טוב, ידוע שבחוץ לארץ בכל הדורות, היכן שהיה שיווי זכויות ליהודים ולא סבלו גזירות מהגויים זה גרם שיתקרבו אל הגויים וילמדו ממעשיהם, ואחר כך היה שם התבוללות רח"ל. המקום הטוב ביותר ליהודים היה בגרמניה לפני מלחמת העולם, שם קיבלו היהודים שיווי זכויות, ותפסו מקום חשוב בכל שטחי החיים, והיו בהם עשירים גדולים, ומשם יצאו המשכילים הראשונים שהשפיעו וקלקלו את עם ישראל.

הסיסמה של המשכילים הייתה "היה אדם בצאתך ויהודי באוהלך", כלומר להסתיר את היהדות, שכלפי חוץ לא יכירו עליך שאתה יהודי, ורק בבית תתנהג כיהודי. לעומת זה ידוע שבגטו ורשה היו כמה רבנים, בהם הגאון רבי מנחם זמבא זצ"ל ועוד, שהכמרים הציעו להחביא אותם אצל הגויים, אבל הם לא רצו להסתיר את יהדותם, והעדיפו להישאר עם בני קהילתם, ונספו בשואה, הי"ד.

בכל הדורות היכן שנתנו שיווי זכויות ליהודים, שם התקלקלו, והיו צריכים חיזוק להישאר ביהדותם, כידוע בגרמניה היה הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל שקיבץ אחת עשרה משפחות בקהילה נפרדת כדי למנוע התבוללות, ובכך הציל את יהדות גרמניה.

מצינו שיעקב אבינו התפלל (בראשית לב, יב) "הצילני נא מיד אחי מיד עשו", וביאר בזה הבית הלוי כי יעקב אבינו ביקש על שני דברים, ראשית הצילני מיד אחי, היינו בזמן שעשו נוהג עימו בידידות כמו אח, יש סכנה שעלול לקבל השפעה ממעשיו הרעים, וגם מיד עשו' בזמן שאינו כאח, אלא הוא עשו, עם הידיים ידי עשו, שאז יש סכנה שיהרוג אותו. וביקש תחילה הצילני מיד אחי, משום שזוהי סכנה יותר גדולה, אם הוא כמו אח ורוצה להתקרב אליו. ולכן כשהציע לו עשו ללכת ביחד, אמר לו יעקב "יעבר נא אדוני לפני עבדו", והיינו שצריך להיפרד ממנו, כי אינו רוצה להיות עם עשו הרשע ביחד.

וזה היה החטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע, שהיה קירוב הדעת וידידות עם אחשוורוש הרשע, ולכן נגזרה הגזירה להשמיד להרוג ולאבד, והיו צריכים לחזור בתשובה כדי שתבטל הגזירה.

בהראתו את עושר

שינוי מענין במקרא דייק **רבי מיכאל הלוי הורוויץ אב"ד קרקא**, על הנאמר 'בהראתו את עושר כבוד מלכותו', שכאן

שלא יהיה להם אמתלא על העבירה שהוכרחו לשתות מפני אונס מצות המלך, ומרדכי לא רצה שיאנסו אותם בכדי שלא ישתו, נמצא שנעשה בענין 'אין אונס' - כרצון איש ואיש' - היינו כרצון מרדכי וכרצון המן, כדאיא במדרש [ילקוט אסתר רמז תתרמח]: "לעשות כרצון איש ואיש", אמר רבא לעשות כרצון מרדכי והמן, דכתיב 'איש יהודי' וכתוב 'איש צר ואויב'. [משל ומליצה]

אין אונס

פעם היה אורח נכבד בבית רבינו החזו"א והרבנית ע"ה כיבדה אותו במנה הגונה אמנם האורח לא אכל ושאלה אותו הרבנית כמה פעמים מדוע אינו אוכל מה שנתנו לו נענה החזו"א ואמר להרבנית האם אתם יודעים מה היה הכיבוד הגדול ביותר בסעודת אחשוורוש הכיבוד הגדול ביותר שם היה ואין אונס שלא אנסו לאכול ולשתות וכמבואר בקרא אסתר א' ח' והשתייה כדת אין אונס.

(מעשה צדיקים ח"א עמ' רפ"ו בשם הג"ר חיים אורי פריינד שליט"א)

וחמתו בערה בו

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל: שמעתי מהגה"צ רבי גבריאל ריקליס זצ"ל, ששמע ממרן הרב מפוניבז', הגרי"ש כהנמן זצ"ל, בשם גיסו הגה"צ רבי אשר קלמן מקלם זצ"ל, שביאר דהנה בהמשך הפסוקים מובא המעשה עם ושתי, שביום השביעי צוה אחשוורוש "להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות, להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא". ובגמרא במגילה (דף י"ב ב') מובא שהציווי היה להביא את ושתי ערומה. וכאשר ושתי מיאנה ולא הסכימה לבוא, כתוב בפסוק "ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו", ולא נח כעסו עד שפסק להוציאה להורג.

ולכאורה הדבר פלא איך אחשוורוש שהיה מלך כה גדול מבקש בקשה כזו מוזרה, הרי אפילו השפלים והגרועים ביותר אינם עושים כאלו מעשים משונים. ועוד יותר מזה לא מובן שכאשר הוא רואה שושתי ממאנת לקיים את בקשתו הזו, הוא לא נח עד שקם ומוציאה להורג. הרי אחשוורוש שמלך על מאה ועשרים ושבע מדינות בוודאי שהיה חכם גדול, ובכח זה הגיע למלכות כה רמה ונשאת, וממילא איך יתכן שהוא המלך הגדול מבקש כאלו בקשות מוזרות, וכשהם לא נעשות הוא לא נרגע עד שמוציא להורג את המלכה שלו בעצמו.

וי"ל שלצורך כן המגילה שנאמרה ברוח הקודש, מקדימה ומספרת על העושר הגדול שהשקיע אחשוורוש בארמונו, לומר שהנפילה של אחשוורוש התחילה כבר בתחילת מלכותו שהלך אחרי תאוותו בלא שום מחסומים, אלא כל אשר תאוות לבו השיאתו מיד הלך ועשה כן. ועל זה הפסוק "חור כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארגמן על גלילי כסף ועמודי שש, מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסוחרת", לומר שאחשוורוש התאוה לפאר

שם, **המלך**, ופירש"י שמלך מעצמו ולא היה מזרע המלוכה, צ"ב מאי איכפת לן אם הוא כן מזרע המלוכה או לא, העיקר שמלכותו היתה מעצמו, ולא מינוהו העם עליהם.

שם, **שבע ועשרים ומאה מדינה**, רק באותו העת שלא היה רובים וכדו', אפשר למלוך על קכ"ז מדינות, אבל בזה"ז שכ"א יש לו נשק לעצמו, א"א למלוך על כ"כ הרבה מדינות, שכן כולם ימרדו בו בקל.

פסוק ג', עשה משתה לכל שריו ועבדיו חיל פרס ומדי הפרתמים ושרי המדינות לפניו,

רק הם יכלו להכנס לסעודה ושאר העם לא, ומ"מ היה הרבה אנשים, שהרי שרי המדינות (ראשי הערים) לבד הוא קכ"ז, ועוד שאר חיל פרס ומדי.

פסוק ח', **לעשות כרצון איש ואיש**, ובגמ' מגילה אמרי' כרצונו של מרדכי ושל המן והיינו שמרדכי היה משגיח כשרות שם שהכל יהא בשיא הכשרות, ולא היתה התביעה על עם ישראל שאכלו נבילות וטריפות, אלא ש"נהנו" מסעודתו של אותו רשע,

(ספרו שנשיא ארה"ב עשה סעודה והזמין את יו"ר אגו"י שם, וכל האוכל היה למהדרין, ושאל את מרן הגראמ"מ שך זצ"ל ואמר לו שלא ילך, והוסיף מרן רה"י זצ"ל שאותו נשיא דאז היה נוצרי אדוק).

מקום הסעודה היה בחצר גינת ביתן המלך, ורש"י פי' דהיינו מקום זרעוני ירקות, ואין מובן מה המעליותא בסעודה שעושים אותה במקום שגודל תפוז"א וסלק.

הנה בשביל סעודה כ"כ גדולה כמו שאחשוורוש עשה, היה נצרך מח של אלפי איש בשביל לעשותו, והכל עשו בשביל שהמלך ישמח, וכן יש גם בימינו שמוציאים הון תועפות בשביל לילה אחד לחתונה, וזה הכל גאווה! ואותו האיש שעשה כן אין צדקותיו המרובים מכפרים הבזבוז הנורא שעושה, ורואים שהכסף מאבד השכל, והולך תמיד בחליפין, כסף תמורת שכל, והלה חושב שיש לו כבוד מזה, ואין לו כלום זולת בזיונות! גם כיצד לא פוחד ש"ע" כזו ראוותנות יבואו אליו שודדי לילה ויקחו כל אשר לו?

והשתייה כדת אין אונס... לעשות כרצון איש ואיש'

ביאר **רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא** על דרך משל, לשני מחותנים האחד היה נדיב לב, והשני היה קמצן, לימים נסע החתן בנו של הנדיב למחותן הקמצן, ויצוהו אביו לאמר השמר לך לבל תבקש מאת המחותן ליתן לך משאת מאומה, כי משפט הנדיבות היא שהוא יבקש ממך לקבל ממנו מתנה, וכאשר ראה המחותן שהחתן אינו מבקש ממנו, והוא בהיותו קמצן לא נתן לו מאומה, נמצא שנעשה בזה רצון שני המחותנים יחד, שהחתן לא ביקש כרצון אביו הנדיב, והמחותן לא נתן כרצון מדתו הקמצנית.

הנמשל, המן לא רצה לאנוס אותם לשתות יין נסך בכדי

דבר המלך' - דבר הנוגע לעצמו של המלך, לא יתכן לשפוט בעצמו אלא 'לפני יודעי דת ודין' דדבר זה ישפטו הם.

ובא ממוכן לא כדן את הדין, אלא כשואל את המלך מדוע הקריב משפט זה לפני יודעי דת ודין, הלא הוא בעצמו יכול לשפוט משפט זה, כי לא יחשב כנוגע בדבר יותר משאר השרים והעמים, משום ש'לא על המלך לבדו עותה ושתי כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשוורוש', וא"כ הרי כל השרים יחשבו נוגעים בדבר כמו המלך, וכמו שהם יכולים לדון דין זה גם המלך יכול לעשות כן, וע"ז אמר ממוכן 'אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו' - כלומר, שהמשפט הזה יצא מלפניו בעצמו ולא מלפני יודעי דת ודין, כי כך הוא שורת הדין שיצא דבר המשפט מלפניו 'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש'. [בנין אריאל]

'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש'

קושיא אלימה הקשה **רבי שלמה קלוגר מבראדי** על המקרא 'אשר לא תבוא ושתי לפני המלך אחשוורוש', מדוע לא נכתב במגילה במפורש מיתת ושתי, כמו שנכתבה הריגת המן.

ותירץ, עפי"מ שמצינו אצל לוט שאמר לו המלאך [בראשית יט, יז]: "ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחריו ואל תעמוד בכל הכיכר ההרה המלט פן תספה", וביארו חז"ל [מובא ברש"י שם] דהמלאך אמר ללוט דמאחר שאין אתה ניצל בזכות עצמך אלא רק בזכות אברהם אין אתה ראוי להביט עליהם. וא"כ גם כאן בזמן הריגת ושתי עדיין לא היו ראויים ישראל לנס כי לא עשו תשובה ע"ז שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ומה שנהרגה ושתי זה לא היה בזכותם, ולכן גם לא זכו לראות בהריגתה, ומשום כך לא נכתב במגילה במפורש הריגתה של ושתי. אולם בזמן הריגת המן כבר עשו ישראל תשובה כהוגן, ובזכותם נעשית להם הישועה, לכך זכו לראות במפלתו של המן. [מאמר אסתר]

וַיְהִי אֲמֵן אֶת הַדָּרָסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת דָּדוֹ כִּי אֵין לָהּ אָב וְאֵם וְהַנְּעָרָה יָפֶת תֹּאדָר וְשׁוֹבֶתֶת מְרָאָה וּבְמִוֶּתֶת אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מִרְדְּכָי לֹל לְבֵת. [ב, ז]

הביא הגר"י דרוק שליט"א בספר אש תמיד על מגילת אסתר: מורי ורבי שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א הקשה, הרי הגמרא במגילה (י"ע"ב) אומרת, "דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר ויהי, אינו אלא לשון צער". ומביאה הגמרא דוגמאות רבות לזה, וצריך עיון הלשון שנאמר כאן, "ויהי אומן את הדסה", איזה צער היה כאן שמחמתו נאמר ויהי לשון צער.

ותירץ רבי חיים שליט"א על פי מה שמובא במדרש (בראשית רבה ל, ו), "מרדכי זן ופירנס, אמר רבי יודן, פעם אחת חיזר על כל המניקות ולא מצא לאסתר מינקת והיה מניקה הוא. רבי ברכיה ורבי אבהו בשם רבי אלעזר אמרו, בא לו חלב והיה מניקה, כד דרשה רבי אבהו גחך ציבורה, אמר לון

את ארמונו בבדים יקרי המציאות, ומיד עשה כן ולקח את הבדים היקרים ביותר שהיו עשויים מ"חור כפרס ותכלת" ובהם פיאר את ארמונו. וכשהלך אחרי התאוה הזו, התאוה גדלה וגברה בלבו, ומתוך זה הגיע לתאוה שרצפת הארמון שהוא המקום הפחות שמור בבית שהרי כולם עומדים ודורכים על זה, גם היא תהא עשויה מאבנים טובות ומרגליות. ומיד כשהתאוה לכך עשה כן, ואבני הרצפה היו עשויים מ"בהט ושש ודר וסוחרת".

וכאשר אדם הולך אחרי תאוותיו הוא יורד מטה מטה, ודעתו משתבשת עליו עד כדי כך שעושה מעשים מגונים שאפילו השפל שבשפלים לא היה עושה. ומשום כן הגיע אחשוורוש לכזה שפל, וביקש באמצע המשתה מושתי להגיע בצורה כזו משונה ובזויה. וכשתאוותו לא התקיימה בידו, שום דבר לא עצר בעד כעסו, עד שקם וצויה להורגה על אתר.

וכל זה ללמד לאדם גנות התאוה, לאיזה שפל מגיעים כאשר הולכים אחרי התאוה ללא שום רסן, שאפילו דברים שנראים לעיני כל העולם כדברים משונים וכמעשים אשר לא יעשו, הרי אצל מי שהולך אחר תאוותו הוא מדרדר מטה מטה, עד שהכל נראה לו כדרך ישרה וכשרה.

ומצד שני בצד הקדושה, כאשר אדם מתגבר על תאוותו ועושה לעצמו גדרים מה מותר ומה אסור, ומה לעשות ומה לא לעשות, הוא זוכה להתעלות. וכשמתעלה הוא זוכה שמסייעים אותו משמים, ונותנים לו את הכח לעשות יותר, עד כדי כך שאפילו דברים שלא היה בכוחו לעשות מעצמו, הרי כשהוא מתחיל ומתקדש משפיעים עליו שפע מלמעלה שיעלה ויתקדש בקדושה עליונה, וכמו שכתוב בגמרא ביומא (דף ל"ט א') "אדם מקדש עצמו מעט, מקדשין אותו הרבה. מלמטה, מקדשין אותו מלמעלה".

והנה בפירוש הגר"א (ע"ד הרמז) על הפסוק "חור כרפס ותכלת" כתב בענין התאוה, וכתב "חור כרפס ותכלת, כי היצר הרע מכניס בו בהגדרה, מתחילה בקטנותו מתאוה למאכל ולמשתה, ואחר כך לבגדים יקרים ומצעות ומטות, ואחר כך לכסף וזהב, ואחר כך למרגליות ואבנים יקרים, שלעולם אין אדם מת וחצי תאוותו בידו".

'ויאמר המלך לחכמים כו' כי כן דבר המלך לפני כל יודעי דת ודין. ויאמר ממוכן לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה כי על כל השרים, אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפניו וגו',

צ"ב שמדברי ממוכן אלו שנראה כמורד במלכות באמרו 'לא על המלך לבדו וגו'. שהרי העון כנגד המלך הוא יותר חמור מנגד השרים והעמים.

וביאר רבי שאול מאמשטרדם, דהמלך לא רצה לדון דין זה בעצמו לפי שהיה נוגע בדבר ולא נכון לדון דין בעצמו, לכך הקריב את משפטו 'לפני יודעי דת ודין'. וזהו שאמר 'כי כן

הנשים כדי לדעת מה יעשה באסתר, שניתן למרדכי רמז משמים שתבוא ישועה לכלל ישראל על ידי אסתר, ולכן אחשוורוש לקח אותה לאשה כדי שעל ידי מלכותה תצמח ישועה לישראל, ומטעם זה מרדכי התהלך כל יום לפני חצר בית הנשים לראות מה הישועה שתצמח לישראל על ידה.

ולכאורה אם ניתן למרדכי רמז משמים שתבוא ישועה על ידי אסתר, והוא בטוח שבאמת כך יהיה, עד כדי כך שבכל יום ויום מרדכי מתהלך לראות מה יעשה בה, איזו ישועה תצמח לכלל ישראל על ידה, א"כ מדוע הוא עדיין מצווה עליה שלא תגיד את עמה ומולדתה. הרי כל הטעם של הציווי הזה הוא בכדי שאחשוורוש לא יקח את אסתר, וכל זה שייך לפני שנודע לו שתצמח ישועה לכלל ישראל על ידה, שאז באמת לקיחת אסתר אל אחשוורוש נחשבת לאסון גדול ולדבר רע. אבל אחרי שנודע לו משמים שסיבת הדבר היא כדי שתצמח ישועה לישראל על ידה, א"כ מעתה לכאורה היה צריך להיות שמרדכי יעשה את כל המעשים בכדי שאסתר תשאר במלכותה ועל ידי זה תבוא לישראל הישועה, ומדוע עדיין מרדכי מצווה עליה שלא תגיד את עמה ומולדתה ועל ידי זה יחשבו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה, הרי אם אחשוורוש ישלחה שוב לא תוכל לבוא לכלל ישראל את הישועה שעתידיה לבוא על ידי אסתר.

ושמעתי מהגרי"מ פיינשטיין זצ"ל לבאר, שבאמת אחרי שניתן למרדכי רמז משמים שתבוא לישראל ישועה על ידה, הרי הוא היה בטוח בזה בוודאות גמורה ללא שום צד ספק, ומטעם זה התהלך כל יום ויום לפני חצר בית הנשים לראות מה יעשה בה, איזו ישועה תבוא על ידה, ובכל זאת עדיין מרדכי המשיך לצוות עליה שלא תגיד את עמה ומולדתה, שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה, משום שלפי ההלכה הדין הוא שאסור לה להינשא לאחשוורוש שאסור לבעל לנכרי, וממילא ההלכה הזו מחייבת לעשות את כל ההשתדלות הנצרכת בכדי שתצא משם ואחשוורוש ישלחה, וההשתדלות שייכל לעשות בעת ההיא, היא הציווי הזה שלא תגיד את עמה ומולדתה, ועל ידי זה יאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה משם. וממילא אפילו שניתן לו רמז שתבוא ישועה על ידה, הרמז הזה לא מועיל לדחות את ההלכה, ואם ההלכה מחייבת לעשות השתדלות שתצא משם, חייבים לעשות את זה. ואסור לחשב חשבונות של הצלה שיכולה לצמוח לכלל ישראל מאסתר המלכה, בשביל לדחות את הדין.

ולכן מצד אחד מרדכי קיים את ההלכה וציווה עליה שלא תגיד את עמה ומולדתה בכדי שישלחוה, ומצד שני מכח הרמז שניתן לו משמים שתבוא ישועה על ידה, ידע בוודאות שתבוא ישועה על ידה וכל ההשתדלות שלו בציווי שלא תגיד את עמה ומולדתה לא תעזור, ולכן התהלך לדעת מה יעשה בה, לראות איזו ישועה תבוא על ידה.

ולא מתניתה היא רבי שמעון בן אלעזר אומר חלב הזכר טהור, ע"כ.

ומבואר שמרדכי היה דואג תמיד למינקת עבור אסתר, ופעם אחת שלא מצא, נעשה לו נס והניקה הוא.

ואם כן יש לבאר שלכך כתוב בפסוק זה, ויהי לשון צער, כי היה מצטער הרבה על דבר זה שהיה צריך לטרוח ולהשיג עבורה מינקת, עד שפעם אחת חיזר על כל המניקות ולא מצא לה מינקת, הרי שהיה לו קושי וצער במה שהיה האומן של אסתר.

עוד תירץ הגר"ח ק שליט"א, הנה מצינו מקרה דומה בגמרא בשבת (נג ע"ב) "תנו רבנן, מעשה באחד שמתה אשתו והניחה בן לינק, ולא היה לו שכר מניקה ליתן, ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו. אמר רב יוסף, בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה. אמר לו אב"י, אדרבה, כמה גרוע אדם זה שנשתנו לו סדרי בראשית".

ומבואר בדעת אב"י שיש כאן איזה שהוא חיסרון אם נעשה לאדם נס כזה שנפתחו לו דדיו כשני דדי אשה שיוכל להניק, ויש בזה גריעותא שנשתנו עליו סדרי בראשית, ולפי זה יש לומר שלכך כתוב כאן לשון צער, מחמת חיסרון זה שנעשה לו נס שהניק את אסתר ונשתנו לו סדרי בראשית.

אכן בדעת רבי יוסף שחלק על אב"י ואמר, בא וראה כמה גדול אדם זה, שנעשה לו נס כזה, אם כן אין לתרץ כך, וצריך לומר לשיטתו כמו שנתבאר לעיל כי הלשון צער שנאמר כאן הוא משום הקושי והצער למצוא לאסתר מינקת, שהרי לא הניקה מיד, אלא לאחר שחיזר על כל המניקות ולא מצא, זהו שנאמר בפסוק זה ויהי אומן את הדסה - לשון צער.

"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה, כי מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד. ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים, לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה".
(פרק ב' פסוק י"א-י"ב).

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל : ופרש"י, "כי מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד, כדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה וישלחוה, שאם ידעו שהיא ממשפחת שאול המלך היו מחזיקים בה. ומה יעשה בה, זה אחד משני צדיקים שניתן להם רמז ישועה, דוד ומרדכי וכו', וכן מרדכי אמר לא אירע לצדקת זו שתילקח למשכב ערל, אלא שעתידיה לקום להושיע לישראל לפיכך היה מחזר לדעת מה יהא בסופה".

לכאורה יש להבין שהנהגת מרדכי סותרת את עצמו מיניה וביה, דהנה מצד אחד מרדכי מצווה על אסתר שלא תגיד את עמה ומולדתה, בכדי שיאמרו שהיא ממשפחה בזויה ועל ידי זה אחשוורוש יעזוב אותה ולא יקח אותה לאשה. ומצד שני מרדכי מתהלך בכל יום ויום לפני חצר בית

לא מאפשרת להם לפרגן את הדבר לאחרים. אלא כאשר רואים שהם מצליחים במעשיהם, הם מייחסים את הכל לעצמם, לכוחם, כשרונם וחכמתם. ואפילו שכל ההצלחה היא רק אודות חכמת בעל העצה, בכל זאת אחרי שלמעשה הם בעצמם העושים והמצליחים, ממילא הם מייחסים את הכל לעצמם.

אבל הצדיקים מכירים את מעלתם האמיתית, וכשרואים שהצליחו מחמת עצה שנתן להם אדם אחר, הם יודעים להכיר לו טובה, ולפרגן לו את ההצלחה שבאה בזכותו ובעצתו.

והנה בפיוט "אשר הניא" שאומרים בליל פורים אחרי המגילה נאמר, "המן הודיע איבת אבותיו וכו', ולא זכר רחמי שאול כי בחמלתו על אגג נולד אויב". מבואר בזה שיש טענה על המן הרשע על זה שלא זכר להכיר טובה לשאול ובא להרע לבניו. והיינו שמידת הכרת הטוב היא דבר שהשכל מחייב, עד כדי כך שאפילו המן הרשע יש עליו טענה מדוע לא הכיר טובה לשאול ובא להרע לבניו. ובכל זאת המן הרשע כפר בטובתם של אחרים, וכל דבר חשב רק על עצמו והצלחתו, ולא הכיר טובה למי שהציע לו את זה.

'קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך'

דיוק מענין דייק **רבי מיכאל הלוי הורוויץ אב"ד קרקא** על המקרא 'קצף בגתן ותרש שני סריסי המלך', מדוע כתוב 'קצף' בלשון יחיד ולא 'קצפו בגתן ותרש' בלשון רבים.

וביאר, משום ששניהם היו בעצה אחת ובלב אחד, לכן נכתב 'קצף' בלשון יחיד, וכן מצינו דוגמא לזה, שנאמר [שמות יט, ב]: "ויחן שם ישראל", בלשון יחיד, משום שהיו שם "כאיש אחד בלב אחד".

עוד מפרש, עפי"מ דאיתא בגמ' [ב"ק נד, א]: דרבנן סוברים הא דכתיב [שמות כא, לג] "ונפל שמה שור או חמור", דאף ש'נפל' משמעו לשון יחיד, מ"מ 'ונפל טובא משמע' - דיתכן שהכוונה היא גם לרבים, שנפלו הרבה דברים, ופירש"י שם: כמו שנאמר [שמות לו, א]: 'ועשה בצלאל ואהליאב', וכן נאמר [דברים יג, ג]: 'ובא האות והמופת', וכן כתיב [שמואל-א יז, לד] 'ובא הארי ואת הדוב'. [מגילת ספר - אסתר]

וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כרעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. (אסתר ג, ב)

כתב הגרב"צ פלמן: שמעתי מחכ"א שאמר פעם בפורים לפני מרן בעל החזו"א לפרש מה שאמרו (חולין קלט, ב) המן מן התורה מנין, דהנה בגמ' בסנהדרין (יג, ב) אמרינן דאסור להזכיר שם עבודה זרה, כגון לומר לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית דכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ואמר רבי יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה

וזהו דבר פלא שאע"פ שידע שההשתדלות הזו לא תעזור, בכל זאת כיון שעל פי דין הוא מחוייב לעשות את ההשתדלות הזו, ממילא אין התר להפסיק מזה מחמת חשבונות כאלו ואחרים, אלא צריך להמשיך ולקיים את הציווי שלא תגיד את עמה ומולדתה.

לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה'

הקשה השואל ומשיב, מפני מה פחד מרדכי כל כך על אסתר, הלא היתה שמורה תחת ידו של המלך, ומי יוכל לעשות לה רע.

וביאר רבי יוסף שאול נטנזון, דמרדכי חשש משני דברים: (א) כי ידע שאסתר צדקת גדולה והיא מצטערת ע"ז מאוד והיה חושש שלא תחלה מגודל הצער. (ב) חשש שלא יהרגו אותה לפי שהיתה טומנת עצמה ולא רצתה ללכת עד שלקחוה בע"כ, לכן חשש מרדכי פן יהרגו אותה ואת משפחתה על שאין רצונה להנשא למלך. וז"ש 'לדעת את שלום אסתר' - אם אינה חולה מחמת הצער, 'ומה יעשה בה' - אם היא בחיים או לא. [דברי שאול]

"לא הגידה אסתר את עמה ואת מולדתה כי מרדכי ציוה עליה אשר לא תגיד". (פרק ב' פסוק י'). "אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר ציוה עליה מרדכי". (פרק ב' פסוק כ').

"וידוע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי". (פרק ב' פסוק כ"ב).

"ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר ציוהה עליו אסתר". (פרק ד' פסוק י"ז).

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל: מבואר בפסוקים שמרדכי ואסתר היו מייחסים את מעשיהם למי שציוה אותם על כך, שכאשר אסתר עשתה מעשים על פי הוראת מרדכי, ההדגשה כל הזמן היא שעושה מחמת ציווי מרדכי, וכאשר מרדכי אומר לה שתאמר למלך אחשוורוש שבגתן ותרש רוצים להורגו, אסתר אומרת כן למלך בשם מרדכי. וכן היה אצל מרדכי שכאשר אסתר מבקשת ממנו שישגזור צום על כל העם הנמצאים בשושן, מודגש שמרדכי עושה כאשר ציוותה עליו אסתר.

ואילו אצל המן אנו רואים הנהגה הפוכה, שכאשר הציעו להמן איזו הצעה, וההצעה הזו הוטבה בעיניו, הרי הוא ייחס את הדבר אל עצמו, ולא אל מי שהציע לו לעשות כן. כמו שרואים בפסוק (פרק ה' פסוק י"ד) שכתוב, "ותאמר לו זרש אשתו וכל אוהביו יעשו עץ גבוה חמישים אמה ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו וגו', וייטב הדבר לפני המן ויעש העץ". ולשון הפסוק הוא "ויעש העץ", ולא מוזכר בזה שעשה את העץ כאשר יעצה לו זרש אשתו ואוהביו.

ואפשר לבאר בזה, שהרשעים כששומעים עצה טובה מאחרים, והדברים מתקבלים בעיניהם, אינם מיחסיים את המעשה הזה למי שנתן להם את העצה, שגאוותם הגדולה

לבטל הגזירה, [עיין מכתב מאליהו ח"א עמ' 67].

והמבואר מכל זה כי באמת כולם הבינו שהכל בהשגחה ולא זו סיבת הגזירה, ולא שייך שיבואו גזירות מחמת הנהגה של קידוש השם, וכל הגזירות הם מחמת החטאים שחטאו ולא מחמת הקידוש השם, וכדי לבטל הגזירה צריכים לשוב בתשובה על זה. ובגמ' במגילה (שם) מבואר לחד מ"ד שהייתה הגזירה על שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ולכאורה צ"ב מהו החטא הגדול והתביעה בזה, הרי באמת היו מחויבים לילך לסעודה מפני כבוד המלכות, אכן באמת הלשון מדויק "שנהנו" מסעודתו של אותו רשע, וחומר החטא בזה שלא עשו זאת מתוך קושי ובכפייה וטעמו הנאה בזה.

ובאמת הרי הייתה הגזירה חמורה מאד, כמ"ש בסליחות לתענית אסתר "קדושים מלאכי השרת מר יבכיון בזעקה כו', שמעה מורשה ותלבש בגדי אלמנות כו', תשבי שם אזור שק במתניו תחבושת מיהר והודיע ישני מכפל אבות שלשת כו', נחץ לרועה מה לך נרדם והתעשת", ומבואר שמלאכי השרת בכו מחמת חומר הגזירה, וכך גם התורה והאבות ומשה רבנו ואליהו הנביא, והם הבינו שהגזירה הייתה מחמת החטא וצריך שיחזרו בתשובה, ולא מפני סירוב מרדכי להשתחוות להמן, כי במעשהו של מרדכי היה קידוש השם ולא יתכן שמחמת זה באו הגזירות.

ובאמת מן הראוי לידע כלל זה בכל מצב, כי מעשים של קידוש השם כאשר הם נעשים על פי הלכה, לא שייך שיבואו מחמתם צרות או גזירות, ואמנם ישנם דברים שאינם אלא חומרא בעלמא ולא חיוב ואזי צריך לשקול בפלס ובמידה, שאם יתגלגל מהם חילול השם צריך להימנע מלעשותם [א"ה. עיין מסילת ישרים פרק כ' במשקל החסידות], אבל בדבר שהוא חיוב על פי הלכה כתב הרמ"א (או"ח סימן א' סעיף א') שלא יבוש מפני המלעיגין עליו, ולעולם לא יבואו גזירות וצרות מחמת זה.

וכך הוא באלו שיושבים ולומדים בימי הפורים, אשר ב"ה כיום כבר יש שמבינים את זה שצריכים ללמוד בפורים, וכבר מובא כיצד היה נראה יום הפורים אצל גדולי ישראל, אשר אף שקיימו בעצמם עד דלא ידע, לא היה זה באופן של קלות ראש אלא כמ"ש וגילו ברעדה. ומן הראוי לידע כי לימוד התורה בפורים הוא חיוב גמור, וכל אחד שלומד בפורים יכול להיות רגוע ובטוח שלא ינזק מזה, ולא יתמעט מעמדו בחברה כתוצאה מכך. והעצה היא למי שמבקש להיות נחמד ומקובל בחברה, שלא יחשוב על עצמו אלא כיצד להיות טוב לזולת, ואזי כבר תרדוף החברה אחריו, ואף אם יכנוהו בכינויי גנאי, לא יתמעט כלום מחשיבותו, כי לא יתכן שמעשים של קידוש השם יביאו נזקים. וכלל זה עלינו ללמוד מדברי המגילה.

(משיעורי החומש לבילי ש"ק תצוה זכור תשס"ז)

מותר להזכיר שמה. וכתב הרא"ש שם: דלאו דוקא להזכיר עבודה זרה לצורך איזה סימן אסור, אלא בכל ענין אסור להזכיר את שמה, דקרא סתמא כתיב, וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' קמ"ז ס"א) ובס"ד כתב: 'מותר להזכיר שם אלילים הכתובים בתורה כגון כרע בל קרס נבו, העורכים לגד שולחן'. ובש"ך (שם סק"ב) כתב: וכן בעל צפון ושאר אלילים הכתובים. ומעתה יל"פ דהכי קא מקשי, שהרי המן עשה עצמו עבודה זרה וא"כ איך שרי להזכיר את שמו, אי לאו דשמו נזכר בתורה ולכן שאלו המן מן התורה מנין? פירוש: היכן מרומז שם זה בתורה דמהאי טעמא יהא שרי להזכירו, ואמרו דכתיב המן העץ וכדפרש"י המן יתלה על העץ. והחזו"א קלסיה לפירוש זה. והעיר מרן הגרא"ל זצ"ל דבגמ' שם אמרו נמי אסתר מה"ת מנין? מרדכי מה"ת מנין? ושם זה לא שייך. (שלמי תודה פורים עמ' תלו) [א"ה, ועיין יערות דבש ח"ב ד"ב ד"ה והנה עיקר דהביא בדומה לזה יעו"ש]

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה'

הקשו המפרשים על המקרא 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה' מדוע נאמר 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, ולא נאמר "לא כרע ולא השתחוה" בלשון עבר.

וביאר **רבי דוד טעביל ממינסק**, דבאמת מרדכי היה יכול להימנע מלפגוש את המן, ולא ללכת למקומות שהמן היה נוהג להיות, אולם מרדכי דוקא הקפיד ללכת למקומות שבהם ידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי לעמוד בפניו בקומה זקופה להראות לכל היהודים שאסור להשתחוות לאדם שיש בו חשש עבודה זרה, וזה מרמז הפסוק 'לא יכרע ולא ישתחוה' בלשון עתיד, כלומר, שמרדכי הקפיד ללכת דוקא במקומות שידע שהוא עתיד לפגוש את המן, כדי להורות לכל היהודים שבכל מקרה ובכל מצב הוא 'לא יכרע ולא ישתחוה'. [בית דוד דרוש י']

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה.

שח מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א: אף על פי שלא היה איסור בהשתחויה זו שהרי לא השתחוה לצלם, אלא שמ"מ מרדכי רצה להחמיר על עצמו ולא לכרוע להמן, כמו שרואים שבאמת לא הייתה טענה עליהם על מה שהשתחוה להמן אלא רק על שהשתחוה לצלם של נבוכדנצר (כדאיתא מגילה יב, א, וברש"י שם ד"ה שהשתחוה, ועיין מהרש"א שם). ולהלן (שם ו) כתיב "ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו וגו' ויבקש המן להשמיד את כל היהודים".

והנה למתבונן בסדר הדברים הטבעי נראה, שמפני שהחמיר מרדכי על עצמו בדבר שאין בו איסור מזה נתגלגלה כל הגזירה, ועם כל זה כתיב אח"כ (שם ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו שלשת ימים לילה ויום", ומרדכי אסף את כל הילדים ולימדם הלכות קמיצה, ולא מצינו שהיה אחד שבא בטענה על מרדכי, שישלח התנצלות בפני המלכות על מעשהו בכדי

ויבז בעיניו

בעת שהרבנות הראשית דנה בענין שירות לאומי קם רב אחד ואמר שאם אנחנו נתיר הרי זה יהיה מותר קם הג"ר ראובן כץ זצ"ל רבה של פתח תקוה ואמר בשם ר' איצלע פטרבורג זצ"ל מובא בספרו כוכבי אור כי הנה במגילת אסתר ג' ו' נאמר ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי וביאור הדברים כי מתחילה היה סבור שאם יכריח בכפייה שמרדכי ישתחוה לו הרי שכל היהודים גם ישתחוו לו כי הלא מצווים הם בלא תסור ואמרו לו יועציו כי אינו מכיר את עם מרדכי ואם מרדכי ישתחוה לע"ז יגידו שגם מרדכי נחמץ ואין לשמוע בקולו ולכן ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי אח"כ סיפר זאת למרן ז"ל החזו"א מאד נהנה וסיפר זאת למקורביו (הג"ר אהרן רוטר שליט"א בקונטרס שערי איש שבראש ספר שערי אהרן על ש"ע אר"ח ח"ב עמ' כ')

הפיל פור הוא הגורל לפני המן

שאלה מעניינת הקשה הנתיבות המשפט על המקרא 'הפיל פור הוא הגורל לפני המן', מהו כפל הלשון 'פור' ו'הגורל', הרי לשניהם יש משמעות אחת, ועוד מהו הלשון 'לפני המן'.

וביאר רבי יעקב לוברבוים מליסה, שכאשר המטרה של המטיל גורל הוא להזיק ולהרע לחבירו, הגורל נקרא בשם 'פור', כדכתיב [ישעיה כד, יט]: "פור התפוררה הארץ". אולם כשכוונת מטיל הגורל לצורך דבר טוב, נקרא 'גורל', כדכתיב [יהושע יט, נא]: "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן וגו' בגורל בשילה לפני ה' פתח אהל מועד ויכלו מחלק את הארץ".

א"כ כלפי מה שהמן חפץ להשמיד את ישראל זה נקרא 'הפיל פור', אולם המן גם חשב להתעשר מהשלל שיפול לידו, לכן זה נקרא גם 'גורל', וזהו דכתיב 'הגורל לפני המן', כי לגבי ישראל הרי זה נחשב ל'פור', אבל ביחס להמן זה נקרא גם 'גורל'. [מגילת סתרים]

להרוג ולאבד את כל היהודים ביום אחד... ושללם לבז

על המקרא 'להרוג ולאבד את כל היהודים ביום אחד... ושללם לבז' פירש הגר"א: "מה שכתב שיהרגו 'ביום אחד', ואח"כ 'ושללם לבז', כי אם היה אומר שישללו ג"כ, לא יהרגו ביום הזה, לכן אמר שלא יקחו שלל עד שיהרגו, וגם שיהא השלל שלהם, כדי שיהרגו בלב יותר מחמת הממון".

שמעתי לבאר עפ"י דברי הגר"א, דלכאורה צריך להבין היאך ביקש להשמיד 'ביום אחד', וכי אפשר להרוג את כל היהודים ביום אחד, וע"כ צריך לומר שהמן הבטיח כל מי שיהרוג יקבל שלל, וע"י זה כל אחד מהגוים יהיה מוכן להרוג, וביום אחד היה יכול להתממש גזירת השמד.

ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד מפורז ומפורד וגו'.

שח מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א: במד"ר (ז, יב) ובילקוט איתא ד"א ישנו עם אחד אמר ליה שניהון רברבן שאוכלין ושותין ואומרים עונג שבת עונג יום טוב שהן מכניסין פחת בממונו של עולם חדא לשבעה יומין שבתא חד לתלתין יומין ריש ירחא בניסן פיסחא בסיון עצרת בתשרי ריש שתא וצומא רבא וחגא דמטללתא, עכ"ד המדרש. ובפשוטו צריך ביאור מה היתה טענתו של המן, הלא אף אומות העולם אוכלים ושותים ושבעים בכל יום, ומה היא הרעה הגדולה שמצא בישראל יותר משאר אומות. אכן יש לפרש בטענתו כי כל אומות העולם אוכלים כשהם רוצים לאכול, וא"כ זה לצורך, אבל ישראל אוכלים בשבת ויום טוב לשם מצוה, ולא מחמת שצריך לאכול, וא"כ זהו בזבוז וכילוי ממונו של המלך. (מדברי מרן שליט"א לבני החבורה בביתו, פורים תשנ"ו)

ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן

שח מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א: בגמרא מגילה דף י"ד, אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר מארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להם לישראל שכולם לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתם למוטב, והיינו שהיו נביאים רבים שהתנבאו לכלל ישראל במשך הדורות שיחזרו בתשובה, וכל הנבואות לא הועילו, ולא מנעו את חורבן בית המקדש, ואילו הסרת טבעת, כלומר גזירת המן, הועילה להחזיר את ישראל בתשובה יותר ממה שהועילו כל הנבואות.

ובאמת יש בזה חידוש שגזירת המן גרמה לחזור בתשובה, שהרי התשובה הייתה על חטאים שאינם ברורים כל כך שחטאו לפני הרבה שנים, וכמו שמבואר בגמרא (שם יב, א) שנהנו מסעודתו של אחשורוש והשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר, שזה היה שנים רבות לפני גזירת המן, והרי הסיבה הטבעית לגזירת המן לכאורה הייתה ברורה מפני שמרדכי הצדיק הרגיש את המן, שכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה [אף על פי שזה לא היה עבודה זרה ממש רק מידת חסידות שלא השתחוה להמן], ובדרך הטבע היה נראה שזו היא הסיבה לגזירת המן.

אמנם כלל ישראל קיבלו דברי מרדכי הצדיק, והבינו כי הגזירה אינה מחמת הסיבה הטבעית הנראית לעין, אלא מחמת החטאים שהיו לפני הרבה שנים, ולמרות שהיה מקום לטעות שהגזירה היא מפני שמרדכי אינו משתחוה להמן, לא טעו בזה אלא האמינו באמונת חכמים שלמה בדברי מרדכי שהחטא הוא סיבת הגזירה [והאריך בזה מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל במכתב מאליהו ח"א עמ' 57], וכיון שהגזירה היא מחמת החטא ממילא הבינו שצריכים לחזור בתשובה.

ועל זה אמרו גדולה הסרת טבעת וכו', שגזירת המן הועילה להחזיר את ישראל בתשובה יותר ממה שהועילו כל הנבואות, שהנביאים הזהירו את כלל ישראל לפני חורבן בית המקדש, וגם כאשר כבר ראו שהחורבן מתקרב לא התעוררו לחזור בתשובה, ואילו הסרת הטבעת של גזירת המן הועילה לעורר את ישראל לתשובה.

ומכאן אנו רואים כי כאשר יש גזירה וכבר נמצאים בתוך הצרה, אזי הצרות והייסורים משפיעים ומעוררים לתשובה יותר מכל הסברה אחרת, וכל תוכחה והסברה, אפילו של נביאים, לא הועילה להחזיר בתשובה כמו שהועילו לזה הצרות והייסורים.

והענין מדוע השפיעו הצרות יותר מכל התוכחות והנבואות, זהו מפני שכאשר יש צרה ומרגישים את הצרה, רוצים ומבקשים להיפטר מן הצרה, ומחפשים את כל העצות כיצד להינצל, ומאחר שישראל הם בעלי אמונה, ורק היצר הרע משחד נגד האמונה, לכן בזמן שיש צרה, מתחילים לחשוב מה הסיבה, ואולי באמת הסיבה היא החטא, ועל ידי זה באים לידי הכרת החטא וחוזרים בתשובה, מפני שמבינים שאין שום עצה בדרך הטבע, ורק תשובה יכולה להועיל.

וזהו כמו שכתב הרמב"ם בהלכות גירושין (ב, כ) לגבי גט הניתן בכפייה, שבית דין כופים את הבעל לגרש עד שיאמר רוצה אני, וקשה כיצד אפשר לגרש בגט כזה, הרי לא נתנו מרצונו אלא רק מחמת הייסורים והכפייה, וביאר הרמב"ם שם כי כל אחד ואחד מישראל מצד הפנימיות שלו הוא רוצה להיות טוב, ולעשות כל מה שהוא חייב על פי התורה, אלא שיש יצר הרע שמשחד ומפתה לעבור על דברי תורה, וכאשר בית דין כופים אותו הרי בדיעבד הוא שמח ומרוצה לקיים דיני התורה, מפני שכך רצונו האמיתי, וכן גם בזמן שיש צרות וייסורים, מאחר שהאמונה קיימת בפנימיות הלב, הרי הצרות מעוררות לחזור בתשובה ולהתנהג כפי רצונו האמיתי לקיים כל דיני התורה.

וכן בשערי תשובה לרבינו יונה (ב, ב) שביאר את הדרכים המעוררות לתשובה, כתב כי הדרך הראשונה היא "כאשר תמצאנה את האיש צרות ישיב אל לבו ויאמר אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו וחטאיו עוללו לנפשו וישוב אל השם וירחמהו", והיינו שהצרות והייסורים זהו הדבר הראשון שמעורר את האדם לתשובה.

וכתב שם שיש עוד כמה דרכים המעוררות לתשובה, והדרך האחרונה היא להתעורר מעצמו בלא שום סיבה המעוררת לכך, על ידי שיבין מעצמו כמה גרוע הוא החטא, וכמה היא חשיבות המצוות, מתוך הבנה ובלי שום כפייה, זו היא הדרך האחרונה והקשה מכולם, שהיא המדרגה הגבוהה ביותר, אמנם הדרך המעוררת יותר לתשובה היא הדרך הראשונה "כאשר תמצאנה את האיש צרות", שהייסורים

והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה,

רבי שלמה קלוגר מבראדי ביאר המקרא 'והמלך והמן ישבו לשתות והעיר שושן נבוכה', דכוונת הפסוק הוא, דאחשוורוש היתה דרכו להשתגע כששותה יין ואין בו דעת כמו שמבואר בגמ' [מגילה יב, ב]: "ויקצף המלך מאד", אמאי דלקה ביה כולי האי, אמר רבא, שלחה ליה: בר אהוריייה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי, וההוא גברא [אחשוורוש] אשתטי בחמריה נשתטה ביינו".

ואם כן כיון שאחשוורוש ראה מה שנעשה לו משתיית יין שהרג את ושת, החליט לפרוש מן היין ולא היה שותה עוד יין, אולם עכשיו שישב לשתות עם המן, וכשנודע זאת לאנשי שושן שהמלך התחיל לשתות, נתייראו פן ישתגע כדרכו, ומי יודע על מי יצא הקצף, וז"ש 'והמלך והמן ישבו לשתות' אז 'והעיר שושן נבוכה' מפחד פן יקצוף עליהם. [מאמר אסתר]

אבל גדול ליהודים וצום ובכי ומספר שק ואפר יצע לרבים (אסתר ד ג).

וביאר מרן הגרי"ז: והוא דבאמת ידעו בני ישראל דמן השמים נגזרה הגזירה עליהם ולא דהמן הוא הגזור עליהם גזירותיו, אלא דהוא רק השליח לזה. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ותבואנה נערות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותחלחל המלכה מאד (אסתר ד ד).

מרן הגרי"ז ביאר: הביאור בזה דאסתר חששה ללכת בעצמה לדבר עמו ברבים שאז הדבר עלול להזיק אם תצטרך לפעול עבורו בסתר, וחששה בתחילה שלא ירצה לגלות את הסיבה למעשיו על ידי שליח. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל (אסתר ד ד).

מרן הגרי"ז ביאר: הנה מה שאסתר שלחה להלביש את מרדכי וכי לא ידעה שיש דברים בגו דמרדכי אינו הולך בלבוש שק ואפר בלא סיבה.

המן כי מפני שהוא קנה את כל היהודים הרי היו צריכים קודם לסלק את הקונה כדי שתתבטל המכירה, ורק אחרי זה לבטל את הגזירה. כי לפני שתתבטל המכירה אי אפשר לבטל הגזירה כי הרי היהודים הם קניינו של המן.

ועוד הוסיף מרן זצ"ל בדקדוק הפסוק 'כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להוג ולאבד' וגו', כי מצד גזירת 'להשמיד להרוג ולאבד' לבד, לא הייתה אסתר בסכנה כי הרי לא היו הורגים אותה שהיתה מלכה, אולם מפני שבמכירת היהודים היתה אסתר בכלל, וא"כ גם היא הייתה קניין של המן, ואז גם היא הייתה בכלל גזירת להשמיד ולהרוג.

ומפי הרד"פ שמעתי שמרן זצ"ל הסביר בזה את המדרש שהראה מרדכי להמן שטר מכירה שהמן הוא עבדו של מרדכי, ושאל מרן זצ"ל וכי מרדכי רצה להתגרות בהמן, ולפי"ז יתיישב שפיר שהראה מרדכי להמן שטר מכירה, להודיע לו שמה שקנה המן את היהודים אין זה אומר שהם קניינו, דהיות שהוא עבד מרדכי א"כ מה שקנה עבד קנה רבו ואין היהודים שייכים להמן. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

וצמו עלי

לעיתים קרובות משתעשעים היו הגרח"ע והחזו"א בפלפולא דאורייתא באחת הפעמים הוזכרו דברי הגמרא מגילה ט"ו א' שמרדכי צוה להתענות אף ביום טוב ראשון של פסח ותמה היערות דבש היאך ביטל מצות עשה דאורייתא של אכילת מצה בליל פסח הגרח"ע רצה ליישב שמכיון ואיסור אכילה ביוהכ"פ שיעורו בכותבת ואילו מצות עשה דמצה ניתן לקיים אף בכזית אם כן אפשר לומר שמרדכי גזר תענית כעין דאורייתא ולפיכך יש לומר שהמתענים יצאו ידי שניהם אכלו שיעור כזית וקיימו מצות מצה אבל לא אכלו ככותבת הגסה ונמצא שהתענו.

אך החזו"א הקשה לו על כך מגמרא ערוכה במסכת יבמות קכ"א ב' אמר רבי מאיר מעשה בא' שנפל לים הגדול ועלה לאחר ג' ימים אמרו לו לר"מ אין מזכירין מעשה נסים ומקשה הגמ' מאי מעשה נסים אילימא דלא אכל ולא שתה והכתיב במגילת אסתר וצומו עלי שלשה ימים ואם כדברי הגרח"ע אין מובנת קושיית הגמרא שהרי מתעני צום אסתר אכלו כזית מצה (מהגר"ש גריינמן זצ"ל) וראה בס' ערוך לנר ביבמות שם.

כאשר אבדתי אבדתי

הביא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, התוס' במגילה בסנהדרין עד הקשו מאחר זונות בלא נישואין אינה אוסרת לחזור לבעלה א"כ כשאמרה אסתר למרדכי כאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך דעכשיו ברצון ואמאי לא גירשה מרדכי ואז לא היתה נאסרת לחזור לו אפילו זינתה ברצון כמבואר הכא ומוסיף המהרש"א בסנהדרין שם בשם המרדכי דתקשה נמי למה לא גירשה כדי שלא

והביאור הוא דודאי אסתר ידעה שמרדכי שרוי בשק ותענית על צרת הכלל, רק בקשתה הייתה שיפסיק לשעה את שקו ותעניתו כדי שיבא לשתלדנות אצל המלך. ומרדכי שידע את אשר נעשה לא קיבל וסבר שיפה שעה אחת בתפילה ותענית וכל רגע נוסף בשק בידו לפעול יותר מכל שתלדנות.

וזה שאמרה אסתר, וצומו עלי וגו', ובאמת שהתפילה הועילה וראו זאת בחוש (עי' מגילה טו. וברש"י שם) דמפלת המן היתה בערב אחר יום ט"ז בניסן למחרת הצום, כיון שהישועה הייתה תלויה בכלל ישראל, וכשמתפללים באמת ובתמים אל ה' נענים מיד. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם (אסתר ד ז).

והקשה מרן הגרי"ז זללה"ה מדוע סיפר מרדכי להתך על פרשת הכסף. ולשם מה צריכה אסתר לדעת שהגזירה הייתה בגלל פרשת הכסף. ואמר לבאר דהנה כתיב להלן (ד) 'כי נמכרנו אני ועמי וביאר הגר"א ז"ל דאחשוורוש נתן להמן את עם ישראל בתורת מכירה. וכמשנ"כ 'הכסף נתון לך', ופירושו במתנה מדלא קאמר 'מחול לך' אלא שאמר כאילו התקבלתי ועכשיו אני נותנו לך, עיי"ש.

ולפי"ז נמצא דמעתה אין הגזירה תלוי' באחשוורוש ולא שייך להשפיע עליו שיבטל את הגזירה, והגזירה תלויה בהמן שנהיה בעה"ב על ישראל. וממילא לא תעמוד לה זכותה שהיא מלכה. וזהו שהתכוון מרדכי לומר לה במה שאמר 'ואת פרשת הכסף' עכ"ד.

שאל אחד את **מרן זיע"א** מפני מה היה צריך מרדכי לספר לאסתר שהמן רצה לתת לאחשוורוש עשרת אלפים ככר כסף, למאי נפק"מ בזה.

ואמר מרן זיע"א שבאמת רצה המן לקנות את כל היהודים מהמלך, ובשביל זה רצה לתת למלך את הכסף לקנות את היהודים בקניין כסף, והמלך שלא רצה לקבל את הכסף אין זה משום שלא רצה למכור לו את היהודים אלא רק שלא רצה לקבל הכסף, וא"כ אפשר לומר שבאמת בתחילה הוא לקח את הכסף כדי שתחול המכירה, ורק אחרי שחלה המכירה אמר לו המלך 'הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך'.

והיוצא לפי זה שהיו כאן שני דברים, מכירת היהודים להמן, וגם גזירת להשמיד ולהרוג, וזהו ששלח מרדכי להודיע לאסתר את פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול, שתדע שמכרו את כל היהודים להמן.

והוסיף מרן הגרי"ז בזה שעתה יובן שפיר מדוע הרגו את

שישים. [מגילה טו ע"ב]

כאן נכתב בפסוק "ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב", ואילו להלן (ח, ד) נאמר גם כן "ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו", אלא ששם נכתב "שרביט" חסר י', והלא דבר הוא.

מורי ורבי שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, ביאר את החילוק על פי הגמרא הנ"ל, כאן עמדה אסתר מרחוק, וכדי שהשרביט יגיע עד אליה, בא מלאך ומתח אותו שתיים עשרה אמות או שישים, לכך כתוב "שרביט" מלא.

אבל להלן היתה אסתר קרובה מאד אל המלך אחשוורוש, ורק הושיט לה את שרביטו כדי שתעמוד על רגליה, אם כן לא הוצרך המלאך להאריך את השרביט ולכך נכתב "שרביט" חסר, משום שלא התאריך כמו שנעשה כאן. (אש

תמיד להגרי"מ דרוק שליט"א)

וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה'

רבי נפתלי טרופ ביאר המקרא 'וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה' דדרך העולם היא, כשאדם שונא לחבירו, והשונא עובר על ידו, הרי השונא עושה עליו רשם, והוא נבהל קצת ומרגיש שלא במנוחה כל כך, אבל מרדכי 'לא קם ולא זע ממנו', מפני שהמן היה בעיניו כלא כלום, ולא עשה עליו רשם כלל, וזכוונת הכתוב: 'וכראות המן וגו'', שראה שמרדכי אינו מחשיבו לכלום, התמלא עליו חימה. [שלמי תודה]

'בלילה ההוא נדדה שנת המלך'

מנן החפץ חיים דייק המקרא 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך', דהנה ענין 'ציאת מצרים, כמו כל הנסים שנעשו לישראל בכל הזמנים, רישומם היה ניכר רק בעת שכולם ראו בחוש וממש מיששו בידים את הנס. אבל האמת היא, כי כל נס ונס מסודר מגלגלי מאורעות שונים שקדמו לו בזמן, אלא כיון שכל מאורע הוא רק חלק מהנס, ע"כ אין אנו יכולים לראותו ומכל שכן שאין אנו יכולים למששו בידים, עינינו רואות ואזנינו שומעות רק עת יופיע פרק המאורע האחרון, ואז מתלכדות כל חוליות המאורעות שקדמו ונעשו לאחדים, והנס מופיע בכל זהירו וגדלו.

הנה לפנינו, למשל, נס פורים, ראשיתו במאורע שאיש לא שם אליו לב. המאורע, שבגתן ותרש, שני סריסי המלך אחשוורוש, ביקשו לשלוח יד במלך, ולמרדכי היהודי שידע שבעים לשון, נודע הדבר והציל חיי המלך. המאורע כשהוא לעצמו לא היה בו אף שמץ נס לישראל. וכן הדבר, 'כאשר נדדה שנת המלך', גם בזה לא נראה כל רמז על נס, כי הלא מעשים שבכל יום, שמפני סיבה זו או אחרת

תעבור על איסור א"א ולא רק בכדי שלא תיאסר על מרדכי עוד כתב המהרש"א במגילה שם מ"ה אשר לא כדת דהוה ליה לגרשה לא רק שלא תיבעל לו ברצון כאותו פעם אלא גם שלא תיבעל לו באונס כפעמים הקודמות דכל מקום שאפשר להציל אפילו מאונם מצילין ותירצו התוס' שלא יכל לכתוב לה גט שהרי כל מעשה הגט ע"פ עדים וירא פן יתפרסם הדבר למלכות ובדרך רחוקה היה אפשר ליישב קושיית הראשונים למה מרדכי לא גירשה והוא ע"פ יסודו המופלא של הלבוש הובא בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קכג דפרשת גירושין בתורה לא הוה אלא בגט הבא מתוך שנאה שאז מגרשה ומותרת לבל אדם אבל גט הבא מאהבה כגון גט שביב מרע שרוצה שלא תיזקק ליבום אינו בפרשת גירושין דושלה מביתו' אלא בפרשת אשה גרושה מאישה' וכדדרשין ולא מאיש שאינו אישה' וילפינן מינה ביבמות גב א דריה הגט פוסל בכהונה והיינו שיש גט שמגרשה ואינו מתירה לכל אדם דנאסרת לכהן מדין ריח הגט וילפינן לה מהאי קרא האי גירושין דקרא הוא בגט מאהבה שרוצה שלא תיזקק ליבום לזה מהני רק גט כזה שאינו מתירה לכל אדם ולא נתחדש בו דין גט הרגיל שכורתו לגמרי עיי"ש מה שהאריך עכ"פ לדידה אם היה מרדכי מגרשה עדיין לא היתה מותרת לכל אדם שהרי מרדכי לא גירשה משנאה אלא שרצה להצילה מעבירה ולא היו מועילים בזה הגירושין מידי דעדיין היא אסורה לעלמא ואפילו אם אין כאן מעילה בבעלה מ"מ איסור יש כאן וממילא נאסרה על מרדכי גם עם הגט ודו"ק.

יוהי ביום השלשי

סיפר הגר"ר צבי כהנא גרושקא זצ"ל מתלמידי ישיבת מיר בשנחיי וישיבת סלבודקא בב"ב שאמר לאחד מהת"ח בב"ב בשם המשגיח רבי יחזקאל לעוונשטיין זצ"ל כי חובת ההשתדלות של האדם היא עד לכשירגיש את הכוחי ועוצם ידי שהוא העושה וברגע שירגיש זאת אין לעשות השתדלות והביא על זה ראייה מגדעון שופטים פרק ז' רב העם אשר אתך וגו' פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי וגו' עוד רב העם וגו' בשלש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ע"ש כל הענין והביא עוד ראייה מאסתר שהלכה אל המלך לאחר ג' ימי תענית ובמצב זה א"א להרגיש שהיא עושה משהו וכן הביא ראייה מספר חובת הלבבות

ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר נשאה חן בעיניו ויושט המלך לאסתר את שרביט הזהב אשר בידו ותקרב אסתר ותגע בראש השרביט. [ה, ב]

ויהי כראות המלך את אסתר המלכה - אמר רבי יוחנן, שלשה מלאכי השרת נזדמנו לה באותה שעה, אחד שהגביה את צוארה, ואחד שמשך חוט של חסד עליה, ואחד שמתח את השרביט. וכמה, אמר רבי ירמיה, שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, ואמרי לה על שש עשרה, ואמרי לה על עשרים וארבע. במתניתא תנא על

מרדכי, אמר ליה היהודי. אמר ליה טובא מרדכי איכא ביהודאי, אמר ליה היושב בשער המלך. אמר ליה סגי ליה בחד דיסקרתא, אי נמי בחד נהרא, אמר ליה הא נמי הב ליה, אל תפל דבר מכל אשר דברת".

ומעתה י"ל שהמן חשב שגם אם יהיה חייב להוליך את מרדכי ברחוב העיר ולקרוא לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", יקרא לפניו את המילים הללו בשפה רפה ובניגון עצוב, שכמעט אף אחד מהולכי הרחוב לא יעצור לראות אותו.

ואחשוורוש הבין את מחשבותיו, ולכן הוסיף לו "אל תפל דבר מכל אשר דברת", שאפילו את הניגון של המילים "ככה יעשה לאיש" תאמר בדיוק כמו שדברת, ואל תפל דבר מדברך, את הכל תעשה בדיוק באותה צורה ובאותו ניגון ובעוצמת קול עצומה כמו שדברת מקודם. ולכן לא היתה להמן ברירה והוצרך לקרוא לפניו את הקריאה הזו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" באותו ניגון שאמר לאחשוורוש, וע"כ הטעמים בשני המקומות במגילה הם אותם טעמים לרמז על הענין הזה שהמן הוכרח בציווי אחשוורוש לנגן למרדכי את המילים בדיוק באותו ניגון, כמו שניגן כאשר חשב שזה מיועד לו בעצמו.

וישב מרדכי אל שער המלך (אסתר ו יב).

אמר מרן הגרי"ז: דרשו חז"ל ששב לשקו ולתעניתו והיינו דאף דהיה לו ניצחון על המן בכל זאת שב לשקו ולתעניתו, כי מרדכי לא היה דעתו לנצחונות על המן אלא רק לביטול הגזירה על כלל ישראל, וכל זמן שלא בטלה הגזירה לא היה לבו לשמחה על נצחונו הפרטי. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

וישב מרדכי אל שער המלך (אסתר ו יב).

אמר מרן הגרי"ז: באמת בני ישראל ידעו דמן השמים נגזרה הגזירה עליהם ולא דהמן הוא הגזור עליהם גזירותיו אלא דהוא רק השליח לזה, ולכן וישב מרדכי אל שער המלך לשקו ולתעניתו, אפילו שכבר המן הרכיבו למרדכי על הסוס וקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך וכו' דאך שהיתה מפלה להמן מכל מקום אין מוכיח שנתבטלה הגזירה שהרבה שלוחים למקום ועדיין יש לחשוש מפני רוע הגזירה, ולכן שב מרדכי לשקו ולתעניתו, ועל כן גם בני ישראל לא שמחו עדיין.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

וישב מרדכי אל שער המלך (אסתר ו יב).

אמר מרן הגרי"ז: אנשים רגילים שכאשר יש מעט הרווחה לאחר צרות קשות, ששים ושמחים, אולם אי אפשר לשמוח עד שהישועה שלמה, וראיה לך ממרדכי היהודי, שאף שכבר ראה מעט הרווחה בזה שאסתר נלקחה למלכה במלכות אחשוורוש, והוא גם היה זה שגילה כי

השינה נודדת, ומכיון שנדדה שנת המלך, השתדלו עבדיו לקרוא לפניו סיפורי מעשיות מימים עברו, ובדרך מקרה הוציאו מארון הספרים את ספר הזכרונות שהיה כתוב שם המאורע הראשון עם מרדכי. וכאשר שאל המלך "מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה", ענהו הנער המשרת לפי תומו, ש"לא נעשה עמו דבר", וגם בזה א"א לראות רמז על איזה נס. ואימתי ידעו הכל כי נס גדול קרה, רק כאשר נתלכדו כל המאורעות יחד, אז הבינו כולם, כי הנס התחיל מעת ששמע מרדכי את דברי בגתן ותרש, וכל המעשים שקרו אח"ז, הם היו החוליות של השלשלת הארוכה הזאת שנס פורים שמה. [חפץ חיים על התורה]

"ונתון הלבוש והסוס על יד איש משרי המלך הפרתמים, והלבישו את האיש אשר המלך חפץ ביקרו, והרכיבוהו על הסוס ברחוב העיר וקראו לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". (פרק ו' פסוק ט').

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל: הנה המילים "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", כתובים במגילה שתי פעמים, הפעם הראשונה היא בפסוק הזה שהמן אומר לאחשוורוש שאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ירכיבוהו ברחוב העיר ויקראו לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

והפעם השניה הוא בפסוק י"א, ששם כתוב שהמן עשה כן למרדכי שהרכיבו ברחוב העיר "ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

והטעמים של המגילה על המילים הללו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", הם אותם טעמים בשני המקומות.

שמעתי לבאר בזה ביאור נפלא, דהנה כאשר אחשוורוש שאל את המן "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו", הרי המן חשב שכוונת אחשוורוש לכבד אותו בעצמו, כמו שכתוב בפסוק "ויאמר המן בלבו למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני".

ומעתה י"ל כאשר המן תיאר למלך בהרחבה מה לעשות ואיך לעשות, הוא אמר את הדברים בהתלהבות גדולה עד מאוד, עד שכאשר הגיע לשיא הכבוד שירכיבוהו ברחוב העיר עם לבוש המלך ויקראו לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", הרי את המילים הללו אמר בקול גדול ובניגון נפלא, שכדי שכאשר יעשו לו כך ברחוב, כולם יראו וישמעו את הכבוד הגדול שהוא מקבל, ולא יהיה אף אחד שלא יעצור ממעשיו כדי לראותו בכבודו ובהדרו. ובעצמו ניגן את הניגון הזה לפני המלך כדי לומר לו שבניגון הזה ובעוצמת קול הזו ינגנו לפניו את המילים הללו.

ובסוף אחשוורוש אומר להמן שיעשה כן למרדכי היהודי, שהכבוד הגדול הזה לא מיועד להמן אלא למרדכי. וכאשר המן שמע את זה מאוד רצה להמעיט בדבריו כמו שמובא בגמ' במגילה (דף ט"ז א') "ועשה כן למרדכי, אמר ליה מנו

מבואר דהלשון 'רוב' הוא לא פחות משלושים, א"כ מכיון דכתיב כאן 'ורוב בניו' משמע לרוב שהיו שלושים, ומדלא נתלו רק עשרה, דריש דיתר העשרים, מהם מתו, ומהם מחזירים על הפתחים. [תורה תמימה]

מי הוא זה ואי זה הוא וגו' כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך (אסתר ז, ה-ז).

העיר מרן הגרי"ז: צ"ב מהיכן ידע המן כי כלתה אליו הרעה מאת המלך. והביאור הוא שאם מה שרצה המלך לדעת הוא רק על מי אסתר מדברת, ה' מספיק שישאל 'מי הוא זה', אמנם ממה שהוסיף גם 'ואי זה הוא' היינו ששאל איפה הוא נמצא [וכן מפרש התרגום, ע"ש] משמע שרוצה לתפסו ולהענישו, ומזה ידע המן כי 'כלתה אליו הרעה מאת המלך' דמחפשו כדי לקיים בו הפסק.

צ"ב היכן ראה המן שכלתה אליו הרעה. הא רק להלן כתיב 'והמן נופל על המטה' וגו', ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית' 'הדבר יצא מאת המלך וגו', ומה ראה קודם לכן.

ואמר מרן הגרי"ז זללה"ה לבאר, דהנה יש כפילות בשאלת אחשוורוש 'מי הוא זה ואי זה הוא', וצ"ל דאחשוורוש שאל כאן שתי דברים, הא' מי הוא זה שרוצה להשמיד אתכם, והב' היכן הוא נמצא. וכן הוא בתרגום שתירגם 'מן הוא דין' ובאידין אתר הוא' והוא כמשנ"כ. וכיון ששאל היכן הוא הבין המן שרוצה להעמידו לדין, ומכאן למד כי כלתה אליו הרעה מאת המלך.

ולפי"ז יבואר כפלות תיבת 'ויאמר' בשאלת אחשוורוש, דכתיב (ז ה) 'ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה' והביאור הוא דהיו כאן ב' שאלות, הא' מי הוא זה וזה שאל לאסתר, והב' היכן הוא, וזה לא שאל לאסתר דמניין תדע איפה הוא אלא זה שאל לאחר.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

איש צר ואיוב

היה אומר החזון איש אסתר איש צר ואיוב ורצתה להצביע על אחשוורוש אמר ר' אלעזר מלמד שהיתה מחוה כלפי אחשוורוש ובא מלאך וסטר ידה כלפי המן מגילה דף "ז ע"א ותמוה כיצד סיכנה את כל כלל ישראל ע"י הצבעתה על אחשוורוש ותירץ שמדת האמת באסתר היתה כל כך חזקה שלא יכלה להימנע מן האמת שאחשוורוש איש צר ואיוב אלא רק בכח המלאך נמנעה הסכנה על כלל ישראל.

(מובא בס' רבותינו)

'ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי'

על המקרא 'ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי' פירש מרן הגרי"ז סאלאווייציק מבריסק, דבאמת גם זה

שומרי המלך רצו לשלוח יד במלך אחשוורוש, וכבר הרכיב המן בציווי המלך את מרדכי על הסוס, עם כל זה לא היה שש ושמה ולא שקט על שמריו אלא כפי שכתוב 'וישב מרדכי אל שער המלך' - אל שקו ותעניתו, וזאת למרות שכבר התחילה להתנוצץ הישועה, אלא כל זמן שלא היתה הישועה בשלימות צריכים לעורר רחמים מרובים כמו לפני כן.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר (אסתר ו יד).

אמר מרן הגרי"ז: דהנה צ"ע דהרי כל סיפור המגילה הוא מענין הנס וסדר השתלשלות הנס, ואם כן מה שייך להנס עניין זה שהבהילו את המן אל המשתה תוך כדי דבריו של המן ואוהביו. ונראה דעצת האוהבים להמן היתה דכיון שמרדכי מזרע היהודים, וחלות לנפול לפניו, ועל כן עליך לברוח מהר, והנה אם היה סיפק בידו של המן היה מקבל את עצתם והיה בורח ולא היה נתלה, ולא היה מתקיים בו 'והשבות לו גמולו בראשו' אלא שהקב"ה הפר עצתם ותוך כדי דיבורם אליו בטרם הספיק לקבל עצתם הגיעו סריסי המלך ולקחוהו למשתה, ושם כבר נגמר דינו למיתה ותלוהו, ושפיר שייך כל זה לסיפור הנס.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו,

המפרשים הקשו על המקרא 'ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו', מה פשר הסיפור על 'רוב בניו'.

וביאר רבי מיכאל הלוי הורוויץ אב"ד קרקא, משום שלא כל בניו הסכימו עמו באותה עצה להשמיד ולאבד היהודים, אלא רק 'רוב בניו' הסכימו לזה, וכמו שדרשו חז"ל [מגילה טז, ב]: "כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו", 'לרוב אחיו' - ולא לכל אחיו. א"כ גם כאן פירשו מהמן מקצת בניו ולא הסכימו לעצתו עצת רשעים, וזהו שהתפאר המן בפני אוהביו כי רוב בניו הסכימו איתו בעצה אחת. ומאותם בנים שהתנגדו לעצה זו, מהם יצאו הרבנן שלמדו תורה בבני ברק, כדאיתא בגמ' [סנהדרין צו, ב]: "מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק". [מגילת ספר - מגילה]

רבי ברוך הלוי עפשטיין מפינסק הביא דברי הגמ' [מגילה טו, ב] איתא: "וכמה הם, רב אמר, היו להמן שלושים בנים, עשרה מתו, ועשרה נתלו על העץ, ועשרה מחזרין על הפתחים".

והביא מקור ורמז למספר שלושים, עפ"י מה שאמרו [פסחים סד, ב]: "אמר רב יצחק, אין הפסח נשחט אלא בשלוש כתות של שלושים אנשים", ומתבאר שם הטעם משום דכתיב [משלי יד, כח]: "ברוב עם הדרת מלך". לפי"ז

בעצמו, א"כ הרי זה שם קודש, ולכך נכתב כאן 'חרבונה' - בה"א, ואילו לעיל שמונים את שמות שבעת הסריסים של המלך, הרי מונים את חרבונה בעצמו שהוא היה שר נכרי, לכן כתוב 'חרבונא' - בא', כי שמו של שר זה הוא חול. [שו"ת מים חיים סי' כב]

ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו (אסתר ז ח).

חרבונה היה מן הסריסים הקטנים והפחותים כפי הסדר שנמנו לעיל (א יד) ולפי זה היה צריך לחשוש להגיד למלך על העץ שעשה המן פן לא ישמע לו המלך והמן יתנקם בו.

אבל כבר כתב האבן עזרא כי כן היה דרכי מלכי פרס לכסות פני מי שכועס עליו המלך וזהו שאמר 'ופני המן חפו'. והטעם שסיפר זאת שכיסו פני המן לומר שרק משום כן העיז חרבונה לומר למלך 'גם הנה העץ'.

פירש האבן עזרא 'כסו פניו כי כן משפט מלכי פרס שיכסו עבדי המלך פני מי שכועס עליו המלך, שלא יראנו עוד המלך, וזה דבר ידוע בספרי פרס'. וצ"ב לשם מה נכתב מנהג זה של מלכי פרס במגילה.

ואמר מרן ז"ל שזה היה חלק מהשתלשלות הנס, דחרבונה היה מן הסריסים הקטנים והפחותים של המלך, ובאופן הרגיל היה חושש לבוא לומר למלך דברים כנגד המן שהיה מקורבו של המלך ומעל כל השרים שמא לא ישמע לו המלך וינקם בו המן, אבל כיון שראה שחפו את פני המן והוא אות וסימן שהמלך כועס עליו, הכיר ממילא שהיא שעת הכושר לומר למלך דברים כנגד המן.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ביום ההוא נתן המלך וגו' ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ח, א - ב).

מפני שמה שקנה עבד קנה רבו.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המן וגו' ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (אסתר ח א - ב).

צ"ע שהרי המן היה מזרע עמלק והנה כתב רש"י (סוף תצא) על הפסוק 'תמחה את זכר עמלק' שאף את ממנו של עמלק צריך לאבד שלא יאמרו חמור זה משל עמלק גמל זה משל עמלק הוא, והוא מהספרי, וא"כ איך קבל מרדכי היהודי את בית המן ולא אבדו.

אמנם כיון שהרג אחשורוש את המן וכל הרוגי מלכות נכסיהם למלך כדאיתא בסנהדרין (מח:): א"כ כשהרגו את המן זכה אחשורוש בביתו, וממילא כשנתן אחשורוש למרדכי את בית המן לא היה כבר משל עמלק, וזה דומיא

היה מפורש בגזירה, שאסור לקנות יהודים לעבדים כדי להצילם עי"ז מגזירת "להשמיד להרוג ולאבד", כמבואר בתרגום שני [ד, ב] דהיה איש ישראל הולך לאיש נכרי ואומר לו מבקש אני ממך להיותנו אני ובני ואשתי לך לעבדים רק ניצול מן המות הזאת, והיה אומר לו האיש הנכרי לאיש ישראל לא ראית מה שכתב המלך אחשורוש בדתו הנתונה כי איש נכרי אשר ימצא אצלו איש יהודי יהרג כמותו, ונתקיים [דברים כח, סח]: "והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה". וכ"ה בפירש"י [מגילה יא, א].

וזהו שהזכירה אסתר בבקשתה כי נעלו בפניהם גם הצלה זו להתמכר לעבדים ולשפחות. [חידושי הגרי"ז על התורה]

ורבי מרדכי גימפל יפה מרוזנאי פירש בדרך נוספת, דכאשר אסתר דיברה לפני המלך, אמרה את מה שאמרו חז"ל [סנהדרין קד, ב]: "כל המיצר לישראל נעשה ראש". וטענה: 'ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו' - דאם היינו נמסרים תחת שלטונו של אדם שפל, וע"י כך הוא היה עולה במדרגתו ונעשה ל'ראש', אז - 'החרשתי', כי אין זה פוגע בכבודו ובמעלתו של המלך - 'אין הצר שווה בנזק המלך'. אך היות שנמכרנו לראש השרים שהוא המן האגגי, השני במעלתו למלך, והוא המיצר לישראל, א"כ כשהוא יהיה ל'ראש' בודאי ייפגע כבוד המלך, ומשום כך אמרה אסתר שהיא חוששת אפי' לנזק 'צר' לכבודו של המלך, וא"כ על אחת כמה וכמה שאחשוש מפגיעתו הרעה של המן ראש השרים השואף למלוך ולהיות לראש עליון. [שער בת רבים]

ורבי שאול מאמשטרדם פירש, דמה שאסתר אמרה למלך "אילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי" כלומר, כי אז לא היה מגיע לך עונש מן השמים, כי כך נגזר עלינו כמו שנאמר [דברים כח, סח]: "והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות". אבל "להשמיד להרוג ולאבד" לא נגזר עלינו, לכן בודאי שאתה תקבל עונש ע"ז. "כי אין הצר שווה בנזק המלך", 'הצר' - זה המן, דאינו חושש לנזק המלך שיענש, לכן ראוי לך שלא תשמע בקולו ותנצל מנזק ועונש.

[בנין אריאל]

'ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך'

שוני מענין קיים במגילה אודות המקרא 'ויאמר חרבונה אחד מן הסריסים לפני המלך' ודייק רבי חיים הכהן רפאפורט מאוסטרהא, מהו הפשר בשינוי בפסוקים, שכאן כתוב [ז, ט] 'חרבונה' - בה"א, ואילו לעיל [א, י] כתוב 'חרבונא' - בא'. ופירש עפ"י מש"כ בספר "בית שמואל" שדן להלכה לענין כתיבת שמות בגיטין, מתי כותבים בסוף המלה בה"א, ומתי כותבים בא', ומסיק ששם הקודש כותבים בה"א ושם חול בא'. לפי"ז מכיון שאמרו חז"ל שאליהו ז"ל הופיע בדמותו של חרבונה ואין זה חרבונה

למה דאיתא בגמ' (גיטין לה.) דעמון ומואב טהרו בסיחון, ולאחר שירש את סיחון את ארצם מותרין לישראל, והוא הדין הכא דלא חל מצות אבוד על בית המן. [אמנם יעוי' בסנהדרין (שם) דאיכא פלוגתא בזה אם נכסי הרוגי מלכות למלך או לא].

והגרמ"ד הלוי הוסיף בזה דזה ביאור מה שאמר 'ביום ההוא' שרק אחר שנהרג המן וזכה אחשוורוש בביתו היה יכול מרדכי לקבל את בית המן, אבל בלאו הכי היה אסור לו משום ממון עמלק, והיינו דוקא ביום ההוא אחר שתלו את המן על העץ וזכה אחשוורוש בנכסיו ותו אין נכסיו דין איבוד, לכן הותר מרדכי לקחת את בית המן בשבילו אבל לא קודם לכן. ע"כ. [ואף ד'ביום ההוא קאי על קבלת אסתר ולא על המבואר בפסוק ב' בלקיחת מרדכי את בית המן, מכ"מ זה נכון גם לגבי אסתר, ופשוט].

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן והעיר שושן צהלה ושמחה (אסתר ח טו).

הקשה מרן הגרי"ז זיע"א דהא בוץ הוא פשתן וארגמן הוא צמר, וא"כ הוה כלאים. ותוצתית לו שלא היה בגד אחד רק שני בגדים נפרדים, ותכריך קאי על בוץ לבד ועל ארגמן לבד.

מהגרמ"מ הלוי זצ"ל - ואמר שהגרי"ז 'האט גשמייכעלט' כשתירץ לו זאת. [ואח"כ אמר הגרי"ז פי' זה לאחרים בשם בנו הגרמ"מ הלוי זצ"ל]. ולאחר כמה שנים הביא להגרי"ז ראייה לכך מהא דא' במגילה (טז.) 'לכולם נתן האיש חליפות שמלות ולבנימין נתן חמש חליפות, אפשר דבר שנצטער בו אותו צדיק יכשל בו וכו', רמז רמז לו שעתידי לצאת ממנו בן שיצא מלפני המלך בחמשה לבושי מלכות, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וגו', ע"כ. וצ"ע דשם בפסוק נמנו רק ד' בגדים, ובהכרח דבוץ וארגמן ב' בגדים נפרדים הם, והסכים לזה מרן זיע"א. ושוב אמר: שמצא הערה זו בספר מחיר יין, רק שאני מניתי החמישה בגדים א. לבוש מלכות. ב. תכלת. ג. חור. ד. בוץ. ה. ארגמן. והוא לא מנה לבוש מלכות לבגד דהוא שם כללי, אלא מנה 'עטרת זהב' במקומו. ואמר ששוב אמרו לו שנמצא במגילה של רבי יהושע ליב זיע"א שכתב דבהכרח בוץ וארגמן הם שני בגדים דאל"ה הוה כלאים.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

"ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן, והעיר שושן צהלה ושמחה". (פרק ח' פסוק ט"ו).

הביא הגאון הגדול רב"צ פלמן זצ"ל : שמעתי בשם מרן הגרי"ז זצ"ל לחקור, במה שהפסוק מסיים "והעיר שושן צהלה ושמחה", האם זה שייך לתחילת הפסוק שכיון

ואמר שיש לפשוט את זה מפיוט "שושנת יעקב" שנאמר שם "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי", רואים מזה שהשמחה היתה "בראותם יחד תכלת מרדכי", דהיינו שהפסוק אומר דבר אחד שכאשר ראו את מרדכי יוצא בלבוש מלכות, תכלת וחור זה גרם להם לשמחה "והעיר שושן צהלה ושמחה".

ושמעתי מחתנו הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל שמרן הגרי"ז זצ"ל בשנה האחרונה לימי חייו הוסיף וביאר, למה באמת יציאתו של מרדכי בלבוש מלכות, תכלת וחור גרמה להם כל כך לשמחה, איזו בשורה יש בזה שיצא בלבוש מלכות.

ואמר שבזה שמרדכי הוריד את שקו ולבש בגדי מלכות כולם ראו והבינו שהגזירה בטלה, ואילו הגזירה לא היתה בטלה היה מרדכי שב לשקו ולתעניתו, ואם רואים שמרדכי הוריד את שקו ולבש בגדי מלכות זה היה אות וסימן לתשועה האמיתית, ולכן כשהבינו כך "העיר שושן צהלה ושמחה".

ובאמת במדרש (פרשה י' אות ו') איתא על הפסוק (פרק ו' פסוק י"ב) "וישב מרדכי אל שער המלך, מלמד ששב לשקו ולתעניתו, אמר רבי חלבו כל מי שלובש שק ומתענה אינו מעבירו ממנו עד שתעשה בקשתו". והיינו שאחרי שהמן הלביש את מרדכי בלבוש מלכות והוליכו ברחוב העיר וקרא לפני "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", מיד אח"כ מרדכי שב לשקו ולתעניתו כיון שעדיין לא נושע ולא בטלה הגזירה. ולפי זה שפיר שכאן כאשר יצא מרדכי מלפני המלך בלבוש מלכות וראו כולם שנשאר בלבושו ואינו שב לשקו ולתעניתו זה היה סימן שבאמת בטלה הגזירה לגמרי, ולכן צהלו ושמחו.

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' ליהודים היתה אורה ושמחה וגו' (אסתר ח, טו - טז).

הנה מרדכי לא הוריד שקו ותעניתו אפילו אחר מפלת המן עד שיודע הוא שהגזירה נתבטלה בשמים. וזהו דכתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו' ורק לאחר מכן 'ליהודים היתה אורה'. והיינו שיש לחקור אם הם שני דברים שקרו באותו זמן ואינם קשורים אחד בשני, או שזו הייתה הסיבה דכיון שראו ישראל את מרדכי יוצא מלפני המלך בלבוש מלכות ידעו שנתבטלה הגזירה.

והוא אמרו בפיוט 'שושנת יעקב' שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. דכשראו ישראל את מרדכי בלבוש תכלת ידעו ישראל שהגיע זמן השמחה.

זו הסיבה שנכתב "ששן" חסר ו' כי אין בזה שמחה וששון מושלמים, מאחר ויש בו צער לתינוק.

(אש תמיד להגרי"מ דרוק שליט"א)

ויקראו סופרי המלך וגו' בחודש השלישי הוא חודש סיון וגו'.

שח מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א: הנה לצד כל הניסים הגלויים, הרי גם עברו עלינו ימים של חרדה ופחד, ויהודים רבים בכל ארץ הקודש היו שרויים בסכנת נפשות ובפחד נורא, ובהרבה מקומות הייתה חרדה גדולה כל כך שהיו צריכים להשתמש באנשי מקצוע להרגיע את הציבור, ומחובתנו לקחת זאת בהתבוננות הנכונה ובשכל הישר להבין שזה היה מן השמים, ולהתבונן מה זאת עשה אלוקים לנו, ומדוע באה עלינו כל החרדה הגדולה הזאת.

ומצינו במגילת אסתר, שגם זמן רב לאחר שנתבטלה גזירת המן, עדיין היו יהודים רבים בכל המדינות שלא ידעו מביטול הגזירה, שהרי בשלושה עשר בניסן נשלחו האיגרות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ואחר כך ישב מרדכי בתענית שלושה ימים, וביום השלישי לתענית נכנסה אסתר למלך אחשוורוש לבקש על עמה, ולמחרת שוב הסבה עימו למשתה היין עם המן, ובט"ז בניסן בו ביום תלו את המן על העץ, ובאותו הזמן היהודים שבשאר המדינות לא ידעו כלום מביטול הגזירה, ועדיין ישבו בשקם ובתעניתם, והיו שרויים בפחד נורא, עד למשלוח האיגרות השניות בכ"ג בסיון.

וראיתי שעמד בזה הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, לשם מה היו צריכים את הפחד, ומדוע סיבב הקב"ה את מהלך הדברים באופן כזה, ולמה לא נסבב שיודיעו על ביטול גזירת המן לאלתר, ונתעכב עוד ימים רבים עד למשלוח האיגרות השניות בכ"ג בסיון. וכתב לבאר כי המטרה בזה הייתה להודיע לכלל ישראל שתכלית כל הייסורים הוא לקרב אותם להשם ית', ולכן לא נודע להם מיד מביטול הגזירה, בכדי שימשיכו להתפלל, ויבינו אחר כך כי התפילות לא היו לבטל את הגזירה, אלא לקרב את לבם לאביהם שבשמים.

וכמו שמצינו (יומא ע"א) ששאלו את רשב"י מפני מה לא ירד לישראל מן בפעם אחת בשנה, אמר להם משל למלך בשר ודם שיש לו בן אחד, פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה, עמד ופסק מזונותיו בכל יום והיה מקביל פני אביו בכל יום, אף ישראל מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים היה דואג ואומר שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולם מתים ברעב, נמצאו כולם מכוונים את לבם לאביהם שבשמים.

והיינו שהסיבה שלא הוריד הקב"ה את המן בפעם אחת לכל השנה, זהו מפני שאם היה יורד רק פעם בשנה, היו שוכחים מי נותן את המן, והיו מתרגלים כאילו שזה דבר טבעי, ולכן ירד המן בכל יום, שבכל פעם יהיה מה לאכול

והכל עניין אחד כשהעם רואים את מרדכי שמח אז יכלו לשמוח באמת דהכל תלוי במה שנגזר למעלה, ומרדכי רק לאחר שראה שנתבטלה הגזירה בשמים אז יכל לשמוח והעם איתו.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ג זיע"א').

'והעיר שושן צהלה ושמחה. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ובכל מדינה ומדינה וכו' שמחה וששון ליהודים',

תמה **רבי יעקב לוורבוים מליסה**, בעל התיבות המשפט על המקרא 'והעיר שושן צהלה ושמחה. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ובכל מדינה ומדינה וכו' שמחה וששון ליהודים', מדוע בעיר שושן נאמר רק 'צהלה ושמחה', ואילו בשאר המדינות בכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע נאמר 'שמחה וששון'.

וביאר, דיש שמות נרדפים למילה 'שמחה': שמחה, ששון, חדוה, צהלה, עלז, עלץ, גילה. ופירושים: 'שמחה' - היא שמחת הלב והנאת הנפש השכל. 'ששון' - הוא משוש האברים, כמ"ש [תהלים קיט, קסב]: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב". 'חדוה' - הוא לשון שמחה ביחיד. 'עלז' - נאמר על שמחה רבה כ"כ עד שמחמת השמחה אין מקום בלב להחזיקו עד שנחלש וכמעט פורחת רוחו ממנו. 'עלץ' - הוא מלשון דוחק, שהשמחה תקועה בליבו עד שלא תזוז ממנו. 'גילה' - היא שמחה מגולה כ"כ עד שהכל רואים אותה, כגון שמחה בריקודים ומחולות.

לכן בעיר שושן שהיתה עיר הבירה מקום מושב המלך והשרים, לא היו יכולים לעשות שמחה בריקודים ומחולות לעיני המלך והשרים כדי שלא יגרמו קנאה, לכך לא היה ניכר בהם צהלת הפנים ושמחת הלב, ומשום כך נאמר רק 'צהלה ושמחה'. אולם בשאר המדינות שלא היה מקום מושבם של המלך והשרים שפיר היו יכולים לשמוח בריקודים ומחולות, ולכן נאמר בהם 'שמחה וששון'. [מגילת סתרים]

לְיִהוּדִים הָיְתָה אֹרֶחַ וְשִׂמְחָה וְשִׁשׁוֹן וְיִקְרָ. [ח, מז]

ששון זו מילה, וכן הוא אומר, שש אנכי על אמרתך. [מגילה טז ע"ב]

מורי ורבי שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, הקשה בפסוק זה, ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, מפני מה נכתבה בפסוק המילה "ששן" בכתוב חסר ללא ו'?

ואמר ליישב על פי מה שמובא בגמרא בכתובות (ח ע"א) שאין לברך בברית מילה "שהשמחה במעונו" משום שיש צער לתינוק, ובתוספות בעירובין (מ ע"ב ד"ה דלמא) מובאת דעת התוספות שאנץ שאפילו ברכת שהחיינו אין לומר בברית מילה מטעם זה שיש בה צער לתינוק.

הקריאה ב"ד, ודוקא דין פרוז בן יומו אין לו דלדין פרוז בן יומו צריך דוקא שיבא לעיר, אבל בים לא הוי פרוז בן יומו, וזהו דכתיב בפסוק 'היושבים בערי הפרזות' דמזה ילפי (מגילה יט.) דין פרוז בן יומו לדין זה צריכים שם עיר. דהנה הגרי"ד הלוי זצוק"ל רצה לומר ממקרא זה דלקריאה ב"ד צריכים דוקא שם עיר אבל אם אין לו שם עיר כגון בשיירא או בספינה אין לו דין קריאה ב"ד, ולכך המפרש בשיירא אין לו חיוב עצמי דאין הספינה מקום חיוב, דצריכים דוקא עיר, וכמו שנאמר 'היושבים בערי הפרזות', ומ"מ קורא ב"ד כמו רוב העולם. וכן מפורש בריטב"א (יט. ד"ה גרסינן) וז"ל 'בן עיר שהוא מפרש בים או הולך במדבר ונמצא שם ב"ד קורא כמקומו ב"ד שאע"פ דאינו במקום שום חיוב קורא כמקומו' עכ"ל. משמע דמצד עצמו אינו במקום חיוב רק דקורא כמקומו. וכשהציע הגרי"ד את הדברים לפני מרן החזו"א זיע"א הסכים לזה.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט כב).

כ' העמק ברכה- ממור"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א שמעתי שאמר הא דנשתנה שמחת פורים מכל שאר השמחות של מועדים דלא מצינו בשום שמחה דין כזה שיתחייב לבסומי בשתיית יין עד דלא ידע וכו' משום דבכל המועדות עיקר מצות שמחה אינו אלא לשמוח בהשם ובשר ויין אינו אלא סיבה לעורר השמחה וכמבואר ברמב"ם (י"ט פ"ו ה"כ) יעו"ש. וכן הוא במדרש רבה (שה"ש פ"א) זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו איני יודע אם בו ביום או בו בהקב"ה ת"ל נגילה ונשמחה בך. אבל בפורים כיון דכתיב משתה ושמחה נמצא שהמשתה עצמה היא היא גוף המצוה בלי שום תכלית של שמחה ועל יסוד זה של מצות משתה תקנו דין זה שחייב לבסומי עד דלא ידע וכו'.

במה שנאמר 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה' אמר מרן ז"ל דיש חילוק בין דין שמחה שיש בשאר ימים טובים ובין דין שמחה בפורים, שבשאר ימים טובים גדר השמחה הוא 'נגילה ונשמחה בך' בהקב"ה, אבל בפורים המצוה היא להיות בשמחה בעצם, ולשמח עצמו בכל דבר.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים (אסתר ט כב).

ברמב"ם (מגילה פ"ב ה"ט) 'כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות' עכ"ל. ומדויק בדברי הרמב"ם שאין המצוה לשתות יין בסתם, אלא הוא מחיובי הסעודה. (מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

רק לאותו היום, ועל ידי זה יתחזקו באמונה, וישעבדו את לבם לאביהם שבשמים. ויש לדייק בלשון הגמרא שאמרו מי שיש לו ארבעה וחמישה בנים, והיינו מפני שאדם דואג יותר לבניו, וגם אם לא איכפת לו על עצמו, הרי הוא דואג על בניו שיהיה להם מה לאכול, ומתוך כך הוא מתחזק באמונה ומשעבד את לבו לאביו שבשמים.

וזה המטרה בכל הפחד והייסורים, שנשעבד את לבנו להקב"ה ונקיים כל חיובי הלבבות, וכגון מה שכתב בשערי תשובה (ג, כז) "מן האזהרות התלויות בלב הישמר לך פן תשכח את השם אלוך, הוזהרנו בזה לזכור את השם ית' בכל עת". והוסיף וכתב, "וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד ההנהגות המחויבות מן הזכירה, כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסים המידות, כי זרע הקודש ישיגו כל הנהגה נאווה והמעטירה בעליה מזכירת השם ית' כמו שנאמר בהשם יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל".

והיינו שאחד מחיובי הלבבות הוא לזכור תמיד את הקב"ה, שעל ידי זה כל הנהגת האדם היא באופן אחר לגמרי, והרי זה משפיע על 'היראה' - היינו יראת העונש וגם יראת הרוממות, וכמו שהביא הרמ"א בשולחן ערוך סימן א' מדברי הרמב"ם במורה נבוכים, שאדם שמקיים "שויתי השם לנגדי תמיד" ממילא הוא ירא יותר, מפני שידע שהקב"ה רואה אותו בכל רגע ורגע, 'וצניעות' - שגם בינו לבין עצמו הוא מתנהג באופן אחר, מפני שהקב"ה רואה אותו, 'וקישוט המחשבות' - היינו אפילו במחשבה בינו לבין עצמו, וטכסים המידות - בהתנהגות במידות טובות בין אדם לחברו.

זהו מה שאנחנו חייבים, בפרט עכשיו בימים אלו, ויחד עם זה עלינו להתבונן בחסדי הקב"ה, מה שהיה עלול לקרות, חס ושלום, ולראות איזו השגחה פרטית שיש על כל אחד ואחד שניצל, וכמו ביציאת מצרים, שכתוב בכל המכות "וידעתם כי אני השם", "וידעו מצרים כי אני השם", והיינו שתכלית כל הניסים הוא לחזק את ההכרה בהשגחה.

(מדברי מרן שליט"א בפורים תשנ"א עם תום מלחמת המפרץ)

ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע שמחה וששון ליהודים (אסתר ח יז).

וביאר מרן הגרי"ז: שמחו כשהגיעו אגרות ההצלה של מרדכי אע"פ שזה היה עוד רחוק מיום המלחמה, והמלחמה היתה כבדה, אלא שקרה נס ולא נפל איש מישראל כמבואר בב"י ובב"ח.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה ויום טוב (אסתר ט יט).

למרן זיע"א לא היה נראה דצריכים 'שם עיר' לחיוב

י'ועשה אתו יום משתה ושמחה'

ולמשלוח המנות, והשלוחה האחרים [י"א, י"ב, י"ג] של בני הכפרים הם לקריאת המגילה בלבד, כי השמחה נהגת רק בזמנה, ולכן נכתבו חסרים ו'. [חשק שלמה מגילה שם] פירוש נוסף, ביאר מרן הגאון ר"ח קניבסקי שליט"א, במש"כ בכל המקומות 'פרים' חסר ו', חוץ משני מקומות שכתוב מלא, דהפסוק: "על כן קראו לימים האלה פורים" קאי על הפורים שבימי מרדכי ואסתר שאז היתה שמחת פורים מושלמת, שניצלו ממות לחיים וגם קיבלו את התורה מרצון, אבל שאר הפורים שקאי לדורות שאין השמחה מושלמת, כמ"ש [בקינות]: "איך אעלוץ בפור", וגם בבית שני היו כל הזמן תחת שעבודים ומלחמות, כתוב 'פרים' חסר ו', ומה שכתוב "וימי הפורים האלה לא יעברו" מלא עם ו', משום דקאי על לעתיד לבא, כמ"ש בירושלמי [פ"ק דמגילה] דילפינן מזה שפורים לא יבטל בימות המשיח, ואז יהיה שמחת פורים בשלימות. [טעמא דקרא]

קיימו וקיבלו היהודים.

שח מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א בישיבת נחלת בנימין ערב פורים תשס"ח: אמרו חז"ל (שבת פח, א) "ויתייצבו בתחתית ההר מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם וכו' אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשורוש שנאמר קיימו וקיבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר", והיינו שבמעמד הר סיני קיבלו את התורה רק מיראה ובכפייה, וגם מה שהקדימו נעשה לנשמע היה מיראה ולא מאהבה, ואילו בימי אחשורוש חזרו וקיבלו את התורה מאהבה.

וצריך ביאור כיצד יתכן שבמעמד הר סיני היו בדרגה נמוכה יותר ממה שהיו בימי אחשורוש, והרי כשעמדו לפני הר סיני היו במדרגה גבוהה מאד, וכמו שמבואר בגמרא (שבת קמו, א) שזכו למדרגת אדם הראשון לפני החטא, וכתוב (שמות כ, טו) "וכל העם רואים את הקולות" ופירש רש"י שהיו רואים את הנשמע, ואין הכוונה לראייה חושית, אלא ידיעה והשגה למעלה מן הטבע מכוח דרגה של קדושה, והשיגו השגות גדולות בכל העולמות העליונים, כמו שהובא ברש"י (דברים ד, לה) שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחיד, וכיצד יתכן במדרגה כזו שיהיו פחות מימי אחשורוש?

ומו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בספר מכתב מאליהו (ח"ב עמ' 123) עמד בזה, וכתב לבאר כי הנה "האהבה היא תולדת הנדיבות, כי למי שנותנים יותר אוהבים אותו יותר, ומובן שנדיבות והכרח - תרתי דסתרי הם, הנדיבות שייכת רק במקום שיש בחירה, ורק הבוחר יגיע לידי אהבה, כי רק הוא יכול להתנדב ולתת". והיינו שאהבת השם שייכת רק באדם שהוא בעל בחירה, שעל ידי שמתנדב ובוחר מרצונו לקיים מצוות השם, זה מביא אותו לידי אהבה.

חידוש מענין חידוש **רבי ישראל סלנטר** על המקרא 'ועשה אתו יום משתה ושמחה', דמה ש"חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע" וכו', אין הכוונה שחייב להשתכר ואינו יוצא ידי חובה אם לא נעשה שיכור מהיין, אלא עיקר המצוה היא רק לשתות יין ולהתבסס, והוא מחוייב עוד לחזור ולשתות ונמשכת חיוב מצוה זו של משתה ושמחה כל יום הפורים, ואינו נפטר ממנה עד שישתכר 'ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', שאז הוא נפטר ממצוה זו כדין שיכור ושוטה שפטור מן המצוה, ונמצא שהשיעור של 'עד דלא ידע' אינו שיעור בקיום המצוה, אלא הוא שיעור לענין לפטור מחיוב המצוה.

הוסיף רבי אריה פומרנצ'יק לבאר עפ"י, מש"כ הרמב"ם [פ"ב מהל' מגילה הט"ו]: "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות". מבואר שלענין אכילת בשר כתב: 'שיאכל בשר', ואילו לענין שתיית יין כתב: 'ושותה יין', ולא כתב 'ושתה יין', והיינו משום שהמצוה של יין היא מצוה שנמשכת כל היום, ולזה דקדק הרמב"ם לכתוב 'ושותה יין' בלשון הוה, ואינו נפטר עד שישתכר וירדם בשכרות.

אך ברש"י [מגילה ז, ב] מפורש שהמצוה היא להשתכר ביין, וכ"כ הטור. [עמק ברכה]

לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים'

על המקרא 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים' הקשו המפרשים, מדוע כאן כתוב 'ימי משתה ושמחה', ואילו לעיל [פסוק יט]: שינה את הסדר וכתב "שמחה ומשתה".

וביאר **רבי יצחק אליהו לנדא מוילנא**, בפסוק לעיל מדובר באותו הדור שהרגישו את השמחה הגדולה בזמן הניצחון, לכן כתוב 'שמחה' לפני 'משתה', אבל כאן שזה נאמר לדורות, הרי מרוב השנים שעברו נשכחה השמחה, לכן מוכרחים לעורר השמחה ע"י המשתה, ומשום כך כתיב "להיות עושים - לדורות - משתה ושמחה", דקודם צריך לשתות כדי לעורר את השמחה. [כפלים לתושיה]

על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור'.

חילוק מענין נמצא במקרא 'על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור'. שכאן כתיב 'פורים' מלא עם ו' ועוד פעם כתיב [שם ט, כח] "וימי הפורים" 'פורים' מלא, ושלוש פעמים כתיב [שם ט, כט-לא-לב] "אגרת הפרים", "את ימי הפרים", "דברי הפרים" - 'פרים' חסר ו'.

וביאר רבי שלמה הכהן מוילנא, דזהו שאמרו [מגילה ב, א]: "מגילה נקראת ב"א, ב"ב, ב"ג, ב"ד, ובט"ו". י"ד וט"ו - הם פורים מלאים, לקריאת המגילה למשתה ושמחה

מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי בנבואה, וברש"י על התורה (דברים ד, לה) הביא מדברי חז"ל שהקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו שהוא יחידי, ולמרות בהירות האמונה הגדולה הזאת במעמד הר סיני לא קיבלו את התורה מאהבה כי אם מיראה, ומדוע דווקא בימי אחשורוש זכו לדרגה גבוהה יותר לקבל את התורה מאהבה?

ובאמת מה שחזרו וקיבלו בימי אחשורוש, פירש רש"י בשבת שם "מאהבת הנס שנעשה להם", והיינו שעל ידי הניסים הגיעו לדרגה הגבוהה של אהבת השם מתוך הכרת הטוב על החסדים שנעשו עימם, וזה צריך ביאור וכי ביציאת מצרים לא היו ניסים, הרי היו שם הרבה ניסים גלויים, ואף על פי כן לא קיבלו את התורה מאהבה, ומה נשתנה בימי אחשורוש שזכו לדרגה הגבוהה לקבל מאהבה.

ויתכן לפרש מפני שביציאת מצרים עדיין עמדו לפני קבלת התורה, וכל זמן שלא קיבלו את התורה היו במדרגה נמוכה, ורק לאחר קבלת התורה זכו לקדושת ישראל בשלמות, לכן אף על פי שראו את כל הניסים ביציאת מצרים וגם הייתה להם מדרגת האבות שעברה בירושה לכלל ישראל, מכל מקום כיון שהיה חסר להם קדושת התורה, לא התעוררו מחמת הניסים לקבל אהבת השם, אבל בימי אחשורוש שכבר הייתה להם קדושת ישראל בשלמות, ופנימיות הנשמה כבר הייתה מושלמת מאד כפי דרגת כלל ישראל לאחר מתן תורה, אז על ידי הניסים התעוררו והגיעו גם לדרגה הגבוהה של אהבה.

ואמנם אפשר להוסיף עוד טעם בזה, שהרי כתב רבינו יונה בתחילת השערי תשובה (א, א) "והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהורה להשיג מעלת אהבתו שנאמר ושבת עד השם אלוקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצווך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך, ואומר בגוף הענין ומל השם אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך - להשיג אהבתו", עכ"ד.

והיינו שיש סייעתא דשמיא מיוחדת לבעלי התשובה להשיג מדרגת אהבת השם, מפני שאהבת השם היא מדרגה גבוהה מאד וצריכים סייעתא דשמיא לזכות לזה, ובחובות הלבבות שער העשירי ביאר שיש הרבה דרכים טבעיות המביאות לאהבת השם, וכגון על ידי שמתבוננים בחסדי הקב"ה, ממילא בדרך הטבע זה מביא לידי אהבה, אבל כתב בחובות הלבבות שם כי דרגת השלמות באהבת השם אין שייך לזכות לזה בדרך הטבע, רק בסייעתא דשמיא, ובזה כתב רבינו יונה כי בעלי התשובה יש להם סייעתא דשמיא מיוחדת, שבשכר התשובה מסייעים להם מן השמים להשיג אהבת השם יותר מדרך הטבע.

ועל פי זה מובן מה שבימי אחשורוש זכו לקבל את התורה מאהבה, מפני שבאותו הזמן חזרו בתשובה, ובשכר התשובה זכו לסייעתא דשמיא למעלה מן הטבע להשיג

וכתב כי מטעם זה לא מצינו אהבה במלאכים, אלא רק יראה, כמו שכתוב ביחזקאל (א, יח) "ויראה להם", והיינו מפני שהם רואים את האמונה בבהירות גדולה מאד, וממילא לא שייך אצלם בחירה, וכמו שאדם לא יכניס את ידו לתוך האש, כך גם המלאכים אין להם צד של חטא, מפני שהם רואים ויודעים במוחש שהחטא הוא כמו אש ששורפת, וממילא הם מקיימים רצון השם מיראה, מפני שמרגישים שמוכרחים ולא מתוך בחירה, ולכן לא שייך אצלם אהבה.

ועל פי זה ביאר שם כי "במתן תורה כפה עליהם הר כגיגית, ופירש מהר"ל שראו בבהירות גדולה כל כך עד שהיו כמוכרחים מצד השגת שכלם לקבל את התורה, וידוע דהיינו שחזרו למדרגת גן עדן כאדם הראשון קודם החטא שלא ידע רע וטוב רק בחינת אמת ושקר, וכיון שכן הרי חסרה להם בחינת הנדיבות, עד שחזרו וקיבלו בימי אחשורוש שאז קיבלו בבחינת בחירת הטוב שהיא מגדרי הנדיבות".

והיינו שמתן תורה היה מתוך "כפייה שכלית", שראו את האמונה בבהירות מוחלטת עד שהיו כמוכרחים לקבל את התורה, וכיון שהיה חסר להם במעלת הבחירה לא הגיעו לידי אהבה. אבל בימי אחשורוש שכבר לא היו להם ההשגות הגבוהות באמונה, היה שייך אצלם בחירה, ומתוך בחירה והתנדבות חזרו וקיבלו את התורה מאהבה.

ובשיחה בישיבת פוניבז', אדר ב' תשס"ה, הרחיב מרן שליט"א באופן אחר: אנו רואים דבר פלא, שאחרי שחזרו בתשובה בימי אחשורוש זכו למדרגה גבוהה שלא הייתה להם אף פעם, וכמו שאמרו (שבת פח, א) "הדור קיבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקיבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר", וכמו שמבואר לעיל בגמרא שם כי במעמד הר סיני קיבלו ישראל את התורה בכפייה, שהקב"ה כפה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, והיינו שקיבלו את התורה רק בכפייה ומאונס, וכבר הזכרנו מדברי המהר"ל שביאר שזו הייתה כפייה שכלית, שהבינו מצד השכל אין ברירה אחרת ומוכרחים לקבל את התורה, ובלא תורה אין להם שום קיום, ולא קיבלו מאהבת השם אלא מאהבה עצמית, שהבינו שכדאי להם לקבל את התורה, ובלא תורה מצבם יהיה גרוע מאד, כך היה במעמד הר סיני, ואילו בימי אחשורוש חזרו וקיבלוה מאהבה.

ולכאורה ייפלא כיצד יתכן שבימי אחשורוש זכו לדרגה גבוהה יותר ממה שהיה במעמד הר סיני, הלא בקבלת התורה במעמד הר סיני היו בני דור המדבר שיצאו ממצרים, וראו את כל הניסים בעשרת המכות ובקריעת ים סוף, ואמרו חז"ל (מכילתא בשלח ג) ראתה שפחה על הים

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה מדינה ומדינה ועיר ועיר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם (אסתר ט כח).

בגמרא במגילה (י:). אסתר ברוח הקדש נאמרה וכו' רב יוסף אמר מהכא וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים, רב נחמן בר יצחק אמר מהכא וזכרם לא יסוף מזרעם.

והקשה הטורי אבן על מאי ראיא דברוח הקדש נאמרה מהאי קרא דלמא מצוה קתני דהמצוה קיימת לעולם ולא הבטחה עיי"ש. והביאור הוא דהא הרי אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין, א"כ מאי ראיא דלא יעברו, על כרחך דברוח הקדש נאמרה ויש כאן הבטחה דלא יתבטל.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה (אסתר ט כח).

וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל: צ"ב לשם מאי כתב שנעשים בכל דור ודור משפחה ומשפחה. ונראה דהנה ברמב"ם (ממרים פ"ב ה"ה וה"ז) מבואר שבתקנת בית דין בעינן ב' תנאים, שיהיה רוב ציבור יכולים לעמוד בה, וגם פשטה בכל ישראל, אז יש לה כח של תקנה קיימת, והכס"מ הוסיף בזה שאפילו נתפשטה תחילה ועכשיו אין רוב ישראל נוהגין בה מתירין אותה עיי"ש.

ולפי זה זהו הביאור בכתוב 'נעשים בכל דור ודור' כדברי הכס"מ שהתקנה פשטה בשעתה בכל דור ודור. 'משפחה ומשפחה' דפשטה בכל ישראל. על כל 'לא יעברו מתוך היהודים ולא יסוף זכרם מזרעם'.

והימים האלה נזכרים ונעשים (אסתר ט כח).

בגמ' מגילה (יח). אהא דקראה ע"פ לא יצא, דאתיא זכירה זכירה כתיב הכא והימים האלה נזכרים ונעשים, וכתב התם זכרון בספר, מה להלן בספר אף כאן בספר. ואמר הרי שם דין בספר הוא משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן בע"פ, וכאן ילפינן דין קראה ע"פ לא יצא. [ודין דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן ע"פ ליכא במגילה והשמיט הסופר קורא ע"פ].

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

משפחה ומשפחה (אסתר ט כח).

וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל: דהנה בגמ' במגילה (י:). איתא אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין מחלפי סעודתייהו להדדי. [ולמדו הפוסקים בזה דהיינו דמי שאין לו גם לסעודתו וגם לשלוח לחבירו, אזי אם מחליף עמו סעודתו יוצא בזה דין משלוח מנות וגם יש לו סעודה, ולשיטה זו ק"ק דסגי אם יחליפו רק מנות ולמה להחליף כל הסעודה] ורש"י כתב בזה וז"ל 'זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשניה סועד חבירו

ועוד בענין זה באופן אחר בשיחתו השבועית ליל תענית אסתר תשע"ה: באמת יש להבין כיצד יתכן שבמעמד הר סיני לאחר כל הניסים ביציאת מצרים ובקריעת ים סוף, היו במדרגה נמוכה יותר מימי אחשוורוש, וקיבלו את התורה רק מיראה ולא מאהבה.

ויש לבאר מפני שדרגות הולכות בהדרגה, וצריכים תחילה להשיג מדרגת היראה, ורק אחר כך זוכים למדרגת האהבה שהיא מדרגה גבוהה יותר, לכן במתן תורה הראשון במעמד הר סיני השיגו את המדרגה הראשונה שהיא מדרגת היראה, וקיבלו את התורה מיראה, ורק אחר כך בימי אחשוורוש, שכבר הייתה להם מדרגת היראה ממה שקיבלו בסיני, אז היו יכולים להוסיף על זה ולזכות גם למדרגת האהבה הגבוהה יותר, ולקבל את התורה מאהבה.

קימו וקבלו היהודים עליהם (אסתר ט כז).

בגמרא במגילה (ב). מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו, דאי ס"ד אנשי כנה"ג י"ד וט"ו תקון, אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקינא אנשי כנסת הגדולה. והתנן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו א"כ גדול ממנו בחכמה ובמנין וכו'. ולכאורה מאחר דאסתר ברוח הקדש נאמרה והוה דברי קבלה, גם בית דין גדול ממנו ל"ש שיבטל מה שנקבע בדברי קבלה, ובהדיא כתב הבעל המאור דהוה דברי קבלה.

ובמגילה (יד). ת"ר מ"ח נביאים וז' נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה, הרי משמע שמגילה מדברי קבלה, וכיצד מבואר כאן שזה ככל תק"ח התלויה בב"ד גדול ממנו.

[ברכת אברהם מגילה (ה): בשם הגרי"ד הלוי זצוק"ל, והביא שם תירוץ בשם הגרי"ד דכיון שאמרו במגילה (ב): 'אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, אם כן ל"ש שעפ"י הנביא תתחדש מצוה, וכל שצריכים לקבוע לדורות ל"ש אלא ע"י תק"ח. וכן מבואר במגילה (י:). שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות, והיינו שהיה צורך שחכמים יתקנו לדורות. והוכיח כן מדברי התוס' (שם ה: ד"ה ובקש) קשה היכי ס"ד דהא תנא דרבי היה רוצה לעקור ט' באב לגמרי וכו' ועוד דהא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, הרי בהדיא שגם התענית של תשעה באב שהוא מדברי קבלה צום החמישי נחשב לתקנת חכמים ובע"כ כשנ"ת. ובזה תירץ קושיית מרן הגרי"ז זיע"א על מש"כ במגילה קיימו וקבלו, מה היה צורך בקבלה, בשלמא בתקנה בעינן שפשטה בכל ישראל, אבל בדברי קבלה מה בעינן שהם יתקבלו, ולהנ"ל אתי שפיר].

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ ממגילת אסתר, והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלים לעולם וכו' שנאמר וימי הפורים האלה וגו' וזכרם לא יסוף מזרעם'. וצ"ב איך ילפינן זה מקרא ד'זכרם לא יסוף מזרעם'.

וביאר מרן הגר"ז זצ"ל: אפשר לפרש על פי הירושלמי (מגילה פ"ב ה"ד) 'זכרם לא יסוף מזרעם' מכאן דקבעו לה חכמים מסכת'. ולפי זה מאחר דבקרא הזה כתיב דהוה ליה תורה שבעל פה דהיינו מסכת, והרי תורה שבעל פה קיימת לעולם ואם כן ילפינן מקרא הנ"ל דהמגילה קיימת לעולם מאחר שיש לה דין תורה שבעל פה. וזהו ביאור דברי הרמב"ם דיליף מקרא הנ"ל דקיימת לעולם מאחר דבקרא כתיב דהוה ליה תורה שבעל פה.

וביאר דברי הירושלמי דיליף מקרא ד'זכרם' דקבעו לה חכמים מסכת, צ"ב היכן זה מרומז בקרא. ובתורת כהנים דרשינן 'זכור שתהא שונה בפיך' עיי"ש ושונה בפיך היינו תורה שבעל פה, ולפי"ז מבואר ד'זכרם' היינו תורה שבעל פה, דזהו ביאור ד'זכור שתהא שונה בפיך' ומכאן ילפינן דקבעו להם חכמים מסכת מאחר שיש לה דין תורה שבעל פה. [קונטרס חנוכה ומגילה. וע"ע בספר אמרי חן ח"ג סי' נו. ושם איתא דאמר מרן זיע"א להגר"ד דאם יתבטלו כתבי הקודם גם התורה שבע"פ שלהם תתבטל, ורק התורה שבע"פ הנדרשת מחמשת חומשי תורה קיימת לעד. אך לזה הסכים שפי' דברי הירושלמי י"ל דקבעו לה מסכתא היינו תורה שבע"פ בפנ"ע לפי ששאר תורה שבע"פ הנדרשת מכתבי הקדש עתידין להתבטל, ותורה שבע"פ הנדרשת ממגילת אסתר קיימת לעד. אמנם הביא בשם נכדו של מרן החפץ חיים שאמר בשם זקנו דאפילו יתבטלו כתבי הקדש מ"מ לא תתבטל אפילו אות אחת מן התורה שבע"פ. ועי' ח"י מרן רי"ז הלוי, אסתר].

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגר"ז זיע"א').

וזכרם לא יסור מזרעם

דרש מרן הגר"א זצ"ל שטינמן זצ"ל בשיבת כפר סבא ש"ק פ' צו י"ז אדר ב' תש"ח: אמרו חז"ל לעתיד לבוא כל המועדים יתבטלו, חוץ מחנוכה ופורים, שרק מועדים אלו ישארו אף בע"ל, וצריך להבין מהו יתרונו של פורים על השאר, ומדוע רק הוא וחנוכה לא יתבטלו, והגמ' אומרת אסתר מה"ת מנין, שנא' ואנכי אסתר אסתיר פני, ובכלל מה הפשט של מימרה זו, בשביל מה צריך סמך מה"ת לאסתר, ואם יש כבר לשון הסתר בתורה, איך זה מרמז לאסתר, אמנם נראה בכל במגילה, שהי כאן נס של הסתר פנים, שא"א להרגיש שיד ה' בדבר, רק אפשר לקרוא סתם ספור זה ולחשב שקרה מקרה כזה, ובפרט שאפשר לטעות בזה שמבואר במדרש, מהו חטא ישראל שנגזרה עליהם כלי', בגלל זה שהשתפפו בסעודת אחשורוש, ואף אחד לא הכריחם לבוא, אין אונס,

עמו עכ"ל. ובב"י (סי' תרו) תמה על רש"י דלא יצאו בזה דין משלוח מנות ואם גם שלחו אז מאי אתה לאשמעינן. והיינו דשיטת הב"י הוא דבעינן דוקא שישלח המנות, ובזה דהוא אוכל על שולחנו לא מקרי זאת משלוח מנות.

והביאור בדברי רש"י הוא, על פי מה שכתב רש"י (אסתר ט כח) לפרש מאי דכתיב משפחה ומשפחה וז"ל 'מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד ע"כ. וא"כ זה דאב"י בר אבין ור' חנינא בר אבין היו סועדים ביחד היה משום ענין חובת הסעודה דמשפחה ומשפחה, ולא משום דעשו כן לפטור עצמם ממשלוח מנות. ואלא דלפי שיטה זו מה הוצרכו לומר דהיו מחליפין, דמה איכפת לן איך שהיו עושין מאחר ועיקר הדבר הוא שיהיו מתאספין יחד.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגר"ז זיע"א').

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם (אסתר ט כח).

כתב הרמב"ם (מגילה פ"ב ה"ח) וז"ל אע"פ שכל זכרון הצרות יתבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני, ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. ומקור דברי הרמב"ם הוא במדרש משלי (פרשה ט) דאיתא שם שכל המועדות בטלים וימי הפורים אינם בטלים לעולם שנאמר וימי הפורים וגו' ר"א אומר אף יוה"כ אינו בטל לעולם שנא' והיתה לכם לחוקת עולם. ועי' בשו"ת הרשב"א (סי' צג) שנשאל מיהו זה שיאמר שיבטל מן התורה אפילו אות אחת ואפי' קוצו של יו"ד.

אמנם הרמב"ם ס"ל בכוונת המדרש דמועדים היינו הימים טובים שנכתבו במגילת תענית, וכן לימים טובים שנתקנו לזכרון הצרות ורק הם יבטלו, אבל אין כוונתו למועדים שהם מן התורה. [בארות נתן בשם הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל. ובקו' המועדים נסמן בזה: עי' בחי' מרן זיע"א עה"ת עמ' נז דנרמז לזה בקצרה, וז"ל ונראה דזהו ביאור מה שאמרו ואם כל המועדות יהיו בטלין ר"ל המועדות של מגילת תענית שנתקנו בשביל הצרות. אמנם יעוי' בספר חסידים (אות שסט) וז"ל אל תזכרו ראשונות אלו מועדות שבימי משה, אבל פורים אינו בכלל המועדות הראשונות, שהרי במצרים גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו הבן להמית והבת לחיות, אבל פורים מנער ועד זקן וכו' לכך ימי הפורים לא יהיו בטלים, עכ"ל. הרי דמשמעות דמועדות היינו אלו שנכתבו בתורה ודלא כמש"נ. גם צ"ע מגוף דברי המדרש דדעת ר"א דאף יוה"כ אינו בטל, הרי דעל המועדות שנכתבו בתורה איירי. ע"כ מש"נ שם].

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגר"ז זיע"א').

וזכרם לא יסוף מזרעם (אסתר ט כח).

כתב הרמב"ם (מגילה פ"ב ה"ח) 'כל ספרי הנביאים וכל

כיון שהיה משנה למלך אחשורוש צריכה המגילה לשבחו בשאר שבחים.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס

הרבה פעמים אחרי קריאת המגילה בפורים הי' הג"ר יחזאל אברמסקי זצוק"ל מרמז בידו שרוצה לומר משהו והי' הציבור הקדוש מתאסף סביבו ועומדים צפופים באוזן קשבת והיה אז רבנו זצוק"ל אומר אמרו נא לי מה הוא פירוש הפסוק שבסוף מגילת אסתר שקראנו זה עתה וכל מעשה תקפו וגר הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלם מדי ופרס' מה הוא המראה מקום הזה שמצינים להשומע לעיין בדברי הימים למלכי מדי ופרס ומבטיח אני לכם שעוד לא הי' אדם אחד בעולם שילך לעיין שם בעקבות המראה מקום הזה ואומר לכם הכוונה בפסוק היא כך אחרי שקראנו את כל המגילה יכול לעלות על דעתו של מישהו שקראנו עכשיו היסטורי' סיפור היסטורי געשיכטע ועל זה אומר הפסוק וכל מעשה תקפו וגו' אם חפץ אתה בהיסטור בסיפור היסטורי הלא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס לך לך לשם ושם תוכל למצוא יגעשיכטע היסטורי' אבל אנחנו לא היסטורי קראנו עכשיו זו כתובה היא על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס אלא מה קראנו אסתר ברוח הקדש נאמרה והי' רבנו זצוק"ל משתבח מאד מביאורו הנפלא הזה.

אמונה של המן

כותב הג"ר ניסן גולדברג שליט"א שמעתי שפעם אחת קרא את המגילה רבי יצחק זלזניק זצ"ל להגרא"ז מלצר זצ"ל ואח"כ אמר לו ד"ת כשכר הנה אנו מכים את המן כרשע, וכשנתבונן נראה שהלואי שלנו היה דרגת האמונה של המן דהנה כשרצה להרוג את עם ישראל ידע שהדרך להשמדם הוא, שיעץ שיעשו סעודה ויכשלו במאכלות אסורות ושאר עבירות ובזה יוכל לעם ישראל ולא בחרב וחנית אלא בעבירות כך הבין המן מזרע עמלק שינצחו את ישראל.

נ"ב חלק הדברים התפרסמו במגילת אסתר - גאוני ליטא.

יגם חרבונה זכור לטוב

וביאר רבי יעקב קרנץ - המגיד מדובנא, מכיון שמבואר בחז"ל שלא היה זה חרבונה אלא אליהו זכור לטוב, וא"כ חרבונה עצמו אינו ראוי לברכה כלל, אך כיון שאלוהו ז"ל נגלה בדמותו, ע"כ שהיה זה משום שמסתמא הרהר בתשובה וחזר בו, שמגלגלין זכות ע"י זכאי. ולכן אומרים 'יגם חרבונה זכור לטוב', למרות שלא היה ראוי להיכלל בכלל המבורכים שהרי לא עשה שום טובה, מ"מ נזכר לטובה על שזכה שאלוהו נתגלגל בדמותו.

לכן נגזר להשמדם, ואילו במגילה כתוב, שהמן קצף על מרדכי, על שלא התשחוו לו, וימלא המן חמה, ויבזה בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו, ולכן רצה להרוג את עם מרדכי וא"כ הקורא יכול לחשוב, שהגורם בזה הי' מרדכי, כי הגידו לו אשר הוא יהודי, ולא מפורש כלל במגילה, שהסבה היתה בשביל שנהנו מסעודתו של אותו רשע, וע"כ כיון שכל הנס במגילה הי' בהסתר פנים, ובן אדם פשוט אינו יכול להבין בזה נס מאת ה', לכן אומרת הגמ' שזהו מש"כ ואנכי אסתר אסתיר פני, שכאן אנו יודעים אסתר מן התורה, ומחג פורים יש לנו למוד גדול, בכל דור ודור אפשר ללמוד מהנס של המגילה, שאחז"ל נבואה שנצרכה לדורות נכתבה, ושלא נצרכה לדורות לא נכתבה, ואסתר כן נכתבה, בתוקף של קימו וקבלו היהודים, שאסתר נצרכה לדורות, וזהו המיוחד שבפורים, שאף שכל המועדים יתבטלו, פורים לא יתבטל. חז"ל אומרים שבדור שיש יותר עונות, יש יותר הסתר פנים, בתחלה היתה נבואה בישראל, כשקימו המצוות, וכשחטאו ונהנו מסעודתו של אחשורוש, התחיל הסתר פנים, אח"כ נפסקה הנבואה, רק בת קול, ועכשו גם זה נפסק בגלל רוב העונות, שבדורנו ג"כ רבים החוטאים הרשעים, והעונות מתרבים, ויש הרבה הסתר פנים, שלא מרגישים שיש ה', והוא מסו בב כל הסבות.

וישם המלך אחשורוש מס על הארץ ואיי הים (אסתר י א).

וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל: תמוה מה שייך סיפור זה שאחשורוש שם מיסים על ארצותיו לנס של פורים כדי לכתבו במגילה. ונראה דהנה אחר כל הפרשה של תליית המן ובניו שהיו משרי המלכות וההרג שעשו היהודים באויביהם, הרי מטבע הדברים היתה צריכה להיות מרידה עצומה מכל יושבי הארצות במלך, וגם שהגויים יקחו נקם ביהודים על כך, אך למעשה בדרך נס היה ההיפך כי מלכותו של אחשורוש עוד נתחזקה יותר והיה עוד בכוחו להטיל מיסים נוספים על מדינותיו, ודבר זה היה חלק מהנס עצמו של פורים, ושפיר מספרים זאת במגילה.

ועוד שהרי גדלותו של מרדכי שהיה משנה למלך תלויה בגדלותו של המלך עצמו דככל שהמלך יותר גדול ממילא גדול גם המשנה למלך, ואם כן מבואר דברי הכתוב שמלכותו נתחזקה על ידי שהטיל מס על כל הארץ ואיי הים, וממילא גם גדלותו של מרדכי גדלה על ידי כן וזהו מפרסום הנס וגדלותו של מרדכי.

(מתוך הספר 'רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א').

משנה למלך אחשורוש וגדול ליהודים (אסתר י ג).

וביאר מרן הגרי"ז זצ"ל: דהנה אם מרדכי היה משנה למלך אצל מלך חכם ונעלה אזי די היה לומר כי מרדכי היהודי משנה למלך, והיינו משיגים מזה גודלו ותפארתו, אבל

פרשת ויקרא - זכור

עמל התורה היא הדרך לגבור על כח ה'עמלק' שבתוכנו

לשמישה ואוכל פרוסת עוגה, וכך מתעורר הדמיון והאדם הרואה את התמונה מרגיש שחייב לעשות כך ג"כ ולא יכול בלי זה, ואילו היה מודד את הדבר בערכו האמיתי, היה מגלה שהתועלת האמיתית בדבר הזה שווה הרבה פחות ממה שהיה נראה לו בתחילה. ולפי דברי הספורנו יוצא שבעמלק יש את כח התאוה המדומית שהרי הוא הנחש הקדמוני.

מאידך, בגמ' במגילה י"ג ע"ב מוזכר כח אחר של עמלק - 'אמר רבא ליכא דידע לישנא בישא כהמן', משמע כאן שהמן היה בעל הלשה"ר הגדול ביותר והיתה מוטבעת בו התכונה של לה"ר, ונבאר את גדרם של שני הכחות הללו: הגרי"ס באיגרת המוסר כותב וז"ל, 'נשימה לב להתבונן בענין העבירות ונראה כי שתים המה בסוגיהן, האחת נובעת מהתאוה הנפרצה לאהוב הערב לשענו... זהו הסוג השני, דוגמת זה הדבר לא מצאנו בעיני העולם: אין איש שצרות מרחפות ממול פניו, אשר לא יקח לו עת לחשוב מחשבות להנצל מהן. אי לזאת גם אין התאוה סיבתה. פליאה היא העבירה הלזו וזה שמה פלאי לבלי שים לב להתבונן ביראת ד' ובמוסר ענשו עבירות כאלו לא יוכלו היות מסוג הראשון יען אין די בהתאוה להיות סיבתן רק הן מרוחניות הטומאה המלפפת את האדם להחטיאו וביותר בחטאי הדיבור כי מה יתרון לבעל הלשון כמאמר רז"ל (ערכין ט"ו ע"ב) עיי"ש. בזאת מצאנו פשר דבר בין השיטות בענין יצר הרע ויצר הטוב מה המה, השיטה האחת היא השיטה הנודעת כי יצה"ר הוא כח הטומאה באדם המוביל לפשעים ויצר הטוב הוא כח הקדושה באדם המוביל לטוב... והשיטה השניה היא שיצה"ר הוא כח תאוה האדם המשקפת אל כל הערב לשענו, אותו תאספוהו אל ביתה ובו תדבק לאהבה, ויצר הטוב הוא השכל הישר הצופה ומביט להנולד, הוא פחד יראת ד' יתברך שמו ומשפטיו הרעים למרבה, ובוחר בדבר המועיל, לכבוש התאוה למען יתעזר באחרונה בענג נפלא... מזה נראה בעליל כי שתי השיטות נכונות, היצה"ר הוא כח התאוה וגם יש בו רוח הטומאה וכן יצה"ט הוא השכל הנכון הרואה את הנולד וגם יש רוח הקדושה באדם, ע"כ.

השבוע קוראים את פרשת 'זכור' שבה התורה מצוה אותנו לזכור את מעשה עמלק "אשר קרך בדרך", וכן למחות אותם כמבואר בהמשך הפס' "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח".

והנה הגר"א ועוד, כותבים שיש באדם שבעים כחות הנפש שהם כנגד שבעים אומות העולם, וא"כ בכל אדם יש מעט מן התכונה של 'עמלק', ובציווי של מחיית עמלק נכללת מחיית מידת העמלקיות הנמצאת בכל אחד מאיתנו, ונבוא לבאר מהי מידת העמלקיות שבכחות הנפש ואת הדרך למחות אותה.

כתוב בזהר הקדוש שעמלק הוא הנחש הקדמוני שפיתה את חוה. ובענין הפיתוי כתב הספורנו (בראשית ג, ז) וז"ל, והנחש - הוא שטן הוא יצה"ר רב ההיזק עם מיעוט היותו נראה... וע"ז הדרך קרא בזה המקום את היצה"ר המחטיא נחש בהיותו דומה לנחש אשר תועלתו במציאות מועט מאד ונזקו רב עם מיעוט הראותו וכבר אמרו ז"ל שהיה סמא"ל רוכב עליו, והוא שהכח המתאוה המחטיא יעשה זה באמצעות הכח המדמה המוביל אליו דמיוני התענוגים החומריים, המטים מדרך השלימות... כי אמנם הכח המתאוה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצוים לכחות הגשמיות הפועלות ומחטיאים כוונת ורצון הא-ל ית' כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם כאמרם ז"ל עינא וליבא סרסורי דחטאה אשר על זה הזהיר באמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, עכ"ל.

העולה מדבריו, שכח התאוה שביצה"ר פועל באמצעות כח הדמיון, שהדמיון גורם לאדם לדמיין על תענוגים מסוימים כאילו יש בהם ממש, וכתוצאה מכך מתעורר כח התאוה המושך את האדם לתענוגים האלו, ומצד שני יש כח שכלי המכיר בערך האמיתי של כל דבר, ובכחו למתן את דמיון התענוג, וכלשון הספורנו 'כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם'.

מבואר בדבריו, שישנם שתי חלקים ביצה"ר, 'רוח טומאה' ו'ערב לשענו', ערב לשענו הוא החלק של התאוה (הפועלת

דוגמא לדבר זה ניתן להביא מדרכי הפרסומת המודרניים כגון שמפרסמים תמונה של אדם היושב על חוף הים מתחת

בכח הדמיון כמש"כ (הספורנו) וכנגד הדמיון יש את השכל שהולך לפי האמת, ורוח הטומאה הוא כח רוחני שמושך את האדם לחטאים הגם שאין בהם שום תאוה, כגון דיבור לשו"ר, וכנגד זה יש את כח הקדושה המושך לצד הטוב.

דיבורי לשון הרע נובעים מחלק ה'רע בעצם' שביצה"ר, וכמו שהזכיר הגרי"ס את דברי הגמ' בערכין ט"ו ע"ב 'מה יתרון לבעל הלשון' ולשון הגמ' שם הוא **'ואמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש ואומרות, ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם וכי מה יתרון לבעל הלשון'.**

מבואר בגמ' שהגם שבשאר עבירות כגון מאכלות אסורות, גניבה וכדו' יש הנאה בעשייתן, אך בדיבור לשו"ר אין שום הנאה וריח, ודבר זה צ"ב שכפי הנראה בנוהג העולם, אנשים נהנים מאד לדבר לשו"ר עד כדי כך שקשה ביותר לפרוש מאיסור זה וכיצד ניתן לומר שאין בזה הנאה.

ונראה לבאר שבאדם הרי מושרש כח רע מעצם בריאתו, שכח זה מושך ושואף לעשיית רע וזהו שורש ההנאה והרצון לדבר לשו"ר שהרי בדיבורי לשו"ר אין תועלת לאדם המספר כלשון הפסוק 'ואין יתרון לבעל הלשון' אלא יש כאן משיכה לרע מתוך מטרה להרע בלבד, וכן הנחש הדומה לבעל הלשון"ר הוא מציאות של רע שחפצו לעשות רע לשם רע ולכן נושך אע"פ שאין לו שום תועלת.

זהו ביאור הכח של עמלק שהוא הנחש וא"כ יש בו ג"כ את ב' החלקים שביצה"ר, שמצד אחד יש את הכח המתאווה שבזה פיתה הנחש את חוה כמו שביאר הספורנו, ומצד שני יש בעמלק כח טומאה שחפצו ומהותו לעשות רע עד שנאמר על המן 'ליכא ידידע לישנא בישא כהמן' ולשו"ר הוא מהות של רע כמשנ"ת.

והנה איתא בחז"ל (קידושין ל' ע"ב) 'כך הקב"ה אמר להם לישראל בני בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו...', ובאור הדבר לפי דרכנו הוא כך: בתורה הקדושה יש שתי בחינות. א. התורה היא 'תורת אמת' כמבואר בפס' (משלי כ"ג, כ"ג) "אמת קנה ואל תמכור" שמתייחס לתורה כדאיתא בחז"ל (ברכות ה' ע"ב ועוד). ב. התורה היא עצם הטוב כמבואר בפס' (משלי ד, ב) "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו".

אחד הביאורים בענין ה'אמת' שבתורה הוא מה שהביא המסילת ישרים בפרק ג' את דברי חז"ל (ב"מ פ"ג ע"ב) "תשת חושך ויהי לילה זה העוה"ז שדומה ללילה" וכתב ע"כ המס"י שהעוה"ז דומה לחושך וכולו מלא בכל מיני תאוות וחומריות המושכים את האדם ומסתירים ממנו את אור האמת, והדרך להכיר את האמת הוא ע"י התורה שהתורה מראה את הדרך האמיתית והישרה שצריך ללכת בה ומוציאה את הערך לכל התענוגים המדומים, וזה אחד הביאורים במה ש'תורה מביאה לידי זהירות', ויעוי' בדברי הרמח"ל ב'דרך עץ החיים' שכתב וז"ל, **והוא דבר החכם (משלי ו', כ"ג) ותורה אור, אור ממש ולא חכמה בלבד... אלא אור ממש כי זו מציאותה למעלה ובהכנסה בנשמה יכנס אור בה כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הבתים, ע"כ.** כלומר, שכאשר אדם נמצא בחדר חשוך אינו יכול לראות את החפצים שסביבו וכשמאירים מעט את החדר מיד הכל ברור וניכר. כך גם כשהתורה נכנסת לנשמה היא מאירה לאדם את הדרך בתוך העולם החשוך וכך יודע מהי דרך האמת.

א"כ יש בתורה כח 'אמת' הנוגד את הדמיון, שהדמיון גורם לאדם להעריך כל מיני דברים מזויפים שכאשר נבדוק אותם באמת נראה שאין בהם ממש ואילו כח האמת מודד כל דבר בערכו האמיתי, כמה חשיבות אמיתית יש לו והאם כדאי לעשות אותו וכח המדידה האמיתית שהוא הכח השכלי, נמצא בתורה.

ולאור האמור נמצאנו למדים שהדרך לגבור על הרע ועל התאוה שנובעת מהדמיון הוא בלימוד התורה, שככל שהאדם עמל יותר בתורה חודרת ממש לתוך הפנימיות שלו ומשנה אותו מרע לטוב וכמו"כ נכנס בו כח למדוד כל דבר בערכו האמיתי וללכת בדרך האמת, ויעוי' בדברי הרמח"ל בדעה"ח שכתב כן במפורש וז"ל, **כי ידיעת האמת מחזקת הנשמה ומרחקת ממנו היצר ודאי ואין דבר מחליש הנשמה לפני היצר כחסרון הידיעה, ע"כ.** ודבריו אמורים כלפי החלק של התאוה ביצה"ר שכאשר כח האמת מדריך את האדם אינו נכנע לשום זיופים.

מטרת זכירת עמלק הוא בכדי למחות אותם וא"כ כדי למחות את העמלקיות שבתוכינו יש להתחזק בלימוד התורה הנוגד את תכונות עמלק, וכך נזכה למחיית זכר עמלק כראוי.

דברי התעוררות

מאמריו ודברי לקחו של מרן הגאון רבי שמעון גלאי שליט"א

שערי פורים לא ננעלו

צריכים להבין את המהות של יום הפורים, האם הוא רק נקבע כזכר לנס שהיה לכלל ישראל, עניין שהיה בעבר בימי מרדכי ואסתר, או שיש כאן משהו שקשור לכל המציאות שלנו, כל המציאות שלנו ככלל ישראל שמאמינים בבורא עולם וכל תכלית חייו הוא להתקשר ולהתחבר למקור החיים עושה שמים וארץ.

הנה כל השנה אנו חיים עם נסים גלויים ונסיים נסתרים, כל קיום העולם הוא נס. מזיזים את הידיים, הרגליים הולכות, מי עשה את זה? האם זה מובן המנגנון הזה? זה נס. הכול זה הקדוש ברוך הוא בורא כל עלמין מסובב על עלמין ומחייה כל הברואים. אבל התרגלנו לזה, כאילו זה דבר מובן מאלינו.

אבל הקדוש ברוך הוא א-ל מסתתר בשפירי חביון, מציץ אלינו מבין החרכים של הבריאה, נתבונן, רואים עץ פרי מתוק למאכל ותאוה לעיניים, איך הוא נוצר? ממה הוא גדל? מגרעין קטן שנשתל באדמה, האם בגרעין נמצא הכוח של כל הפירות האלו, שיצמחו כאן למאות במשך השנים? אם לא די בכך, הגרעין הזה נובט רק אחרי שהוא נרקב לגמרי, הרי זה ממש היפך הטבע יצירה של יש מאין, למה הקדוש ברוך הוא עשה כך, הוא עושה היפך השכל שלנו, שדווקא כשיירקב אז יגדל, הקב"ה רוצה להראות שכל הטבע הוא היפך השכל שלנו. שנראה ונתבונן שכל החיים שלנו הם ניסים, נס נסתר.

המהלך הזה הוא כל השנה אבל בפורים הנס הוא נגלה. במנהגו של עולם, הקדוש ברוך הוא לא מנהיגו בניסים גלויים, רק לפעמים אדם זוכה לכך, כאשר זה נעשה עבור יחיד או ציבור, אבל בפורים המהלך הוא שונה, ההנהגה הנסית היא היא הטבע¹. הקב"ה עשה לנו את היום הזה להראות שגם נס נגלה נהפך לטבע, וגם דברים שאי אפשר להשיג בדרך הרגילה בפורים הכול אפשר.

חז"ל גילו לנו שכיום לאחר חורבן הבית כל השערים ננעלו, הסתר פנים מוחלט, אבל יש שערים אחדים שנותרו, שערי דמעות. הסיבה ששערי דמעות נותרו פתוחים, כי דמעות אי אפשר להוריד

¹ עיין בתורת משה לבעל ה'חתם סופר' בקונטרס שיר מעון, שכתב שזהו ביאור מה שקיבלו בפורים את התורה מאהבה, שעד פורים סברו שטבעו של עולם מנותק מהמהלך של התורה, שהטבע משועבד להשתדלות הטבעית, אבל אחר שראו בנס פורים שהקדוש ברוך הוא מסתתר בתוך המציאות הטבעית וגם בתוך הטבע הקדוש ברוך הוא משדר ניסים, בזה הבינו שקיום התורה אינו מנותק מטבעו של עולם, אלא אדרבא קיום התורה מברך את מעשה ידיו שיראה ברכה יותר מהרגיל, ממילא קיבלו את התורה מאהבה.

רק כאשר זה מעומק הלב. דמעה אי אפשר להוריד רק כאשר זה מגיע מלב שלם, שערי דמעות לא ננעלו כי זה מגיע מעומק הלב.²

אבל בפורים כל השערים פתוחים, לא צריך להגיע לדמעות, כל הפושט יד נותנים לו, אפשר לבוא אל המלך גם אשר לא כדת³, כי פורים זה מעל המהלך של הטבע, של מה שנראה כטבע.

יום הכיפורים כפורים, מי נתלה במי

בהתבוננות פנימית עלינו להבין מאמרם ז"ל שיום הכיפורים הוא כפורים, משמע שפורים הוא זמן יותר נעלה מיום הכיפורים, שהרי תמיד מדמים את הקל אל החמור ולא להיפך, צריך להבין זאת איך יום הכיפורים שכולו בתענית ובתפילה, ואילו פורים הוא במאכל ומשתה ומצווה בו לבסומי עד לא ידע, איך הוא גדול מיום הכיפורים.

היסוד בזה הוא שיותר קל לצום כל היום, מאשר לוותר לשני, יום הכיפורים הוא בתענית, האדם מענה עצמו בחמשה דברים, אבל יום הפורים כולו עבור השני, מתנות לאביונים ומשלוח מנות איש לרעהו שתכליתם הרבות אהבה ורעות זה לזה. זה מורה לנו שהעבודה של נתינה לשני, של המחשבה על הזולת, היא גדולה מאד, עד שתולים את כל עבודת יום הכיפורים בעבודת הפורים.⁴

יסוד השמחה אהבת הזולת

העניין של הרבות אהבה ורעות שיש בפורים קשור בקשר אמין עם יסוד השמחה שהוא יסוד הפורים שהרי משנכנס אדר מרבים בשמחה, ופורים עצמו יום משתה ושמחה. הסיבה של העצבות היא שהאדם מסתכל תמיד מה חסר לו ומה יש לשני, בעוד שהאמת היא שהאדם צריך לשמוח במה שיש לו ולרצות בטובת השני ואז הוא חי בשמחה וטוב לבב. ויש דרגה גבוהה מזה, שכן מצינו בבראשית (פרק כ"א פסוק ו') "ותאמר שרה צחוק עשה לי אלוקים כל השומע יצחק לי" רש"י פירש

² וכן ביאר ב'דרשות הרא"ש' לתלמיד מרן ה'חתם סופר' הגאון הנודע רבי אברהם שאג זצוק"ל (יום הכיפורים צ"ז) וזה לשונו: 'וכן הנמשל כי כתיב דברים (ח, י"ד) ורם לבבך ושכחת, ולעת צרה אם יתפללו הנה לבם בל עמם, ואמנם לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבוזה, תהלים (נ"א י"ט) והקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח (ישעיה ג סו) כי ינעם לבבו הערל ואמנם האות על הכנעת לבו באמת המה דמעת עינו, לזאת ננעלו כל שערים חוץ משערי דמעות. ע"ש מה שכתב באורך.

³ הרבה הובא על זה בספרים כידוע מה שכתב בזה בספר 'סגולות ישראל' שמקובל מגדולי עולם שיום זה מסוגל ועת רצון הוא להתפלל ולבקש. ומטו משמיה דמרן גאב"ד בריסק זיע"א שעניין הפורים הוא 'להודיע שכל קוויץ לא יבושו' והוא מאיר מהיום הזה על כל קווי ד' שלא יבושו ולא ייכלמו מקיווים. ובספר אור חדש להמהר"ל מפראג זצ"ל על עניני פורים בהקדמה זו"ל: רב מיתנא אמר מהבא 'מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים וגו' בבל קראנו אליו וגו' כי הצלת ישראל בגאולה זו היה מכח התפילה וזה ענין המגילה וכו' כי הנס בימי המן היה בשביל שד' יתברך שמע תפילתם וכו' כמו שנאמר 'דברי הצומות וזעקתם' נקראת הגאולה הזאת ע"ש התפילה 'אילת השחר'. ובביאור הגר"א על מגילת אסתר (ב' ה') שהביא 'מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש' בן יאיר שהאיר בתפילתו, בן שמעי ששמעו תפילתו. בן קיש שהקיש על דלתי עי"ש.

⁴ ידוע מה שהובא מליקוטי הגר"א מוילנה שיום הפורים הוא ה'חציו לכם' של יום הכיפורים שבו מתקיים בכולו ה'חציו לד', ועל פי הנאמר כאן אולי ניתן לבאר שאין הכוונה רק על עניין המאכל והמשתה, אלא שעבודת יום הכיפורים היא החציו לד' שהעבודה בו כולה בחלק של הבין אדם למקום, ופורים הוא ה'חציו לכם' שהעבודה בו היא על ידי הבין אדם לחברו.

יצחק לשון שמחה 'יצחק לי - ישמח עלי', ומדרש אגדה 'הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפילות נענו עמה ורב שחוק היה בעולם' שרה אמנו ביקשה מהקדוש ברוך הוא 'ריבוננו של עולם הרי אתה רוצה לשמח אותי, הרי אני לא יכולה לשמוח שמחה שלמה כשאחרים סובלים, לכן כשנענתה גם עקרות אחרות נפקדו וחולים אחרים נתרפאו'.

עניין זה אנו רואים בנוסח התפילה בשבת בו אנו מבקשים "שבעינו מטובך ושמחינו בישועתך" וצריך להבין את הכוונה ב'שבענו מטובך', ומה הקשר להמשך. והנראה בזה, שבגמ' ביזמא (עד:) כתוב שסומא לא שבע בגלל שלא רואה את מה שאוכל, רואים שהשובע תלוי בראיה של הדבר, לכן אנו מבקשים 'שבעינו מטובך', שבאמת ה' תמיד משפיע עלינו טוב, אלא שאנחנו סומים ולא רואים ואין נפשנו שבעה... והבקשה היא שנראה בעינינו את חסדי ה' וטובו וממילא נשבע ממה שנראה. וזהו ההמשך 'שמחנו בישועתך' כאשר האנשים מרגישים שובע במה שיש להם, לא חיים את תחושת החסר אלא רואים את חסדי ה' בכל רגע ורגע אז ממילא שמחים בישועתו.⁵

כאשר חיים נכון ומתבוננים כל הזמן על חסדי ה' היה מן הראוי לעשות כל יום סעודה גדולה להודות על חסדי ה', אך אין זה אפשרי, ולכן כשעורכים שמחה ועושים סעודה, מודים גם על חסדי ה' עמנו כל הזמן. אבל אין זה פוטר אותנו מלהודות בלב בכל יום ויום על חסדי ה' שהגדיל לעשות עמנו.

שמחה על ידי סיפוק מהמצווה

מצינו בספר החינוך (עי' מצוה שכ"ד) "השרש היא שימי החג הם שמחה גדולה לישראל, כי הוא עת אסיפת התבואות ופירות האילן בבית, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, ומפני כן נקרא חג האסיף. וציווה הקל לעמו לעשות לפניו חג באותה העת לזכותם להיות עיקר השמחה לשמו, ובהיות השמחה מושכת החומר הרבה ומשכחת ממנו יראת אלקים, ציוונו ה' לקחת בין ידיו דברים המזכירים אותנו כי כל שמחת לבנו לשמו ולכבודו עכ"ל המובן בדבריו ששמחה היא מגיעה ע"י התפעלות, ולכן אדם צריך לעורר אצלו התפעלות מעבודת השם ובכך יגיע לשמחה.⁶

כמו כן כאשר אדם חש סיפוק בעבודתו כשהוא יודע את תכליתו הוא שמח בשמחה פנימית. הפסוק בתהילים (ק) אומר 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה דעו כי ה' הוא האלוקים' רש"י פירש: 'דעו כי ה' הוא האלוקים וייתן לכם שכר על עבודתכם ולכן תעבדו בשמחה' שסיבת השמחה היא

⁵ ברשימות 'מכתב מאלהו' הובא: 'אחד ממ"ח קניני התורה הוא 'השמח בחלקו' וכו' ובדרך רמז אמרו שראשי תיבות חכ"ם הוא 'חצי כוס מלאה' שהוא מאמר החכם שתמיד להסתכל על החלק המלא, אפילו שיש גם חלק גדול שחסר. ובמיוחד שהכול מאת ה' יתברך וכו' וזהו שאמרו בתהילים 'תפתח ידיך ישבעון טוב'. ועיי"ש שהביא מלשון הברכי יוסף על הרמ"א שסיים ב'טוב לב משתה תמיד' כעין הפתיחה של 'שוויתי ה' לנגדי תמיד' - תרי תמידין - שהאמונה שהכול מהקדוש ברוך הוא מביא לטוב לב משתה תמיד.

⁶ עיין מה שכתב בזה באריכות מרן הסבא מקלם ב'חכמה ומוסר' מאמר קס"א שביאר הפסוק 'תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה וזה לשונו: 'וסיים הפסוק באות ומופת כי לא עבדת את השי"ת אלא עצמך, והראיה שלא חידשת והרגשת בנפשך שמחה עצומה מרוב כל, יותר מרוב כל, כי הלא נחמדים הם מזהב ומפז רב ולמה לא הרגשת בעבודת השי"ת כמו החלש הנוטה למות ומתחדש בו רוח חזק רוח חיים, הלא הרוח ישיב נפשו וישמח, ככה היה לך להרגיש בעבודתך שתעבוד השי"ת כי כל עבודה ועבודה הלא תוסיף ידיעה חדשה והרגש חדש כדמיון העולה בהר, ולמה לא שמחת בזה כעל כל הון, כי לא עבדת את ה' אלקיך רק את בטןך עבדת, כדברי בעל ה'חובת הלבבות': 'עבדנו בטנו ולא אלוקינו'.

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ ר' חיים וואלקין שליט"א

"בימי מרדכי ואסתר" - לכל אדם יש "זמן" המחנכו ומביאו לייעודו המיוחד

התורה ואת עם ישראל בכל דור ודור, וממילא "בימי" משמעותה היא – הימים שנודעו מתחילת הדורות כימי פורענות וכליה לעם ישראל, הם גם יועדו עבור האנשים המסוימים שהקב"ה ייעד והעמיד אותם כדי להציל את עם ישראל ולמנוע את הפורענות, ולכך היתה חשיבות גדולה לחז"ל לתקן ולהדגיש את הנוסח "בימי" דוקא בחנוכה ובפורים, מכיון שהן היו תקופות מיוחדות שבהם היתה גזירת פורענות וכליה על עם ישראל – בגוף וברוח, והקב"ה שמר הברית ו"העמיד להם" את מי שיעצור וימנע את הפורענות.

ומתוך הדברים הללו אנו למדים יסוד עיקרי ובסיסי נוסף, בייעודו ושליחותו של האדם בעולמו, כי לא רק שהיה את ה"בימי" המיוחד בשביל כלל ישראל, שהקב"ה העמיד להם את מי שימנע את הפורענות, אלא היה כאן "בימי" מיוחד של "בימי מרדכי ואסתר", זהו היה הזמן המסוים והמיוחד שבו הגיע זמנם ותפקידם של מרדכי ואסתר עצמם לבוא ולקיים את התפקיד והשליחות שהועיד להם הבורא עולם, ועלינו לדעת כי לכל אדם ואדם יש לו את ה"בימי" המיוחד שלו, את העיתוי והזמן הנכון שבו עליו להגיע ולממש את ייעודו ושליחותו, עם כוחותיו וסביבתו שלו, וכפי שכותב רבינו יונה בספרו "שערי תשובה" (שער שני אות כ"א) "ומי שחננו ה' יתברך דעה, ישיב אל ליבו כי השם יתברך שלחו בעולם הזה לשמור משמרתו ותורתו וחוקותיו ומצותיו, ולא יפקח עינו זולתי לעשות שליחותו", כי כולנו שליחים בעולם הזה, בין אם זו שליחות בהצלת עם וציבור שלם, ובין אם זו שליחות פרטית וקטנה, בסופו של דבר כולנו שלוחים, ויש לנו "משלח" ששלח אותנו לעולם, והוא כבר ייעד אותנו עם הסביבה והכוחות הנכונים כדי להשלים את ה"בימי" שלנו, את התפקיד המיוחד, בזמן המיוחד והמיועד להשלמת שליחותנו, ועלינו להשלים את ייעודנו כדי שנוכל "להשיב אמרים אמת אל שולחך" – שנוכל לחזור ולהגיד ל"משלח", קיימנו את התפקיד והשליחות שלנו, את ה"בימי" שלנו.

בגמ בברכות (י"ז.) מובא הוידוי שאנו אומרים כל שנה ביום הכיפורים, "רבא בתר צלותיה אמר הכי, אלוקי עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי עפר אני בחיי קל וחומר במיתתי וכו' והיינו וידוי דרב המנונא זוטי ביומא דכיפורי", ולכאורה יש להעיר, מהו הביאור בכוונת וידוי זה של "עד שלא נוצרתי איני כדאי", מהי השייכות וההבנה במילה "כדאי"?!! וביאר בזה הראי"ה קוק בסידורו "עולת ראייה" – "לפני שנוצרתי, כל

אנחנו אומרים בימי הפורים הללו, את הנוסח וההודאה שקבעו חז"ל לומר בתפילה ובברכת המזון - "על הניסים", ובתחילת הודאה זו אנו אומרים - "בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה", וכן בחנוכה אנו אומרים - "בימי מתתיהו חשמונאי ובניו". בשתי הודאות הללו, בולטת במיוחד ההקדמה של המילה "בימי", וצריך להבין מהי ההדגשה המיוחדת של המילה "בימי", שהיה חשוב לחז"ל להדגיש זאת דוקא בימי חנוכה ופורים, מהו המסר והרעיון שבו?

אך נראה לבאר בזה שהיעב"ץ כותב בהקדמה לסידורו "בית יעקב" – "כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם, בטל סברם, סר צלם, ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותינו אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב וכו' חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה הש"י לאבותינו במצרים ובמדבר ובא"י, וכל מה שארך הגלות יותר, נתאמת הנס יותר ונודע מעשה תוקפו וגבורתו", שהפלא והנס של הישרדות העם היהודי כל כך גדול, עד שהיעב"ץ כותב שנס הישרדות עם הנצח הוא גדול יותר "מכל ניסים ונפלאות שעשה הש"י לאבותינו במצרים ובמדבר ובא"י", והפלא הנצחי הזה ממשיך ומתקיים לאורך הגלות כולה, ע"י ההבטחה והברית שהקב"ה הבטיח לאבותינו - "אף בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם ולהפר בריתי איתם", ברית קיום הרוח והגוף של עם ישראל, וזהו המקור לכח קיומו והישרדותו של "העם היהודי הנצחי", ובגמ' במגילה [יא.] מובא "לא מאסתים - בימי כשדים שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים - בימי יונים שהעמדתי להם שמעון הצדיק חשמונאי ובניו ומתתיה כה"ג, לכלותם - בימי המן שהעמדתי להם מרדכי ואסתר וכו'", רואים אנו איך בכל דור ודור ובכל תקופה קשה שעברה על עם ישראל, ונראה היה שהנה כבתה גחלת ישראל, בכל זאת עם ישראל נושע וניצל, כי היה כבר את ה"העמדתי להם", הקב"ה כבר העמיד והועיד את האנשים הנכונים כדי שעם ישראל ימשיך להתקיים ולא יאבד מן העולם, והכל כדי שתתקיים הברית וההבטחה של "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם" ו"שלא תשכח מפי זרעו" - הישרדות נצחית, רוחנית וגשמית, וזהו הפשט והיסוד גם כאן, שאין במשמעותה של המילה "בימי" רק ציון לתקופה היסטורית מסוימת, אלא זהו גילוי נשגב בדרכי הבורא על קיום הברית והדאגה לקיום נצחיות התורה, שהקב"ה "רואה הדורות" העמיד בתחילת וראשית הדורות את האנשים המתאימים והמיועדים לקיים ולהציל - את

וכך הוא נהיה בן של "תקופה", אנחנו חושבים שאנחנו יוצרים את ה"חיים", את השנים שלנו, שאנחנו שולטים ומלמדים את חיינו, אך האמת היא, הפוכה לגמרי, כי הקב"ה קבע בעולם את ה"זמן", את השנים ו"החיים" שהאדם חי בהם, והם אלו שמלמדים את האדם ונותנים לו את הידע והכוחות להתמודד עם המקרים, התופעות, והנסיגות במהלך חייו, וכפי שהם מלמדים ומחנכים את האדם, כך הם גם אחראים ל"כדאיות" של בריאתו בעולם – לזמן הנכון שבו עליו להבראות ולהשלים את ייעודו, ל"בימי" ו"השעה" המיוחדים שלו.

ולפי"ז מובן גם הגמ' בקידושין (לג.) "ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי, אמר, כמה הרפתקי עדו עליהו", שר' יוחנן היה קם מלפני "סבי דארמאי", זקנים גוים, בגלל ש"כמה הרפתקי עדו עליהו", כי זאת לא רק המשמעות הפשוטה של השנים שעברו עליו, או המקרים, הצרות, והניסים שעברו עליו, אלא יש כאן הרבה יותר מזה, שר' יוחנן קם בפני המשמעות העמוקה של ה"חיים", כי אותו זקן גוי הוא תלמיד של ה"חיים", של עשרות שנים שגידלו ולימדו אותו איך להתמודד עם כל מיני מצבים ונסיגות ש"בחיים", ועלינו לדעת את יסוד זה, וללמוד מ"החיים", כדי שנגיע למשמעות העמוקה של "בן שבע עשרה שנה".

הרב וולבה זצ"ל כותב בהקדמה לספרו "עלי שור", שכשהוא הגיע למיר והתחיל לשמוע את השיעורים של ר' ירוחם, הוא הגיע משבדיה והיה כבר בחור מבוגר, ושאלו אותו כמה בחורים מהשיבה, בן כמה הוא? וענה להם הרב וולבה "בן שנתיים וחצי", ובמענה לתמיהתם הוסיף ואמר "התחלתי לחיות אחרי שהגעתי לפה", "חיים" אין פירושה רק "לחיות" כפשוטות המילה, אלא משמעות ה"חיים" היא "קיום הייעוד והתכלית", וכל זמן שהאדם משלים את ייעודו הרי הוא חי והרי הוא "כדאי" להבראות.

"בימי מרדכי ואסתר" הינו לימוד והשראה עבורנו, כי לכל אדם ואדם יש את ה"בימי" שלו, את ה"זמן" המיועד והמיוחד רק לו, בו הוא נהיה "בן שבע עשרה שנה" - לתלמיד ותוצרת של "חיים" המדריכים והמחנכים הטובים ביותר עבור "כדאיותו" בעולם, כדי שימלא את התפקיד והשליחות שאליה נועד ויועד, וזאת על מנת שיהיה "כדאי" בעולם, וכפי שביארנו, ש"יום הולדת" הינו יום שבו אומרים לאדם לצעוד לקדמת הבמה, כי הגיע זמנו לתפקידו המיוחד, וזאת עלינו לדעת, כי הקב"ה פעל והעמיד בעולם את "העמדתו להם" - את התפקיד המיוחד עבור כל אחד ואחד, הן מצד הדור והעולם כולו והן מצד האדם עצמו, כי לכל אדם ואדם יש את ה"שעה" והזמן המיוחדים עבור שליחותו, פרטית או כללית, ברוח ובגוף.

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון ל"חג הפסח"

יצא בעז"ה בשבוע פרשת מצורע

אותו הזמן הבלתי מוגבל שמעולם עד שנוצרת, ודאי לא היה דבר בעולם שהיה צריך לי, כי אם הייתי חסר בשביל איזו תכלית והשלמה הייתי נוצר, וכיון שלא נוצרתי עד אותו הזמן, הוא אות שלא הייתי כדאי עד אז להבראות, ולא היה בי צורך כי אם לעת כזאת שנבראתי, מפני שהגיעה השעה שאני צריך למלא איזה דבר להשלמת המציאות וכו'". וביאורו - **כי כל אדם ואדם נולד כדי להשלים ייעוד ומטרה מסוימת בעולם, ולכן יש את הזמן המיוחד שבו הוא צריך לבוא לעולם "כדי למלא איזה דבר להשלמת המציאות", ולכן "עד שלא נוצרתי - איני כדאי", כל זמן שעוד לא נבראתי - היה זה בגלל ש"איני כדאי", לא היה כדאי ושווה לברוא את האדם, וזאת מפני שעדיין לא הגיע הזמן המסוים שבו תהיה מטרה וייעוד לבריאתו, ולכן "עכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי", כי כל עוד לא השלמתי את ייעודי ושליחותי בעולם, אז אני ממש כאותו מצב של "לא נוצרתי", שבו לא היה הצדקה וכדאיות לבריאתי, לפני בריאתי - מפני שעדיין לא הגיע ייעודי, ועכשיו - מפני שלא מימשתי את ייעודי, ורואים אנו שוב איך לכל אדם יש את ה"בימי" שלו, את הזמן המסוים למילוי ייעודו ושליחותו, וכפי שכותב הראי"ה ש"אם הייתי חסר בשביל איזו תכלית והשלמה, הייתי נוצר", וכשהאדם כבר נוצר זהו "מפני שהגיעה השעה", וכן גם ראינו במשנה באבות (פ"ד מ"ג) שכתוב "אל תהי בז לכל אדם וכו' שאין לך אדם שאין לו שעה", פירוש: אין לך אדם שאין לו זמן מסוים עבור תפקידו וייעודו.**

וכן ידוע בשם גדולי החסידות שהעירו ותמהו, "מה הוא יום הולדת", מהי המשמעות הטמונה במושג "יום הולדת"? וביארו ש"היום בו נולדת הוא היום בו החליט הקב"ה שהעולם לא יכול להתקיים בלעדך", ביום זה החליטו בשמים שאי אפשר בלעדך, שצריכים אותך בעולם הזה כדי לקיים את העולם, וזאת ע"י מילוי תפקידך ושליחותך, נמצא האדם נברא, שובך, ושולב, במקום ובזמן הכי יעיל לשליחותו, וזה מקביל במדויק לדברינו, ש"הגיעה השעה", ושלכל אדם יש את ה"בימי" שלו.

כעין הדברים הללו ראינו בתחילת פרשת וישב (ל"ז ב'), שכתוב בפסוק "אלה תולדות יעקב, יוסף בן שבע עשרה שנה", ובפשוטות הפסוק מובן, שזוהי רק ידיעה פשוטה על גילו של יוסף, שהיה "בן שבע עשרה שנה", אך על פי דרכנו חשבנו ללמוד גם מכאן יסוד גדול מאוד, שהמשגיח ר' ירוחם ליוואויץ ממיר זצ"ל היה מתבטא ש"החיים עצמם זה הספר מוסר הטוב ביותר לאדם", שהחיים הם אלה שמחשלים ומלמדים את האדם, הם שנותנים לו את הוותק והניסיון לעמוד בפני "נסיגות החיים", וכן הוא הפשט גם כאן, "יוסף בן שבע עשרה שנה" - לא רק סיפור יבש על כמה שנים עברו על יוסף מאז שנולד, אלא "בן שבע עשרה שנה", ש"יוסף" היה "בן" רוחני של "שבע עשרה שנה", ה"שבע עשרה שנה" שעברו עד היום, הם אלה שיצרו את יוסף העכשווי שעומד לפנינו, הוא היה תלמיד ותוצרת של ה"שבע עשרה שנים", וזהו בדיוק כפי אותה משמעות שלמדנו ב"בימי מרדכי ואסתר", שהחיים מלמדים, מביאים ומובילים את האדם לעבר ייעודו, "אני ה' מלמדך להועיל" - ה"חיים" מלמדים את האדם, כדי "להועיל", הם אלה שגורמים לאדם לבוא לעולם, והם אלה שאחראיים לעיצוב דמותו ולנתינת "נסיון החיים",

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, וכן לחלוקה באזורכם, ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

נתתם להצלחה זכרונה ע"י ידידתו ר' ישראל ב"ר יהושע שיחי

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת זכור תשע"ט

דפצר ומוסיף על מילי נביא, הרי דגם כאן חשב הכתוב תרי מילי בתביעה, הדא שצריך לשמוע דבר ה', ועוד שצריך להקשיב לדברי הנביא, וכל זה הוא כמו שנתבאר, שהיה בזה גם עבירה על מ"ע דאורייתא, וגם עבירה על דברי הנביא. והנה לעיל כתיב שה' אמר לשמואל על שאול, 'כי שב מאחרי, ואת דברי לא הקים', ויש לפרש דאמר כאן שתי דברים, הדא כי שב מאחרי, והיינו שלא קיים המ"ע דאורייתא, ועוד שאת דברי לא הקים, והיינו המצוה המיוחדת מפי נביא.

והנה בתחילת הפרשה כתוב, 'ויאמר שמואל אל שאול, אותי שלח ה' למשחק למלך על עמו על ישראל, ועתה שמע לקול דברי ה'.' והכתוב צריך ביאור מה תלוי שצריך לשמוע בקול ה' במה שהוא מלך.

ולפי מה שנתבאר דהיה כאן שתי חובות, גם משום מ"ע של מחיית עמלק, וגם משום מצוה לשמוע בקול הנביא, יש לפרש דהכי קאמר, אותי שלח ה' למשחק למלך על עמו ישראל, ומכיון שהוא מלך, על ידי זה הוא מצווה במצוה עשה דאורייתא דמחיית עמלק. ועוד, ועתה שמע לקול דברי ה', היינו שכעת עוד נתחדשה נבואה מיוחדת על מחיית עמלק. וזהו 'ועתה', שזה מצוה שנאמרה ונתחדשה עתה בנבואה.

וישלח ה' בדרך ויאמר לך והחרמת את החטאים את עמלק ונלחמת בו עד כלותם.

צריך ביאור למה הזכיר שמואל עכשיו שעמלק היו חטאים, ולא נזכר טעם זה בעיקר הציווי בתחילתו.

ונראה לבאר בזה, על פי דברי הגמ' ביומא דף כ"ב ע"ב, דדרשו שם, דבשעה שאמר לו הקב"ה לשאול, לך והכית את עמלק, אמר שאול, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה, ואם אדם חטא בחמה מה חטאה, ואם גדולים חטאו, קטנים מה חטאו, יצתה בת קול ואמרה לו, אל תהי צדיק הרבה, ומבואר מדברי הגמ', דשאול סבר שעמלק לא היו חוטאים גמורים, ואינם ראויים ליאבד.

ולפי זה יש לפרש, דלכן הזכיר שעמלק הם חטאים, שזו היא התשובה לדברי שאול שלא כמו שסבר הוא שאינם חטאים גמורים, אלא הם כן חטאים.

ויאמר שאול אל שמואל חטאתי כי עברתי את פי ה' ואת דברך.

הנה נקט שעבר על שתי דברים, את פי ה', ואת דברך. ויש לבאר, דמחיית עמלק מלבד מה דהיא מ"ע דאורייתא לדורות, עוד היה אצל שאול מצוה מיוחדת, דכיון דשאול נצטוו בנבואה ע"י שמואל להלחם בעמלק, א"כ היה מצווה בזה במיוחד, במ"ע דלשמוע בקול נביא.

ולפי זה יש לבאר, דזהו שתי הדברים שנקט, דפי ה', היינו המ"ע דאורייתא, ואת דברך, היינו דברי הנביא, שעבר על המ"ע דלשמוע בקול נביא.

ובזה יש לפרש מה שאמר שאול לשמואל, 'ועתה שא נא את חטאתי, והלא הקב"ה הוא המוחל חטאים, ומה ביקש משמואל שישא את חטאתו.

אכן לפי המבואר יש לומר, דעל מה שעבר על המ"ע דאורייתא, ע"ז מהניא תשובה, ומה שאמר שאול לשמואל שישא חטאתו, היה על מה שעבר על מצוות הנביא, וסבר שאול שיכול שמואל למחול על זה, שהנביא יכול למחול למי שעבר על דבריו, שהוא כעין הא דאיתא בסוטה וסנהדרין דזקן ממרא שרצו ב"ד למחול לו מוהלן לו. (עיי' סנהדרין דף י"ז, ורמב"ן פר' בהעלותך).

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה שאול אמר ועתה שא נא, ומהו ועתה, ובפשוטו היינו אחר ששב ואמר חטאתי.

אכן לפי המבואר יש לומר דמה שאמר ועתה, היינו אחר ששב על ביטול המ"ע דאורייתא, בזה שאמר חטאתי, ואם כן לא נשאר רק החטא שעבר על דברי נביא, וע"ז אמר שא נא את חטאתי, ואז ימחל לו לגמרי, ונמצא שאין כלל חטא, וא"כ ממילא יהא כמו שסיים דבריו, ושוב עמי ואשתחות לה'.

והנה לעיל כתיב, 'ויאמר שמואל החפץ לה' וגו', הנה שמוע מובה מוב, להקשיב מחלב אלים. הרי חשב הכתוב שתי עניינים, וכפילות יש כאן, שמוע, ולהקשיב.

ובתרגום יונתן איתא 'הא קבלת למימריה מנכסת קודשין טב, לאצטא למילי נביאוהי מתרב פטימין', ומבואר בדברי התרגום דפירש דשמוע, קאי על דבר ה', ולהקשיב, קאי על דברי הנביאים, וזהו כמו שנתבאר, דמלבד המ"ע דאורייתא שהיה בזה, עוד היה בזה גם החיוב לשמוע בקול נביא.

והנה להלן כתיב 'כי חטאת קסם מרי, ואון ותרפים הפצר, הנה גם כאן חשב הכתוב תרי מילי, וגם בזה איתא בתרגום יונתן, 'כן חובת כל גבר דמסרב פתגמא כו', כן חוב כל אנש

וילך אליו אגג מעדנות ויאמר אגג אכן סר מר המות.
וברש"י כתב, יונתן תרגם, אגג מפנקא. וברד"ק כתב, כלומר,
הלך אליו כמהלך המלכים בתענוג, כלומר אע"פ שהיה קרוב
למיתת הלך אליו בגאווה וכו'.

וצריך ביאור, מפני מה הלך מעדנות כמהלך המלכים בתענוג,
והרי חולכין להורגו.

ונראה לפרש על פי מה דאיתא בילקוט שמעוני (ש"א ט"ו,
קכ"ג), דכשמואל בא להורגו באופן חמור, והיה מותחו על
ארבעה קונדיסין, אמר לו אגג, וכי כך ממיתין את השרים
מיתות המורות. ומבואר דאגג סבר דאע"פ שיהרגוהו, אבל
מ"מ יהא זה במיתת קלה, דאין ראוי להמית שרים במיתת
חמורה.

ווכיין זה מצינו בנביא שופטים (ח' כ"א), ויאמר זבח וצלמנע,
קום אתה ופגע בנו, כי כאיש גבורתו וגו', ובמצו"ד פירש, כי
בעבור רוב הגבורה שבך, תמית בפעם אחת ולא תשנה, וכן
ראוי והגון להקל מיתת המלכים.

ולפי זה יש לפרש, דעל כן הלך אגג מעדנות בדרך המלכים,
משום דסבר שיהרגוהו בדרך שהורגין את המלכים, ואע"פ
שהולך למות, מ"מ הלך מעדנות על מנת שיהרגוהו בדרך
המלכים, וכשראה אגג שאינו כן, אמר, אכן סר מר המות,
שבאמת יהרגוהו באופן מר, וכמו שאיתא בילקוט שברר לו
מיתת מרה, שהיה מחתך מבשרו זתים זתים ומאכיל לנעמיות,
או שהיה מותחו על ארבעה קונדיסין, וזהו מר המות.

ויאמר שאול אל שמואל הטאתי כי עברתי את פי ה' ואת
דברך וגו'. ועתה שא את נא הטאתי ושוב עמי ואשתחזה
לך. ויאמר שמואל אל שאול לא אשוב עמך כי מאסתה את
דבר ה' וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל.

והיינו דלא הועיל לשאול מה שחזר בתשובה, וצריך ביאור
למה באמת לא הועילה לו התשובה.

עוד צריך ביאור, דכבר בתחילה אמר שמואל לשאול, 'יען
מאסת את דבר ה' וימאסך ממלך, וא"כ מה נוסף עכשיו
בדברי שמואל עוד שחזר ואמר לו שה' מאס בו מהיות מלך
על ישראל.

ויש לבאר בזה, דאם היה זה חטא גרידא, והיה זה עונש על
החטא, אז תשובה הייתה מועלת, דעל ידי התשובה נמחק
החטא והדר לכדמעיקרא, וכן סבר שאול דהמלוכה נלקחה

ממנו בתורת עונש על החטא, ועל כן סבר שאול דעל עונש
מועלת תשובה, ועל ידי התשובה שוב תחזור אליו המלוכה.
אבל האמת דהמלוכה נלקחה ממנו, לא היה זה רק בתורת
עונש על החטא, אלא היה זה משום שהקב"ה מאס בו מהיות

מלך על ישראל, דהיה זה מאיסה וביטול על בחירתו למלך,
ועל זה לא מהני תשובה, דגם אחר שיעשה תשובה, לא תחזור
הבחירה בו, ועל כן לא הועילה לו התשובה.

וזהו שהשיב שמואל לשאול, כי מאסת את דבר ה', ר"ל שאין
זה עבירה גרידא, אלא יש כאן מאיסה בדבר ה', ועל כן מדה
כנגד מדה מאס בו ה' מהיות מלך, והיינו שנתבטלה ממנו
הבחירה שנבחר למלוכה, ותשובה אין מוכרח שתועיל להחזיר
הבחירה בו למלוכה.

וזהו שתחילה אמר לו וימאסך ממלך סתם, וסבר שאול שזהו
רק עונש גרידא, ועל כן מהני תשובה לבטל זה, והוסיף שמואל
אח"כ ואמר, וימאסך ה' מהיות מלך על ישראל, היינו
שנתבטלה ממנו הבחירה שנבחר מתוך ישראל למלך עליהם,
וזה לא הדר ע"י תשובה.

והנה לעיל בתיב, שה' אמר לשמואל נחמתי כי המלכתי את
שאול למלך, כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים, ומבואר
להדיא בכתוב דהיינו שנתבטלה הבחירה בו, ולא היה זה רק
עונש של נטילת המלוכה גרידא, ועל זה אמר הכתוב הטעם,
'כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים', היינו שמלבד שדברי לא
הקים, היינו שלא קיים המצות עשה, עוד יש בזה מאיסה, וזהו
כי שב מאחרי, וע"ז במדה כנגד מדה, בטלה הבחירה בו
למלוכה.

ובזה יש לפרש את הכתוב להלן פרק ט"ז, ויאמר ה' אל
שמואל, עד מתי אתה מתאבל אל שאול, ואני מאסתיו ממלך
על ישראל. אשר לכאורה צריך ביאור דהרי על זה גופא הוא
דהתאבל שמואל.

אכן לפי המבואר יש לומר, דאילו לא הייתה מתבטלת
הבחירה בו, והיה זה רק עונש של נטילת המלוכה גרידא, ע"ז
שייך להתאבל, אבל על ביטול הבחירה לא שייך להתאבל,
וזהו שאמר לו הקב"ה, 'ואני מאסתיו', שבטלה הבחירה בו,
וזהו שהוסיף 'ממלך על ישראל', ר"ל דהבחירה היא מתוך
ישראל למלך עליהם, וזהו הדבר שמאסתיו בו, ועל כן שוב לא
שייך להתאבל על זה, אחר שהכל בטל.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" - קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
5-7-1-1-001-6171003 (מס' חדש)

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

מגילת אסתר תשע"ט

שהשתחוו לצלם, א"ל וכי משוא פנים יש בדבר, אמר להם, הם לא עשו אלא לפנים, אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים וכו'. ונמצא שהיה שתי טעמים למה נתחייבו כליה, גם מפני שנהנו בסעודתו של אותו רשע, וגם מפני שהשתחוו לצלם.

והנה הטעם דנהנו מסעודתו של אותו רשע, שייך דוקא בשושן, שרק הם שנהנו מסעודתו, וא"כ יש לומר, דלכן הייתה המבוכה בשושן דווקא, משום שרק בהם היה שתי הטעמים לגזירה, והו' שנבוכ, שלא ידעו מאיזה טעם באה עליהם הגזירה, ומה עליהם לתקן, ולכן הייתה המבוכה דוקא בשושן.

ויש להוסיף, דמשום הכי אמרה אסתר (ד' ט"ז) 'לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו וגו'', דהיינו שאלו הנמצאים בשושן שנהנו מן הסעודה הם יצומו לתקן את החטא, (ועיין ילקוט שמעוני שם).

ותשלח בנגידם להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו. (ד' ד'). ויש להעיר דלכאורה כשלוש את הבגדים, הרי ממילא כבר יסיר שקו מעליו.

עוד צריך ביאור דהיה צריך להקדים הסרת השק ללבישת הבגדים.

ונראה לבאר, דהסרת השק הוא ענין בפני עצמו, מלבד לבישת הבגדים, והיו כאן שני ענינים, אחד להלבישו בגדים, ועוד ענין בפני עצמו שיסיר שקו, ואינם תלויים זה בזה, דאפשר שילבש בגדים, ותחת בגדיו יהיה השק על בשרו, ובאמת מצינו כן ביהורם בן אחאב בעת שצרו ארם על שומרון (מלכים ב' ו' ל') ויהי כשמוע המלך את דברי האשה וגו' וירא העם והנה השק על בשרו מבית, הרי דהיה לבוש בשק, יחד עם הבגדים, הרי דהסרת השק, אינו תלוי בלבישת הבגדים, והוא ענין בפני עצמו, וזה שאמר, ותשלח בנגידם להלביש את מרדכי, ועוד שיסיר שקו מעליו.

ויאמר המלך לחמן מחר קח את חלבוש ואת הסוס וכו'. (ו' י').

הנה ציוה אחשורוש שיעשה כן במהירות.

ונראה לבאר טעם הדבר, דהנה בגמ' דף ט"ז ע"ב איתא, 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך, רבא אמר, שנת המלך ממש, נפלה ליה מילתא בדעתיה, אמר, מאי דקמן דומינתיה אסתר לחמן, דילמא עצה קא שקלי עילויה דההוא גברא למקטליה, הדר אמר, אי הכי לא הוה גברא דרחים לי דהוה מודע לי, הדר אמר, דלמא איכא איניש דעבד בי מיבותא, ולא פרעתי, משום הכי מימנעי אינשי ולא מגלו לי, מיד, ויאמר להביא את ספר הזכרונות וכו'. ומבואר מדברי הגמ' דכל מה שהתעורר אחשורוש לשלם למרדכי, הוא משום שחשש שהמן זומם עליו להורגו, ומה שאין איש שגילה את אזנו על כך, הוא משום שאינו משלם טובה למי שמטיב עמו, ועל כן ציוה לשלם למרדכי, להודיע שהוא משלם

ויאמר המלך לחכמים יודעי העיתים. (א' י"ג).

בגמ' במגילה דף י"ב ע"ב איתא, מאן 'חכמים' רבנן, 'יודעי העיתים' שיודעין לעבר שנים ולקבוע חדשים. וצריך ביאור מה צורך יש כאן בידיעת חכמות העיבור.

ונראה הביאור, ע"פ מה שדרשו חז"ל (שבת דף ע"ה ע"ב) על הפסוק (דברים ו') כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, איזו חכמה ובינה שהיא לעיני העמים, הוי אומר זה הישוב תקופות ומזלות, ומבואר דמכה ידיעת חכמת העיבור, נחשבים חכמי ישראל בעיני האומות לחכמים.

ולפי זה יש לבאר דלכן הזכיר שהם יודעי עיתים, דמשום זה שהם יודעי עיתים, לכן חשובים חכמים אצלו, ועל כן פנה לחכמי ישראל.

עוד יש לבאר, דהנה בגמ' דף י"א ע"ב איתא, מאי כשבת המלך, לאחר שנתיישבה דעתו, אמר בלשצר חשב וטעה, אנא חשיבנא ולא מעינא, פירוש, שעשה חשבון מתי סוף שבעים שנה לגלות, כיון דהוא דמלו שבעין ולא איפרוק, אמר השתא ודאי לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. והיינו דהיה לו לאחשורוש חשבון של שבעים שנה. והנה בשעת המשתה בא שמן וריקד ביניהם והרג את ושת, ונזכה אחשורוש לראות שטעה בחשבונו.

ולפי"ז י"ל דלכן שאל את החכמים יודעי העיתים, שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים, שהם בקיאים בחישוב השנים, דיבארו לו היכן טעה בחשבונו.

והמלך וחמן ישובו לשתות. (ג' ט"ו).

ומבואר דעשו משתה על הגזירה.

ונראה דהמשתה גופא היה מכלל הגזירה, דהנה בגמ' דף י' ע"ב איתא, ר' יהושע בן לוי פתח ליה פיתחא להאי פרשתא מהכא, 'והיה כאשר שש ח' עליכם להיטיב אתכם, כן ישיש להרע אתכם' (דברים כ"ט), ואע"פ דהקב"ה בעצמו אינו שש על מפלתן של רשעים, אבל הוא משיש אחרים, ופירש רש"י, דכשנתחייבו כליה בימי חמן, היו אויביהן שמחין להן.

ולפי"ז נמצא דהששון והשמחה שהיה להם הוא קיום של התוכחה דכן ישיש וגו', וא"כ נמצא דהמשתה שעשו היה מכלל צורת הגזירה שנתחייבו, שיהא זה באופן שיהיו אויביהן שמחים.

והעיר שושן נבוכה. (שם).

הנה בשושן כתוב לשון מבוכה, משא"כ בשאר מדינות המלך שבהם כתוב (ד' ג') 'אבל גדול ליהודים צום ובכי ומספד, ולא מוזכר ענין של מבוכה, וצריך ביאור מ"ש שושן משאר מקומות. ונראה לבאר, דהנה איתא בגמ' דף י"ב ע"א, שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה, אמר להם, אמרו אתם, אמרו לו, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, א"כ שבשושן יחרגו, שבכל העולם כולו אל יחרגו, אמרו לו, אמור אתה, אמר להם, מפני

טובה למי שמטיב עמו, ואולי על ידי זה יבוא מי שיודע על המזימה ויגלה את אוננו.

ולפי זה יש לומר, דלכך ציוה שיהא זה במהירות, שיהא זה נעשה עוד קודם המשתה שנועד למחר, כדי שיגלו את אוננו על אודות המזימה עוד קודם המשתה.

ובאמת חזינן שתיכף אחר שסיים המן להוליך הסוס ברחוב העיר ושב לביתו, כבר הגיע זמן המשתה, וכמו שכתוב (ו', ד') 'עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר', הרי דרך על ידי המהירות שנזדרזו לעשות כן, הספיקו לעשות כן לשלם הטובה עוד קודם המשתה.

וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם.
(ט' ל"א).

צריך ביאור מה הכונה שקבלו על עצמם דברי הצומות וזעקתם.

ובר"ן בתענית (ו' א' מדפי הרי"ף) כתב דהיינו שקבלו על עצמם את תענית אסתר. אמנם ברא"ש במגילה כתב דאין מקור במקרא לתענית אסתר, ולדבריו צריך ביאור מונת הכתוב שקבלו על עצמם דברי הצומות וזעקתם.

והגר"א כתב, וכאשר קבלו דברי הצומות וזעקתם שהיו בצרה, כן קבלו עתה את המגילה. ולכאורה הוא דוגמא גרידא.

ונראה לבאר בזה, דהנה בגמ' בדף ד' ע"א איתא, אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה בלילה, ולשנותה ביום, שנאמר, 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה לילה ולא דומיה לוי, ופירש רש"י, במזמור למנצח על אילת השחר הוא שנאמר על אסתר, לקרות את המגילה ולשנותה ביום, זכר לנס שהיו זועקין בימי צרתן יום ולילה.

ומבואר דקביעות חיוב קריאת המגילה הוא כנגד הזעקה והצומות, וכשיעור הזעקה שהיו זועקין, כן הוא שיעור חיוב קריאת המגילה, ועל כן, כיון שהזעקה הייתה יום ולילה, גם חיוב קריאת המגילה הוא יום ולילה.

ולפי זה יש לומר דזהו הביאור שאמר דקבלו עליהם דברי הצומות וזעקתם, היינו מה שקבלו עליהם את קריאת המגילה, דחיוב קריאת המגילה, הוא כשיעור דברי הצומות וזעקתם.

והנה בגמ' בדף ד' ע"א מבואר דמזמור שיר חנוכת הבית נדרש על ימי הפורים, והנה במזמור שם כתוב 'הפכת מספדי למחול לוי, ולפי המבואר יש לומר בזה, דר"ל דהמחול שנקבע בקריאת המגילה הוא כנגד ה'מספדי' שזה דברי הצומות וזעקתם, והיינו כמבואר דקביעות קריאת המגילה היא כנגד הזעקה, וזהו שאומר הכתוב 'הפכת', שיש בזה ענין של הפיכה, שדברי הצומות וזעקתם, נתהפכו להיות למחול.

הגאון מוילנא לא החסיר מעולם לכל דבר שבקדושה מניין עשרה וציבור, ואפילו להידור מצוה, זולת מעשה אחד שאירע לו, ועליו היה מצטער כל ימיו, וכשסיפר הגר"א את המאורע לרבי שאול קצנלבוגן וצ"ל מוילנא, בכה הגאון בכי רב, כאשר בתקופת הגלות שקיבל על עצמו לנדרד ממוקם למקום במושך כמה שנים, היה ביום תענית אסתר בכפר שלא היה בו מניין עשרה לקריאת המגילה, והיה רחוק לילך רגלי אל העיר 'רייסין' הסמוכה, ששם היה מניין לקריאת המגילה, וגם לא הייתה נמצאת עגלה הנוסעת לשם, רק עגלה אחת שהייתה מלאה בקדירות, ואותה שכר הגאון להצטרף אליה.

באמצע הדרך, נכשלה העגלה תוך כדי חילוכה, ונתהפכה על פניה, והקדירות נשברו כולם, וגם הגאון נפל לארץ והוכה ונחבט, ויהי כראות העגלון את אשר אירע, החל להפליא מכותיו בהגר"א, ולצעוק עליו איך לא תמך בעגלה לבל תמוט, ומדוע לא סייע להציל הקדירות, הגאון שראה שעם העגלה כבר לא יספיק לבא אל העיר לשמוע קריאת המגילה בעשרה, מיד חיש נמלט ורץ במהירות גדולה אל העיר, כדי להספיק לשמוע מקרא מגילה בעשרה, ואולם, לא עלתה לו בידו, וכאשר הגיע אל העיר, כבר היה זה לאחר שקראו את המגילה, ויהי כראות הגאון את זאת, מיד החל לחפש מניין אנשים שיאותו להצטרף עמו לקריאת המגילה, ולא מצא, ונאלץ לשכור תשעה אנשים בתשלום שכר על מנת שיאותו לו לבא, ואולם הם דרשו את תשלום שכרם קודם תחילת הקריאה, וגם לזאת הסכים הגאון, ויהי כאשר התחיל הגאון לקרא את המגילה, החלו האנשים לשחוק וברחו כולם והתחבאו ממנו, ולא עלתה ביד הגאון לקרות המגילה בציבור רק ביחודי. ועל הידור מצוה זו, היה הגאון מצטער ימים רבים ומוזיל דמעות כנחל.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" - קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
5-7-1-1-1-6171001-03 (מס' חדש)

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת ויקרא – צו – מגילת אסתר תשנ"ט

או הזורק, והטעם דמ"ד דהזורק מקבל משום דאם היה השוחט מקבל הא כיון דשחיטה שייך בישראל, חיישין שהישראל שישחוט יקבל את הדם, וא"כ עלי שסבר דגם בשחיטה בעינן כהן, א"כ ודאי דס"ל דהשוחט מקבל את הדם, דהא אין חשש שהישראל יקבל, דהא אסור לו גם השחיטה, ומעתה אין איסור כלל בלבישת הבגדי כהונה כיון שהוא מקבל את הדם, וצריך ללבוש הבגדים לצורך קבלה, ולהכי לא שייך בזה אפרושי מאיסורא.

ושחטו פתח אהל מועד (ג' ב')

בזבחים (דף נה:) ילפינן ששלמים ששחטן קודם שפתחו דלתות ההיכל פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול, ומבואר דבעינן דוקא דלתות היכל פתוחות, ולא סגי במה שדלתות האולם פתוחות.

וצ"ב דאיכא מ"ד (זבחים דף נט.) דהאולם וההיכל קדושה אחת הם, וא"כ מ"ט לא סגי כשדלתות האולם פתוחות, וביותר קשה דאיכא בגמרא שם דהשוחט מן הצד ורואה פני האולם כשרה, ולא אמרינן דנפסל משום דאין רואה פני ההיכל.

ובספר אהלי חיים (זבחים שם) כתב דאיכא דין פתח אוהל מועד, ומשום הכי כשסוגר קצת מפתח אוהל מועד כבר אין ע"ז שם פתח אהל מועד, וחזינן שיש דין לקיים קרא כדכתיב, וא"כ אפילו אם נימא דמיעוט פתוח מועיל, מ"מ ברוב ודאי פסול, וא"כ אם עכ"פ ההיכל שהוא עיקר סגור, בודאי לא סגי ופסול.

שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה (ה')

באבן עזרא ביאר הא דבבהמת חטאת לא מביא שנים, משום דבבהמת חטאת איכא חלק האימורין לגבוה, וחלק הבשר להדיוט, משא"כ בעוף שכולו כליל לה' משום הכי מביא אחד לחטאת כנגד הבשר.

ואחי הגר"א שליט"א העיר, דבגמ' בכריתות (דף ה:) מבואר גבי קרבן הגר שאם אין לו בהמה מביא ב' עופות, ופריך דליסגי באחד, ומשני דבציר מתרתי לא אשכח דמיתתי ע"כ, ולפי דברי האבן עזרא צ"ע דהוה ליה לומר דדוקא כשבא במקום חטאת בעינן להביא ב', אחד במקום החטאת והשני במקום האימורין, אבל כשבא במקום עולה שכולה לגבוה מנל להצריך ב', [ובאמת דהגר"א שם יסד דעוף לעולם נחשב רק חצי קרבן, ומשום הכי בעינן להביא עוד עוף].

ובאמת הגמ' הנ"ל הוא תירוץ על קושיית האבן עזרא הנ"ל, מ"ט מביא ב', דבגמ' מבואר משום דלא אשכחן שמביא בציר מתרתי, וצ"ע.

והנה בגמ' בחולין (דף כ"ב) יש הו"א דעולת העוף תהיה כשירה בלילה, ותמהו דהא כל העבודות בעינן יום ומאי ס"ד דיוכשר בלילה, ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' רע"ו) נשאל בזה, וכתב דהגירסה משובשת היא ויש למוחקא.

אמנם האו"ש (פ"ז ממע"ש ה"ג ועיי"ש במילואים) תירץ ע"פ דברי האבן עזרא הנ"ל, דכיון דהעולה כנגד האימורין ס"ד דכיון דהאימורין כשרין בלילה ה"נ העולה, [ובחקדמה לספר מקור ברוך כתב שפעם ראו את האו"ש וצ"ל שמח מאוד, ואמר שנתחדש לו עכשיו החידוש הנ"ל, וכשנתנמנם ראה בחלומו שבפמליא של מעלה יושבים כל גדולי עולם ומשוחחים ביניהם שחש עתה בעולם מי שיכוין לאמיתתה של תורה, ועמד הרשב"א ואמר שיושב רב אחד ולומד וכיון אל האמת יותר ממני].

צו

צו את אהרן (ו' א')

פרש"י צריך הכותב לזרז במקום שיש חסרון כ"ס. ע"י באוה"ח כמה ביאורים מהו החסרון כ"ס, ובסו"ד כי אפשר כיון דאסור להקריב שום קרבן קודם לתמיד הרי היו משתדלין להקריב התמיד בתחילת הזמן והביאור חסרון כ"ס היינו כדי שלא יפסיד את הקרבנות שאחריו עיי"ש, ועוד כי דמחמת שאסור להקריב קודם לתמיד היו קונים התמיד אפי' בדמים מרובים וזהו החסרון כ"ס.

מדו (ו' ב')

פרש"י כמדתו. בגמ' זבחים יח. מבואר דבגדי כהונה מסולקים דהיינו קצרים ממדתו פסולים, ובפשטות הטעם משום דאין הבגדים כמדתו,

אדם כי יקריב מכם קרבן לה' (א' ב')

במדרש (שוחר טוב) הביא ע"ז את הפסוק ימינו כצל עובר (ע"פ תהילים קמ"ד ד'), ומובא בשם הגר"ח דהביאור בזה דהנה איתא בנדרים (דף י.) דהמקדיש קרבן יאמר קרבן לה', ולא לה' קרבן, משום דחיישין שאם יאמר לה' קרבן שמא יתחיל לה' ולא יגמור, ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה, וע"פ זה מבואר היטב מה שהביא המדרש כאן את הפסוק ימינו כצל עובר, דמשום דשמה ימות באמצע שיקדיש ועי"ז יוציא שם שמים לבטלה, לכן תקנו לומר קרבן לה'.

מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם (שם)

איתא בזבחים (דף לד.) אילו נאמר קרבן לה' וכו' ת"ל בקר וצאן, בקר וצאן אמרתי לך ולא חיה, יכול לא יביא ואם הביא כשר ת"ל בקר וצאן וכו', ומבואר דאי לאו דשנה עליו הכתוב לעכ"פ הו"א דחיה כשרה.

והקשה הקוב"ש (ב"ב דף פא: אות ד"ש) דברשב"ם מבואר דאם הביא ששים ואחד עשרון בכלי אחד, כיון דאינו ראוי לבילה פסול, וא"כ שנה עליו הכתוב לעכ"פ, דמנחה כזו לא צוה להביא, והרי הוא כמביא מנחה מן הקטניות דאינו כלום, ורק במצות האמורות באותה מצוה כגון תנופה ובלילה בעינן שנה עליו הכתוב לעכ"פ, וקשה דמאי שנא חיה דבעינן שנה לעכ"פ, לשישים ואחד עשרון דא"כ קרא לעכ"פ.

ונראה בזה דחלוק קרבן בהמה מקרבן מנחה, דבהמה הרי הבהמה בעצמותה עומדת להקרבה, [ונראה יותר דמצינו במדבר שנאסר בשר תאווה והיו צריכים להביא כל בהמה לאהל מועד, וכן נח נצטוו להביא בהמות להקרבה חזינן דגם בהמה של חולין שייכא להקרבה], משא"כ מנחה אין הסולת עומד להקרבה, אלא המנחה עומדת להקרבה, וצריך שיחול עליה תורת מנחה, ומהאי טעמא נראה דבהמה חל קדושת הגוף ע"י קדושת פה לחודא, ובחדושי מרן רי"ז הלוי במכתבים כתב להוכיח דא"כ דין דוקא בקרבן של בהמה, אלא גם במקדיש בהמה לנסכים אליבא דרבנן קדשי קדושת הגוף, ועל כרחך דהחפצא של בהמה שייך לקדושת מזבח, משא"כ מנחה י"ל דרק ע"י עשייתה חל עליה תורת מנחה, ולכן כל שלא נתקדשה בכלי אין עליה תורת מנחה.

ומעתה י"ל כיון דחיה בכלל בהמה, לכן אע"ג דיש גזיה"כ דממעט חיה, מ"מ אין הכרח דבטל מהחיה קדושת מזבח, אלא די"ל דהוה רק מיעוט מהבאה, ואם לא שנה עליו הכתוב לעכ"פ היה כשר בדיעבד, משא"כ במנחה כיון שנתמעט מהבאה ממילא אין מקור לומר שדבר זה יש עליו תורת מנחה, ואף דלא שנה עליו הכתוב לעכ"פ אמרינן דחשיב סולת בעלמא ולא מנחה, ורק היכא דבעיקר החפצא הוא מנחה והחסרון הוא במצות המנחה, כמו תנופה ובלילה, בעינן שנה עליו הכתוב לעכ"פ.

ועיין ברמב"ם (פ"ה מאיסורי מזבח הל"ב) שכתב דקרבן בלא מלח כשר חוץ מן המנחה שנאמר ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך. וכבר תמהו ע"ז דממ"נ אם הקרא קאי רק אמנחה, מ"ט כתב הרמב"ם דהקריב בלא מלח לוקה, ואם קאי על כל הקרבנות אמאי אינו מעכב בשאר קרבנות, [ועיין בחזו"א מנחות סי' כ"ה דהוכיח דבשאר קרבנות חשיב הקטרה כשרה בלא מלח, ולא רק דאין ההקטרה מעכבת הקרבן], ולהנ"ל י"ל דאף דמנחתך כולל כל הקרבנות, מ"מ בשאר קרבנות אע"פ שלא הביא כמו שצריך אין זה מעכב, דהחסרון הוא רק בהבאת הקרבן, משא"כ במנחה דכל תורת הקרבנה הוא מכח השם מנחה, כיון שבלא מלח אין זה מנחה כהלכתה פסולה.

ושחט את בן הבקר לפני ד' והקריבו בני אהרן הכהנים (ו' ה')

פירש רש"י מקבלה ואילך מצות כהונה, למד על השחיטה שכשרה בזר ע"כ. איתא בברכות (דף לא:) שעלי חיפש כהן לשחוט, ושמואל אמר לו שאשר בור, ודן אותו למורה הלכה בפני רבו, והקשו דהא כיון דכחו שלא בשעת עבודה אסור ללבוש בגדי כהונה, א"כ בשחיטה כיון שכשרה בזר א"י שעת עבודה, ואסור ללבוש בגדי כהונה, וא"כ שמואל היה מוכרח לומר כן לעלי כדי לאפרושי מאיסורא, ויש שתירצו דאף דשחיטה כשרה בזר, מ"מ כיון שהכהן שוחט הו"ל שעת עבודה.

ובמלבי"ם בארצות החיים (הלכות ציצית אר"י סי' י"ח סק"א) תירץ ע"פ מה דאיתא ביומא (דף כה:) פלוגתא אם השוחט מקבל את הדם

אמנם ברמב"ן בסהמ"צ מצוה קס"ד כ' הטעם משום דבמקום שהם קצרים אינו לבוש בבגד. וצ"ע דבגמ' שם מבואר דמסולקין ע"י אבנט אליבא דשמואל כשרים, ובשלמא אם הטעם דמסולקין פסולים משום דאין זה כמדתו הרי ע"י אבנט לא הוה חסרון, אבל אם הטעם משום שאינו לבוש בבגד באותו מקום א"כ מדוע מסולקין ע"י אבנט כשר.

מדו (שם)

בגמ' זבחים יח. איכא מ"ד דבגדי כהונה שהיו מרושלין היינו ארוכים וסלקן ע"י אבנט כשרים והיינו דאבנט מיגו גי' והו"ל כמדתו, בספר דרך חכמה הלכות כלי המקדש (פ"ח ה"ד בביאוריה"ל) הביא מהגר"מ סולובייצק צ"ל שהגר"ח היה מקפיד שלא להשים הציצית בתוך האבנט דכיון דכאגוז דמי הרי הוא הולך בלא ציצית. וכ' הגר"ח דאמר ד"ץ לחזו"א ולא הסכים. ובאר הגר"ח דע"כ אין זה כג"ץ ממש דא"כ הרי זה יתור בגדים דהרי הוא לבוש בשני החלקים של הבגד. אלא ע"כ דמהני רק לענין שיחשב כמדתו והו"ל לכבוד ולתפארת.

על בשרו (שם)

פרש"י שלא יהא דבר חוצץ בינתים. יל"ע במסולקין ע"י אבנט והיה חציצה ברגליו למטה במקום שאין שם בגד אי הוה חציצה או לא דאפשר דבעינן ראוי לביילה. ולכאוי יש לתלות זה בהטעם דמסולקין פסולים ואכמ"ל, ובגמ' זבחים מבואר דכל דבר חוצץ, והק' באו"ש הלכות איסור"ב (פ"ד ה"ח) הא קי"ל גבי טבילה דמיעוט אפי' מקפיד אינו חוצץ מה"י ומ"ש הכא חוצץ. ולדברי הרמב"ן לעיל דבעינן שיהיה בגד בכל מקום א"ש, אבל להטעם דמסולקין פסולים משום דא"י כמדתו קשה. ועי"ש ובאבי עזרי. ויסוד החילוק הוא דטבילה הדין הוא שגופו יהיה במים ובוה סגי ברוב, משא"כ בלבישה הוא דין של מעשה לבישה והיכא דאין הבגד על בשרו אין החסרון רק באותו מקום אלא דכל הבגד אינו באופן של לבישה וממילא לא שייך בזה רוב ומיעוט דסו"ס אין הבגד לבוש על בשרו.

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (ו' ו')

איתא בזבחים (דף צא:): המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה חייה, ועיין בחזו"א (קדשים קמא ס"י ל"ו סק"ו) דכתב דהאיסור כיבוי הוא לא מחמת שמכבה את הגחלת, והיינו סילוק האש מהגחלת, אלא עצם שלילת האש מהגחלת הוא האיסור, והנה המנ"ח (מצוה ק"ג) הקשה בהא דאמרין המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכבה דחיב, וקשה דגם בלא כיבה יהיה חייב משום ההורדה עצמה דע"י ממחר את כבוי, וכמו בממחר כיבוי בשבת דהמסתפק משמן שבנר חייב משום מכבה (ביצה דף כא:), ולפי דברי החזו"א יש לישב דבשבת האיסור הוא כיבוי הגחלת, ומשום הכי בממחר את הכיבוי הוה נמי כיבוי וחיב, משא"כ בכיבוי אש המזבח האיסור הוא שלילת האש מהגחלת, ובוה י"ל דכיון דבשעה שמוריד אינו מכבה, הו"ל אח"כ רק גרמא כלפי האש עצמה.

אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה (שם)

פרש"י המכבה אש על המזבח עובר ב' לאוין (דכתיב ב' פעמים לא תכבה) ועי' ברמב"ן לעיל דעובר בין שכבה אותה בראשו של מזבח ובין שהורידה וכבה אותה וכמדומה לי שאינו עובר אלא בלאו אחד ע"כ, והיינו שאינו עובר ב' פעמים גם על ההורדה וגם על הכיבוי, עכ"פ מבואר דהלאו הוא רק במוריד וכבה אבל על ההורדה לחוד אינו עובר, ועי' ח"י הגר"י זבחים צא: דנראה מדבריו דמלבד הלאו על הכיבוי עובר על ההורדה דצריך שיהיה אש על המזבח, וצ"ע, ובמנ"ח הק' דבהורדה יתחייב מחמת שממחר רבויה וכמו בשבת.

אש תמיד וגו' (שם)

במנ"ח הביא דלהחניוך תמיד היינו כל יום בבקר ובין הערבים. וכמו קרבן תמיד וכן פרש"י בתצוה (כז - כ) לגבי נרות דמצותן כל לילה וזה ג"כ נקרא תמיד משא"כ בלחם הפנים תמיד הוא כפשוטו שיהיה תמיד לחם על המזבח, אמנם ברמב"ם תמידין ומוספין נראה דתמיד כאן הכונה שיהיה כל הזמן אש על המזבח וכמו בלח"פ ורק קיום המצוה הוא ע"י המערכות בבוקר ובערב עכ"ד, ובאמת גם בנרות מבואר ברמב"ם דהמצוה היא תמיד ונר שכבה בכל עת צריך להדליקו. ונראה דבכ"מ שהמצוה אינה המעשה אלא התוצאה הרי התמיד הוא כפשוטו שיהיה תמיד והיכא שהמצוה היא המעשה הרי תמיד הכונה לעשות כל יום. וא"ש דשי' הרמב"ם בהדלקה באר הגר"ח דמיקר המצוה הוא שיהיה דלוק ומש"ה ס"ל דתמיד כפשוטו. ושי' רש"י בשבת דהדלקה עושה מצוה ולכן פ"י דתמיד היינו כל יום. ויתכן דזה גם הנדון כאן אם המצוה היא שיהיה אש או המעשה של הבערת האש.

גליון מיוחד עבור קובץ גליונות

לתרומות והערות ולקבלת הגיליון 0556777668 ובמייל - RS244244@gmail.com

וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני

המזבח (ו' ו')

בגמ' מנחות יט: איתא אף דכבר כתיב בויקרא והגישה אל המזבח כתב הכא לקבוע לו מקום בקרן דרומית מערבית. והק' תוס' (ד"ה ההוא) א"כ למה לי קרא דהגישה אל המזבח. ותי' אי מוהקריב הו"א על הכבש סמוך למזבח ולא על המזבח ממש וכמו באימורין דכתיב והקריב המזבחה ואמרין זו הולכת אברים לכבש, ומבואר בתוס' דדין הולכת אברים הוא עד הכבש ולא משום דכבש כמזבח אלא דההולכה הוא עד סמוך למזבח. ועי' באחרונים מש"כ בזה.

והרים ממנו בקמצו (ו' ח')

פרש"י שלא יעשה מדה לקומץ והוא מגמ' מנחות יט: והק' הגר"י דתפי"ל דמנחה עבודת יד ולא מהני כל.

וכל מנחת כהן כליל תהיה (ו' ט"ז)

כ' הרמב"ן מהמורה נבוכים וכע"ז בדעת זקנים דאם הכהן יאכל המנחה שלו נמצא דלא הביא לגבוה אלא דבר מועט דהיינו הקומץ והלבונה ולכן אמרה תורה דכליל תהיה. ובמנ"ח (השמטה לקל"ז) הק' א"כ גם בחטאת העוף לא יאכל הכהן את בשרה דהרי אין למזבח אלא דמה, ויש מתרצים על פי האבן עזרא דלעולם מביא קן לחובתו היינו חטאת ועולה וחשיבי קרבן אחד דהעולה במקום אימורין והחטאת נאכלת. א"כ א"ש דחשיב שיש בה גם בשר לגבוה, ועי' בפרדס יוסף.

על חלת לחם חמץ (ו' י"ג)

באר בהעמק דבר הא דריבה בלחם חמץ ומיעט בזמן אכילה דתודה הוא משום דעיקר התודה הוא לפרסם חסדי ה' וא"כ ע"י ריבוי לחם ומיעוט הזמן יצטרך לחלק להרבה אנשים ועי"ז יתפרסם חסדי ה', ונהג"ש ואזנר צ"ל אמר על דרך מליצה דאיתא בגמ' לחם גלל תודה ולא תודה גלל לחם, היינו שהעיקר הוא הודאה והלחם הוא ההיכי תימצא להודאה, ולא כאותם שעושים הלחם עיקר והתודה הוא רק לצאת ידי"ח.

והנותר בבשר ובלחם באש תשרפו (ז' ל"ב)

וכן בתצוה כתיב ואם יותר מן הבשר. וכ' שם במשך חכמה דמשמע שלא היה איסור להותיר, וכ' להוכיח מזה שאין איסור להותיר בבמה.

מגילת אסתר

כשבת המלך. איתא במדרש שאחשורוש לא היה יכול לישב על כסא שלמה ועשה דוגמתו כסא במשך ג' שנים ורק בשושן היו יכולים לעשותו האומנים, ומפני זה מלך אחשורוש בשושן, והקב"ה סיבב זאת משום שמרדכי היה בשושן, וזוהי הטעם דמ"ד שצריך לקרואה כולה דמכאן כבר התחיל הנס, בשם הגר"א.

גם ושתי וגו' ותמאן המלכה ושתי. ובגמ' במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב. בהקדמת שלמי תודה הביא בשם החפץ חיים עפ"י המבואר בגמ' סנהדרין (צא:). דנבוכדנצר הלך ד' פסיעות כדי להחזיר האגרת שכתוב בה שלם לאלקאה מלכא לבסוף ולא בתחילה ובמדרש איתא ג' פסיעות, ובאר הח"ח דלא פליגי אלא איתא בגמ' דאלמלא בא גבריאל והעמידו לנבוכדנצר לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל ולפ"ז י"ל דפסע מקצת פסיעה רביעית ולכך זכה לג' דורות נבוכדנצר אויל מרודך ובלשצר ושתי היתה דור רביעי ונקטעה מלכותה וזהו הזנב ששם לה גבריאל היינו קץ למלכותה וזהו הכונה אלמלא בא גבריאל היינו שאם לא היה מעמידו לנבוכדנצר לא היתה נקטעת מלכות ושתי ולא היתה תקנה לשונאיהם של ישראל עכ"ד. ולו"ד י"ל דפליגי השי"ס והמדרש בפלוגתא דהאבן עזרא ורש"י אם אויל מרודך היה אבי בלשצר והו"ל ד' דורות או שהיו אחין והו"ל ב' דורות.

ידעי העיתים. צ"ב מה ענין יודעי העיתים לכאן, ואפש"ל מפני שבלשצר טעה ע"כ פנה לחכמים יודעי העיתים כדי לידע שאינו טועה. ומאחי הגי' אליהו שמעתי לבאר עפ"י מאי דכתיב כי היא חכמתם ובינתם לעיני העמים ואיתא בחז"ל איזוהי חכמה ובינה שהיא לעיני העמים הוי אומר זה חשוב תקופות ומזלות, ונמצא דע"י יודעי העיתים ידע שהם חכמים.

ממוכן. זה המן. מכאן שהדיוט קופץ בראש. ובאר במדרש שמעוני דבאמת היה אפשר לומר והקרוב אליו היינו דמונה מהרחוק ביותר עד הקרוב ואז נמצא דממוכן זה הוא ראשון, אך כיון דממוכן זה המן ובהמן כתיב אחר הדברים האלה גידל דהיינו שקודם לכן לא היה הכי קרוב, וע"כ דמונה והקרוב אליו מהקרוב ביותר וממוכן הוא אחרון ומכאן ראייה שהדיוט קופץ בראש.

דברי השירה

ויזכר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (וזכירם לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל 0036194741@gmail.com

פורים - מגילת אסתר

היש ה' בקרבנו - ריבוא עמלק

בשבת לפני פורים קוראים פרשת זכור משום שהמין בא מעמלק, ובקריאת התורה של פורים קוראים (שמות י"ז - ח') "ויבא עמלק", לפני אותה פרשה כתוב (י"ז - ז') "ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין", אומר רש"י, מה הקשר בין "היש ה' בקרבנו" ל"ויבא עמלק", משל למה הדבר דומה לאדם שהולך ברחוב עם בנו ובא כלב ורוצה לנשוך אותו, אז הוא הניח את הבן על כתפו כדי שהכלב לא ינשוך את הבן, באמצע הדרך הבן רואה אדם שעובר שם, הבן שואל אותו "ראית את אבא שלי?", אז האבא אומר ככה אתה מדבר, אתה לא מרגיש שאתה על הכתפיים שלי? אז אבא שלו מוריד אותו מעל כתפיו, והכלב מגיע ונושך אותו, ואז הבן מתחיל לצעוק "אבא אבא.." וגם פה כך אנו שואלים "היש ה' בקרבנו אם אין" ולכן הקב"ה עשה ש"ויבא עמלק".

שמעתי פעם שאלה מהגאון רבי שרגא גרוסברד זצ"ל, מדוע חז"ל הביאו משל ממעשה לא מציאות, אבא הולך עם בן, והבן על הכתף של האבא, כשהבן אומר "אבא תן לי שוקולד" האבא נותן לו שוקולד, "אבא אני רוצה לשות" האבא מביא לו מים, פתאום הבן רואה מישהו ושואל אותו איפה אבא שלי? זה יכול להיות רק בבן שהוא לא מאה אחוז..., למה חז"ל מביאים משל לא כל כך מציאות, חז"ל היו צריכים להגיד משל יותר מתאים. ענה רבי שרגא, התשובה היא שאם עם ישראל שואלים "היש ה' בקרבנו אם אין" זה מראה שהם לא נורמלים, חז"ל דווקא הביאו משל כזה, ללמד אותנו כמו שאנו מבינים שהמשל מוזר, שילד שנישא על הכתף של אבא שלו ושואל איפה אבא?? גם כשעם ישראל שואל "היש ה' בקרבנו" זה מוזר.

הלימוד בשבילנו, לדעת ולהרגיש שכל הזמן ה' שומר עלינו מהגויים, ושהקב"ה נותן לנו את הזכות לקום בריאים ושלמים, ואנו צריכים להרגיש שיש ה' בקרבנו, אנו שומעים מפעם לפעם איך הערבים רוצחים אנשים ונמצאו מאות הרוגים, אצלם זה נחשב פיגוע קטן, ובארץ ישראל תוך שלוש חודשים היו המון פיגועים ונהרגו רק כמה בודדים, אנו צריכים להרגיש שיש ה' בקרבנו, ואז ה' שומר עלינו, ולא מביא את עמלק.

~ ~ ~ ~ ~

שמחה רוחנית היא השמחה האמיתית

שמעתי בשם הסנדלר מירושלים, למה המן הרגיש ש"כל זה איננו שוה לי", הרי זה נשמע מוזר שאדם שיש לו עושר רב ונמצא קרוב למלכות שהתנהגות של אדם אחד יפריע לו ובגלל זה לא שוה לו כלום, אלא שעכשיו המן היה הכי עשיר בעולם, הוא היה בטוח שהוא הכי שמח בעולם, פתאום הוא פוגש את מרדכי הצדיק ורואה על פניו שמחה יוצאת מן הכלל, ושאל את עצמו איך זה, הרי אני הכי עשיר, אני צריך להיות הכי שמח. אז חשב לעצמו כנראה שיש למרדכי כספת ובתוך הכספת יש לו הרבה יהלומים, אבל יהלומים שלא שווים רק מליונים, אלא יהלומים שאין להם שום ערך ושווי ממזני בכלל, אז המן רצה אותם, ולכן אמר "כל זה איננו שוה לי", כל הכסף שיש לי לא מגיע למה שיש למרדכי, והראיה שמרדכי יותר שמח, לכן הוא רצה להרוג את מרדכי כדי לקבל את האפשרות הזאת לקחת את הכספת.

והאמת היא, נכון שמרדכי היה יותר שמח, אבל למה הוא יותר שמח, לא בגלל שיש לו כסף וכו', אלא בגלל טוב לי תורת פ"ך מאלפי זהב וכסף, למרדכי היה תורה, היה לו מצוות, היה לו רוחניות, לכן הוא היה הכי שמח, כי היה לו שמחה אמיתית, שמחה פנימית, לא שמחה גשמית.

אשרינו מה טוב חלקינו... אנו צריכים להיות שמחים שיש לנו את התורה והמצוות, שזה האושר הכי גדול בעולם הזה.

לפני כמה חודשים סיפרו שחיפשו מי האדם הכי מבוגר בעולם, ומצאו שיש יהודי בחיפה שהוא הכי זקן, בן מאה ושתיים עשרה שנה, ישבו אצלו לראיון, ואמר מזה שאני אדם הכי מבוגר אני לא מתפעל, אני מתרגש ממהו אחר, שמאז שאני בר מצווה, עברתי הרבה בחיים, הייתי בלודז', בגיטו בשואה, אבל כל יום הנחתי תפילין, זאת אומרת שמגיל שלש עשרה עד עכשיו, כמעט מאה שנה שאני מניח תפילין, אני האדם שלבשתי הכי הרבה פעמים תפילין בעולם. איזה קידוש השם שהוא התרגש מזה שהניח תפילין מאה שנה! הוא התרגש יותר ממה שאחרים היו מתרגשים על הגיל המבוגר, זו באמת שמחה של מצווה.

~ ~ ~ ~ ~

התפילה מועילה רק כשמרגיש שאי אפשר בלי הקב"ה

אנו אומרים בשיר של יום בפורים (תהילים פרק כ"ב) "למנצח על אילת השחר", כתוב בגמ' במגילה (דף י"ד ע"א) שמרדכי ביקש מאסתר להיכנס לאחשוורוש ואמרה לו שזה לא פשוט להיכנס, שאם לא יקראו לה לפני זה, והיה אם הוא לא יוציא את השרביט אחת דינה למות, כתוב שם במזמור שאסתר התפללה, מה התפללה? מזמור זה "הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי...קלי קלי למה עזבתני...הושיעני מפי אריה", אומרת הגמ' (שם דף ט"ו ע"ב) בתחילה אמרה "הצילני מפי כלב" ונסתלקה ממנה שכינה, אז היא חשבה כנראה זה משום שקראתי לו כלב, אז אמרה "הושיעני מפי אריה", וצ"ב מה הטעם שכשהתפללה "מפי כלב", לכן נסתלק ממנה השכינה, וכי אריה יותר מכובד? זה חיה וזה חיה, מאי שנא זה מזה?

שמעתי כך, אם בן אדם הולך ברחוב ורואה שכלב בא לקראתו, מה הוא עושה? לוקח אבן וזורק עליו עד שהוא בורח, הוא באמת מפחד אבל עושה פעולה כדי שלא יפחד, כדי שהכלב ירגיש שהוא (הכלב) צריך לפחד ממנו, אבל אם אחד הולך ברחוב, ופתאום הוא רואה אריה מגיע לקראתו, הוא גם יקח אבן ויזורק עליו?? הוא לא יעשה שום דבר, למה לא? כי אבן לאריה לא יעזור כלום, זה לא יפחיד את האריה, אין לו מה לעשות רק לפנות לרבונו של עולם, מה החילוק, כי כשבא כלב עוד חושבים שאפשר לעשות משהו, לכן מנסים אולי האבן יעזור, אבל כשבא אריה לא יעזור שום דבר, לא אבן ולא שום דבר אחר, רק להתפלל.

זה הפשט, בתחילה אמרה אסתר "הצילה מחרב נפשי מיד כלב", היא חשבה שאחשוורוש הוא כמו כלב, היא יודעת שצריך את הרבונו של עולם, אבל עדיין גם אני יכולה לעשות משהו, לכן הסתלקה ממנה שכינה, אם את חושבת שאת יכולה לעשות משהו זה לא טוב, לכן היא אמרה

"כאריה", כלומר שרק הרבוננו של עולם יכול לעזור, אין שום השתדלות לעשות בענין, כדי שאסתר תפעל שה' יעשה נס גדול, היתה צריכה להרגיש שאנחנו שום דבר, רק הקב"ה.

כתוב בגמ' (שם) למה אסתר הזמינה את המן למשתה עם אחשוורוש? כשעם ישראל ראו שהזמינה את המן, הם לא הבינו מה קורה? מרדכי ביקש ממנה ליכנס לאחשוורוש לבטל את גזירת המן, והיא מכבדת את המן, למה היא עשתה ככה? שלא יאמרו "אחות יש לנו בבית המלכות", הם חשבו כל הזמן, המלכה אסתר איתנו אנחנו מסודרים, ולכן בדווקא הזמינה אסתר את המן כדי שהם יתייאשו ויגידו שגם זה אין לנו, "ואין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים", כי כשאדם מרגיש שאין לו שום עזרה מאחר, הוא מתפלל לה' באמת, אז ה' יעזור, כמו שהיא הבינה שאחשוורוש לא כמו כלב אלא כמו אריה, היא גם רצתה שבני ישראל יתפללו יותר חזק ולא יסמכו עליה.

המגילה (פרק ו') מספרת לנו, שכשהמן מגיע לתלות את מרדכי, בדיוק לפני כן שואל אחשוורוש, האם אני חייב למישהו משהו, ואח"כ שואל את המן מה לעשות באיש... ובסוף אחשוורוש מבקש מהמן להסתובב עם מרדכי בכל רחובות שושן ולהכריז "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", כל הסיפור הזה נראה מיותר, מה באמת זה נוגע לנו? הרי זה לא חלק מהסיפור של ביטול הגזירה?

ומבארים, שעד עכשיו כולם ידעו שפעם מרדכי הצדיק הציל את המלך, וכתוב לו בספרים שכביכול המלך חייב הכרת הטוב למרדכי, אז היהודים חשבו שתמיד יהיה לנו איזה פתח להציל את כולנו נגד גזירת המן, כי בדרך כלל בן אדם שמציל חיים של המלך, הוא נותן לו מתנה חשובה, אבל עכשיו ראו שבמקום זה נתנו לו בסה"כ סיבוב בסוס ומכריזים "ככה..." אז ראו שזה צחוק, הרי מגיע למרדכי הרבה יותר, אז עם הסיפור הזה הבינו שהמלך כבר לא מכיר בטובתו, ואז היהודים באמת התייאשו, ואז הבינו שגם הזכות של ההצלה שמרדכי עשה בעבר, כבר אין לו.

הישועה מגיעה אך ורק כשסומכים על אבינו שבשמים, כל זמן שחושבים שהוא בעצמו עדיין יכול לעזור משהו, אז ה' לא עוזר, כי אם אתה חושב שאתה יכול לעשות לבד, תנסה לבד, לכן כל דקדוק במגילה בא ללמד אותנו שכל פרט ופרט היה כדי להסביר לנו כמה בהתחלה היהודים עדיין חשבו שהישועה תבוא או ממרדכי או מאסתר, ולאט לאט הקב"ה סיבב בצורה שאין לסמוך רק עליו, וככה התפללו יותר חזק וניצל.

~~~~~

עשירי שונה את יעקב

השאלה נשאלת וכי באמת המן אמר שקר גמור כשאמר (ה' - י"ג) "כל זה איננו שווה לי"? ועוד בזה שהוא מדבר כך הרי הוא מבזה את עצמו? ויש לתרץ שכתוב שיוסף אמר לאחיו "ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רעה צאן" (מ"ו - ל"ד). וכתב רש"י, כשתאמרו לו שאין אתם בקיאים במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם, כי תועבת מצרים כל רעה צאן לפי שהם להם אלהות. השפתי חכמים מסביר, לפי שהם יודעים שרועי הצאן יודעין הווייתן לפי שהם תמיד אצלן, הלכך יודעין שאין בהם ממש, הלכך שונאים כל רועי צאן.

צריכים לשנוא אותם?!! כתוב כאן יסוד גדול, אם בן אדם הולך באיזה שיטת חיים מסוימת ואצלו ברור שהוא צודק אז לא יפריע לו מי שחושב אחרת ממנו, כי הוא בטוח שהוא צודק והשני הוא הטועה, אבל אם הוא יודע שהשני יודע שמה שהוא חושב זה טעות וגם הוא בעצמו יודע בליבו שזה טעות ממילא הוא ישנא אותו כי הוא מפריע לו לרמות את עצמו.

אנו רואים שהאנשים שלא שומרים תורה ומצוות שונאים אותנו והם מסכנים, ואנו מתפללים עליהם שיחזרו בתשובה. למה הם שונאים אותנו? כי הם יודעים בתוך ליבם שהם טועים בדרכם, ממילא כשרואים שאנחנו שומרים את התורה ויודעים את האמת זה סותר את מה שהם חושבים וזה מפריע להם. לכן המן אמר כל זה איננו שווה לי כי היה מפריע לו לראות את מרדכי כי ידע בתוך תוכו שמה שהוא עושה אין שום ממשות ושמרדכי ידע זאת ושמרדכי צודק. ולכן עשירי שונה את יעקב. למה? מה מפריע לעשירי?

התשובה היא שהיות שהגויים יודעים בתוך תוכם שאין שום תוכן אצלם ושהכל נמצא אצלנו ושנחנו צודקים, עצם זה שאנחנו חיים זה מפריע להם, לכן הם שונאים אותנו כי זה מפריע להם לראות שאנחנו יודעים את האמת. נמצא אצלנו ושנחנו צודקים, עצם זה שאנחנו חיים זה מפריע להם, לכן הם שונאים אותנו כי זה מפריע להם לראות שאנחנו יודעים את האמת.

~~~~~

(ח' - ט"ו) "ליהודים היתה ארה ושמחה וששון ויקר"

חז"ל (מגילה דף ט"ז ע"ב) דורשים ליהודים היתה אורה זו תורה, שמחה זו יום טוב, וששון זו מילה, ויקר זו תפילה.

פעם משולח הגיע באיזה עיירה לאסוף כסף ואמר לציבור שאנחנו אומרים בסליחות "אזכרה אלקים ואהמיה בראותי כל עיר על תילה בנויה..." ופירש אותו משולח שעיר זה מלשון התעוררות שכואב לראות שלאסוף כסף לעשות מרכז כדור רגל, או לבנות כל מיני דברים כולם מביאים כסף אבל כשבאים לעשות התעוררות עבור ישיבה וכל דבר של מצוה אנשים כבר לא מוציאים בקלות... לאחר שגמר את דרשתו, קם אחד מהנוכחים ושאל את המשולח, האם היית פעם בפר"ז? ראית איך העיר נראית שם יפה כל כך? היית פעם בניו יורק? ראית איך נראה שם? איזה ערים מדהימות ויפות וכו', היית פעם בירושלים? מה תגיד? איזה חורבן... אז אפשר לפרש את זה כפשוטו, אזכרה אלקים ואהמיה בראותי כל עיר [פר"ז בניו יורק] על תילה בנויה ועיר אלקים [ירושלים]... מה חסר כאן? למה אתה מחפש דרשות אם אפשר לפרש כפשוטו? וכמו כן יש להקשות כאן הגזירה הנוראה של המן על עם ישראל. ופתאום נהפך וכתוב "ליהודים היתה אורה..." וחז"ל דורשים "אורה זו תורה" וכו'. מי מחפש כאן דרשות? היה שמחה היה אור... כפשוטו!! אז מה צריך דרוש?

שמעתי פעם מהמנהל הרוחני של ישיבת גייטסהד רבי אליעזר קאהאן זצ"ל שיש כאן יסוד, חז"ל אומרים "ליהודים היתה אורה" שאורה זו תורה, כי בלי תורה זה לא אור או בלי יום טוב [שזו דבר רוחני] זה לא שמחה, כי אין לעם ישראל שמחה בלי דבר רוחני, הגם שאפשר לפרש כפשוטו, לא שייך כפשוטו כי הפשט הוא שמחה של מצוה.

רבי יעקב קמנצקי זצ"ל בסוף ימיו עבר לגור בטורונטו. והחסידיים שם עשו עבורו מסיבה גדולה ואמרו לו שכתוב במגילה "ויאמר המלך [הקב"ה] לאסתר המלכה [כלל ישראל] במשתה היין [שעושים סעודה] מה שאלתך וינתן לך [שזה זמן מסוגל לעת רצון] (ובאמת שמעתי שיש משפחות שבאמצע סעודת פורים עושים הפסקה וכל אחד מתפלל על מה שהוא רוצה) ואמרו לו שהרב יתפלל עליהם לישועה והצלחה. ענה להם רבי יעקב, אתם מפרשים הכל לא כפשוטו... א"כ למה במשתה היין אתה מפרש כפשוטו? אולי גם זה הכוונה לא כפשוטו אלא לינה של תורה?!! שכן אדם שיושב ולומד תורה אז זה זמן מסוגל לבקש על ישועה והצלחה.

וזה דבר ידוע שכן אדם שיושב ולומד תורה, התורה מסוגלת להביא ישועות רבות.

ידוע שפעם מרן הגרא"מ שך זצ"ל ראה בחור שירד באמצע הסדר ושאל אותו במדרגות לאן הוא הולך. אמר הבחור שהוא הולך לפדיון הבן. שאל הרב שך מה הענין בזה? ענה הבחור שאומרים שזו סגולה לפ"ד תעניות. אמר הרב שך יכול להיות, אבל שכחת שדף גמרא זה גם אותיות פ"ד, אותה סגולה שיש לך שם בפדיון הבן יש לך כאן בישיבה בדף הגמרא! מרן הרב שך זצ"ל היה אומר מתי שיש חולה, נכון להתפלל עליו אבל היה מוסיף יש מושג של תפילה אבל צריך לעשות חיזוק גם בלימוד התורה, כי אין סגולה כתורה.

ה' יעזור שניקח חיזוק מהמגילה, ונדע שכל מה שנעשה הכל לטובתנו בהשגחה פרטית לכלל ולפרט, ונתחזק באמונה ונזכה ליהודים היתה אורה

ושמחה וששון ויקר!

לעילוי נשמות

מרת ג'יזל גרסיה בת ר' יצחק מלכה ע"ה נלבית י"ז שבט תשע"ט

הגה"צ רבי מאיר אפרים בן רבי מיכאל שלום יונקלר זצ"ל נלבית י"ב אדר תשע"ג
הר"ר בן ציון הלוי בן הר"ר אברהם משה דינר ז"ל נלבית ט"ז אדר שני תשס"ח

מחשבותי תלמיד מרן החזון איש זצוק"ל הגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ב"ר עזריאל ברטלר זצ"ל נלבית י"ח אדר ראשון תשע"ט
ח.ב.צ.ב.ה.

מתיקות ההלכה

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים (תהלים י"ט - י"א)

ממורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רצ ציהכ"נ "דברי קיר" ואזור מרכז צ"צ

ניתן לקבל במייל d036194741@gmail.com

דינים בימי הפורים

האם מותר לעשות מצוה לפני ברכת התורה

עייין ביכורי יעקב (סי' תרמ"ד סעי' א') שכ' שמטעם זריזין מקדימין יש ליטול לולב קודם התפילה, אך יברך ברכת התורה לפני כן, ע"כ. וקשה הרי אין זה לימוד תורה, וא"כ למה צריך לברך ברכת התורה לפני קיום המצוה. וי"ל ע"פ מש"כ הביאור הלכה (סי' תקפ"ח סעי' ב' ד"ה שמע) לפרש דברי המטה אפרים שלא לתקוע שופר במקום שאינו נקי, דכיון שצריך כוונה לצאת ידי המצוה, זה גופא ג"כ חשיב כדברי תורה ולא גרע מהרהור בד"ת ע"ש. ואפשר דזהו כוונת הביכורי יעקב דלכן צריך לברך ברכה"ת לפני קיום מצוה משום שצריך לכוון בשעת קיום המצוה, והכוונה לצאת ידי המצוה חשובה ג"כ כד"ת וכנ"ל (וכדעת הגור"א בסי' מ"ז שצריך לברך ברכה"ת גם על הרהור בד"ת). ולפ"ז אפי' לפי דברי החכמת שלמה שאינו מקיים מצות ת"ת בקריאת המגילה (או בלועז' שאינו מבין לשו"ק) או שמכוין להדיא בשעת קריאת המגילה שאינו רוצה לקיים בזה מצות ת"ת, וא"כ א"צ לברך ברכה"ת מחמת קריאת המגילה, מ"מ עדיין יל"ע שמצד עצם מעשה המצוה של קריאת המגילה יתחייב בברכת התורה כיון שהכוונה שצריך לצאת ידי המצוה גופא נחשבת כדברי תורה.

אך קשה לדעת הביכורי יעקב איך לובשין ציצית לפני ברכה"ת, והרי בלי כוונה לא יצא, כמש"כ הביאור הלכה (סי' ס') דבמצוה דאורייתא מעכב הכוונה, וא"כ בשעה שלובש הציצית ומכוין לשם מצוה, הרי יש כאן הרהור בד"ת בלא ברכת התורה, וצ"ע.

אולם ממש"כ המשנ"ב (סי' מ"ז סק"ז) בשם הגר"א (שם סעי' י') מבואר דהם חולקים על עצם דינו של הביכורי יעקב, וז"ל ולכו"ע מותר לעשות איזה פעולת מצוה קודם ברכה"ת אע"ג דבשעת מעשה בודאי הוא מהרהר בדין הזה אפ"ה מותר, דכל שאינו מתכוין ללימוד א"צ ברכה ע"כ. וא"כ באופן שאינו מקיים מצות ת"ת בקריאת המגילה וכנ"ל, גם אינו צריך לברך ברכה"ת קודם קריאת המגילה.

ומה שכתב המשנ"ב בביאור הלכה (סי' תקפ"ח) הנ"ל דכוונה לצאת ידי מצוה גופא חשיב כד"ת ולא גרע מהרהור, וא"כ לכאור' לפי"ז מחוייב בברכה"ת לפני שיעשה פעולת המצוה וכמו שביארנו לדעת הביכורי יעקב, יעויין בביאור הלכה שם בתחילת דבריו דנקט בפשיטות דדוקא בדברים שיש בהם הזכרת ש"ש כתפילה וברכה"ז והלל ומגילה אסור לאומרם בגוף שאינו נקי ובמקום שאינו נקי משא"כ בתקיעות שאינה רק מעשה מצוה, היכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי, האם אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי, לא מצינו כן בשום מקום וצ"ע ע"ש. ואילו כל מש"כ שם בביאור דברי המטה אפרים הנ"ל משמע שם דליה לא ס"ל כהמטה אפרים, או עכ"פ ס"ל יותר כהביאור האחר שכ' שם בד' המטה אפרים יעו"ש, וא"כ שפיר י"ל דלהלכה לא קחשיב המשנ"ב כוונה לצאת ידי מצוה כד"ת, ושפיר א"צ לברך ברכה"ת קודם עשיית מצוה וכמש"כ להדיא בסי' מ"ז הנ"ל.

עצה נגד דופקי המן בשעת קריאת המגילה

ביהכ"נ אחד שלא רצו שידפוקו הרבה באמצע המגילה בעת הזכרת המן, ולכן תכננו הגבאים שיכריזו לפני קריאת המגילה "כל מי שידפוק בעת הזכרת המן, הבעל קורא מכוין שלא להוציאו", האם אפשר לעשות כן או לא.

מקור המנהג

כתב הרמ"א (סי' תר"צ סעי' י"ז) נהגו התינוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים וכו' ולהכותן זה על זה

וכו' ומזה נשתרבה המנהג שמכים המן כשקורים המגילה בביהכ"נ, ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא לחנם הוקבעו. וכתב **המשנ"ב שהמהרי"ל** לא היה חושש להכות המן. ועוד כתב בשם **הפמ"ג** שאלו שמבלבלים הרבה יצא שכרם בהפסדם, ע"ש. ויש מקומות שמפריעים מאד לשאר הציבור ואפילו עושים קצת קלות ראש, לכן החליטו שצריכים להפסיקם מלהפריע באמצע המגילה, ע"י שיעשו התנאי הנ"ל.

האם אפשר לחלק את הציבור

לכא' יש לדון בזה מצד שני דברים. הראשון, דכתב הרמ"א בהל' ראש השנה (סי' תקפ"א סעי' א') שאם יש לש"ץ שונא ומכוין שלא להוציאו גם אוהביו אינם יוצאים בתפילתו ע"ש, ולפ"ז לכא' היות שהש"ץ אינו רוצה להוציא אלו שדופקים, גם שאר הציבור אינם יוצאים.

אולם יש לחלק, דהתם מיירי בתפילת הש"ץ שהוא חיוב כללי על הציבור, ובזה אמריןן שאם אינו מכוין להוציא כולם ממילא בטלה תפילתו, ואף אחד אינו יוצא מכיון שמפקיע חלק מהציבור, משא"כ בקריאת המגילה, שבעצם הוא חיוב על כל יחיד ויחיד, ורק משום "ברוב עם" קוראים המגילה בציבור, כדי שכל היחידים יקיימו מצותם ביחד, וא"כ גם אם הש"ץ מכוין שלא להוציא חלק מהציבור אין זה מפריע כלל לשאר הציבור מכיון שבעצם אין שום קשר בין חיוב של אחד לחבירו (**הגרא"ל שטיינמן** זצ"ל).

האם יש זכות להציבור להפסיק אנשים מתוכם

ויש להוסיף דשמא בנד"ד היות שתנאי זה היה לטובת הציבור שלא יפריעו לכולם ע"י אלו שמאריכים בדפיקת המן, א"כ יש לציבור זכות לומר שאיננו רוצים שאלו יהיו חלק מהציבור שלנו, וא"כ אפילו באופן שיש חיוב על הציבור יש להם זכות לומר שיכוין הש"ץ שלא להוציאם.

וכע"ז יש לדון בציבור שומרי תורה ומצוות שאינם רוצים שיבואו לשם אנשים שיש להם בביתם טלויזי"א וכדומה, האם הציבור יכולים לומר להם שהש"ץ יכוין שלא להוציאם בשמו"ע, דהגם שזהו חיוב על הציבור, בכל זאת יש זכות להציבור לומר שאין אנו רוצים להשתתף עם אלו העבריינים.

האם זה תלוי בדין ברירה

ועוד יש לדון בזה דהנה **בסידור הגר"א** (בדיני קריאת שמע אות ז') הביא בשם **הגרעק"א** (או"ח סו"ס מ"ו) דבספק אם יספיק לקרות קריאת שמע עם ברכותיה עד סוף זמן ק"ש, יכוין לקרות ק"ש לפני התפילה בתנאי שאם יעבור זמן ק"ש יצא ואם לאו לא יצא, ומביא שם עוד די"א בשם **הגר"י סלנומר** זצ"ל שלתנאי זה צריך להתנות עם כל משפטי התנאים, דהיינו תנאי כפול והן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה. אולם ידוע בשם **מרן החזון איש** זצ"ל שחשש דשמא יש בזה משום ברירה וקיי"ל אין ברירה בדינים שהם מה"ת וא"כ לא יצא כלל ידי מצות ק"ש, ולכן אמר החזון איש שיוסיף על התנאי הנ"ל "אבל אם זה תלוי בברירה אינני עושה בו שום תנאי, ויוצא עכשיו מצות ק"ש".

ולפ"ז לגבי קריאת המגילה ג"כ אם יעשו תנאי הנ"ל, מכיון שעל כל אחד מהציבור יש ספק שאם הוא ידפוק אין הבעל קורא מוציאו, ואם נחשוש לדברי החזו"א הרי זה בכלל ברירה. והיות שקריאת המגילה היא מדברי קבלה, שהוא כדאורייתא כמבואר ב**שו"ע** (סי' תרצ"ו סעי' ז') וקיי"ל אין ברירה בדינים שהם מדאורייתא, א"כ נמצא שכל הציבור אינם יוצאים, אפילו אלו שאינם דופקים.

אולם לפי דברי **הנודע ביהודה** (מובא ב**שערי תשובה** סי' תרפ"ז) שקריאת המגילה בלילה היא רק מדרבנן, והרי קיי"ל דבדינים שמדרבנן יש ברירה, שפיר יכולים לצאת בלילה אפי' אם יעשו תנאי כזה, אבל בקריאת של היום שהוא מדברי קבלה עדיין צ"ב, שהרי יש בזה חשש ברירה.

העצה לכך

ולמעשה, כיון שיש לדון שבאופן הנ"ל אפשר שאין יוצאים, עדיף לעשות עצה אחרת, שהש"ץ יכריז שכל מי שידפוק המן, מכיון הש"ץ שלא להוציאו מהדפיקה ואילך, וזה אינו תלוי בברירה כלל, שהרי הש"ץ מכוין להדיא שלא להוציא איש זה שדפק, ונמצא שההוא לא יצא בקריאת המגילה, כיון שקריאת המגילה כולה מעכבת, והבעל קורא כיוון להוציאו רק בחלק מהמגילה, דהיינו מתחילת הקריאה עד שעת הדפיקה.

לעילוי בשמת

הרבנית מרת לאה קרליץ ע"ה נלב"ע ב' אדר תשע"ה

ראש ישיבת פוניב' מרן הגאון רבי דוד בן רבי שלום פורסקי זצוקל"ה נלב"ע ו' אדר תשנ"ט

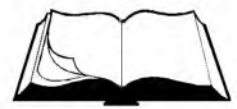
הגה"צ רבי מאיר אפרים בן רבי מיכאל שלום וינקלר זצ"ל נלב"ע י"ב אדר תשע"ג

הר"ר בן ציון הלוי בן הר"ר אברהם משה דינר ז"ל נלב"ע ט"ז אדר שני תשס"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

מִי יֵדָע מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 360 **מדיני פורים- פורים דמוקפין שיזל בערב שבת** אדר ב' תשע"ט

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

משכנס אדר מרבים בשמחה

יש להרבות בשמחה כל החודש ולא רק עד פורים, וכמו בחודש שבממטין בשמחה, הכוונה בכל החודש ("א"א בוטשאש"י תרפ"ח), ואין צריך להרבות פעולות של שמחה אלא עיקר הוא להסיר מלבו בימים אלו כל דאגה ועצב ("הליכות שלמה" פורים פרק י"ח הערה 36). ויש סוברים שהכוונה שאם צריך לעשות איזו שמחה יעשה בחודש הזה, והסטיפלער נהג לשתות יין בחודש זה (הגר"ח קניבסקי שליט"א, "תורת המועדים" סי' א').

תענית אסתר

חזו בתוך ז' ימי המשתה

יש סוברים שחתן בתוך ז' ימי המשתה פטור מלהתענות בתענית אסתר (שע"ת סי' תרפ"ו בשם ברכ"י ו"חיי אדם" כלל קנ"ה סי"ג, וקישור"ע סי' קמ"א סעי' ב'). וכן הורה ה"חזונו איש"י זצ"ל שחתן וכלה בימי שבע הברכות שלהם אין להם להתענות ("חוט שני" הל' שבת ח"ב עמ' ש"יב). אולם האחרונים הסכימו דיתענה (שע"ת סי' ט"ז).

נשים וקטנים במחצית השקל

נשים אינן צריכות ליתן מחצית השקל (הגר"נ קרליץ שליט"א, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' נ"ב דכל הנתניה משום זכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר, וכמבואר ברמ"א סי' תרצ"ד סי"א, והרי מבואר במשנה שקלים פ"א מ"ג שנשים פטורות, וע"ע משנ"ב שם סי' ק' ה' שאשה מעוברת נותנת עבור ולדה). ויש סוברים שנוהגים ליתן גם עבור נשים, כיון דכתיב בשקלים "לכפר על נפשותיכם", ונותנים עבורן לכפר על הנפש ("כף החיים" סי' תרצ"ד כ"ז). וקטנים פטורים ממחצית השקל, ומ"מ נוהגים לתת עבורם (משנ"ב שם), וטוב לחנכם לתת בעצמם מחצית השקל (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מקרא מגילה

גדול בר מצוה לקריאת המגילה

שאלה: האם קטן בר מצוה יכול להוציא גדולים בקריאת המגילה? **תשובה:** מגילה של לילה הוא רק מדרבנן יש כאן חזקה של רבא שהוא גדול ויכול להוציאם, אבל מגילה של יום שהוא מדברי קבלה, וכדין תורה (ע"י משנ"ב סו"ס תרצ"ב, ושע"ת סי' תרצ"ז ס"ק מ'), דוקא קטן שיש לו זקן יכול להוציאם (וכמבואר במשנ"ב סי' רע"א סי"ק ג', ושע"ת סי' ט"ק ה'), (הגר"נ קרליץ שליט"א, "אגרת הפורים" פ"ג עמ' כ"ב).

אבל בקריאת המגילה

אם אָבֵל (תוך י"ב חודש) קורא את המגילה יברך אחר את הברכות משום ברכת "שהחיינו" שאין האָבֵל מברך להוציא רבים בברכת "שהחיינו", והאָבֵל יקרא את המגילה (משנ"ב סי' תרצ"ב סי"ק א'). ולמעשה מנהג העולם שהבעל קורא שהוא אָבֵל מברך גם ברכת "שהחיינו" ועי' "הליכות שלמה" פורים פרק י"ט דבר הלכה י"א, ו"אשרי האיש" פ' מ"ג סי' כ"ו להגרי"ש אלישיב זצ"ל, ושו"ת "שבט הלוי" ח"ט תשי"ו קמ"ו).

חושש שלא ישמע כל מילה

מי שאוחז בידו חומש וחושש שלא יוכל לשמוע ולהקשיב, יקרא עם הבעל קורא בלחש מילה במילה מתוך החומש, ויזהר להקשיב לבעל קורא ולא לעצמו (שו"ת "אבני ישפה" ח"ה סי' צ"ח אות ט' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

חלם באמצע המגילה

השומע קריאת המגילה ובאמצע פנה לבו לדברים אחרים והסית דעתו, אם רואה שידו אוחזת עדיין במקום הנכון או שיוצא לומר היכן אוחזים נחשב שמכוון לקריאה וצא ידי חובה (שו"ת "ארץ צבי" סי' מ"ה, והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

מילים שיש ספק בקריאתו

מילים שיש ספק באופן קריאתם שמחמת זה נוהגים לכפול את הקריאה, כגון בפסוק: "להשמיד להרוג ולאבד", שקוראים שוב "ולהרוג", וכן "ואיש לא עמד בפניהם", שקוראים שוב "לפניהם", יש נוהגים לחזור ולקרוא את כל הפסוק (מנהגי ה"חתם סופר"), ויש נוהגים לחזור ולקרוא רק אותם מילים "ואיש לא עמד בפניהם" וכן "להשמיד ולהרוג ולאבד" ("ארחות רבינו" ח"ג עמ' מ"ב בשם בעל

"קהלות יעקב" זצ"ל, וכן העיד הגר"א"ל שטינמן זצ"ל בשם הגר"ר שמחה זעליג רינגר זצ"ל, אב"ד בריסק, ואדרבה טירחא דציבורא היא שלא לצורך). ומעיקר הדין מספיק אפילו אם חוזרים רק על המילה להשמיד "להרוג" "ולהרוג" ולאבד, וכן "ואיש" לא עמד "בפניהם" "לפניהם" (הגר"א"ל שטינמן זצ"ל).

קריאת המגילה לנשים

אנשים יכולים להוציא נשים בקריאת מגילה, אבל נשים אינן יכולות להוציא את האנשים, משום שחובן הוא רק לשמוע מגילה ולא לקרוא את המגילה, כשנשים קוראות לעצמן, מברכות "לשמוע מגילה", או לשמוע מקרא מגילה (רמ"א סי' תרפ"ט ומשנ"ב סי' תרצ"ב סק"א). ועי' משנ"ב סי' תרפ"ט סק"ח).

לכתחילה תברך כל אשה בעצמה, ומנהג העולם שהש"ץ מברך לכולן, "לשמוע מקרא מגילה" (הגר"נ קרליץ שליט"א). אחר קריאת המגילה לנשים, אפילו אם יש שם עשרה, אין מברכין ברכת "הרב את ריבוננו" (עי' רמ"א תרצ"ב א', ומשנ"ב סי' ט"ק ח', כן הורו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א).

חיוב מגילה לשומע ואינו מדבר

שאלה: הקורא מגילה עבור איש אילם, השומע ואינו מדבר, איזה ברכה מברך? **תשובה:** יסוד השאלה הוא, היות ואינו יכול לקרוא שמא נחשב לאו בר חיובא לענין קריאה, וחייב רק בשמיעה, וא"כ יברך "לשמוע" כמו אשה. **תשובה:** יברך ברכת "על מקרא מגילה" (הגר"ח קניבסקי שליט"א), והטעם, שהרי יכול לצאת את חיוב הקריאה שלו ע"י שמיעה, ונחשב בר חיובא גם לענין קריאה.

כתיבת שם על המגילה

שאלה: האם מותר לכתוב את שמו על מגילת אסתר הכתובה על קלף, מהצד השני כדי שלא תאבד? **תשובה:** יכול לכתוב, ואין בזה שום חסרון (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מדיני מתנות לאביונים

נתינה לצורך סעודה

שאלה: האם יש ענין לתת לעני לפני הצהרים בכדי שיוכל לקנות בזה צרכי הסעודה? **תשובה:** אם אפשר יש מקום להדר ליתן לפני הסעודה בכדי שיוכל לקנות צרכי הסעודה (הגר"נ קרליץ שליט"א), ואף שרוב עניים כבר קנו סעודתם, מ"מ מצד הנתינה שיהא ראוי לעני לקנות צרכי הסעודה. לפני כארבעים שנה שהיה מצוי פירות בכסף הישראלי, ולא היה כדאי להשאיר הכסף בלירות, והיו מחליפים הכסף ונותנים לעניים הכסף בדולרים, הורה מרן הסטייפלער זצ"ל להשאיר קצת כסף בלירות, בכדי שיהא ראוי לעני לקנות בזה ביום הפורים אוכל לצרכי הסעודה.

זיכוי לעני

אם אין יכול לתת לעני בפועל אפשר לזכות עבורו, ולכתחילה יש לומר לו על כך, ובדיעבד אם לא הודיעו ג"כ יש בזה מצות מתנות לאביונים (הגר"נ קרליץ שליט"א).

אשה

אין האיש צריך להקנות את המנות לאשתו, ודי בכך שנותן עבורה, ועל ידי כך יצאה ידי חובתה, ונראה שזה כעין מה שמצינו לגבי שקלים, שאדם שוקל שקלו של חברו, וכן בקרבנות שמקריב את קרבנותיו (הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ שליט"א).

עניי עירך

שאלה: בחור בבני ברק ולומד בישיבה בירושלים, מי נחשבים "עניי עירך", עניי בני ברק או עניי ירושלים?

תשובה: שניהם נחשבים עניי עירך, כמו מי שגר בשתי דירות, פעם בירושלים ופעם בבני ברק, שיש לו שני "עניי עירך", ועדיף יותר שיתן לעניי העיר שבה הוא לומד כי הם נחשבים יותר "עניי עירך", כי שם נמצא רוב הזמן, ובביתו נמצא רק פעם בכמה שבועות (הגר"א"ל שטינמן זצ"ל).

קיבל טרמפ לאסוף כסף

שאלה: ישיבה שלחה בחורים לאסוף כסף עבורה בפורים, ונתנה

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

לכל בחור דמי הוצאות לנסיעה באוטובוס לאותה עיר שאלה הם נסעו. בחור אחד קיבל טרמפ (כשעמד ליד תחנת האוטובוס), האם צריך להחזיר את הכסף לישיבה?

תשובה: מי שעובד ומקבל משכורת הכוללת 'דמי נסיעות' אפילו שלמעשה לא משתמש בהם, כגון שהולך ברגל, אינו צריך להחזיר את הכסף, כיון שזה חלק מתוספת למשכורת, אבל בזה שהוא מקרה חד פעמי, וכוונתם רק לשם הוצאות ממשי, יש לשאול את בעל הישיבה והוא יחליט בזה.

מדיני משלוח מנות

משלוח מנות בין בעל לאשתו

שאלה: האם בעל יכול לשלוח מנות לאשתו?

יסוד השאלה הוא אע"פ שבעל חייב ליתן לאשתו מזונות, מ"מ באופן שנותן יותר ממה שמחויב, דאין לומר שמה שקנתה אשה קנה בעלה, וה"ז כאילו נותן לעצמו שהרי איתא בגמרא (ב"ב נ"א:) בעל שנותן מתנה לאשתו קנתה, ואינו אוכל מזה כלום, וא"כ האם יכול בכה"ג לצאת ידי משלוח מנות?

תשובה: קי"ל אשתו כגופו ונחשב כאילו נותן לעצמו ולא יוצא בזה ידי מצות משלוח מנות (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

משלוח מנות לתורם

שאלה: ראובן נתן למוסד הלוואה גדולה למשך כמה שנים, האם מותר להם לשלוח לו משלוח מנות עבור הכרת הטוב שעזר למוסד?

תשובה: אם היה תורם להם, תרומה, היה מותר לשלוח לו משלוח מנות, אבל היות שהוא נתן הלוואה, משלוח מנות הוא רבית, ואסור למוסד לשלוח לו.

אולם אם המנהל רוצה לשלוח מכספו הפרטי מותר, מכיון שאין זו רבית מלווה למלווה, ובתנאי שלמנהל אין אחריות אישית על החוב (דאלי"כ הרי יש בו משום רבית, דכאילו הוא הלווה).

משלוח מנות בשבת שלפני פורים

שאלה: קנה משלוח מנות מוכן בחנות, ויש בו מעט דברים אבל עולה יקר משום שעיצבו אותה בצורה מיוחדת (עם הרבה אוויר בפנים, וכן הרבה קש ונייר צלופן!) האם מותר לטלטל בשבת?

תשובה: מכיון שמאוד מקפיד שלא יתקלקל, ואם נוגעים בו יכול להתקלקל, יש לו דין של מוקצה מחמת חסרון כוונה, ואע"פ שכתב בשו"ע (סי' ש"א) שאין מוקצה באוכלים, מ"מ הכל לפי הענין, והיות שמאוד מקפידים ונוהגים בזה, יש לחשוש בו משום מוקצה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

תחפשות

אין להתחפש להמן הרשע

שאלה: סיפר הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם אביו זצ"ל, שכל שנה עשו בישיבה את המשחק של פורים, והבחורים התחפשו לאחשוורוש מרדכי והמן וכו', וכל שנה הבחור שהתחפש להמן באותה השנה, לא נשאר בלימוד, ועזב את הישיבה באותה השנה ("ארחות רבינו" שם), ולכן יש להזהר לילדים להתחפש כמו צדיקים וצדקניות, ולא כמו רשעים או מחללי שבת וכדומה, שכל דבר משפיע על השאיפות של הילד (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ציצית בכהן גדול

שאלה: יש ילדים שמתחפשים לכהן גדול, ויש להם "מעיל תכלת" (בצורת טלית קטן), האם חייב להטיל בו ציצית, או היות שלובשים זאת רק ליום אחד א"צ ציצית?

תשובה: אם יש בו 'שיעור' טלית קטן חייב לקשור בו ציצית, אע"פ שהוא רק ליום אחד, ואע"פ שהכהן הגדול לא קשר בו ציצית, כבר כתב ה"מנחת חינוך" (מצ"ט סי' ד'), שהטעם משום שזה מממון הקדש ולא ממון שול, אבל מעיל תכלת של פורים שהוא פרטי חייב בציצית (הגר"ח קניבסקי שליט"א). ויש עצה לעגל פינה אחת ואז פטור מציצית.

ביוש אנשים בפורים

שאלה: אין שום היתר לביוש חברו, וכ"כ וחלילה לגנות רבותיו או שאר ת"ח בפורים. ויש איסור גמור משום "מלבין פני חברו ברבים", ומותר רק באופן שברור שזה אחד לא יפגע מזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

פורים דמוקפין

סעודת פורים בערב שבת

שאלה: כשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בבוקר לפני חצות (רמ"א סי' תרצ"ה סי' ב' ומשנ"ב). ואם התחיל לפני חצות, יכולים להמשיך גם לאחר חצות, ועכ"פ יראו שלא ימלאו כריסים, ויניחו מקום לכבוד שבת ("ערוך השולחן" סי' רמ"ט סי' ז'). וב"י אפרים" כתב בשם מהרי"ל, שאפשר להתחיל עד שעה עשירית (משנ"ב סי' תרצ"ה סי' י').

אם לא התחיל סעודת פורים לפני חצות, חייב קודם להתפלל מנחה משום דאסור להתחיל סעודה גדולה לפני מנחה.

אשה

שאלה: אין האיש צריך להקנות את המנות לאשתו, ודי בכך שנותן עבורה,

ועל ידי כך יצאה ידי חובתה, ונראה שזה כעין מה שמצינו לגבי שקלים, שאדם שוקל שקלו של חברו, וכן בקרבנות שמקריב את קרבנותיו (הגר"ח קניבסקי שליט"א). ומהגר"ח קרליץ שליט"א.

מי שנתעבב ולא אכל סעודת פורים עד לאחר פלג המנחה, יכול דיו ויאכל, וכשנכנסת השבת יקבל שבת ויפרוס מפה ויקדש ויאכל עוד (ואם כבר בירך על היין, לא יברך "בורא פרי הגפן" שוב בעת הקידוש) אבל לא יקבל עליו שבת מיד ויטול דיו ויאכל, דהרי מבואר (בסי' תרפ"ח סעיף ו') דאין עושין סעודת פורים בשבת (שו"ת "התעוררות תשובה" ח"ב סי' קע"ב).

כשפורס מפה ומקדש, לכתחילה יאכל מעט יותר מכביצה, לאחר קידוש, שבוה יוצא י"ח סעודה לכו"ע, וכמבואר במשנ"ב (סי' רצ"א סי' ב'). ועי' ספר "פורים המשולש" (להגר"ח דבליצקי זצ"ל) דיש לבצוע על לחם משנה אף שאין מברך המוציא. אולם עי' שו"ת "האלף לך שלמה" (להגר"ח קלוגר זצ"ל ח"א סי' קי"ג) דמבואר שבכה"ג אין צריך לחם משנה.

שאלה: ואם נמשכה הסעודה עד הלילה, חייב להזכיר הזכרה של שבת דהיינו "רצה", וא"כ אינו יכול לומר גם "על הנסים" דהוי תרתי דסתרי, וכיון דאין הזכרת "על הנסים" חמור, לכן יאמר רק "רצה" (משנ"ב סי' תרצ"ה סי' ט"ו, דלא כמו"א ובה"ט).

סעודה אחר חצות או פורס מפה ומקדש

שאלה: מי קשה לו לעשות את הסעודה לפני חצות, האם עדיף לעשות את הסעודה לאחר חצות, (ואז יכנס לשבת מלא וגדושה!), או שיעשה את הסעודה סמוך לשבת ופורס ומפה ומקדש?

תשובה: עדיף לעשות הסעודה אחרי הצהריים ויאכל קצת פחות כדי שלא יהא שבע כ"כ בשבת (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ואם באמת היה שבע, יאחר סעודת ליל שבת כדי שיהא קצת רעב (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש להוסיף דהעושה סעודה סמוך לשבת ופורס מפה ומקדש, איתא בשו"ע (סי' תע"א סעיף ד'), ב' דעות האם חייב לחזור ולברך "המוציא" אחר קידוש, דכיון שעשה קידוש נאסר באכילת פת, ונחשב כהפסק, או שא"צ לברך שוב "המוציא", והמשנ"ב (סי' י"ח) כתב דספק ברכות להקל ולא מברכים, עי' שם. ועי' לכתחילה אין להכניס עצמו לספק ברכות, אלא עדיף לאכול ולסיים מבעוד יום.

בן עיר בסעודת פורים דמוקפין

שאלה: כשפורים דמוקפין חל ביום ששי, והם אוכלים סעודת פורים לאחר חצות, האם מותר לבן עיר (שמבקר שם את קרוביו) להשתתף עמם היות שאצלו אין זה פורים, ואין לו חוב סעודה?

תשובה: כיון שגם אצל בן י"ד זו סעודת מצוה, שהרי יש קצת מצוה לבן י"ד גם בשושן פורים (עי' רמ"א סי' תרצ"ה סעיף א'), מסתבר שיכול להשתתף עמם (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נטילת צפרניים

שאלה: נטילת צפרניים יש להתיר בפורים שחל בערב שבת, מכיוון שיש מצוה לגזוז לכבוד שבת, ה"ה בכלל צורך מצוה, (שו"ת "דברי מלכאל" ח"ה סי' רל"ו, ו"פסקי תשובה" סי' ק"נ).

למשמש בבגדים

שאלה: כשחל פורים בערב שבת יש להיזהר ולמשמש בבגדים לפני שבת, כיון שהולכים בפורים עם בגדי שבת ומצוי שמניחים חפצים בכיסים.

הדלקת נרות

שאלה: יש להיזהר מאוד שלא לשכוח להדליק נרות שבת עקב טרדות היום, ובפרט אלו שאוכלים סעודת פורים בסוף היום, ומקבלים שבת ומקדשים באמצע הסעודה, שלא ישכחו גם להדליק נרות באמצע הסעודה לפני הקידוש (בפעמים קודמות היו ששכחו להדליק נרות בגלל שלא היו רגילות בזה).

מגילה לאחר קבלת בשבת

שאלה: כשפורים חל ביום ששי, ולא הספיקו לקרוא מגילה עד שקיבלו שבת, האם מותר לקרוא את המגילה, או מכיון שגזרו לאסור קריאת מגילה בשבת, שמה יעבירו ד' אמות, גם בכה"ג אסור?

תשובה: מבואר כעין זה במשנ"ב (סי' ת"ר סי' ז') בשם ה"ט"ז לענין שופר שאם לא תקעו שופר ביום שני דראש השנה שחל בערב שבת, וכבר קיבל שבת במוצאי ראש השנה שיתקעו בלי ברכה, עי' שם, וכתב הפמ"ג (סי' תרצ"ב) שה"ה בזה יקראו מגילה בלי לברך עליו. והוסיף שה"ה אם כבר הגיע בין השמשות יקראו בלי ברכה.

פרשת פרה

קריאת פ' פרה בשבת הפסקה

שאלה: ברוב השנים קוראים פ' פרה בשבת שלאחר פורים, ולפעמים יש שבת הפסקה (כמו השנה, תשע"ט), טעו וקראו פ' פרה בשבת שיש בה הפסקה, האם יצאו בדיעבד או יחזרו ויקראו בשבת הבאה?

תשובה: אם קראו את הפרשיות באדר ראשון במקום באדר שני צריך לחזור לקרוא אותם באדר שני (כן נוטים דברי המשנ"ב סי' תרפ"ה סי' ב'), וכמו כן בזה כיון שקראו אותה בשבת שהיתה בה הפסקה, יש לחזור ולקראו בשבת הנכונה ("כף החיים" סי' כ"ג בשם כמה פוסקים וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נושא השבוע: פורים דמוקפין,

המקור בפרשה: ענינא דיומא

עקרי הענין

הרב מאיר שולביץ

משולחן גבוה

מסביב לשולחן

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובמסור

פורים שחל בערב שבת.

א זמן סעודת פורים בפורים שחל בערב שבת. ג' שיטות (שהם שנים) מציינו בפוסקים לקיום סעודת פורים בער"ש, א. שיטת הרמ"א סעודה בער"ש בבוקר. ברמ"א (סימן תרצ"ה סעיף ב') כתב: 'וכשחל פורים ביום ששי, יעשו הסעודה בשחרית משום כבוד שבת'. וביאר המשנ"ב (סק"י): היינו קודם חצות היום לכתחילה. ובשעה"צ (סק"א) ציין שמקור דין זה להתחיל לפני חצות הוא ב"סדר עמודי שמים". ונראה שנטעמו שיש להדר להתחיל הסעודה מוקדם ככל האפשר (מקור לכך שיש לחוש כבר מחצות, מצאנו בדעת הראב"ד (פ"ל משבת ה"ד) הסובר שאסור לקבוע סעודה שאינה רגילה כבר מחצות). וכ"כ בספר המנהגים (טירנא) פורים, בזה"ל ואם חל פורים ביום ששי אוכלין סעודת פורים שחרית, ולא בערב אחר מנחה, כי אין להפסיק בערב שבת בין מנחה לערבית מפני כבוד השבת, וגם שלא לקלקל סעודת [ליל] שבת. שיטה ב' היא ששיטת המהרי"ל שיתחיל קודם תחילת שעה עשירית. שיטה זו הובאה במ"ב שם שכ': 'ועיין ביד אפרים מש"כ בשם מהרי"ל'. והיינו דיתחיל קודם שעה עשירית [ולא קודם חצות דווקא], דבש"ת מהרי"ל סימן נו, כ' סעודת פורים ביום ו' מתחילין בהיתר קודם סמוך למנחה דקיימא לן לדברי הכל שרי, ואפילו לבה"ג דפסק כרבי יהודה בער"ש להתחיל היינו סמוך למנחה, אבל קודם ט' שעות (הכוונה סוף ט' שעות) אפילו לרבי יהודה שרי כדקתני ושיוין שמתחילין ומעשה בעכו וכי' ורבי יהודה היה שם ופירש במרדכי ושיוין שמתחילין קודם ט' שעות אפילו לא יגמרו עד אחר ט' שעות, דאם לא כן פשיטא. וכו' ואכן בסימן רמ"ט פסק המשנ"ב (י"ג), וביאור הלכה ד"ה מותר. לענין סעודת מצווה שלכתחילה יש להקדים הסעודה לשחרית משום כבוד השבת, ובדיעבד יכול לעשותה אפילו ממנחה ולמעלה.

ג. שיטת שלישית. היא שיטת המרדכי והמאירי שפורס מפה ומקדש. (כ"כ בפסחים דף קא עמוד א') שכ' המאירי ומכאן נהגו בפורים שחל להיות ערב שבת שממשיכים סעודה עד שיקדש היום ופורסים מפה ומקדשים ואם רוצים לאכול ולסלק מבעוד יום צריך לחזור ולקבוע סעודה בליל השבת לצאת ידי קידוש: וכ"כ במאירי (כתובות דף ז ע"ב) ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים אף על פי שעבר יום ארבסר בשעת הברכה. וכן הביא המגן אברהם (ט) הביא מהמרדכי ז"ל: "היה אוכל סעודת פורים בער"ש יתפלל ויפרוס מפה ויקדש ובמזמן יאמר על הניסים". ע"פ דברי המרדכי יש שנהגו להתחיל בסעודת פורים ולהמשיכה לסעודת שבת. [בספר רץ כצבי פרק ל"ד מובא מכתב מהגר"צ גולדברג שכתב שהג"ר אייזיק שר זצ"ל היה נוהג כך בפורים שחל בער"ש].

ב סדר היום לנוהגים לעשות כשיטת פורס מפה ומקדש. **א**

הסעודה. **ב** לכתחילה ראוי להתחיל את הסעודה קודם מנחה קטנה. ראה שו"ע או"ח רמט, והיינו שעתיים וחצי זמניות קודם השקיעה, כדי שעד שתכנס שבת שוב יהיה לו תאבון לאכול אף סעודת שבת, וכן שחלק גדול של הסעודה יאכלו ביום פורים עצמו. ובדיעבד רשאי להתחיל עד השקיעה. **ג** כאשר מגיע זמן הדלקת נרות, על הנשים להדליק נרות שבת. **ד** לאחר מכן, קודם השקיעה, יש להפסיק את הסעודה (אך לא לברך ברכת המזון) ולהתפלל מזמורי קבלת שבת ולכה

דודי כנהוג. ניתן אף להתפלל ערבית בזמן זה, או אפשר להתפלל ערבית לאחר הסעודה, [הסיבה שנהגו להתפלל מעריב לאחר הסעודה היא כדי שיוכלו להזכיר על הניסים בברכת המזון, דאם מתפלל מעריב כבר לא יכול להזכיר, כפי שכתב שם המשנ"ב (ט"ו) בשם של"ה ומהר"ל, אולם לפי מה שפסק המשנ"ב שבכל מקרה בפורים שנמשכה הסעודה לשבת יזכיר "רצה" א"כ יכולים כבר להתפלל מעריב לאחר קבלת שבת]. ניתן אף ללכת לבית הכנסת לקבלת שבת ולערבית, אך אם הולכים לבית הכנסת לכתחילה ראוי שחלק מהסועדים, כגון הנשים, יישארו במקום הסעודה שו"ע אורח חיים קעח וכ"כ בשו"ת זרע אמת שם. **ה** לאחר מכן בלילה יש לכסות את החלות ולעשות קידוש. אם שתי יין בסעודת פורים, אין לברך בורא פרי הגפן אלא יאמר "ויכלו השמים..." ולאחר מכן יברך "אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו... מקדש השבת." (שו"ע או"ח רעא ס"ד), ועדיף שמי שלא שתי יין יקדש ויברך בפה"ג. **ו** לאחר מכן יש לבצוע על לחם משנה אך כיוון שממשיך את סעודתו שמקודם אין ליטול ידיים וכן אין לברך המוציא על החלות. ראה ערוך השולחן או"ח רעא סק"ג, ושו"ע אורח חיים רעא, ס"ד, ומשנה ברורה סק"ח. **ז** אף בסעודת השבת יש להשתדל לאכול לכל הפחות קצת תבשילים לכבוד השבת וכן לכתחילה יש למשוך את הסעודה עד הלילה כדי שלפחות מקצתה תהיה בלילה. ראה ביאור הלכה רמט ב ד"ה מותר, ומשנ"ב רסז סק"ה. **ח** בסוף סעודת השבת מברכים ברכת המזון. בברכת המזון יש לומר רצה. לגבי על הניסים, יש נידון בפוסקים במרדכי כתב שמזכיר על הניסים, אולם המשנ"ב (סי' תרצ"ה ס"ק ט"ו) פסק: "כשחל פורים בער"ש, שאם נמשכה סעודתו עד הלילה, חייב להזכיר של עכשיו דהיינו "רצה", ואם כן איך יאמר "על הניסים" דהוי תרתי דסתרי, וכיון דאין הזכרת "על הניסים" חמור כ"כ, לכן יאמר רק של שבת.

ג שכרות בפורים שחל בערב שבת. הביאור הלכה (סי' רמ"ט ד"ה מותר) הביא את דברי המג"א וכפי שביאור הפמ"ג, שאם סועד סעודת ברית מילה ביום ששי ויודע שמחמת זה לא יוכל לקיים כלל את סעודת ליל שבת משום שזו תהיה אכילה גסה, חל עליו דין "העוסק במצוה פטור מן המצוה" ולא יאכל סעודת ליל שבת אלא יאכל למחרת ג' סעודות ביום, כפי שנפסק בסי' רע"ד במי שלא סעד סעודת ליל שבת. והביאור הלכה פליג על כך כיון דסעודת ליל שבת היא חובה מצד הדין, מה שאין כן סעודת מילה ופדיון הבן שאינם אלא למצוה בעלמא אך לא חובה כלל, וא"כ אם משער שע"י אכילתו יתבטל לגמרי מסעודת לילה יש לו לזנוק מזה. אולם, נראה לכא"י שגם הבה"ל יודה שסעודת פורים שחייבים בה מעיקר הדין כן תדחה סעודת ליל שבת באופן הנ"ל - ברם, יש לציין שאם יודע שסעודת הפורים עצמה לא תפריע לו כלל לסעודת ליל שבת, אולם אם ישתכר לא יוכל לקיים את סעודת ליל שבת, אסור לו להשתכר. שכן פרט זה של שכרות בפורים ודאי שאינו מעיקר הדין, שהרי פסק כבר הרמ"א (תרצ"ה ס"ב) שישתה יותר מלימודו ודיו. וכבר הביא הבה"ל (שם) את דברי החיי אדם: "היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות, בנשילת ידיים וברכה וברכת המזון, או שלא יתפלל מנחה או מעריב, או שינהג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים" עכ"ל.

ד כן י"ד שמתארח בירושלים בערב שבת. יש לדון בבן י"ד המתארח בירושלים ביום ששי, האם יוכל

מזן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

בו עיר מוציא בו כפר במגילה

במתני' מגילה (ב א) כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה, ופרש"י שחכמים נתנו רשות לבני הכפרים להקדים קריאתן לפי שאינם בקיאים לקרות, וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולפיכך לא הטריחום לבא לעיר בי"ד, וקורין ביום הכניסה. ומבואר ברש"י דבן עיר יכול להוציא בקריאתו את בני הכפר ביום הכניסה. אולם הר"ן במגילה שם כתב, דדוקא אחד מבני הכפר היה קורא להם אבל בן עיר אינו יכול להוציא, כיון דאינו מחויב בדבר.

ובדעת רש"י נראה דלכא"ו מאי שנא מכן כרך שאינו יכול להוציא בן עיר לפי שאינו מחויב בדבר, דס"ל לרש"י דדוקא לגבי בן כרך חשיב בן עיר אינו מחויב בדבר, דתרי חיובי יניחו דבן כרך מחויב בט"ו ואילו בן עיר אינו חייב בט"ו, משא"כ לגבי בן כפר לא חשיב בן עיר אינו מחויב בדר, שהרי גם בן כפר עיקר זמנו בי"ד אלא שנתנו חכמים לבני הכפרים רשות להקדים ליום הכניסה, נמצא דזמן חיובם של בן עיר וכן כפר שזה שהוא בי"ד, ושפיר חשיב בן עיר מחויב בדבר.

והנה בר"ן רפ"ב דמגילה הביא מהיר' (שם פ"ב ה"א) שמי שיודע אשורית ויודע לעז, אינו מוציא את האחרים בלעז, שכשם שמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים יד"ח, כך זה כיון שלעצמו אינו יוצא בלעז שהרי יודע אשורית, כמו כן אינו מוציא ללועזות, עכ"ל. [ועי' שו"ת הריב"ש סי' שצא שהארין בזה]. והביאור בזה כתב בקוה"ע (סי' מח אות י"ד) דכיון שקריאה זו פסולה לעצמו, אין יכול להוציא בזה לאחרים, ואע"פ שגם הוא מחויב בעיקר המצוה, מ"מ כיון שאינו יכול לצאת בקריאה זו, לא הוי אצלו מעשה מצוה ואינו מוציא בזה אחרים יד"ח.

ויל"ע דלפי זה תקשי לשי' רש"י דס"ל דבן עיר מוציא בן כפר, והלא בן עיר הקורא קודם י"ד קריאתו פסולה לעצמו, ואין יוציא אחרים יד"ח. ולכאורה מוכח מזה בדעת רש"י דלא כהר"ן אלא כדעת הר"ר חסדאי המובא בתשובת הריב"ש שם דס"ל הדיועד אשורית יכול להוציא ללועז [ועי' שביאר דברי הירושלמי באופ"א], וה"נ בן עיר יכול להוציא לבן כפר אע"פ שהוא עצמו אינו יוצא בקריאה זו.

ואמנם אף לדעת הר"ן שצריך שיהא המוציא יכול להוציא את עצמו במעשה המצוה, נראה דזה דוקא כשהחסרון בגוף המעשה מצוה כמו היודע אשורית דלדידה קריאה בלעז אינו מעשה מצוה כלל, אבל באופן שהמוציא שייך במעשה המצוה ורק חסרון צדדי מעכבו, בכה"ג שפיר מיקרי בר חיובא להוציא אחרים. וזה מבואר בתשו' הריב"ש שם דמקדשין בביה"כ להוציא את האחרים, אע"פ שאצל המקדש אי"ז קידוש במקום סעודה ואינו יוצא בעצמו, אבל כיון שבר חיובא הוא והחסרון הוא רק מצד המקום אינו מעכב.

(אסיפת שמועות פורים)

רבי משה סופר - החתם סופר [תקכ"ג - ת"ר] מכתב ידו

מחשבת המן בפור באדר א'

איתא במגילה [יג,ב] 'הפיל פור הוא הגורל, תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד', ובפ"ק דקידושין [לח,א] יליפין מהא דכתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום שאין ת"ל היום, היום מלאו ימי ושנותי מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש, וכתיב את מספר ימיך אמלא ע"ש.

יש להבין מ"ט טעה המן וכשם שחקר אחר זמן מיתתו של משה ה"נ היה לו לחקור אחר יום לידתו, וכן יש ליישב אריכות הלשון ולא ישע דב' אדר נולד משה וב' באדר מת משה, הרי הוא ידע שמת, ורק מלידתו לא ידע, ולא הול"ל אלא רק דלא ידע דב' באדר נולד משה, וכן מהי אכירות הלשון מיום ליום מחודש לחודש, וגם דמייתי קרא השני את מספר ימיך אמלא ללא צורך.

והנה ע"י במג"א סי' תקס"ח סק"כ מה שמפלפל בענין יאהרצייט באדר שני ע"ש, ולפענ"ד נראה כמ"ש שם בגליון דלענין יאהרצייט מאחרין ולא מקדימין דהוה בכלל לאקדומי פורענותא לא מקדמי, אבל לענין יום הלידה כגון לחשוב לענין בר מצוה והדומה הכל מאדר ראשון דאין מעבירין על המצוות.

והנה קצת משמע לי דהנס היה בשנה שהיה ב' אדרים כמו שדרשו חז"ל [מגילה ג,ב] לקיים אגרת הפורים הזאת השנית לרמז על אדר שני, והנה חשב המן דללית משה חשבין ז' אדר הראשון כנ"ל ולמיתתו חשבין ז' אדר השני, ואיתרע מזליהו דישאל ואין זכות להגן. ואע"פ שאז היו מקדשין ע"פ הראשיה ולא נודע שהשנה מעוברת עד אחר ר"ה כמבואר בסנהדרין [יב,א], מ"מ משכחת ליה שהיתה כבר אותה השנה שעברה ראויה להתעבר ולא נתעבר ואין לעכב עוד, וידע המן שיתעבר השנה הבאה, [נכון שנת ח' למחזור אם אין מעבירין ע"כ יצטרך שנת ט' להתעבר, והבן].

ואולי לכך מדקדק בחודש הראשון וגו' משום דעד ניסן היה דואג אולי יתעבר השנה עדיין ולא יהיה השנה הבאה מעוברת ולשוא הפיל פור, אבל בחודש הראשון ראה כי לא נתעברה ושוב אין מעבירין ניסן בניסן כדאיתא שם [יב,ב].

אבל לשוא שמד דהא נפקא לן בפ"ק דמגילה [ה,א] דאין מונין ימים לשנים מדכתיב לחדשי השנה חדשים אתה מונה לשנים ולא ימים, היינו בשאר מילי, אבל כשנותיהם של צדיקים שפיר מיחשביה ימים לשנים, והקב"ה ממלא מיום ליום כנ"ל למלא הימים אפילו, והיינו דמרמז בקרא את מספר ימיך - דייקא - אמלא, וא"כ לא כלה שנת הלידה עד ז' אדר שמת היינו ז' אדר השני באותו נולד נמי, פי' שמחשבין נמי הלידה, ודו"ק.

הרב הלל מן

מעשה רב

סעודת הפורים שהביאה לאריכות ימים

באותם ימים בעיר הקודש ירושלים שררה דלות ועניות רבה, רבים היו אלו שפת לחמם היתה עבורם משימה קשה, ובודאי שלא היה על מה לדבר על עופות ודגים לשבת קודש...

רבי יהושע לייב זצ"ל המהר"ל דיסקין, שכיהן באותם ימים כרבה של ירושלים, כאב את כאבם של בני ירושלים, וחייפש בכל דרך האץ יוכל להושיע להם בצר ומצוק שכזה, וכך נולד הקמת בית היתומים לעמוד לימינם של יתומים ומסכנים שפת לחמם היה בעבורם עוגן הצלה אחרון.

אך בעוד חיי העוני ניכרו לעין כל, בשולחנו של רבי יהושע לייב זצ"ל לא ויתרו על מטעמי השבת והחג, ומאמצים עילאיים נעשו על ידי בני המשפחה ומקורביו לההדיר את שולחן השבת והחג במטעמיה.

אחד מיני אלו שסייעו בעדו באותם ימים היה רבי ישראל ב. שהיה משמשו בקודש, ולמרות שהיו אלו זמנים קשים התאמץ רבי ישראל למלאת את בקשת רבו, ותר אחרי רכישת הדגים והעופות הכשרים שיעלו על שולחן מלכים בשולחן השבת בסעודתו של רבי יהושע לייב ובני ביתו.

אך בשנה זו שבת חל חג הפורים בשבת היתה המלאכה קשה מנשוא, מחד ידע רבי ישראל שרבו לא יותר על סעודת השבת המסורתית, וכי לא יתכן שעל שולחן השבת לא יעלו מטעמים כיאה לכבודה של שבת, אך מאידך סעודת יום הפורים הנחגגת ביום ראשון אף היא היתה ברגילות של רבי יהושע לייב בבשר ודגים כיאה לכבודה של חג, וכשהמדובר בימים רצופים הפך הדבר למשימה קשה מאד בעבור רבי ישראל.

בני הבית שידעו כי המשימה תהיה קשה מאד לביצוע, הציעו לו שיכנס בקודש וישאל את פני הרב האץ עליו לנהוג, ושמא יסתפק הוא בשאריות המזון מן השבת לסעודת הפורים שאחריה.

אך אותו משמש לא הסכים לשמוע על כך בומאמצים עילאיים עמל רבות לנסות ולאתר יותר מן הדרוש בכדי שהיה סיפק בידי הרבנית להכין סעודה דשינה לשני הימים גם יחד.

ואכן מאמציו נשאו פרי והכל הופתעו אודות מסירתו הרבה שהביאה את המטעמים היקרים לשני הסעודות גם יחד.

וביום הפורים כשהבחין רבי יהושע לייב באותם מטעמים יקרים שעלו של שולחן סעודת הפורים נתמלא ליבו שמחה, הוא הבחין שנעשתה בזאת הקרבה גדולה מצד בני ביתו, וידע לבטח כי רבי ישראל השקיע מלא מרצו בכדי שהשמחה ביום הפורים תהיה מושלמת כטוב לב רבו.

ראשי הישיבות

הגאון רבי אברהם יצחק קוק שליט"א
ראש ישיבת מאור התלמוד - רחובות

חובת הפורים בפרזים ובמוקפינ

א] איתא בירושלמי במס' מגילה (פ"ב ה"ג) וז"ל: ”בן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו לכרך, נתחייב כאן וכאן”. אולם הרמב"ם לא הזכיר דין זה והשמיטו, וכבר דנו אי הבבלי ס"ל דין זה, וצ"ב מה הנידון בזה. והנה בשאר חיוב מצוות הזמנים יסודם היא קדושת הזמן, לפיכך אם יבוא אדם למקום שבו שבת אפילו באמצע היום יתחייב בשמירתה, (וכבר דנו לענין יום הכיפורים לגבי קטן שהגדיל באמצע היום בהבאת שערות אם מתחייב, ואכ"מ), ואם יצא באמצע היום ממקום שיש בו קדושת שבת למקום שבו יום חול, (כגון במקום הפרדת קו התאריך) יפקע ממנו חיוב שמירת השבת שיסודו שמירת קדושת הזמנים, משא"כ בפורים שאם היה מוקף בן יומו ויצא מן הכרך לעיר, לא נפטר מחיוב דיני פורים גם במקומו, משום שכבר נתחייב הגברא, וצ"ב החילוק.

והיה אפשר לומר, שכל חובת פורים היא חיוב גברא שתיקנו לקיים את ימי הפורים בזמניהם, וא"כ היכא שקיים חיובו ב"ד כפרוז יצא יד"ח, ושוב אינו מתחייב אף כשנעשה בט"ו מוקף בן יומו. [ואמנם העירו דלמרות האמור כאן, אף בפורים אם יעבור את יום התאריך, יפקע ממנו חיוב הפורים, וכגון שילך למקום שהוא עתה ט"ז אדר שאף שהוא יפקע חייב בחיובי היום, מ"מ הקיום הוא דוקא בתאריך זה בין בכפר בין בכרך, וצ"ע]. ובדעת הירושלמי ד"נתחייב כאן וכאן" מוכח לכאורה דהחיוב לקיים את ימי הפורים יסודו היא חובת קיום יום הפורים, ולכן אינו נפטר במה שקיים חובתו ב"ד. והא דאם יצא מן המקום מתחייב בדין הפורים, צ"ל דבמה שנעשה עתה מוקף מתחייב בחובת המוקפים, ואף שאם יצא מן המקום יימשך חיובו, ולא דמי לשבת כמש"נ, מ"מ גדר חיובו הוא חיוב גברא לשמור דיני יום הפורים שחל עליו.

ב] ועוד אפשר לומר בדעת הירושלמי, שהביאור "זמנו של זה אינו כזמנו של זה" אינו רק דזמנם חלוק לקיום חובת הפורים, אלא דהוו שני חיובים שונים זה מזה, דהיינו חובת הנס דפרזים, וחובת הנס דמוקפים, וכבר האריך הרמב"ן בריש מס' מגילה דף ב' ע"א עיי"ש דנס הפרזים גדול יותר, משום שהיו יותר בסכנה, ולכן שייך להתחייב בזה אע"פ שכבר קיים את זה. ונראה להוכיח שהם ב' חיובים, דהנה בירושלמי (פ"ב ממסכת מגילה ה"ג) הסתפק לגבי בן כרך האם מוציא בן עיר ידי חובה בקריאת המגילה, וצדדי הספק הם, האם בן כרך נחשב לאינו מחוייב בדבר כלפי בן עיר (ביום י"ד) ואינו מוציא, או שיכול להוציאו שהרי בדיעבד אם קרא בן כרך ביום י"ד יוצא יד"ח, וה"נ יוכל להוציא, [ועי' במשנה ברורה סי' תרפ"ח ס"ק ח' שפסק דלא יכול להוציא] והנה בודאי דבן הכרך הוי בר חיובא במצוות הפורים, ומ"מ אין לו דין ערבות על בן העיר, שהרי יסוד הדין שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים יד"ח הוי מדין ערבות, והכא כיון שאין לבן הכרך דין ערבות לא מוציא יד"ח. ולכאורה מכאן מוכח שי"ד וט"ו הוו כשני חיובים שונים.

אלא דאפשר לדחות ולומר דאף שהחיוב שווה, מ"מ כיון שסו"ס אין בן הכרך מחוייב בי"ד אין בו דין ערבות. וכמו שדן הגרע"א (בגליון השו"ע אור"ח סי' רס"ז) במי שקיבל על עצמו שבת מבעוד יום ונתחייב כבר בקידוש היום, אם יוכל להוציאו מי שעדיין לא קיבל שבת על עצמו, כיון דיכול להביא החיוב על עצמו במה שיקבל שבת, ואף שודאי הוי בר חיובא, מ"מ כיון שעדיין אינו מחוייב בפועל, מיקרי אינו מחוייב בדבר לענין ערבות. אמנם שיטת רש"י (מגילה דף ב' ע"א) דבן עיר יכול להוציא בני הכפרים המקדימים ליום הכניסה, ודלא כשיטת תוס' ביבמות דף י"ד ע"א ובמק"א הבאנו מש"כ בריטב"א בשם רבותיו לבאר דעת רש"י, דבן כפר זמנו בי"ד כזמנו של בן עיר, אלא שבן כפר מקדים את קריאתו, וכיון שזמניהם שוים בחיוב הקריאה, מיקרי מחוייב בדבר. ולכאורה דבריו צ"ע, דסו"ס אין בן העיר מחוייב לקרוא ביום הכניסה כבני כפרים, וא"כ מאי שנא מבן כרך שאינו מוציא בן עיר, ומוכח דס"ל לריטב"א דמה דזמנו של בן עיר אינו כזמנו של בן כרך, אין זה חילוק רק בזה שאינו מחוייב בפועל, אלא דהוו חיובים חלוקים זה מזה, ולכן אינו מוציא, משא"כ בן עיר וכן כפר דחיובם שוה, מיקרו שוים בזמניהם ובחיוביהם.

[[]שדה אברהם סי' מט, עי"ש הרחבה)

<div></div>	<div>ואכן, בסעודת החג, כשרבי יהושע לייב קיים מצות החג הידור אב, והמשתה נחוג במלא הדרו, פנה אל רבי ישראל באומרו כי יזכה הוא וסעודה זו תלווה אותו עד מאת שנה...</div>
<div></div>	<div>כעבור שנים רבות, בהיותו בן צ"ח שנים נפל רבי ישראל למשכב והובהל לבית הרפואה, הרופאים פנו לרעייתו ואמרו כי ימיו ספורים... היא בכתה רבות לפני היושב במרומים, והעתירה כי ברכתו של רבי יהושע לייב שבעלה יזכה לאכול בסעודת הפורים בהיותו בן מאה שנים תתקיים...</div>
<div></div>	<div>ואכן באותה שנה רבי ישראל ישב בסעודת הפורים וחגג במחיצת בני משפחתו בשמחה ועליזות רבה, והיין עלו את לבו כמידי שנה בשנה.</div>
<div></div>	<div>כעבור שנתיים, ועדיין רבי ישראל מתהלך על מקלו, צועד הוא לקריאת המגילה, ומתכוון לסעודת הפורים במחיצת כל בני משפחתו, ובסעודה הוא מודה לה' ומספר לכל על מנהגי רבו בסעודת הפורים, כשהכל קשובים לדבריו המרתקים.</div>
<div></div>	<div>ובסיום חג הפורים, כשרבי ישראל עולה על יצועו, החלה דאגה לכרסם בראשה של רעייתו, הן היום ימלאו מאה הסעודות פורים אותם סעד רבי ישראל בצלילות הדעת... ומי יודע...</div>
<div></div>	<div>את קריאת שמע שעל המיטה הם קראו יחדיו בכוונה, אך לרבי ישראל היתה זו הקריאת שמע האחרונה טרם עלותו השמימה, באותו בוקר לא פקח את עיניו והוא נלקח לגנזי מרומים, תנצב"ה.</div>

מה בין עיירות המוספות ליום טוב שני

בטור [או"ח סי' תרפ"ח] כתב וז"ל, כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו, קורין ב"ד ובט"ו, ולענין ברכה כתב אחי הרב יחיאל ז"ל מסתברא שיקראו בלא ברכה בשני הימים, ביום ט"ו לא יברכו דשמא אינה מוקפת חומה, וביום י"ד לא יברכו דשמא היא מוקפת ועדיין לא הגיע זמנה, והוא ברכה לבטלה, וכיון דברכה לא מעכבה למה יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה, והרמב"ם כתב שמברכין ב"ד וכו'.

והמהרש"ל בביאורו על הטור כתב [והובא בב"ח] וז"ל, תימה ולמה אין מברכין עליה בשני הימים, כשאר ספיקא דיומא ביום טוב לענין ברכה, ודוחק לומר ולחלק בין יום טוב דאורייתא למקרא מגילה דרבנן, [וכתב דאין ליישב דהוא מדכתיב ולא יעבור, כדברי המרדכי במה שאין אנו נוהגים ב' ימים ספורים, דבמקום ספק אין דין ולא יעבור, ע"י לך], ולמה לנו למיחש לספק ברכה לבטלה יותר מספיקא דיומא לענין יו"ט.

ותירץ המהרש"ל וז"ל, יש לחלק דהתם קדושת היום גורם לחייבו אף בברכה, מכח ספיקא, שאם לא תנהוג בו קדושת היום אף לענין ברכה, א"כ אתה עושה אותו חול, עכ"ד, וכוונתו בפשוטו דע"כ חיילא קדושת היום לזאת דאינו כיום חול, ואם ע"כ חייל קדושת היום ממילא ע"כ מברך ככל יו"ט, והט"ז [סי' תרפ"ח סק"ד] השיג ע"ז וז"ל, הא גם גבי מגילה יש בו קדושת היום לענין כל הדינים התלוים בפורים, וצ"ע.

ונראה ליישב ולבאר כוונת המהרש"ל, דעיקר תקנת חכמים לברך ביו"ט שני לא נאמר אלא כדי שלא יזלזלו בקדושת היום, שכן מצונו חומר מיוחד שהחמירו בדין המזבח את קדושת המועדות, וכדתנן באבות [פ"ג מ"א] דהמזבח את המועדות אין לו חלק לעוה"ב, וכו"ה בסנהדרין [דף צט], וער"מ [פ"ג תשובה בה"י], ובמכות [דף כג]. אמרו דהוה כעובד ע"ז, וכו"ה נפסק בר"מ [פ"ו יו"ט הט"ז], אבל בפורים אין זה שייך.

ויסוד לזה ממש"כ הריטב"א בסוכה [דף כט]: לענין פסולי ד' מינים ביו"ט שני וז"ל, אבל מורי הרב רבנו שלמה נר"ו א"ל שדעתו נוטה שאין פסולין אלו הנוהגין ביום ראשון בלבד נוהגין ביום שני בזה"ז, דכיון דידענין בקיבועא דירחא, ואין לנו בקדושת היום השני אלא להזהר במנהג אבותינו [ביצה ד:], אין זה אלא להחמיר ב'קדושתו', אבל להחמיר במצוות הנוהגות בו כיום א' אין לנו, שכל דין שתחלתו להחמיר וסופו להקל כו'.

והגר"ז [סי' תרמ"ט סכ"א] ביאר שיטה זו וז"ל, דכיון דכל מנהג יו"ט שני אינו אלא שלא לזלזל במנהג אבותינו, אין אנו מצווים אלא שלא לזלזל בעיקר קדושת היום, ולפיכך אנו מקדשין על הכוס ומברכין זמן ביו"ט שני, אבל דברים שאינן מעיקר קדושת היום, אלא שהן מצות הנוהגות באותו היום בלבד, אין כאן לזלזל ליו"ט שני, ומצות לולב אין חיובו מחמת שהוא יו"ט, אלא מחמת שהוא יום הראשון, עכ"ד.

[ומה שיש להקשות ממה שביו"ט שני אוכלין מצה ומרור ומברכין עליה, הבאתי מהרה"ג ר"י צרויה לחלק בין מצות לולב דלא שייכא לעיקר קדושת יו"ט דסוכות, לבין מצוה מצה שהיא מעיקר קדושת יו"ט דפסח, יעו"ש].

אכן עדיין עלינו למשכנוי נפשן על דברי המהרש"ל, לפי הבנת הט"ז בדבריו דכל מה דנולד מעצם שם היום קבעו ב' ימים משום ספיקא דיומא, וזהו שהקשה הט"ז דהלא גם גבי בפורים קדושת היום למצוותיו.

והנראה לדון ולחלק בין יום הפורים לשאר כל המועדות, שכן כל המועדות יש בהם קדושת היום המחייבת את מצוותיו, כגון לענין שביתת שקדושת היו"ט מחייבת דין שביתתם, וכן מצוות המועד דכוותה, שכן קדושת יום הפסח מחייבת אכילת מצה ומרור וכו', וכן קדושת יום יו"ה מחייבת להיותו יום תרועה, ואשר בכל אלו ודכוותה חידשו חכמים דקדושת היום נוהגת בב' ימים, וממילא מצוותיהם נוהגות בשני הימים.

משא"כ ביום הפורים שאין בו קדושת היום לשביתה ולמצוות, ואך שיש חובת גברא לעשות את יום הפורים, והוא מתקיים ע"י זכירה [מקרא מגילה] ועשייה [סעודה ומשלוח מנות], ומזה הטעם י"ל שלא קבעו חכמים דין הזכרה מעין המאורע בחנוכה ובפורים, כמבואר בשבת [דף כד]. לענין חנוכה דהוה דרבנן, שכן מאחר שאין בו קדושת היום [מדאורייתא] אין כאן מאורע לחייב הזכרה, כפי שיבואר עוד לקמן.

באופן דלפי"ז י"ל דאף בזמן שהיה ספק באמת אין כאן ב' ימים מקדושים של פורים, ורק שהיה כל אחד צריך לנהוג במצוות היום ב' ימים מספיקא דיומא, וכיון שלא היה זה אלא מספק נראה שלא בירכו על המגילה בב' הימים, ומעתה פשוט שאין טעם לנהוג בזה"ז [דבקיאינן בקביעה דירחא] לקיים מצוות היום בברכותיהם משום מנהג אבותינו, שכן אף אבותינו לא נהגו מדין ודאי מדין ספיקא לחומרא, וכמש"כ.

ובאליה רבה שם כתב וז"ל, תמהני על כל הגדולים הנ"ל דבשבת [דף כג] פריך כה"ג על דמאי שאין מברכין מיו"ט שני דמברכין, ומשני התם כי היכי דלא לזלזולי בה, דבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן, עכ"ד.

ולכאורה כוונתו בזה, דלפי תירוצו של אב"י הרי שלא נהגו לברך אלא מפני לזלזול קדושת יו"ט, א"כ בפורים אין לברך וכמש"כ לעיל עפ"י הגר"ז, וא"כ בפורים אין לברך בב' ימים, וכמש"כ, ואילו לתירוץ של רבא מן הדין לברך בכל ספיקא דיומא, ורק לענין דמאי אמרו שם שאין מברכין על ספק הואיל ורוב עמי הארץ מעשרין הן, וא"כ אם נימא דק"ל בזה כרבא מן הדין דה"נ יברכו בספיקא דיומא בב' הימים.

המשך

עיקרי הענין

להשתתף עם בני משפחתו בסעודה. נראה שיש לדון כאן שתי סברות להתיר: א. כבר פסק הרמ"א (תרצ"ה ס"ב): "יחויב במשתה ושמחה קצת בשני ימים י"ד וט"ו". א"כ גם באכילתו בט"ו מקיים מעט מצווה. (ואף שאין זה חיוב מעיקר הדין, אבל גם סעודת ברית מילה למד המשנ"ב שאין לה חיוב מעיקר הדין אלא מצוה בעלמא ואעפ"כ הותרה בער"ש כיון שאין בזה לזלזול לכבוד השבת. ב. עצם השתתפותו בסעודת הפורים של קרוביו יתכן שיש בזה מצוה משום פרסומי ניסא. יתרה מזו, יש להוסיף שבאופן שיש בדבר כבוד ההורים ושמחתם הרי שמקיים בזה גם מצוות כיבוד הורים. וכך הורה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א. וכך שמעתי מהש"ר קופשיץ שליט"א, אמנם, גם בזה יש לדעת שאם ידוע לו שאם ישתתף עמם בסעודה לא יוכל לסעוד סעודת ליל שבת עליו להימנע ביום ששי.

ליסוע לירושלים כשקרא ב"ד

יש לדון במי שהיה צנוי צרק פרוז בן יומו, ובירך על המגילה כדת, אך לבסוף יש צורך חשוב שישע לירושלים וישאר לישון שם כליל י"ד, ונמצא שז"ל יסע לא יבא פרוז וצרכו לבטלה, אם מותר לו לנסוע, או שמוכרח הוא להישאר בצ"צ לכל תהא צרכו לבטלה. והנה יש לומר כי צרכו לבטלה ע"פ מש"כ החיד"א בצמורה באצבע (אות ריז) כי מי שהפסיד ספירת העומר יוס אחד אף באונס, הפסיד את כל הספירה וכל צרכותיו לבטלה, וא"כ אף איש זה, אם יפסיד באונס דין פרוז שלו, תהיה צרכו לבטלה.

ברך על נט"י

ברם, יש לשאול על החיד"א תרתי: (א) הרי הריטב"א (חולין ק"ב), הובא בשע"ת (סי' קנח סק"א) כתב, כי מי שצריך על נטילת ידים וצריך לאכול כביצה וכסוף נמלך ולא אכל אין זו ברכה לבטלה, ומשום דסו"ס כשנטל ידיו היה זה כדין ורק אח"כ שינה דעתו. ואפשר שאין דברי הריטב"א שייכים לנידוד, ומשום דנט"י הרי נטל וטוהר ידיו לאכילה ויש לברכה שם ברכה, דסו"ס נטל ידיו ויש כאן דין נטילה ואם רצה לאכול פת הרי ידיו טהורות לזה, אבל בנידוד"ז מה שצריך על מקרא מגילה וקרא אח"כ אין זה מקרא מגילה כלל, דלא שייך מקרא ביום שאינו פורים.

להטאל על הפרשת חלה

ב) יש להקשות על החיד"א עוד ממש"כ הרמ"א (יו"ד סי' סג) כי מי שהפריש חלה וחוזר בו וטאל, ולכאורה האיד יטאל והרי צרכו לבטלה למפרע, דנמצא שלא הפריש חלה כלל וצרכו היתה ללא שום תוצאה, ומוכח מזה דאין האי גוונא הופך את הברכה לבטלה, אף בנידוד"ז אין הברכה לבטלה שהרי ברכה כדין.

מכאן ולהבא למפרע

ואף איש לדחות ולומר דדין שאלה בחלה היינו מכאן ולהבא למפרע, וכפי שיסד הגר"ש"י שקופ בשערי יוסר (ז"צ פ"ט) דהתרת חכם היא שדנים מכאן ולהבא, כאילו למפרע לא היה כלום, וע"ע בחידושי ר' שמואל (גדרים סי' ט וסי' יח). נראה שאין זו דחיה, כי גם לענין פורים אפשר שנקרא פרוז, ורק מכאן ולהבא למפרע ל"ה פרוז. זאת ועוד, חידושו של השערי יוסר במחלוקת שני, דמפורסמת תשובת הרשב"א (המיוחסות סי' רסב) שמי שמתיר נדר פקע עונו וסר עונו עד כדי שמשום שלום בית יש אפשרות לעבור על נדר ע"מ להתירו, ומוכח דס"ל כי התרת נדרים היא למפרע ממש, וכ"מ מהתירו"ד (ב"ב קכב), וע"ע באתון דאורייתא (כלל טו), ומעתה צנידון דידן גם כן אין לחוש לברכה לבטלה ע"פ דברי הרמ"א הנ"ל, ואם כן הדרא קושיא מדוע אפשר להטאל על החלה.

ובאמת שמהגמרא (גדרים נט"א), מוצא דתירומה לא חשיבא דבר איש לו מתירין משום שאין מצוה להטאל עליה, ומשמע דמצד דינא שפיר דמי, עיי' ברין שם, ולא חיישין לברכה לבטלה. וכן מפורש בחידושי הריטב"א המיוחסין (פסחים מו, ב). ומה דאיתא בירושלמי (דמאי יז, א) דאדם נטאל על הקדשו ואין אדם נטאל על תרומתו, היינו שאין דרך להטאל וכמו שפירש הגר"א שם. ועיי' מאירי (ב"מ נג, ב), ש"ד (שם סק"ז), בצו"ת בחר יצחק להגר"א (יו"ד סי' כז) ומה שהאריך ביצי"א (ח"א יו"ד סי' כא), ובדרך אמונה (הל' תרומות פ"ד צצה"ל ס"ק תמט) ואכמ"ל.

ספירת העומר

והנה על דברי החיד"א יש להקשות עוד, דנראה מדבריו דסובר דאם כל הספירה אחת היא כל הברכות לבטלה, והיה מקום לומר לא כן ומשום דיקוד ספירה היינו לומר בצרך את לוח המספרים דאל"כ אין זו צורת ספירה, [ולענ"ד מי שספור היום שמונה כפול שנים אין זו צורת ספירה ולא יצא], וזו הסיבה כי מי שהפסיד יוס לא ימשיך משום דא"א לספור הלאה ולא שכל ספירותיו שעד היום היו לריק, אלא דאחר שחסר יוס אינו יכול לספור עוד, ועיי' בדבר אברהם (ח"א סי' לד) ואורל"צ (ח"א סי' לו) וברית הלוי (ח"א סי' סז). ולנידוד"ז, מסתבר שיכול לנסוע לירושלים ולא יחשש לברכה לבטלה, וכ"כ הגר"ש אלישיב זצוק"ל.

זמן סעודת פורים

שמועות" ממרן רבי גרשון אידלשטיין שליט"א (הערות על עניני פורים) אות ד' כתב וז"ל "ונאה דבאמת גם הלילה בפורים מכלל היו"ט הוא ואעפ"י שכתוב ימי משתה ושמחה **אינו מפקיע את הלילה** וכמו שמצינו גבי שבת שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבוד וגו' ויום השביעי שבת לה' אלוך לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ' ח'), ובדאי שאיסור עשיית מלאכה בשבת נכלל גם הלילה ולא אומרים יום כתוב ולא לילה, וע"כ אף דכתוב **יום מ"מ** כולל גם את היום וגם את הלילה, ומה"ט אף בפורים דכתוב **"ימי"** מ"מ זה כולל גם את היום ואת הלילה וע"כ אסור בהספד ובמלאכה גם בלילה, ומה שאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח מ"ט ימי משתה ושמחה כתוב, נראה לפרש דהיינו דווקא לענין חיוב הסעודה, דכיון דהדין הוא דאין חיוב לקבוע ב' סעודות בפורים אלא סעודה אחת בלבד לזה דורשים מימי היום הוא העיקר וצריך לקבוע סעודה דווקא ביום אבל עיקר דין שמחה אף בלילה [וכן נראה מדברי הראב"ה הנ"ל דאף הלילה בכלל יו"ט בפורים אלא דהדין הוא לקבוע סעודה ביום מ"מ צריך לאכול גם בלילה וכפי שפירש הב"ח הנ"ל דרק עיקר הסעודה צריך ביום אבל ימי משתה ושמחה מדובר גם על הלילה, ועי' בב"י סימן תרצ"ה דהנשבע שלא לאכול בפורים יקיים הסעודה בלילה. ומבואר דשייך קיום סעודה אף בלילה רק עיקר הסעודה צריך יום (עי' כתבי קהילות יעקב החדשים מגילה סימן קע"ט). ולמה דוקא קבעו ביום את עיקר הסעודה כתב בס' סדר היום דעיקר הנס היתה ביום ע"כ תקנו חז"ל עיקר סעודה ומשתה ביום דווקא. בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאה סימן פ"ג כתב כעין זה דסעודת פורים נתקן בימים שנחו היהודים מאויביהם והרי המלחמה לא היתה רק ביום ולא בלילה וא"כ אין זכר להנס שבליילה נחו מאויביהם גם בימי המלחמה, ע"כ תקנו הסעודה דווקא ביום שאז יש זכר להנס (עי' טורי אבן מגילה ז' ע"ב)

אולם כפי שהבאנו לעיל גם בלילה יש ענין לערוך סעודה, וכ"כ בסידור יעב"ץ [דיני פורים סעודת פורים אות ג'] דגם הסעודה בלילה הוא חובה אלא דהעיקר הוא סעודה דיממא, וכ"כ במור וקציעה סימן תרצ"ה (עי' שו"ת משנה שכיר סימן רל"א). ולאור זאת נראה החילוק בין סעודת היום לבין סעודת הלילה שביום צריך ריבוי מעדנים ובלילה א"צ אלא סעודה קטנה, דבלילה עושה רק לכבוד היום וביום עושה סעודה גם על הנס. וכן משמע מלשונו של הב"ח הנ"ל "והכי נהוג לסעוד בלילה ומרבין קצת **בסעודה זו לשם פורים**" וכן כתב המשנ"ב בסימן תרצ"ה **צריך להרבות קצת בלילה לכבוד פורים**. דסעודת היום הוא גם על הנס ולא רק לכבוד פורים אבל סעודת הלילה אין בה מצות סעודה על הנס והוא רק לשם פורים ולכבוד פורים (עי' ס' שפתי יצחק עמ"ס מגילה סימן כ"ו).

בשו"ת תרומת הדשן סימן ק"י כתב שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עיקר סעודה בשחרית, וכ"כ ביוסף אומץ (עניני פורים) דתיכף אחר יציאה מביהכ"ס ירבה בסעודה, וכן כתב השלה"ק במסכת מגילה אות י', הפמ"ג בסימן תרצ"ה ס"ק ד' מביא דברי השלה"ק, ומסיים ע"ז הפמ"ג "וכן אני נוהג". וכן משמע מהט"ז סימן תרצ"ג ס"ק ב'. ויש לומר מדוע נהגו הפוסקים להדרז לעשות סעודת פורים קודם המנחה הוא מטעם הדין של זריזין מקדימין למצוות, וכדי שיתפלל מנחה בישוב הדעת, דיש זמן משחרית עד מנחה להיות מיושב בדעתו. אולם נהגו העולם לעשות הסעודה אחר מנחה דבבוקר טרודין בקריאת המגילה ומתנות לאביונים, וכן משמע במג"א סימן תרצ"ה ס"ק ה'. [עי' שו"ת דברי ישראל (ועלץ) ח"ב בסוף הספר הארות והערות עמ' כ"ג שו"ת משנה הלכות ח"ז סימן צ"ב וצ"ג ובח"ח סימן רל"ב].

מובא בגמ' מגילה ז' ע"ב "אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתוב", ז"א אם אוכל סעודת פורים בליל ארבעה עשר באדר לא יוצא יד"ח מפני שמצות משתה ושמחה נוהגת רק ביום ולא בלילה. וכן נפסק להלכה ברמב"ם בפ"ב מהלכות מגילה ה"ד ובשו"ע או"ח סימן תרצ"ה ס"א. בחידושי הריטב"א כתב לבאר דברי הגמ' שלא הוצרך רבא להשמיענו דין זה אלא לענין ליל ארבעה עשר אבל בליל חמשה עשר פשוט הדבר שאין יוצאין יד"ח סעודת פורים שכבר עבר יום הפורים ונאמר במגילה "ולא יעבור", אולם בחידושי המאירי (שם) כתב "ואם אכלה בלילה לא יצא יד"ח הן לילה שמחרתו יום הפורים והן לילה שעבר פורים". וכתבו האחרונים להעיר דמשמע מדברי המאירי דסעודת פורים שאכלה בליל ט"ו מטעם לילה לא יצא יד"ח ולא משום שעבר מצותה, ולכאורה למה צריך פסוק ולא יעבור על ליל ט"ו דהיינו במוצאי פורים הרי כבר אינו פורים. בס' עיטורי מגילה כתב להסביר דברי המאירי, ד"ל אפילו בציון שעושין סעודת פורים שלא בזמנה כמו פורים שחל בשבת שמאחרין את הסעודה למחרת השבת וע"ז אין חסרון דלא יעבור ג"כ אין לעשותה בלילה אלא ביום, דסעודת פורים מחייבת יום לקיימה, ומה שכתוב דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח לא משום שלא הגיע זמן הסעודה עד היום אלא שמדיני סעודת פורים שצריך לעשותה ביום דווקא ולכן סעודה שלא בזמנה ג"כ אין לעשותה ביום ולא בלילה.

המרדכי במגילה סימן תשפ"ז כתב בשם הראב"ה וז"ל "סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא פירש ראב"ה שצריך לנהוג כליל שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה", והשיג עליו המרדכי דבסוגיא מגילה ד"ז ע"ב משמע דבסעודה אחת מספיק ולא בענין שתי סעודות. אולם מדברי הראב"ה הנ"ל משמע דמש"כ בגמ' סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח פירושו שאינו יוצא בסעודת הלילה לבדו אלא חייב לסעוד בשניהם גם בלילה וגם ביום ובזה יוצא ידי חובה. ועוד משמע דלא כדעת המאירי הנ"ל שלילה מופקע מסעודת פורים דגם לילה נחשב לצאת יד"ח סעודת פורים אלא דצריך לקיים הסעודה גם בלילה וגם ביום. הב"ח (שם) כתב ליישב דברי הראב"ה דלכאורה משמע בגמ' מגילה ד"ז מספיק סעודה אחת אולם י"ל דאעפ"י שאין יוצאין יד"ח בסעודת הלילה מ"מ יש לאכול גם בלילה ומביא ראי' לזה מגמ' מגילה ד"ז. ובסו"ד כותב "דצריך לסעוד בלילה ועורכין שולחן וסועדין ומרבים קצת בסעודה זו לשם פורים ולמחר ביום **סועדין סעודה חשובה**". היוצא מדבריו דרק עיקר הסעודה צריך שיהיה ביום אבל ימי משתה ושמחה מדובר גם על הלילה, וכן משמע דהרמ"א בדרכי משה סימן תרצ"ה אות ב' מביא בשם תשובות מהר"י ברוין שאף בלילה חייב לשמוח. וכן פסק הרמ"א בסימן תרצ"ה סעיף ב' דמ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה. (עי' שו"ת בית שערין או"ח סימן שע"ה ובשו"ת תורת רפאל סימן קכ"ב).

יש לדייק גם מדברי התוס' דהיה המנהג לאכול סעודה גם בלילה, דכתבו התוס' במגילה ד"ז ע"ב ד"ה חייב לענין ברכת שהחיינו ביום היא גם על הסעודה "שעיקר הסעודה ביממא הוא", ומשמע מהתוס' דשמצוה גם בסעודה בלילה אלא העיקר הוא סעודת היום. וכן משמע במג"א סימן תרצ"ה ס"ק ב' דמביא בשם הכלבו דיש שאין אוכלין בשר בלילה כדי שלא יטעו לומר שזהו עיקר סעודת פורים, וכן מובא בס' יוסף אומץ מנהגי פורים אות תתקצ"ט. בס' "אסיפת

הנושאים הבאים

ויקרא- פורים דמוקפין, ענינא דיומא.
צו- הפסקה
שמיני- בדיקת תולעים, וכל שרץ
העוף וכו' (יא כ וברש"י)
תזריע- עניני קרבן פסח, ענינא

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשית בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

פרקי עיון בפרשיות התורה

מרבותינו לבית בריסק זיע"א

גליון ז שנה א

אדר ב' ה'תשע"ט

בדין נבואה להרחיב דעתו, ונבואה של שליחות, במשה רבינו ובשאר נביאים

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א א).

כתב הרמב"ם (יסודי התורה פ"ז ה"ז) 'הנביא אפשר שתהי' נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא הי' יודע מאותן הדברים הגדולים, ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה, לכוון אולם ולהודיעם מה יעשו, או למונעם ממעשיהם הרעים שבידיהם עכ"ל.

ויש לדון אם בהך נבואה שהיא לעצמו בלבד גם כן חלוק נבואת משה משאר נביאים, כמ"ש הר"מ (שם ה"ו, ופיה"מ פ' חלק) דמשה מתנבא ער ועומד ופה אל פה ואינו נבהל וכל זמן שיחפוץ ואינו כשאר נביאים, ויש לדון אם גם בנבואה לעצמו הוא כן או דלמא בזה הוא כשאר נביאים. **וראיה לזה** מדברי הספרא (פרשתא א פ"ב ה"ג) דתניא וז"ל 'לאמר וכו' שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים לא הי' מדבר עם משה וכו', אלעזר בן אחווי אומר יכול הי' מדבר עמו לצורך עצמו, ת"ל לאמר, לאמר לישראל, בשביל ישראל היה מדבר עמו, ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו ע"כ.

והנה אלעזר בן אחווי לא קאייירי בהך ל"ח שנה דהרי בהך ל"ח שנה בודאי לא היה דיבור עם משה לצורך ישראל, אלא קאייירי בשאר השנים. וצ"ב דאם במשה הי' רק דיבור לצורך ישראל לחודא, ולא לצורך עצמו כלל, למה גרע משה משאר נביאים דהי' נבואה לצורך עצמן להרחיב לבן, ובהכרח דאה"י היה נבואה למשה עצמו להרחיב לבו והספרא קאייירי לעניין נבואת משה פנים אל פנים המסויים למשה, וחלוק משאר נביאים כולם. והך נבואת משה פה אל פה הי' לצורך ישראל לחודא, אבל אה"י לצורך עצמו להרחיב לבו הי' נבואת משה דומיא לשאר נביאים בחזיון לילה ע"י חלום - **(גבורת יצחק משמיה דמרן הגרי"ז זיע"א).**

ובספר אמרי חן הוסיף בזה עוד דברים משמיה **דהגרי"ד הלוי זצוק"ל** דהנה בילקוט (וזאת הברכה רמז תתקנ) ובתהילים (רמז תתמא) מיתי המדרש שוחר טוב (תהילים צ) וז"ל תפילה למשה איש האלוקים א"ר לוי בשם ר' חייא בר חנינא י"א מזמורים שאמר משה בתכסיס של נבואה אמרן, ולמה לא אמרן בתורה, אלא אלו דברי תורה ואלו דברי נבואה עכ"ל. וצ"ב ואמר הגרי"ד הלוי זצוק"ל עפ"י יסוד מרן הגרי"ז זיע"א, בתוספת שאם הי' על נבואת משה דיבר פה אלא פה במסויים לנבואת משה וחלוק משאר נביאים, ע"כ דהי' על זה שם תורה, והי' צריך להיות כתוב בתורה, דדיבור של משה דהי' ע"פ פא"פ אין זה נבואה גרידא אלא חלות שם תורה הוי' עלה, וזהו דהק' המדרש שוחר"ט על הי"א מזמורים מתפילה למשה, דמכיון שבתכסיס של נבואה אמרן היינו פשוט בנבואת משה פא"פ וא"כ למה לא אמרן בתורה, דהרי אין זה נבואה גרידא, אלא חלות שם תורה הוי' עלה, וע"ז משנינן אלו דברי תורה ואלו דברי נבואה, דהיינו אלו הי"א מזמורים נא' למשה לצורך עצמו לבד להרחיב לבו, ע"י חלום וחזיון כשאר נביאים, וא"כ אלו רק דברי נבואה בעלמא ולא תורה וממילא ל"ש לקבעו בתורה עכ"ד.

ובספר גבורת יצחק הביא דברי מרן הגרי"ז באופן הראשון הנ"ל ויסד דבריו על דברי התו"כ. ואלו דבריו שם: הנה מרן הגרי"ז ז"ל נסתפק בהא דנבואת משה חלוקה משאר נביאים אם רק בנבואה לצורך ישראל הי' חלוק משאר נביאים או אף בנבואה לעצמו בלבד הי' חלוק משאר הנביאים. והוכיח מהתו"כ (שם) אלעזר בן אחווי אומר יכול היה מדבר עמו לצורך, עצמו ת"ל לאמר לאמר לישראל בשביל ישראל היה מדבר עמו ולא היה מדבר עמו לצורך עצמו. והנה זה בודאי שהיה נבואה למשה לצורך עצמו [וכמש"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות יסודי התורה ה"ז וז"ל הנביא אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד להרחיב לבו ולהוסיף דעתו עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים ואפשר שישולח לעם מעמי הארץ או לאנשי עיר או ממלכה לכוון אותם ולהודיעם מה יעשו או למונעם ממעשים הרעים שבידיהם עכ"ל] ובע"כ שכונת התו"כ דרך בנבואה שנשלח לישראל היה חלוק משאר הנביאים אבל בנבואה לצורך עצמו הי' נבואת משה כשאר נביאים עכ"ד.

ביאור ענין ודין 'ריח ניחוח'.

וקרבו וכרעיו ירחץ במים והקטיר הכהן את הכל המזבחה עלה אשה ריח ניחוח לה' (ויקרא א ט).

מתני' (זבחים קיג). ר"י אומר אין מנחה בבמה וכיהון ובגדי שרת וכלי שרת וריח ניחוח'. לכאורה הכוונה להא דקיי"ל (שם מו): 'אברים שצלאן והעלן אין בהם משום ריח', דדין זה ליכא בבמת יחיד, וכ"כ הרע"ב כאן.

ומרן הגרי"ז נקט דהא דאין בהם משום ריח, אין הכוונה דהדין ריח מעכב בעיקר הקטרתן, אלא הכוונה שאסור לצלותן קודם ההקטרה, לפי שע"ז מבטל מהן דין ריח [אבל אם עבר וצלאן לא פקע מהן דין הקטרה וצריך להקטירן] ובבמת יחיד דליכא דין ריח, מותר לצלותן לכתחילה קודם שמקטירן. ומכל מקום קשה דתיפוק"ל שאסור לצלותן לפי שע"ז יחסר מעט מהאבר, ומהמעט שנחסר נתבטלה מצות ההקטרה.

והיה אפ"ל דאה"נ אסור לצלות האברים קודם שמקטירן לפי שמבטל מהם מצות ההקטרה, והא דתנן דאין ריח בבמה, היינו לגבי דין מחשבה. דהנה תנן (שם מו): לשם ששה דברים הזבח נזבח וכו' לשם ריח. והיינו שאסור לחשב ע"מ לצלותן קודם שיקטירן [כמבואר שם בגמ'] ובזה חידש התנא, דבבמה ליכא דין ריח, ומותר לחשב ע"מ לצלותן קודם ההקטרה. [ואף דגם בבמה אסור לצלותן מכל מקום אין זה חסרון לגבי מחשבה]. ורש"י כאן שהביא מתני' דלשם ו' דברים וכו' י"ל דכוונתו כנ"ל וצ"ע. **(זבח יעקב משמיה דהגרא"י הלוי שליט"א ר"י בריסק, משמיה דמרן זיע"א).**

ושם בהערה הוסיף עוד דברים בשם מרן זיע"א. וז"ל שם: והא דתנן הכא 'ניחוח' לכאוי' לא שייך כלל לעצם ההקטרה, וכוונת המשנה להא דתנן (שם מו): לשם ו' דברים הזבח נזבח וכו' לשם ניחוח. שצריך לחשב לשם הנחת רוח [לפני הקב"ה] שאמר ונעשה רצונו, רש"י כדאיתא שם בגמ' דדין זה לא נאמר בבמה, ולא צריך לחשב בה לשם הנחת רוח. אמנם יש לפרש כוונת המשנה לדין ניחוח בעצם ההקטרה. דהנה במנחות (כא.) אברים שצלאן והעלן, אין בהם משום ריח ניחוח, וצ"ב מאי שיאטי' דניחוח לאברים שצלאן [וע"י בתויו"ט כאן שכתב דאשיגרא דלישנא נקט] ושמעתי ממו"ר בשם מרן הגרי"ז זצ"ל, דהנה הר"מ (מעשה"ק ד יא) כי ד'ניחוח' היינו שיהא הריח לנחת רוח לפני הקב"ה, עיי"ש. ומבואר מדבריו דניחוח מישך שיכא ל'ריח', ולפיי"ז באברים שצלאן דליכא דין 'ריח' גם ליכא קיום דין 'ניחוח'. וא"ש לישנא דאברים שצלאן והעלן אין בהן משום ריח 'ניחוח' עכ"ד. ולפיי"ז י"ל דגם בבמה, מכיון שנתמעטה מדין ריח גם אין בה קיום דין 'ניחוח'.

רשעותו של עמלק שלא הביא את דרכי ה' בחשבון כלל.

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' אשר קרך בדרך וגו' ולא ירא אלוקים (דברים כה יז-יח).

הנה הכתוב בפ' זכור מונה רשעותו של עמלק, 'אשר קרך' בדרך, לשון מקרה בהתנפלות פתאומית ולשון קרי שהיה מטמא, ולשון קור שצנן את ישראל מרתיחתם, שעד מעשה עמלק היו דומין בעיני העמים כאמבטי רותחת שאין כל ברי' יכולה לירד בתוכה וכו'. ויזנב בך' שחת מלותיהם וזרקן כלפי מעלה בחירופין וגידופין. כל הנחשלים אחריו' על מי התנפל על חסרי כח מחמת חטאים שפלטתן הענן. 'ואתה עיף' בצמא, 'ויגע' בדרך, ומסיים הפסוק 'ולא ירא אלוקים' פי' רש"י ולא ירא עמלק אלוקים מלהרע לך. וצ"ב דלאחר שמנה הכתוב כל מיני רשעות ושפלות ואכזריות וכו' של עמלק מסיים בטענה נוספת 'ולא ירא אלוקים' כאילו שלאחר כל טענותיו ית' לעמלק על גודל רשעותו טענת 'ולא ירא אלוקים' עולה על כולם.

ואמר מרן הגרי"ז זיע"א דהביאור בזה עפ"י הגמרא בבא קמא (עט:): מפני מה החמיר תורה בגנב יותר מבגזלן. זה השוה כבוד עבד לכבוד קונו וזה לא השוה כבוד עבד לכבוד קונו. ועל זה החמירה עליו תורה. וכן הוא בעמלק שהי' ירא מאד מכל פגעי העולם הזה, ולכן התנפל באופן פתאומי בלי להכריז מלחמה כנהוג. והתנפל דוקא על נחשלים חסרי כח, ובזמן שכל האומה היתה עיפה ויגיעה ואינה מסוגלת להלחם. וא"כ עמלק הי' ירא מכל דבר וחשש כל חשש שיכול לעלות על הדעת, בעשותו חשבונותיו ותתבולותיו איך להלחם. 'ולא ירא אלוקים' ורק את האלוקים ית"ש שהוציא את בני"מ מצרים כו' והכה לפרעה ולכל עמו בניסים ונפלאות, רק אותו ית"ש לא הכניס כלל לחשבונותיו, ולא מפניו ית"ש כלל וכלל, ע"כ החמירה עליו תורה מאד. (מהגר"ש ברעוודא זצוק"ל, וע"ע בספר רשימות תלמידים ממרן הגרי"ז עוד נוסח בזה מהגר"ח פינשטיין שליט"א בשם אביו הגרי"מ זצוק"ל).

[מרן הגרי"ז סיפר שפעם הלך מרן הגר"ח מוואלאזין זיע"א עם רב אחד לעיר פעטערבורג לדבר אל הצאר 'פאוועל' לפעול בעניין מסויים, ומשכאו לחצר המלכות הי' שם נער גוי אחד, 'שייגאציל' שהתחיל לזרוק אבנים עליהם, והי' הדבר מוזר שנער קטן כזה, ומה עוד שהי' בחצר המלכות, יזרוק אבנים בלא שום סיבה. החזיר הגר"ח פניו אליו והסתכל בו, ואח"כ אמר להרב 'שהי' עמו, דלפי הסימנים שמסר לו הגאון ז"ל ילד זה הוא מזרעו של עמלק. ולימים נתגדל ילד זה ונהי' לצאר ניקעלאי שעשה גזירות וכו'].

זכירת מעשה עמלק לאחר ביאת המשיח.

לא תשכח (דברים כה יט).

אמר מרן הגרי"ז זיע"א דהנה כתב ברבנו בחיי דהא דאיכא טפחא על 'לא תשכח' דמשמע ד'תשכח', הוא משום דלאחר ביאת המשיח שימחה שמו של עמלק, תשכח. והביאור בזה אינו משום דהזכירה תלויה במחייה וכל שנמחה ממילא אין צריך לזכור, אלא דהמצוה היא לזכור לעמלק את מעשיו, וכשנמחה שמו וזכרו של עמלק, אין למי לזכור (מכתבי הגר"ח פינשטיין שליט"א).

ביאור דברי הרמב"ם 'שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשיו'.

תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח (דברים כה יט).

כתב הרמב"ם בסה"מ (מצוה קפח) היא שצונו להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשיו זכרים ונקבות. והנה מטו משמי' דמרן הגרי"ז ז"ל שהעיר בלישנא דהרמב"ם במש"כ משאר זרע עשיו דמאי שיאטא זרעו של עשיו למצות מחיית עמלק. ותיגרף עפ"י הילקוט סוף עובדיה עה"פ 'ועלו מושיעים בהר ציון' לפי שנאמר כי יד על כס יה שאין הכס שלם ולא השם שלם עד שיכרית זרע של עשו, שנאמר 'האויב תמו חרבות לנצח וערים נחשת וגו' וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו'. הרי מבואר בילקוט דאין הכסא שלם והשם שלם עד שיכרית כל זרעו של עשיו, ול"ד של עמלק לחוד ולזה כתב הרמב"ם דמ"מ המצוה אינו אלא להכרית זרע עמלק בלבד משאר זרע עשיו.

בגדר דין 'אחריות' בקרבן, ודין 'נדר' דקרבן.

ונרצה לו לכפר עליו (ויקרא א ד).

במגילה (ח.) אין בין נדרים לנדבות אלא שהנדרים חייב באחריותו ונדבות אינו חייב באחריותו. ובגמרא שם מנא הני מילי דת"ר ונרצה לו לכפר עליו ר"ש אומר את שעליו חייב באחריותו ואת שאינו עליו אינו חייב באחריותו. ומבואר דצריכין בזה קרא לחיוב אחריות. וצ"ב למה לי קרא בזה הלא מצד עצם נדרו חייב להביא הקרבן כפי שנדר. גם עיקר לישנא ד'אחריות' צ"ב דהלא לאו משום אחריות קאתינן עלה אלא מצד עיקר חובתו בקיום נדרו הוא שחייב להביא קרבנו ומהו דין האחריות האמור בכאן.

ואמר מרן הגרי"ז זיע"א דהביאור הוא דמלבד חיוב אחריותו המוטלת על הנדר מצד נדרו ד'הרי עלי' להביא קרבן כמו שנדר, עוד איכא דין אחריות בגוף הקרבן, דכשפריש קרבן לנדרו חל חובת נדרו בגוף הקרבן שהפריש שצריך להביאו ולהקריבו לחובת נדרו, ומחמת זה הוא דאיכא דין אחריות בגוף הקרבן שאם לא הקריבו צריך להפריש במקומו קרבן אחר ולהקריבו. וזהו באמת דין אחריות על קרבנו שהפריש, שאם לא הקריבו צריך להפריש קרבן אחר לאחריות קרבנו הראשון ולהקריבו במקומו. ועל זה הוא דמצריכין קרא במגילה שם ונאמר בהך קרא דאיכא דין חיוב אחריות בגוף הקרבן וכו"ל. (מהגר"צ קפלן שליט"א משמיה דהגרי"ד הלוי זצוק"ל).

והביא עוד משמיה דהגרי"ד הלוי זצוק"ל ראייה לזה דהנה במנחות (פ:) אמר רבא הפריש תודתו ואבדה וחזר והפריש אחרת תחתיה ונמצאו הראשונות והרי שלשתן עומדות נתכפר הראשונה שני' אינה טעונה לחם שלישית טעונה לחם וכו'. אביי אמר אפילו נתכפר בא' מהן שתיהן אין טעונות לחם כולו חליפי דהדיני נינהו. ולכאורה צ"ב אמאי חשבינן לה כחליפי דהדי, הלא הא דכשאבד אחד מהן צריך להפריש קרבן אחר הוא זה מצד עיקר חובת נדרו להביא קרבן, וחובו בשני' ושלישית הוא אותו דין חיוב קרבן דומיא דחיבו בקרבנו הראשון מחמת נדרו. ואמאי קרי להו חליפי קרבן הראשון. אכן לפי"ד מרן זיע"א הרי מבואר הייטב דבאמת חיובו בשני' ושלישית הוא מחמת חיוב אחריות דגוף הקרבן קאתינן עלה, דכשהפריש קרבנו הראשון לחובת נדרו חייל חובת נדרו בגוף הקרבן שהפריש, ומחמת זה צריך להפריש קרבן אחר תחת קרבנו הראשון ובמקומו, וע"כ חשיבי כולו חליפי קרבנו הראשון. (ועי' ברשימות תלמידים ממרן הגרי"ז זיע"א עוד נוסחאות בזה מהגר"מ פינשטיין זצוק"ל ולהבדל"ח מהגר"ב ד' פוברסקי שליט"א).

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

פורים תשע"ט

גליון מס' 181

דברי מוסר והתעוררות

לדעת מה זה ועל מה זה – לברר שורש סיבת הגזירה

אנחנו עומדים ערב פורים יש הרבה מה לדבר על קדושת היום דברים הצריכים להביא תועלת לכל אחד ואחד, אבל אין בידי את הזמן להתעכב הרבה, ולכן אעורר על נקודה אחת.

כתוב במגילה ותקרא אסתר להתן [זה דניאל], ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה. ואמרו חז"ל הק' [מגילה ט"ו] לדעת מה זה ועל מה זה, אמרה לו אמור למרדכי שמימיהם של ישראל לא באו לצרה כזאת, שמא כפרו ישראל בזה א-לי ואנוהו, שמא כפרו בלוחות דכתיב בהם מזה ומזה הם כתובים. ויגד לה מרדכי את כל אשר קרהו, אמר מרדכי להתן לך אמור לה לאסתר, בן בנו של קרהו בא עליכם, - בן בנו של עמלק שעליו נאמר בקרא אשר קרן בדרך.

בעל האור יהל מ"ר הגאון הצדיק רבי לייב חסמן זצ"ל עומד בדבריו להתבונן דהנה בדרך כלל שיוצא איזה גזירה מהממשלה על כלל ישראל, מתאספים מנהיגי העם גדולי ישראל לטכס עצה איך לבטל הגזירה, ובדרך כלל מבררים פרטים מיהו אשר זמם את הגזירה, ובמה וכמה כוחו גדול, ועי"ז לדעת איזה פעולות צריך לעשות כנגדו, ואחר שביררו את כל הפרטים והחליטו על דרכי הפעולה, עומדים בתפילה לבוא עולם שיצליחו בפעולתם לבטל הגזירה. ואף שכל הנאספים הם אנשים יראים ושלמים בכל זאת לא באים לברר את השורש למה באה הגזירה עלינו, ובאים רק לברר את הדרכים איך לבטל הגזירה בדרכי ההשתדלות ומתפללים לביטול הגזירה.

והנה באה אסתר המלכה ומלמדת את הכלל ישראל חידוש גדול בהנהגת הכלל ישראל, שצריכים לדעת שאם ח"ו באה גזירה הרי הגזירה היא מן השמים, והקב"ה לא בא לעשות רע עם הכלל ישראל ח"ו, כי מידותיו של הקב"ה הם רק טוב, ולכן אם נגזרה גזירה הרי כל מטרתה הוא כדי לקרב את לבן של ישראל לאביהן שבשמים, ולכן יש לברר במה נתרחקו ישראל מהבורא עולם, האם כפרו בו ח"ו, או ח"ו כפרו בלוחות מכתב אלוקים, ואם יידעו את שורש סיבת הגזירה הרי יוכלו לתקן הדבר ועל ידי זה תתבטל הגזירה.

ותשובת מרדכי לאסתר היתה שבן בנו של עמלק בא עליכם, הוא המן הרשע ועל ידו יצאה הגזירה. ולכא"ו יש להבין מה ענה לה בזה מרדכי. ונראה לבאר הדברים, דהנה אצל עמלק כתוב בתורה שכלל ישראל חנו ברפידים ואז יבוא עמלק, ודרשו חז"ל "ויחנו ברפידים" - שרפו ידיהם מן התורה, ועל ידי הרפיון בלימוד התורה ניתן כח לעמלק לעמוד ללחום באכזריות גדולה,

עד שעל ידי שראו בו את מידת האכזריות זה קירר את האמבטיה הוותחת שהיה בלבות הכלל ישראל - ההרגשים הגדולים שהיה בליבם לעבודת השי"ת. וכל זה בא להם מחמת שרפו ידיהם מן התורה.

הדרך בה נוכל לפעול לביטול הגזירות על עולם התורה בתקופתנו

מה שנוגע כעת לתקופתנו אנו, אנחנו נמצאים במצב כזה שכל יום ויום יוצאים גזירות חדשות, גזירות על תלמודי התורה - צעירי הצאן, גזירות על הישיבות - הישיבות לצעירים והישיבות הגדולות. ובאיזה צורה הם באים עלינו, הם באים בטענה הרי אנו מעונינים להחזיק לכם את המוסדות, ולכן תנו לנו רק פתח קטן כחודו של מחט להכנס ולהיות חלק ממגבשי תכניות הלימודים, ביוזעם שברגע שיוכלו להכנס ולו במשהו אז הם יצליחו להתערב ולהחריב את הכל!!

אנחנו נמצאים במצב של נסיונות, מצב זה של נסיונות הוא כדי לבחון אותנו אם נוכל לעמוד בנסיונות ולא לסגת כמלא נימא מהתורה ומצוותיה, ורק על ידי חיזוק בלימוד התורה נוכל לעמוד בנסיונות. והחיזוק הנדרש מאתנו הוא ללמוד תורה בטהרה מבלי שנכניס ח"ו אפילו משהו מן הרחוב לתוך כתלי בית המדרש, זה ההגנה וההצלה שנוכל להנצל מכל הגזירות שבאים עלינו למטרה זו, מטרה אחת ויחידה, שנתחזק בלימוד התורה ונרחיק מעלינו את כל הדרכים והמפגעים המרחיקים מן התורה ומצורת בן תורה רח"ל.

לימוד זה עלינו ללמוד בימים אלו ממגילת אסתר, מכל המשא ומתן בין אסתר המלכה למרדכי הצדיק, שהדרך לעמוד כנגד כל הגזירות ולבטלן הוא לתקן את השורש של סיבת הגזירות, ועל ידי שנעמוד בנסיונות הזמן נזכה לבטל כל הגזירות, ונזכה שכולם יכירו וידעו כי ד' הוא האלוקים אין עוד מלבדו.

תכלית ימי הפורים

הקב"ה כרת ברית עם כלל ישראל "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויבהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם". (ויקרא כ"ו). דורשת הגמ' (מגילה י"א) "לא מאסתים בימי יונים ולא גאלתים בימי נבוכדנצר לכלותם בימי המן, להפר בריתי אתם בימי פרסיים". בפסוק זה אומר הקב"ה לכלל ישראל שילמדו מהתקופות שעברו עליהם, ועי"ז יקבלו דעת להבין ולהכיר שכלל ישראל קיים לנצח נצחים. ומהאבות הק' עד סוף כל הדורות הרי הם בנים לד', וכשם שאין הבן יכול להיפרד מעל אביו כך הם אינם יכולים להיפרד מהבוי"ת, ודבר זה עלינו

עלינו להכיר בזה שהכל מאתו ית' כדי שנגיע להכרה הברורה של "בנים אתם לד' אלוקיכם" ושאינ לנו להישען אלא על אבינו שבשמים. ומי הם אותם תינוקות שאסף מרדכי הצדיק הרי הם ילדי התת"ם ובני הישיבות שהם מצילי הכלל ישראל שבכל דור.

(מתוך שיחת רבינו ערב פורים תשל"ט, מכתבי הגרש"מ בן שלמה שליט"א).

ימי הפורים מסוגלים לישועות ע"י שתקובל התפילה

כתוב במגילה מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. דרשו חז"ל במגילה י"ב דאין כוונת הפסוק לפרש יחוסו דא"כ היו צריכים לפרש עד בנימין, אלא בן יאיר – שהאיר עיניהם של ישראל בתפילתו, בן שמעי – ששמע הקב"ה תפילתו, בן קיש – שהקיש על שער רחמים ונפתחו לו. למדים אנו את כח התפילה שעל ידי תפילה אפשר להיוושע גם שהגזירה נראית כבר חתומה, ומרדכי לימד את ישראל שהקב"ה מקבל את התפילה כאשר התפילה היא מתוך אמונה אמיתית ביכולת השי"ת לבטל את הגזירה.

אנחנו חיים במצבים כאלו שצריכים לעורר רחמים על הכלל ישראל, בין מצד מצבינו מאומות העולם, ובין מצד פורקי העול רשעי ישראל, המצב הוא נורא נוראות מבית ומחוץ, כמה אנשים חולים במחלות שונות - צעירים בחורים וילדים ויונקי שדים, משפחות רבות שבורות ורצוצות, אלו המסתובבים בבתי חולים אינם יודעים את נפשם על מה שרואים שם, והנה ימים אלו בהם זכו הכלל ישראל לניסים ונפלאות הם ימים המסוגלים לישועות ע"י שתקובל התפילה, לכן צריך להתחזק בתפילה מתוך אמונה שלמה שהקב"ה אין עוד מלבדו והוא יושיענו מהרה.

(מתוך שיחת רבינו י"ב אדר תשמ"ח).

ההצבעה היא הצעקה הגדולה בעולם תתביישו לכם פורקי עול

ההצבעה היא הצעקה הגדולה בעולם תתביישו לכם פורקי עול, תתביישו לכם עמי הארצים שלא יודעים כלום, תתביישו לכם שפרקתם את צורת האדם, ולקחתם לבוש של חיות, בהמות, ורוצחים. זה ההצבעה שאנחנו צריכים להצביע.

על כל אחד ואחד להתחזק בתפילה במיוחד ביום הבחירות, צריך באותו היום להוסיף בתפילה ובחנונים, שיהיו בתי הכנסיות מלאים במתפללים, חלק יתפללו וחלק ילמדו תורה, כי על ידי תפילה ותורה הקב"ה ירחם עלינו.

שהקב"ה יקבל בקשתינו שירום כבוד התורה, ירום כבוד הקב"ה וד' ימלוך לעולם ועד.

[משא רבינו זללה"ה בכינוס בחירות כ"ב אדר תשס"ו]

ללמוד מהתקופות שעברו עלינו, הקב"ה עשה עמנו ברחמי את הנס הגדול של התשועות בימי הפורים, ונקבעו ימים אלו לימי משתה ויום טוב.

מהי תכליתם של ימים אלו, ללמוד ולראות בחוש את נצחיותו של הכלל ישראל והתקרבותו למקום, שהקב"ה לא נתן ואינו נותן ולא יתן בשום אופן שהכלל ישראל ינתקו את התקשרותם הנצחית אליו, כל השתלשלות המאורעות שנכתבו במגילה ע"י אסתר המלכה ברוח הקודש, אינם לימוד רק לאותה תקופה, אלא על כל התקופות והזמנים. שבמגילה אנו למדים איך עלינו להבין גזירות רעות וחורבנות הבאים על ישראל, כי כל אותם מאורעות באו כדי לקרב את ישראל להשי"ת, כי באותו הזמן נתחייבו שונאיהן של ישראל כליה מאחר ונהגו "ככל הגויים בית ישראל", ובכדי לקיים הבטחת לא מאסתי ולא געלתים הנהיג הקב"ה הנהגה של גזירות רעות עד שהכירו לבקש ולהתחנן מהשי"ת כי רק בידו להצילם.

ויחיד אחד יכל להציל ולהפוך את הגזירה מן הקצה אל הקצה, כמו דאיתא במדרש שכשראה מרדכי שנגזרה גזירה לא איבד את תקוותו ורצה להחזיר את כולם בתשובה, מה עשה, אסף את תינוקות של בית רבן ולימדן את עבודת הקודש – הלכות קמיצה, ובזה לימד את הכלל ישראל שאף אם עומדים לטבח מנער ועד זקן טף ונשים, אין לאבד את התקווה והאמונה כי אנו מובטחים בעתיד גדול של בנין בית המקדש ועבודת המקדש, ובאמת ע"י זה שהאמין בזה ויגע עם התינוקות בעסק התורה זכו הכלל ישראל לאותו נס גדול של נס פורים.

ולימוד זה אינו בא ע"י הבנה וידיעה בלבד כי הרבה ענינים אנו יודעים ומבינים ולא נראה שיש השפעה מחמת זה, אלא יש להתבונן בזה בעיון ולראות בחוש איך נראית אומה שלמה העומדת להשמיד להרוג ולאבד, המצב הוא שאין שום דרך להנצל, ופתאום נהפך הכל ובאה הצלה. מה מלמדינו דבר זה? שכלל ישראל אינם בגדר אנשים אלא בגדר חלק אלוה-ממעל "ישראל ואורייתא וקודש אברין הוא חד הוא" מה נשאר מכל אותם אומות שרצו לאבד את הכלל ישראל, וכי נשאר מהם זכר? ואילו אנו קיימים והקב"ה מקיימנו. ואם שומרים את התורה והמצוות הרי זה ההמשך ממעמד הר סיני עד עכשיו. וע"י ההצלה של הכלל ישאל בימי הפורים זכו להצלה רוחנית "קיימו וקיבלו – קיימו מה שקיבלו כבר".

כל זה עלינו ללמוד מנס פורים, ועלינו להתעמק ולהתבונן בזה להכין עצמינו כדי שנקבל את התועלת מקריאת המגילה ומשמחת הפורים, ואם עוברים ימי הפורים ללא תועלת רוחנית הרי זה הפסד גדול. צריך להרגיש ש"אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו" ואף שכל אומות העולם מתנהגות אלינו באכזריות

הוראות והדרכות

צריך זהירות גדולה בהנהגה של ימים אלו – ימי הפורים

פורים הוא יום גדול עד שאמרו עליו שהוא כיום כיפור, ואפשר להשיג בו מעלות גדולות, לכן על כל אחד ואחד להתחזק בימים קדושים אלו, להישמר ולהזהר מכל דברי הליצנות שיש שנכשלים בזה בימים אלו, לא להתעסק ולא לתכנן שום תכניות מה שיחידים יכולים להחטיא בזה את הרבים. היו מקרים שהייתי

שואל בחורים בזמן קיץ מה קרה שירדתם מהדרגה שהייתם, והם ענו לי שזה בגלל פורים. לכן צריך זהירות גדולה בכל ההנהגה של ימים אלו, למעט כמה שאפשר את ההליכה ברחובות ולנצל את הזמנים היקרים שאפשר לקבוע זמן ללימוד.

[מתוך שיחת רבינו ו' אדר תשנ"ח. מרשימות הרה"ג א.כ. שליט"א]

ימי הפורים לא יבטלו מהכלל ישראל כי לימדו את יסוד האמונה בהשגחה פרטית

אמר רבינו בהסבר הדבר מה דאמרו חז"ל שלעתיד כל המועדים בטלים וימי הפורים לא יהיו בטלים. כי ימי הפורים לימדו אותנו שכל הנהגת הבריאה לכל פרטיה, הכל מנהל ומנהיג השי"ת לטובת ישראל, ומכא הכרה זו קיימו את התורה מרצון מה שקבלו כבר בכפיה. לכן הימים האלו לא יבטלו, כי הם לימדו את יסוד האמונה שהוא יסוד התורה, האמונה בהשגחה פרטית.

והוסיף עוד רבינו ואמר, שלכן סעודת פורים ושמחת פורים צריך להיות יותר מסעודות אחרות. [מרשימות הרה"ג רא"ד בהגרמ"ח קורלנסקי שליט"א. משיעורי רבינו עמ"ס תענית].

כל הפושט ידו לבקש מהשי"ת מעלות והצלחה ברוחניות זוכה ונותנים לו

אמר רבינו: על ימי הפורים אפשר להמשיל את המשל על המלך שנשתמח והשליך מעליו כל הבגדים היקרים והתחיל לשחק עם התינוקות בחול. יום הפורים הוא יום גדול ונשגב שהפקחים יושבים ולומדים בו, כי אפשר לזכות בימים האלו למעלות גדולות, והספרים הקד' אומרים כל הפושט יד נותנים לו, זה מכוון על מי שמתפלל על הצלחה בלימוד, ועל כל שאר דברים שהם לטובת האדם, אז ההנהגה מהקב"ה שנותן לו בקשתו. [מתוך קונטרס "עטרת יעקב". רשימות תלמידו ובן ביתו הרב י. בכרך שליט"א]

כל המקודש מחבירו חרוב מחבירו

משנכנס אדר מרבין בשמחה. אמר רבינו דהנה לא נתפרש מהו הריבוי בשמחה (לעומת זאת בחודש אב דממעטים בשמחה כתוב מפורש פרטים שאסור לעשות), והטעם בזה כי ריבוי השמחה היא בהרגשת הלב להודות להקב"ה על הניסים שעשה ועושה עמנו, וצריך להרגיש ולחוש זאת, שאם לא כן אין זו "הודאה". ולמעשה צריך בשביל זה להרבות בלימוד התורה כמו שאמרו חז"ל (מגילה ט"ז ב') "אורה – זו תורה".

וכיון דכל המקודש מחבירו חרוב מחבירו, כמה זהירות צריך שיום הפורים שהוא יום של הארת פניו ית"ש אלינו מתוך השכת הגלות, והוא זמן המסוגל להתקרבות אליו ית"ש, שח"ו לא יכשלו בכל הנסיונות שטומן היצר ביום זה, וצריך שמירה כפולה ומכופלת בפרט לצעירי הצאן ובני הישיבות.

ההימנעות מהצבעה היא איסור גמור

לקראת הבחירות בשנת תשס"ג נשא רבינו דברים בכינוס כל אברכי הכוללים בבני ברק ובתוך דבריו אמר: **אין ספק שכל מניעה של הצבעה אינה שב ואל תעשה אלא הוא קום ועשה, כל מיעוט קול ליהדות התורה שסימנה ג' מחזקת מיד את החילוניים על ידי ריבוי נציגיהם, וזה איסור גמור.**

אין הבן מחויב להישמע להוראת אביו בדבר הצבעה בבחירות

כמה וכמה פעמים נשאל רבינו מתלמידי ישיבות שאביהם מורה להם שלא ישתתפו בבחירות והיה מורה שלא ישמעו להוראתו כיון שגדולי הדור מורים שחובה להצביע. ואין בכח האב לצוות ולחייב את בנו שלא ישמע לקול גדולי הדור. ולכן הם מחויבים להצביע.

ימי הדין העליון החופף עלינו ע"י הבחירות להנהגת השלטון בארץ

במכתב חיזוק לפני הבחירות בשנת תשנ"ו כתב רבינו: על החובה להרגיש את צרת הכלל ובגמ' ב"ב צ"א מבואר על גדולי הדור ופרנסיו שנענשו כי לא ביקשו רחמים על דורם. והנה תושבי אה"ק שרויים בגלות האחרון ע"י רדיפת הדת ושנאת הדת עד שברצונם להשכיח שם ישראל רח"ל. ולכן החובה להרבות בתפילה לאבינו שבשמים ולהתחזק בפרט בימים אלו עד אחר שיעבור הזעם והחרדה של ימי הדין העליון החופף עלינו ע"י הבחירות להנהגת השלטון בארץ.

ח"ו להביע תמיכה בפורק העול העומד בראשות הממשלה גם כשמכורח המציאות אנו בוחרים במועמדותו כדי למעט ברע

בבחירות תשנ"ו היה לראשונה בחירות ישירות למועמדות ראשות הממשלה, שגדולי הדור הורו בדיעבד מכורח המצב למי להצביע. (הוא ראש הממשלה המכהן בתפקיד גם כיום). והנה בימים שקדמו לבחירות נודע לרבינו בכניסת שב"ק שמאן דהו מתלמידי הישיבה הדביק מדבקה עם תמונת המועמד לראשות הממשלה בפתח חדר האוכל. לאחר קבלת שבת היה רבינו מוסר בביעות שיעור הלכה בהלכות שבת. והנה לתדהמת כולם רבינו פסק באמצע השיעור וסגדר את הספר, באומר שאינו יכול להמשיך את השיעור, ומחה בכאב גדול איך יתכן שבחור מהישיבה יתלה תמונת אותו רשע פורק עול בתוך הישיבה, האם ש לנו איזה שייכות אתו ח"ו?! דבריו הכואבים של רבינו השאירו את חותמם על התלמידים.

אחרי שהמציאות שרוב שומרי תורה ומצוות מצביעים א"כ זה חיוב להצביע. והטענה היא על אלו שאינם מצביעים

לפני אחת ממערכות הבחירות באו לרבינו כמה מאנשי 'נטורי קרתא' שבירושלים עיה"ק בטענות נגד ההשתתפות בבחירות, בתוך הדברים אמר להם רבינו, אתם באים בטענה עלינו שאנחנו משתתפים בבחירות?!, הרי הטענה עליכם שאינם מצביעים, אם הייתם מצביעים היה

המצב בא"י נראה אחרת. והוסיף ואמר: אם כל מי שיכול להיקרא בעיני החילונים שומר מסורת או דתי לא היה מצביע, אפשר שהיו יכולים לפעול יותר אם לא היו משתתפים ומצביעים כלל בבחירות, אבל אחרי שלמעשה מצביעים כאלו שבעיני החילונים הם שומרי תורה ומצוות הרי אנו מחוייבים להצביע כדי להראות כמה גדול הוא הציבור שמכריז ומצהיר שרוצה לחיות עפ"י התורה הק'.

תפקידים של הנציגים החרדים בכנסת

בבחירות שהתקיימו בשנת תשס"ט לא צירף רבינו את חתימתו על הקריאת קודש המשותף של כל גדולי ומנהיגי עדת ישראל, אבל בכל אופן כיון שלא יתפרש שסובר שיש להימנע מההצבעה כתב רבינו מכתב קריאה המופיע כאן להלן, בו העלה באופן חד וברור את השקפתו בענין הבחירות והנציגות בכנסת, ונשלחתי על ידו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיעבור על הנוסח, ובאם יסכים לנוסח שאבקש בשמו שיצטרף ויחתום גם על המכתב. ואכן מרן הגר"ח שליט"א קרא בעיון את המכתב וציין לשבח וחתם שמו עליו.

בס"ד, י' שבט תשס"ט

הנה ידוע לכל המצב השורר בארצינו הק' אשר השלטון נגד התורה ונגד שומרי הדת וכל מגמתם הוא לעקור את הדת ולבטל את קיום מצוות התורה להצר ביד לומדיה, ולבטל את כל החינוך הטהור של ילדי ישראל לטמאות את ישראל ולהרחיק לב בנים מאביהם שבשמים. ולכך בודאי שאין לנו שום חיבור ושותפות עמהם, ולא היתירו מעולם להתחבר עמהם אף לא בעבור טובת הנאה ותפקידים ותקציבים, שכל קיומנו כאן הוא רק בנס מרחמיו וחסדיו של הבורא כמו שהבטיחנו כי לא תשכח מפי זרעו, ולא מפיהם ומטובתם אנו חיים. וכל תפקידים של הנציגים החרדים שם הוא רק כדי לקרוא כנגדם בקול גדול כי לא ניכנע במאומה לגזירתם ולמחשבתם, וכדי להשמיע ברמה את חוקות התורה המחייבים אותנו ואת כל ישראל, וכי על משמרתנו נעמודה לקיים רצון השי"ת ללא שינוי וויתור בכל שהוא. ובהיותם שם עליהם לעשות ככל שביכולתם להציל מה שניתן.

ומטעם זה כבר הורו רבותינו גאוני הדור זי"ע כי על יראי השם שומרי תורה ומצוות להשתתף בהצבעה בבחירות ולהצביע לרשימת דגל התורה שסימנה ג' שהם הנציגים החרדים לדבר השם כמו שכתב זאת מרן הקהילות יעקב זי"ע במכתבו: שההצבעה היא הצהרה קבל כל העולם כי אנחנו נאמנים להשי"ת ולתורה"ק ושזהו עיקר דרישתנו ותכליתנו, ועצם ריבוי המצביעים הוא ענין של קידוש שם שמים גדול ועצום והוא הכרזה שאנחנו עבדי השי"ת ולא נוותר ח"ו על קוצו של יו"ד מתורה"ק, עכ"ל. וכך גם קבלתי מדברים שאמר מרן רבנו החזון איש זללה"ה. לזאת על כל אחד ואחד מוטל החובה לכאוב את המצב של חילול שם שמים ולפעול להרבות כבודו ית' ולזרז אחרים על כך. ובזכות שנקרא אנחנו בקול גדול בשם ד', נזכה שיחוס וירחם עלינו ויגאלנו מהמצב המר הזה וירום כבוד השם ותורתו בעולם.

בתקוה שגם אלו שעדיין לא הגיעו למעשה אבותינו אברהם יצחק ויעקב שהשרישו לכלל ישראל לעמוד בנסיונות ולהתגבר על כל הקשיים, גם אלו יבינו שאין כוונתנו משום כבוד ושררה.

נאום מיכל יהודה ליפקוביץ
חיים קניבסקי

בני התורה אינם צריכים לדעת ולהתעניין מהנהגת נציגי הציבור

סיפר הגר"צ שליט"א שבבחירות האחרונות לחיי רבינו היו מבני משפחתו שדעתם היה לא להצביע בבחירות לכנסת, מחמת כל מיני טענות ותלונות על הנציגים שאינם כפופים לדעת גדולי ישראל וכד'. ואמר להם הג"ל שאי אפשר לקבוע כזו החלטה לבד וצריך לשאול את רבינו, ולכן הוא נכנס לרבינו ביום הבחירות ופרס לפני רבינו את טענותם ודבריהם, שמע רבינו את דבריו, ולאחר מכן הגיב ואמר: תאמר להם, שדבר זה אינו מענינם כלל, הם לא צריכים לדעת לא לפני ההצבעה ולא לאחריה על עסקם ומעשיהם של הנציגים, הם צריכים להצביע כפי שהורו לנו רבותינו שההצבעה היא הצהרה קבל כל העולם כי אנחנו נאמנים להשי"ת ולתורה"ק ושזהו עיקר דרישתנו ותכליתנו, ועצם ריבוי המצביעים הוא ענין של קידוש שם שמים ולא יותר, בשביל זה הם הולכים להצביע, ואת חובתם גומרים בסיום ההצבעה, ודבר זה מה שהם טוענים כנגד הנציגים זה ענין המסור לאלו אשר נושאים בעול הציבור, לרבי יוסף שלו' ולרבי אהרן ליב, וגם אני יש לי מכך טיידה ועגמ"נ, אבל הם אינם צריכים לדעת מכך כלל ואין זה מענינם ולכן פשוט שהם חייבים להצביע.

להכין עצמינו לקראת חג הפסח וליל הסדר

...כיון שהימים הבע"ט הם ימי ההכנה לקראת חג הפסח, הייתי מציע שההכנה בשביל להרגיש את מהות החג ולכלל הפחות את "ליל הסדר", ללמוד את הסוגיות בערכי פסחים השייכות לדיני ליל הסדר, ואולי ג"כ לשון הטור, ואז יזכו להרגיש טעם בליל הסדר, טעם כזה שישאר בס"ד גם לאחר זמן ולא יפוג מיד. כמו כן להתבונן בזכרון הסדר ד', להתבונן ביציאת מצרים, בשיעבוד וכל ניסי הגאולה, ע"י לימוד פסוקי התורה ומדרשי חז"ל, להרגיש את הקירבה הגדולה שזכו הכלל ישראל מהקב"ה ביציאת מצרים זה יתן השפעה בס"ד לחיות תמיד עם אותה זכירה ועי"ז נקנה בנפשותינו את ההנהגות המחויבות מן הזכירה (כלשון רבינו יונה).

[מתוך שיחת רבינו בישיבת "מאור יצחק" - חמד שלהי אדר תשס"א]

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624

הגליון מוקדש לעלוי נשמת
שמעון ב"ר אברהם ע"ה

גליון ר"ד פ' ויקרא-פורים
י' אדר ב' ה'תשע"ט
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

המתנה המושלמת למשלוח

מנות

לאור הביקוש המבצע ממשיך גם לפורים, סט
'גאון יעקב' ג' חלקים על התורה והמועדים
וקובץ עניינים
מורחב, כל שיחות מרן זצוק"ל שנדפסו עד
כה, במחיר מסובסד
לעילוי נשמת בן ציון בן בנימין
75 ₪ בלבד. (כמות
מוגבלת)

כ"ד פרקי שבת

את הספרה כ"ד מצאנו במקומות רבים, בספרים
כתוב שישנם כ"ד תכשיטי כלה, וכן במסכת שבת
ישנם כ"ד פרקים ובניהם אף ישנם פרקים בעלי
שתי משניות, ובאמת היה אפשר לעשות עשרה
פרקים גדולים או יותר, אלא שרבינו הקדוש עשה
זאת בדיוקא שיהיו פרקים קטנים ובלבד שיהיו
כ"ד פרקים, והטעם לכך משום שהשבת נקראת
כלה.

פורים

מו"ר זצוק"ל בפורים,
לאחר מלחמת
המפרץ (שנה לא ידועה)

ובזכות מרדכי ואסתר הושלם ספר הכ"ד של
התנ"ך על ידי כך ש"קיימו וקבלו היהודים".

עבדא דקדשא בריך הוא – הדרגה הגבוהה ביותר

שרו כאן קודם לכן בהתלהבות רבה "אנא עבדא
דקדושא בריך הוא" – אנו עבדיו של הקדוש ברוך
הוא שהוא מלך מלכי המלכים, עבד זאת דרגה
גבוהה של מי שאין לו בעלות על עצמו כלל, וזאת
היא הדרגה הגבוהה ביותר של קרבת אלוקים,
דרגה של עבדות, משה רבינו נקרא בתואר הנכבד
ביותר "משה עבד ה'". וכן כתוב בדוד המלך
"דוד עבדי נשיא להם לעולם", דוד נקרא עבד,
וכן כל הנביאים נקראו כפי שאנו אומרים "ועל ידי
עבדיך הנביאים כתוב לאמר", הנביאים כולם היו
עבדי ה'. לעומת זאת המן הרשע היה ההיפך
הגמור מעבדי ה', המן קיבל מידי אחשוורוש את
עם ישראל כמו שאמר לו "הָעַם לְעִשְׁתֹּךְ בּוֹ כְּטוֹב
כְּעִנְיֶיךָ" וכי במה אדם עושה ככל שיחפוץ, רק
בדבר שהוא רכוש וממונו, אדם שיש לו כסף הוא
עושה בו ככל שעולה על דוחו, וכך מחליט המן
להשמיד להרוג ולאבד. הוא קיבל את עם ישראל
בקנין גמור עד כדי כילויים לגמרי, וכבר אמרה
אסתר "וְאֵלֹהֵי הַלְּעָבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת נִמְכַּרְנוּ הַתַּרְשִׁית"
אפילו אם היינו עבדים לא היה זה גרוע כל כך כמו
המכירה של "פי נִמְכַּרְנוּ אֲנִי וְעַמִּי לְהַשְׁמִיד לְהַרְגֹּת
וּלְאַבְדֹת". ומה היה התיקון לכך? "לֵךְ פָּנוּס אֶת פֶּל
הַיְּהוּדִים" – אנו נעמיד את עצמינו לעבדים גמורים
של הקב"ה, וכך אם אנו נהיה עבדי ה' באמת לא
ניתן יהיה לקחת את העם מהקב"ה, ושוב לא נהיה
עבדי המן.

כשהעבדות להשם לא הייתה שלמה. באה גזרת המן

וכיצד באמת התאפשר להמן לעשות את הגזירה?
כתוב בגמרא שעם ישראל חטאו בכך שנהנו
מסעודתו של אותו רשע, הם הלכו אחרי הנאות
הגוף, וכל זה היה ביחד עם הגויים שאינם עבדי

קודם מתן תורה עדיין לא הושלמה הבריאה,
אמנם ברור הוא שהעולם נברא בששה ימים,
ובסיום כתוב "יום הששי ויכלו השמים" שהם
ראשי תיבות של השם הוי"ה, וד' תיבות אלו
מתחלקות בכך ש"יום הששי" זהו הסיום של
מעשה בראשית, ו"ויכלו השמים" זהו תחילת
פרשת השבת שזה התכלית של מעשה בראשית.
אמנם כל זה היה רק בדרך עיבור, אך הלידה ממש
של העולם עדיין לא היתה מושלמת.

חז"ל אומרים בכמה מקומות בש"ס מדוע כתוב
"יום הששי", משום שגם לאחר שנברא העולם
עדיין היה עומד בספק אם יתקיים אם לאו, והספק
הזה עתיד היה להתברר בה' בסיון, שכל זמן שעם
ישראל לא קבלו את התורה עדיין לא הושלמה
בריאת העולם. אלא שגם אחרי קבלת התורה עדיין
חסרה היתה עוד נקודה אחת, והשלמות הזאת
הגיעה רק בימי הפורים, בימי המן הרשע ובימי
הצדיקים מרדכי ואסתר, בעת ההיא באה הבריאה
אל התיקון המושלם, "קיימו וקבלו היהודים".

תורה שבכתב. כל הכ"ד ספרים

התורה שבכתב החלה להכתב על ידי משה רבינו,
אז היה מתן תורה הראשון, ומבואר ברש"י
שבתחילה כתב משה רבינו מבראשית ועד פרשת
משפטים, וזהו הנקרא "ספר הברית", ולאחר מכן
כתב עוד פרשיות פרשיות עד שבסוף ימיו של
משה הסתיימה כתיבת חמשה חומשי תורה. אלא
שהתורה שבכתב כוללת גם נביאים וכתובים, וכך
המשיכו הנביאים וכתבו את כתבי הקדש, אלה הם
דברים נצחיים, והספר האחרון הוא מגילת אסתר.
היה ספק האם בכלל לכתובו, ואם כן כיצד
לכתבו, ובקשה אסתר ואמרה "כתבוני לדורות",
דהיינו שיכניסו את המגילה לתוך התורה שבכתב,
זה היה הדור האחרון של חתימת התנ"ך ולאחר
מכן לא נכתבו יותר ספרים, מגילת אסתר היא
הספר הכ"ד מתוך כ"ד כתבי הקדש, כל זמן שהיה

ה', זה היה הפגם במהות של עבדי ה', וכיון שלא
היו שלמים בענין של עבדי ה', נפתח פתח להמן
הרשע. על כך אמרה אסתר "צונונו עָלֵי נָאֵל
תִּאֲקְלוּ נָאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֵלֵךְ יוֹם" עם
ישראל קבלו עליהם עול מלכות שמים וממילא
בטלה הגזירה.

להשמיד. להרוג ולאבד – כנגד גוף. נפש וממון

והנה המן הרשע גזר שלש גזירות: להשמיד,
להרוג ולאבד – את כל היהודים, וביאר זאת הגאון
מוילנא: משום שבכל אדם ישנם שלשה דברים,
הגוף, הנפש והממון, והמן רצה להשמיד את עם
ישראל באופן שלא יישאר מהם כלום, לא נשמה לא
גוף ולא ממון, וזהו הענין של להשמיד, להרוג
ולאבד, להשמיד פרושו שמד – להמיר את הדת
היהודית, להשמיד את הנפש היהודית, וכפי
שמבואר בגמרא שהמן רצה לעקור מעם ישראל
שבת, תורה ומילה ובכך לעקור את יסודות הדת
היהודית, להשמיד את הנפש היהודית. ולהרוג זה
את גופם, ולאבד זה את ממונם, רצונו היה שיאבדו
לגמרי. וכנגד זה תקנו חז"ל לזכר הנס של פורים

האותיות', וכך החליטו ללכת ולכבוש את רוסיה, זה היה אחד מעשרת הניסים שספרו בימים ההם שארעו לעם ישראל בעת מלחמת העולם השנייה. הנס המפורסם ביותר שהיה בימים ההם הוא שהם היו הראשונים שגילו את פצצת האטום, היתה להם מעבדה והיו קרובים לזה מאוד, ובסופו של דבר לא הצליחו להגיע לזה, הם הוכו בסטוריום ולא השיגו את הפצצה, זה היה נס גדול מאוד.

מה לכלבול בבית עובדי השם

בעת ההיא באו אל החזו"א ואמרו לו "אנו מבולבלים ומודאגים", הביט בהם החזו"א ואמר: אנחנו מבולבלים?! אנו יהודים שיודעים שעל כל מצוה בתורה יש מצוה להחריג על קידוש השם, אין אנו מבולבלים כלל, החילוניים הם אובדי עצות, הם אבדו את הדרך שלהם, הם מבולבלים, אך אנו המאמינים בהשם, אנחנו נמצאים באור גדול. ואז נכנסה אליו כלת אחותו הרבנית של ר' שמריהו גריינמן ואמרה לו: אדוני החזו"א מה יהיה כאן? הגרמנים נמצאים כבר בשערי ארץ ישראל ומפגיזים כבר בדגניה, מה הקב"ה רוצה מאיתנו? אמר לה החזו"א צריכים אנו לומר צדיק אתה השם, הקב"ה אוהב אותנו, אנו מקבלים עלינו את הדין, ואז הקב"ה ירחם עלינו, משום שאין מי שאוהב אותנו יותר מהקב"ה בעצמו.

אין לברוח מהקב"ה

וכך היה גם במלחמת יום הכיפורים, כולם לא הבינו מדוע המצרים לא כבשו והגיעו עד תל אביב, כל הנגב היה פתוח לפניהם ואעפ"כ הם נעצרו ולא המשיכו, שאלו אז את הרמטכ"ל המצרי מדוע לא המשיכו? ואמר שהוא עצמו אינו יודע מדוע, הם עברו את תעלת סואץ והפכו את התעלה לגשר, עברו את הגולן ולא כבשו את חיפה אלא נסוגו. ואז באו משיבת מיר ושאלו את המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין צ"ל היות וישנם בחורים רבים תושבי אמריקה ואנגליה והוריהם מודאגים מאוד מהמצב בארץ ישראל, מה עליהם לעשות? אמר להם המשגיח לא בורחים מהקב"ה, אתם לומדים תורה, מהתורה לא בורחים, כאן אתם לומדים תורה, ושם תלמדו פחות, אם כן תעסקו בתורה ואל תעזבו את הלימוד. והמשיכו השואלים ושאלו: אם כן בכל זאת מה יעשו? אמר להם המשגיח תחליטו בלבכם שאם הקב"ה רוצה להמית אתכם אתם מקבלים זאת באהבה, אתם מוסרים את עצמכם למיתה, ואחרי שתמסרו את עצמכם למיתה אם כן הרי זה כאילו מתתם כבר, ושוב כבר אין צורך להרגכם כלל וממילא תשארו בחיים, אתם רק צריכים להחליט שאתם מוכנים למות על קידוש השם, אדם צריך להסכים ולדעת שאם זהו רצון השם, אין לו שום אפשרות להתווכח.

וברוך השם היה אז את הנס הגדול הזה שאף אחד לא ידע להסביר זאת, כך סובב הקב"ה. והיה רצון שכשם שבימי הפורים האלו היו ניסים גדולים, כך הקב"ה יגאל בקרוב את עם ישראל ברחמים רבים ולא על ידי ייסורים וחליים רעים, אמן.

אמרתי פעם לר' יקר שיפמן שהיה חמוי של ר' דוד משורר, הוא היה זקן ולעת זקנותו הוא החל לסבול ייסורים, אמרתי לו על הפסוק בתהלים "כי חמת אדם תהיה כחמת תחגור", זה פסוק שקשה לפרשו. (כשהייתי ילד קטן היה לי דוד שנהג להגיד בדיחות בפורים, ושאל אותי כיצד נקראת חמותו של אחשוורוש? ומיד ענה הלא זה מפורש בפסוק "וחמת המלך שככה". עוד שאל כיצד נקראת חמותו של אדם הראשון? וענה ואמר כמפורש בפסוק "חמת אדם תודך") ופרש רבינו יונה את דברי הפסוק: חמת אדם- בשעה שהקב"ה מראה שהוא כועס על האדם ומביא עליו ייסורים, והייסורים הללו גורמים לו לאדם שיוודה להקב"ה, שמוודה ומתוודה הוא להקב"ה ביודעו שהוא שהביא עליו את הייסורים, ומאמין שהקב"ה עשה זאת ברחמיו, בכך גודש הוא שיהיה "שארית חמות תחגור"- שיירי החימה שהקב"ה עדיין לא הביא עליו, "תחגור"- הקב"ה נוצרם, וזאת למדת שמדת הדין מתנוחה הקב"ה עוצר את הייסורים הנותרים לכל יבואו עליו, ואכן אותו הזקן קיים זאת ובאמת הייסורים פסקו, וכך בכל פעם שתקפוהו ייסורים בא ואמר לי שכחתי את הפסוק תזכיר לי שוב את הפסוק עם הפירוש, ובכל פעם הוקל לו, עד שנסתלק בליל ראש השנה בגיל תשעים.

זה הענין שכתוב בפסוק הנ"ל, שאסור לו לאדם שיגיד מקרה הוא. וכמו שאמר אחד "איזה מזל היה לי שהייתי בתוך האוטובוס שנפגע ולא נהרגתי", אסור לומר כך, אלא צריך לומר איזה חסד גדול עשה עמי הקב"ה, יש כאן השגחת ה', יש כאן יד ה', רק על ידי כך זוכים ל"שארית חמות תחגור".

עכשיו בימי הפורים האלה אלו הימים שצריכים במיוחד להתבונן בזה. וכפי שרואים אנו במגילת אסתר לא מוזכר כלל שמו של הקב"ה במפורש, משום שצריכים אנו למצוא את הקב"ה בתוך הדברים הנסתרים ובכך לראות שכל דבר ודבר שקורה הקב"ה עומד ומסתתר מאחורי כל המאורעות הללו, הכל מאת הקב"ה בעצמו, הוא האב הרחום שאוהב אותנו.

ניסי מלחמת העולם השנייה

סיפר לי המשגיח ר' דב יפה: כשהתקרב היטלר ימ"ש לארץ ישראל, בעת ההיא שלטו הגרמנים בסוריה כאשר סוריה היתה בשליטת הצרפתים והצרפתים השלימו עם הגרמנים, וזרקו אז פגזים ונפלו באשדות יעקב פגזים מתותחים של הצרפתים והגרמנים גם יחד, והיתה בעיה קשה, פחדו מאוד, הגרמנים כמעט פרצו את הגבול, הם היו קרובים מאוד לארץ ישראל, היתה להם כבר תכנית לעשות בארץ ישראל את מה שהם עשו בשאר המקומות, בליטא, באיטליה ובצרפת, היו מודאגים מאוד, ולפתע ארע נס גדול כאשר היטלר ימ"ש החליף את רוסיה בסוריה, 'התחלפו לו

שלש מצוות, מצות מקרא מגילה שהיא כנגד הצלת הנשמה, שעל ידי מצוות מגילה נוסף עוד חלק בתורה, והתורה היא הנשמה. כן תקנו חז"ל מצוות משה ושמחה- **סעודת פורים** שהיא כנגד הצלת הגוף. וכן תקנו מצוות **משלוח מנות ומתנות לאביונים**, שאותם מקיימים במזמון עם הרכוש, זה כנגד הצלת ממונם של ישראל.

סדאם חוסיין, ממשיכו של נבוכדנצר

אם כן זאת היתה ההצלה של עם ישראל וביטול גזירת המן על ידי שחזקו את הענין של עבדי ה', שבזמן שהעבדות להקב"ה היא מוחלטת ומושלמת אזי אין מקום לאויבים לשלוט. מי אינו זוכר את אשר היה לפני זמן קצר שהכריזו הבבליים ובראשם הממשיך של נבוכדנצר ה"ה סאדם חוסיין, מלחמה כנגד יושבי ארץ ישראל, ואמר שיהרגם על ידי שידורק טילי סקאד, וזרק טיל אחד שיש בכוחו להרוג כאלף בני אדם, ואכן הטיל הזיק לכאלף בתים, כאלף בנינים נהרסו וניזוקו, אך בגוף לא ניזוק אף אחד, היה זה נס גדול.

פחות עכרות – יותר ניסים

וכיצד אירע הנס? בזמן הכרזת מלחמת הטילים הכנים הקב"ה מחשבה בלב אנשים, שכעת רואים אנו כמה מוטעית היתה מחשבה זו, ואמר שידביקו סולוטייפ על החלון ובכך יצלו מטיילי הסקאד וקראו לזה חדר אטום, ומינו אדם בשם נחמן שי שיוזכר לכולם שצריך להכנס אל תוך המחנק הזה. וכבר ידוע **שמאז שחרב בית המקדש הקב"ה עושה שליחותו ע"י טפשים**, ובזה עורר הקב"ה את עם ישראל שיהיו יותר עבדי ה', הקב"ה סגר את כולם בתוך החדרים ובזה התחזקו עם ישראל בכך שלא יצאו במשך הזמן הזה למקומות בילוי אסורים, לא הלכו לבריכות מעורבות וכדו' במשך מספר שבועות שבהם היה האיום העירקי, ובכך עם ישראל הפסיק להיות עבדו של היצר הרע בשבועות האלו והיתה שמירה, הקב"ה שמר עלינו, היו ניסים רבים ולא נהרגו כלל.

יותר פורענויות, לאחר חילולי השבת

אך כשמתרשלים בענין של עבדי ה' מוצא השטן מקום לשלוט וזה מה שאנו רואים בימינו פעמים רבות ארעו פיגועים ר"ל במוצאי שבת או ביום ראשון, יש בכך סימן להזכיר לנו שקיימת חובת שמירת השבת. אנו נמצאים בזמן כזה שמן השמים נותנים לנו סימנים לדעת שהתכלית של כל הדברים שהקב"ה מביא עלינו שנדע שהקב"ה קיים בעולם.

כשהיסורים מביאים להודאה. הקב"ה נוצרם

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 127 ■ עבודת יום הפורים

פורים תשובה מאהבה

מובא בספרים בשם האר"י ז"ל שיום הכיפורים כפורים, יש שמאד מאד דיברו על גדולת יום הפורים, ודייקו מזה שהקטן נתלה בגדול. ולי היה נראה שהכוונה שיש בחינה שבו יום הפורים גדול מיום הכיפורים, כי ביום כיפור ישראל שבים בתשובה מיראה מפאת עוונותיהם, ובפורים תשובת ישראל הייתה מאהבתם להקב"ה אחר שראו את אהבת הקב"ה אליהם.

ואמנם, גם ביום הכיפורים כלל ישראל עושים תשובה מאהבה, אבל עיקר התשובה היא מיראת החטא שתלוים ועומדים, ובזה מתייחד יום הפורים שהוא זמן של תשובה מאהבה עוד יותר מיום הכיפורים.

גזירת המן על ישראל

המן ביקש להשמיד את הנשמות, להרוג את הנפשות, לאבד את הרוחות ולבוז את שללם, והיה לו את הכוח לזה כמבואר בגמרא (חולין קלט, ב): רמז להמן בתורה מנין? שנאמר "המן העץ אשר אשר אותו תאכלו", ובוודאי שאם הגמרא מרמזת זאת מן הפסוק, יש שייכות בין הדברים ואין זה רק דימוי מילים בעלמא.

והמהר"ל ביאר בזה כי עץ הדעת הוא שהביא כליה לעולם, והמן היה האדם המתאים להביא כליה לעם ישראל, וממילא לכל העולם כולו, הקיים מכוח עם ישראל. חז"ל אומרים (מגילה יא, א) "בקום עלינו אדם - אדם ולא מלך", כי מלך אינו מעוניין להשמיד את העם, כיון שתפקידו לדאוג לעם, אבל המן הרשע שאינו מלך, רצה להשמיד את עם ישראל.

וכל זה היה בחודש אדר זמן שהיה מסוגל לפורענות, והקב"ה ברחמיו הפך המזלות, וזאת אף על פי שנפסק ונחתם על עם ישראל כליה, הקב"ה ברחמיו הרבים הציל אותנו. ולא הספיק לזה רק רחמים, אלא היה נצרך רחמים רבים (כנוסח שבעל הניסים) הקב"ה הפר עצתו - היינו את תכניות המן לאבד את ישראל, ואת מחשבתו - היינו הרווחים שהיו לו בזה, והשבות לו גמולו בראשו - הייתה הנהגה ניסית מיוחדת של נהפוך הוא כמתואר במגילה.

ועל רצונו של המן לבטל את המצוות - נוספו לנו מצוות הפורים, ועל רצונו לאבד את הרוח - קיבלנו את מצוות השמחה המחיה את הרוח, ועל רצונו לאבד הנפשות - קיבלנו מצוות המשתה, ועל רצונו לבזוז את השלל - נצטוונו במתנות לאביונים לדאוג שאף אחד לא יחסר בפורים (כמבואר בגר"א).

המיוחדות בנס פורים

נס פורים מתייחד מעל שאר הניסים, כי בעוד שאר הניסים נעשו בגלוי, נס פורים נעשה בנסתר. נס פורים לא נעשה על ידי שידוד מערכות טבע, אלא הוסתר בלבוש טבעי, ועל פי זה מבאר המהר"ל מה שלא הוזכר במגילת אסתר אפילו פעם אחת שם השם שלא נמוחק, מאחר ששם השם הגדול לא נראה בגלוי בנס זה, ולכן לא הוזכר במפורש כי אם בדרך רמז.

הרב דסלר זצ"ל בספרו מוסיף שאף על פי שלא היה נס גלוי, מכל מקום זה היה בבחינת גלוי שבנסתר, שבסוף כן התברר והיה ניתן לראות איך שהמאורעות השונים, שלכאורה לא היו קשורים זה לזה, חברו יחדיו, והביאו את הצלת עם ישראל מידי המן.

עוד נתייחד נס פורים משאר הניסים, שבכל נס אפשר לראות את הנס מיד, ולעומת זאת בפורים שרשרת האירועים המתוארים במגילה שהתפרשו על פני כתשע שנים היו נראים בזמן התהוותם חסרי משמעות ללא קשר ביניהם, רק לבסוף נתבאר תכליתם.

והגר"א זיע"א הוסיף עוד שהנס היה בזמן של גלות, אחר חורבן בית ראשון, עוד קודם בניית בית שני, ואף על פי כן הראה להם הקב"ה אהבתו אליהם, ועשה להם הנס. והביא לזה מושל לבו מלך שאביו שלחו מחמת עבירות שעשה. אבל המלך

קריאתה זו הלילה

המצוה העיקרית בפורים היא קריאת המגילה, גם מסכת מגילה עיקרה עוסקת סביב המגילה, אין לשער כמה שאפשר להתעלות על ידי המגילה, וזה על ידי שימת לב למה שכתוב במגילה. וראוי להתכונן לזה עוד קודם יום הפורים וללמוד את המגילה עם פירושה.

בגמרא כתוב (מגילה יד, א) שקריאתה זו הלילה, דעתו של היסוד ושורש העבודה שקריאת המגילה גרידא אינה מספיקה לקיים את מצוות ההלל, ורק שיעלה בליבו כל מעשה תוקפו וגבורתו של הנס, וייתן בליבו הודאה גדולה ועצומה למפליא לעשות, אז יקיים המצווה. וכתב, שעל קטב זה תיקנו אנשי כנסת הגדולה חיוב קריאתה ועיקר הקריאה לידע גודל הנס, שעל ידי זה יתן הודאה ושבח ליוצרו ובוראנו. (והנה במשנה ברורה לא הובא דעתו של היסוד ושורש העבודה, ויתכן שהטעם לכך, שהרי הדין הוא שאפילו אם החסיד אות אחת מהמגילה לא יצא ידי חובתו, על כן יש לחוש שיעמיק במחשבות ויחסיר בשמיעתה).

במאירי כתוב שאם אין לו מגילה לקרוא בה, על כל פנים יאמר הלל (בפוסקים זה לא הובא). והגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל ביאר הטעם שבפורים יוצאים ידי חובת הלל בקריאת המגילה, כי הכלל הוא שבנס גלוי אנו מהללים בגלוי, ובנס נסתר אנו מהללים בנסתר, ולפיכך נס פורים שהיה בנסתר, אנו מהללים במגילה באופן נסתר.

קריאת המגילה היא מתנה גדולה מאד לעם ישראל, וראוי לשמוע בשמחה גדולה את המגילה. בקריאה אנו מעוררים את חסדי ד' שהיו עמנו, וכמו שאז קיבלו את התורה מרצון, כך הקריאה מעוררת בנו לקבל את התורה מרצון, ומשרישה בנו אמונה בהשגחת ד' ובאהבתו אלינו.

תשועתם הייתה לנצח

כתוב במשנה (מגילה יז, א) שהקורא את המגילה למפרע לא יצא, ורמזו בזה שמי שקורא את המגילה ורואה את הניסים כדבר היסטורי כדבר שהיה רק אז, לא יצא.

ובאמת בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם. ובהגדה של פסח מיד לאחר מכן מוסיפים: צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר על הזכרים ולבן ביקש לעקור הכל. אומר הגר"א שהרי לולא שהתורה הייתה מעידה שלבן ביקש להרוג את יעקב אבינו לא היינו יודעים זאת. אותו הדבר בכל דור ודור בלא שאנו יודעים עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה באהבתו אותנו מצילנו מידם.

מיד לאחר מכן מוסיפים: צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו שפרעה לא גזר על הזכרים ולבן ביקש לעקור הכל. אומר הגר"א שהרי לולא שהתורה הייתה מעידה שלבן ביקש להרוג את יעקב אבינו לא היינו יודעים זאת. אותו הדבר בכל דור ודור בלא שאנו יודעים עומדים עלינו לכלותינו, והקב"ה באהבתו אותנו מצילנו מידם.

"תשועתם הייתה לנצח" - אין זה תשועה זמנית, אלא לנצח. "להודיע" - תמיד, "שכל קוויץ לא ייבושו ולא ייכלמו לנצח כל החוסים בך" - מי שמקווה אל ד' וחוסה

שעוסק בחיי שעה ותענוגות בני האדם בלבד, לא היו מועדי, אבל היו "מועדיכם שנה נפשי".

נמצא שבידינו נתון הבחירה, אם נזכה לפורים של "מועדי השם" שהקב"ה חפץ בזה, או חס ושלום "שנה נפשי", וכדי לזכות באמת לפורים כרצונו ית', שיהיה פורים של הקב"ה ולא פורים של היצר הרע, צריך הכנה מיוחדת לכך.

אני רגיל להביא את דברי החיי אדם בגודל הנחיצות בהכנה למצוות, דבריו נוגעים מאוד לכל חיי האדם, הן בתורה, הן בתפילה, הן בבין אדם לחברו, אבל יש מצוות שבהם צריך הכנה במיוחד, הרי היצר הרע יודע היטב כמה אפשר להשיג ביום הקדוש הזה והוא אורב לנו, וצריך מאוד להיזהר ולהישמר מפניו.

יש לנו לבקש מהקב"ה שנוזח באמת בתוך כל ישראל לנצל את הפורים בשלמות, ונזכה להשריש בלבנו כמה שהקב"ה אורב אותנו, ולכן נתן לנו את תורתו הקדושה, ונשריש בלבנו את ההשגחה המופלאה של הקב"ה עלינו, שנוזח לקבל את התורה מאהבה, בקבלה שתתמיד ותתחזק גם לאחר הפורים.

ה'שירה' - מובילה לשמחת הנפש

אחד הכלים העוצמתיים ביותר להשגת השמחה: השירה. רבנו מנחם את התבונה הזו, בוחן את הגילוי מכל צדדיו, ומגיע להבנה בהירה וחדה כדרכו: השירה - מחברת את האדם אל נשמתו, ומכאן - הדרך אל האושר והשמחה סלולה! וכך הוא כותב במתק לשונו, לאחר שחגג את חג 'שמחת תורה' במחיצתם של חסידים:

"הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד. מה טוב ומה נעים להרגיש זאת! הנה עכשיו שרתי זאת עם חסידים - ומה מאושר היה להרגיש זאת! פתאום נפלה מחיצת הברזל המדומה שבין אדם לרעהו, המטמטמת את הלב ומחשיכה את אורו! פתאום סרה האנוכיות האווילית - והרגיש הלב: הלוא באמת אחים אנו כולנו... הלא באמת אין הבדל ביני ובינך..."

"אפשר שהסיבה היא זאת: הנשמה האלקית מרגשת, שכל נשמות ישראל - ניצוצות מנשמה אחת הן. אך לא תמיד אדם חי עם נשמתו. ימים ארוכים עוברים עליו, והוא חי עם הנפש הבהמית לבד. נפש זו, אינה יודעת על האחדות והקישור של כל בני-האדם. נפש פעוטה ושפלה זו מדמה בלבה, שיש לה קשר אך ורק אל עצמה, אך מה לה אל כל בני-האדם? הן זרים ונכרים הם לה! על-כן, רודפת היא כל ימיה ומבקשת רק את טובת עצמה, וצרכי הזולת, כאבו וסבלו - לא יגיעו אל ליבה, כי מה לה ולו?"

"השירה, מחזירה לאדם האומלל, ההולך בחושך - את הנשמה האלקית המאירה; וכיון שזו חוזרת אליו - מיד מתוודעת אליו האמת הגדולה, ורואה הוא עין בעין מה נורא השקר המפריד בין איש לרעהו ומשים ביניהם חומת ברזל. הלא בני-ק-ל אחד אנחנו! ולא רק אחים אנחנו - אלא למעלה מזה!"

ואכן, במספר הזדמנויות מכביר רבינו בכוחה של השירה לרומם את הנפש, כמו למשל כאשר הוא מעלה על הכתב את הדברים הבאים:

"בן אדם! קולות לאין ספור תקליט אל תוכך יום יום, ואל קולך לא תתן לבך? והן רק אם את קולך תשמע - תעלה אל ה'! כל הקולות - רק יעוררונך, אך את האמת - נפשך תלמדך!"

"בן אדם! אם יש את נפשך להתעלות מכל טפלויה והבל הבליה - התדע איה הדרך? לקבוע זמנים קבועים להקשיב את סוד שיח הנשמה! אך לא תמיד תשמע את קולה, שכן שני קולות - קשה לאדם לשמוע! רצונך לשמוע את קולה של הנשמה? השתחרר מיתר הקולות המרעישים! והשירה - אמצעי טוב לכך!"

"המכשולות העומדים לפניך לשטן ברצונך לקיים את רצון ה' - דע לך כי אין בהם ממש. וגם כי ידמו לך כהרים איתנים אשר לא תוכל להם - רק דמיון כוזב הוא זה! רק טעות החושים! כאשר תדבר אל לבד כי נגד רצונו ה' אין מכשולים -

וראית לפתע והנה אמת נכון הדבר, כרעו ויתמוטטו ההרים אשר ראית, ולא נשאר רק צל קלוש וחיוור!"

"אך אל נא תשכח, כי גם למען נצח את ה'אין' - נחוצה עזרת ה'... יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, ואם אין הקב"ה עוזרו - אינו יכול לו. אך למרות זאת: המכשולים נגד האמת אינם אלא 'אין' והעדר ממש, ואל תשכח זאת אם לב לך."

"אך אל נא תשכח, כי גם למען נצח את ה'אין' - נחוצה עזרת ה'... יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, ואם אין הקב"ה עוזרו - אינו יכול לו. אך למרות זאת: המכשולים נגד האמת אינם אלא 'אין' והעדר ממש, ואל תשכח זאת אם לב לך." (מתוך הספר 'דבקה נפשי אחרך')

בו, אף על פי שאינו צדיק, זה עצמו סיבה שיזכה לישועה. וכן הוא הנוסח ברכת הרב את ריבנו - הכל בלשון הווה, מחמת שזה השגחה והצלחה תמידית.

ובאמת, בדור שלנו זה לא פשוט בכלל, יש צורך באיראן שמדבר בגלוי להשמיד את עם ישראל. ר' אלחנן זצ"ל הרי אומר שמה שהגויים מדברים למטה דברי שנאה על עם ישראל, זה רק בגלל שגם למעלה יש קטרוג על ידי השר שלהם. אם כן כשאנו שומעים את הצורך באיראן מדבר בריש גלי להשמיד את עמנו רחמנא לצלן, צריך להתחזק מאוד ולהכיר בחסדי ד' השומר אותנו ומצילנו מידם.

הבטחת ד' שלא תישכח מפי זרעו

הודאה מיוחדת צריך לתת להקב"ה שזכינו להיות בני תורה. אנו זוכים ללמוד בישיבה קדושה ויש בידינו האפשרות להתמיד בתורת ד' במשך כל שעות היום. ולמרות שקמו כוחות אדירים להשיכה התורה מעם ישראל, נשארנו בני תורה.

ראש הממשלה הראשון רצה מאוד לעקור את התורה מעם ישראל, ולעשות עם חדש. והוא גם היה אדם קשה, ולמרות הכל הוא בעצמו זה שנתן את הדיחוי לבני הישיבות, ובעקבותיו הלכו כולם. הרב לורנץ ז"ל שאל אותו בסוף ימיו אם יש דבר שהוא מתחרט עליו, ואמר לו כי הדבר היחיד שהוא מתחרט - על שנתן דיחוי לבני הישיבות. אמר לו הרב לורנץ, כל זמן שהיית ראש ממשלה, אז לב מלכים ושרים ביד ד', רק עכשיו שאינך בתפקיד, אתה מתחרט.

מזן החזון איש צוצק"ל אמר לי שהדחייה שהם נותנים לבני הישיבות, זהו מכוח ההבטחה שלא תישכח מפי זרעו. כן, זה שאנו יושבים בישיבה זה לא פשוט כלל! לא כולם זכו בזה, צריך מאוד לראות את חסד ד' בזה.

ובאמת, בכל דור ודור רוצים לבטל מאתנו כח התורה על ידי כח החרב וכח הוויכוחים (כלשוננו של הרמב"ם באגרת תימן), אבל הקב"ה הבטיח לנו על ידי ישעיהו הנביא (נד, יז) "כל כלי יוצר עליך לא יצלח" - דהיינו, שמי שיתכוון לסתור דלתנו בכלי זין, ישבר הבורא את כלי מלחמתו ולא יצלח, "וכל לשון תקום עליך למשפט תרשיעני" - דהיינו, כל טוען שיתכוון לבטל מה שבידינו בטענות ובקושיות לא תתקיים עצתו.

באמת יש אנשים שכל החיים חיו עם שקרי התקשורת, אחר כך באים כמה ימים לסמינר, ורואים לא רק שאפשר שהתורה אמיתית, אלא שאי אפשר אחרת. מפני כך אויבי התורה מפחדים ומתרים: אל תלכו לסמינרים, יעשו לכם שטיפת מוח. ואמנם באמת כך הוא, שעושים שטיפה למוח מכל הזוהמה שנדבקה בו. אם כן אנו יכולים להודות לד' לא רק על מה שהיה בכל הדורות, אלא גם על מה שעמנו, שזכינו להיות בני תורה וללמוד בישיבה קדושה ולהתמיד בתורה יומם ולילה.

תפילה

כתוב בספרים הקדושים שפורים הוא זמן מסוגל לתפילה, שהתפילה מתקבלת במיוחד. והנה חז"ל תיקנו שכל הפושט יד נותנים לו, והקב"ה מקיים גם את תקנת חכמים, ועל כן מי שפושט יד בתפילה הקב"ה נותן לו (אמנם לא כתוב כמה צריך לתת לו, אבל על כל פנים לא שב ריקם). לכן יש לראות לנצל את המתנה הגדולה שכל הפושט יד נותנים לו.

ההכנה הראויה לפורים

בסעודת פורים מאוד להתעלות ולהגיע לרוממות גדולה, להשריש בקרבנו אהבת השם וביטחון בהקב"ה אשר ישיפיע לכל השנה. כתוב על רבי שנטע נטיעה של שמחה, רמזו בזה שבכוה השמחה של פורים לנטוע שמחה אמיתית לכל השנה, רק שצריך להיזהר שבאמת תהיה שמחה אמיתית, שמחה שיגיע מתוכה לאהבת השם והודאה על הניסים שעשה לנו, לא חס ושלום שמחה של הוללות ושטות, וכמו שהביא המשנה ברורה (תרצה) את דברי המאירי "אין אנו מצווים להשתכר ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוונו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג, שיגיע מתוכה לאהבת ד' יתברך, והודאה על הניסים שעשה לנו."

בספרונו (ויקרא כג, ד) כתוב, שאם קוראים אנו את החגים "מקראי קודש", אז "אלה הם מועדי" - הקב"ה חפץ בהם, אמנם אם נקרא אותם מקראי חול,

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת הר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פרשת ויקרא תשע"ט

מתעסק

או הודע אלו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו שעיר עזים
זכר תמים (ו' כ"ג)

הנה איתא בקרא "אשר חטא בה", וילפינן מהכא במשנה בכריתות
(י"ט א') דמתעסק פטור מקרבן, והוא דבכל התורה כולה איכא פטור
מתעסק, כאשר חושב שהמציאות מותרת ויש לו טעות במציאות,
דאע"פ דשוגג חייב קרבן אמנם מתעסק פטור מקרבן.

א. מתעסק בטומאת מקדש חייב

הקשה הגרע"א (קמא ס"ח) בנכנס טמא למקדש בהעלם מקדש,
והיינו דסבר שהוא בית בעלמא, אמאי חייב קרבן, הא הוה ליה
מתעסק דהרי חשב שהבית הוא בית בעלמא, וכמו בסבר שהבהמה
חולין ושחטה בחוץ.

ותירץ הגרע"א, דבמתעסק פטור מקרבן רק בקרבן קבוע ולא בקרבן
עולה ויורד, דדוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב ד"אשר חטא
בה" פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא.

ב. דבר שאינו מתכוין

תיקשי, אמאי להגרע"א חייב במתעסק בטומאת מקדש, הרי הוה
דבר שאינו מתכוין, שהרי לא התכוין ליכנס לבית המקדש אלא לבית
בעלמא.

וכי תימא הא הוה פסיק רישיה שנכנס לבית המקדש, מכל מקום
הרי פסיק רישיה לשעבר לא חשיב פסיק רישיה, דהא כתב ברמב"ן
(מלחמות פ"ג דשבת) דספק פסיק רישיה לשעבר מותר, [א"י. היכא דיש ספק
אם הכלי כבר מצורף. והיינו דפסיק רישיה אינו אלא לענין התוצאה מהמעשה שלו ולא לענין
מציאות שכבר קיימת], ואם כן כל מתעסק, כיון דאינו יודע, לישתרי מפאת
אינו מתכוין, ואם כן אמאי חייב בטומאת מקדש הא אינו מתכוין.

ג. לחלק

יש לחלק, דלא שייך היתר דאינו מתכוין בפעולה עצמה כגון בנכנס
למקדש, אלא רק בפעולה שניה הנלווית, כגון בתיבת הזבובים שזו
פעולה שניה, [והיינו בהא דבספק אם יש זבובים בתיבה, דמותר לסגור התיבה,
דאינו מכוין לצודם והוה פסיק רישיה לשעבר, ועיין משנה ברורה ס"י שט"ז ס"ק ט"ו]
היינו משום דצידת הזבובים הוה פעולה הנלווית לסגירת התיבה.
[ושאלוני להרמב"ן בהולך וספק אם יש נמלים תחתיו מהו, וזה לכאורה דומה
לתיבת הזבובים. וצריך עיון. ועוד עיין מה שכתבנו בכל זה בפי' תרומה תשע"ז].

שכן נהנה

הנה אמרינן (כריתות י"ט א') שבכל התורה כולה מתעסק פטור, חוץ
ממתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה. וביאר בחזון איש דהוא
סברא בתכלית האיסור וכלדקמן:

א. תכלית האיסור הנהנה

הנה ביאר בחזון איש (קדשים הוריות ס"י ט"ו ס"ק ט') שגדר שכן נהנה,
דלא נאמר דין מתעסק אלא במידי דהאיסור תלי במעשה, משא"כ
בכגון איסור חלבים ועריות דתכלית האיסור אינו פעולת האכילה אלא
רק ההנאה.

דהנה אע"פ שגם בחלבים ועריות אין החיוב על ההנאה אלא רק על

אכילה או על בעילה, מכל מקום צורת המעשה היא ההנאה ולא
המעשה שלו, וחייב אף בתחב לו חבירו או שהביאו על ערוה לרצונו,
ולא נאמר דין מתעסק אלא במידי דתלי במעשה, כמו שבת ושחוט
חוץ, דהרי אם לקח חבירו ידו ושחט בה, חבירו חייב.

ב. טומאת מקדש

הנה הבאנו לעיל שהקשה הגרע"א (קמא ס"ח) בנכנס טמא למקדש
בהעלם מקדש, והיינו דסבר שהוא בית דעלמא, אמאי חייב קרבן, הא
הוה ליה מתעסק, וכמו בסבר שהבהמה חולין ושחטה בחוץ.

א. תירץ הגרע"א, דבמתעסק פטור מקרבן רק בקרבן קבוע ולא
בקרבן עולה ויורד, דדוקא לענין חטאת קבועה מיעטה הכתוב, דאשר
חטא בה פרט למתעסק, אבל לענין עולה ויורד ליכא קרא.

[וקשה ממתניתין בהוריות (ט"א) דרבי אליעזר אומר שהנשיא מביא שעיר דהוא
חטאת קבועה, וקאי על טומאת מקדש, ואמאי חייב הא הוה חטאת קבועה,
ולפטור מפאת דהוה ליה מתעסק. ודוחק לומר דאירי באומר מותר. וכך הקשה
בחזון איש שם].

ב. במנחת ברוך (ס"י י" ענף ב') תירץ דדינא דמתעסק רק בסבר שזו
פעולה אחרת, כמו נתכוין לחתוך תלוש וחתך מחובר, שלפי כוננו אין
כאן כלל הפסקת יניקה, [וכן בזרק מרשות היחיד ולא ידע שהיא רשות
הרבים הוה מתעסק דאין כאן ידיעת הפעולה], משא"כ בנכנס לבית
המקדש, שיודע מהו הפעולה רק אינו יודע מהו המקום. ובאמת
סבירא ליה שם דבשחט בהמת חולין ונמצאת הקדש חייב חטאת.

ג. אמנם בחזון איש (שם) נחלק וסובר דבכל גוונא הוה מתעסק, אלא
כתב לתרץ מחמת סברתו הנ"ל, דאיסור טומאה בבית המקדש שאני,
דאין איסורו במעשה דוקא, אלא האיסור על התוצאה, והיינו
ההמצאות של טמא במקדש, דהרי אף אם יכניסו נכרי לרצונו למקדש
חייב, שהרי קפידת התורה שלא יטמאו את מקדש, דכניסה טומאה
למקדש קרי לה טומאת מקדש וחילול כבודו, ואם כן דמי לחלבים
ועריות וגם מתעסק חייב.

ג. שכן נהנה במלאכת שבת

הנה הקשו תוספות בסנהדרין (ס"ב ב' ד"ה להגביה) למה שמואל נקט
דטעמא דמתעסק פטור בשבת משום דבעינן מלאכת מחשבת, תיפוק
ליה מקרא הנ"ל ד"בה" דמתעסק פטור, ומתרצים תוספות, דשמואל
מוסיף דאף באופן שנהנה, דליכא בזה פטור דמתעסק, מכל מקום
פטור בשבת משום מלאכת מחשבת.

ויש לתמוה היאך משכחת לן שכן נהנה במלאכות שבת, הרי
להאמור במלאכת שבת שעיקר האיסור הוא המעשה, אם כן ליכא
להאי סברא.

מה ידע משבת

הנה איתא בקרא קרבן חטאת. ואמרינן במשנה בשבת (ע"ג א')
אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. ומקשינן בגמרא (ס"ט א') מנינא
למה לי, ומתרצינן אמר רבי יוחנן שאם עשאו כולן בהעלם אחד חייב
ל"ט חטאות על כל מלאכה ומלאכה, והיינו דזימנין חייב ל"ט חטאות
בהעלם אחד כאשר היה בשגגת מלאכות ולא בשגגת שבת. [היינו

ששכח שהוא מלאכה אבל לא שכח שהיום שבת.

ומקשינן בגמרא היאך משכחת לן ששגג בכל הל"ט מלאכות וחייב ל"ט חטאות, הרי אם לא ידע מכל הל"ט מלאכות אלא סבר שכל המלאכות מותרות, אם כן לא ידע כלום משבת, ואם כן הוה רק שגגת שבת, ואינו חייב אלא חטאת אחת. [והרי רק אם השוגג במלאכות מביא קרבן חטאת על כל מלאכה ומלאכה, אמנם אם השוגג בהשבת, כגון ששכח שהיום שבת, אינו מביא אלא חטאת אחת].

ומתרתת הגמרא בכמה אופנים:

א. הזיד בלאו ושגג בכרת

אמרין בגמרא (ס"ט א') דמשכחת לה בהזיד בלאו אבל שגג בכרת, [והיינו שידע שהמלאכה אסור באיסור לאו אבל לא ידע שיש בזה כרת], דלדעת ר' יוחנן חשיב שוגג מכיון שלא ידע מהכרת, נמצא דבכהאי גוונא ידע לה לשבת בהא דאיכא לאו על המלאכות.

אבל לריש לקיש דלא הוה שוגג אכתי תיקשי. [והקשו בתוספות (שם ד"ה דידע) דאכתי נימא דשוגג בלאו והזיד בעשה [ביום השביעי תשובות וגו'] (שמות כ"ג י"ב) וכן ושמרתם את השבת (שם ל"א י"ד)], נמצא דידע לה לשבת בעשה].

והנה בהא דאמרין בגמרא דאתי שפיר ל' יוחנן, דאיירי בהזיד בלאו ושגג בכרת, חזינן מהא דאע"ג דשגג וחשב דאין באיסורי שבת כרת כלל, לא נימא דהוה שגגה אחת אלא חשיבא שגגת מלאכות כיון דידוע לשבת, וחשיבא כשגגת כרת על כל מלאכה ומלאכה. מעתה לפי זה הוה הדין בסובר שמותר לחולה שאין בו סכנה חשיבא שגגת מלאכות, וכמו כן בסובר דמותר גם בפסיק רישיה, דבכל הני גווני הוה שגגת מלאכות, [ויש לעיין בסוגיא (שבת ע"ב ב') דדיינין לענין אהבה ויראה].

ב. תחומין

תו משני דידע לה לשבת בתחומין ואליבא דר' עקיבא (ועירובין ע"ט ב', סוטה ב' ז') דתחומין דאורייתא.

[והקשו מכאן על שיטת הרמב"ם (פכ"ז מהל' שבת ה"א) ד"י"ב מיל לכולי עלמא דאורייתא, אם כן משכחת לן גם לרבנן דר' עקיבא].

ג. מתעסק

הנה אמרין בגמרא שבת (ע"ג ב') דמתעסק פטור מקרבן, כגון לענין מלאכת קוצר, שחשב שהוא תלוש ונמצא מחובר, [כגון שסבר שהעציץ אינו נקוב ובאמת היה נקוב, והניחו על מקום שאינו נקוב], ופלגי רבא ואביי, לרבא איירי אפילו בנתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר, ולאביי איירי דוקא בנתכוין להגביה תלוש וחתך מחובר. [בגוונא דעצץ שכתבנו, לכאורה בפלוגתא אביי ורבא].

מעתה אמרין בגמרא (שם ע"ג א') דבשלמא לאביי משכחת לן בגווני דידע לשבת בהך מלאכה רק היה מתעסק [כגון בידוע שאסור לקצור אלא שחשב שהיה תלוש, ונתכוין לחתוך התלוש וחתך את המחובר], דבכהאי גוונא חייב חטאת, אבל לרבא דכל מתעסק פטור מחטאת, אם כן על כרחך איירי שסבר שמותר המלאכה, אם כן אכתי תיקשי במאי ידע לשבת.

ויש להקשות דלכאורה משכחת לן בעוד גווני דידע משבת לענין מלאכות ובכל זאת חייב חטאת על המלאכות. [בטעה בדבר מצוה ובספק וכדלקמן]:

טעה בדבר מצוה

הנה תנן בשבת במפרק רבי אליעזר דמילה (קל"ז א') בהיו ב' תינוקות, אחד היה שמיני שלו בשבת ומילתו היה דוחה שבת, ואחד לא היה שמיני בשבת ולא היה מילתו דוחה שבת, וטעה והחליף התינוקות, ומל בשבת מי שאינו דוחה שבת, היכא דעשה מצוה [כגון שמל של תשיעי], פטור, והיכא דלא עשה מצוה [כגון שמל של שביעי], הוה פלוגתא דתנאי אם חייב חטאת, ולשיטת ר' אליעזר חייב.

מעתה תיקשי דלכאורה משכחת לן ל"ט חטאות אף לרבא, כגון שידע מלאכת חובל אלא ששגג בתינוקות, שחשב שהוא התינוק שמצוה למולו, ואם כן היכא דלא עשה מצוה [כגון שמל של שביעי בשבת] חייב חטאת. ואם כן כשם שניחא לאביי גם לרבא יהא ניחא.

א. מלאכת חובל שאני

וכי תימא מאי שנא מתעסק זה משאר מתעסק דפטור מחטאת, הא

מקשינן הכי בגמרא כריתות (י"ט ב'), דהנה אמרין התם דמתעסק בשבת פטור, דמלאכת מחשבת אסרה תורה. ומקשינן בגמרא מדינא הני"ל דב' תינוקות, אמאי פטור רק משום טעה בדבר מצוה, אבל במתעסק בדבר דאינו מצוה יהא חייב, הא לא הוה מלאכת מחשבת. ומשני הנח לתינוקות כיון דמקלקל בחבורה חייב, אם כן חזינן דלא איכפת לן דלא הוה מלאכת מחשבת, אם כן גם מתעסק בחבורה חייב. [ומכל מקום כתבו תוספות בכמה דוכתי (עיי' תוספות שבת ק"ו א' ד"ה בחובל) דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, אבל התם חשיבא צריכה לגופה].

ב. אינו מתעסק בהיתר

הקשה בשיטה מקובצת (כריתות שם) דמכל מקום הוה מתעסק, וזה הוה פטור לא רק במלאכת שבת אלא הוה פטור בכל התורה כולה.

ותירץ דזה לא מקרי מתעסק בהיתר, אלא נחשב מתעסק במלאכת איסור, דהרי התם במילה בשבת הוה מלאכת איסור אלא שנדחית.

ולפי מה שכתב בשיטה מקובצת, משכחת לן נמי בידע לה לשבת באיסור שחיטה, כגון בשוחט קרבן בשבת ונמצא טריפה, דשפיר הוה מלאכת מחשבת ולא הוי מתעסק. [דהרי כתב בשיטה מקובצת דאם הוה מלאכת איסור אלא שנדחית, זה לא מקרי מתעסק בהיתר, והכי נמי הרי חשב שהוא בכלל ההיתר שהותר איסור שבת משום מצוות הקרבנות]. והעירוני דבחזון איש (קדשים הוריות סי' ט"ו ס"ק ט') הקשה קושיית השיטה מקובצת בכריתות, ותירץ באופן אחר, דלא חשיב מתעסק דהיה לו לבדוק איזה ילד הוא מל.

ג. למאן דאמר טעה ולא עשה מצוה פטור

יש לדון ליישב ב' אופנים אמאי באמת לא אמרין בגמרא דמשכחת לן בכהאי גוונא, חדא, דמכל מקום רק רצה לעשות מצוה אבל לא עשה מצוה, ולמאן דאמר טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, פטור מחטאת, אם כן לא משכחת לן, ונהי דבלאו הכי מוקמינן מתניתין כחד תנא דהיינו כר' עקיבא, מכל מקום לא מוקמינן לה כתנא דטועה בדבר מצוה חייב היכא דלא עשה מצוה.

וכי תימא דגם להאי מאן דאמר מכל מקום אכתי משכחת לן גווני דליכא פטור דטועה בדבר מצוה, דהנה כל הפטור דטועה בדבר מצוה היינו דוקא בבהול, [וכמתניתין ריש שבת בעני ובעל הבית דחייב היכא דאינו בהול, וכדינא דר' ישמעאל דקרא והטה ואמר שיביא חטאת, דיש לומר דהיינו משום דאינו בהול, עיי' מה שכתבנו בזה בפרשת וישב תשע"ז], מעתה לפי זה בתינוקות נמי משכחת לן דלא הוה טועה בדבר מצוה, באופן שאינו בהול. [א"ה. אולי כוננו כגון באופן שהחייב אינו מוטל עליו למול, ואם כן אינו בהול].

אך דוחק לאשכוחי גוונא בתינוקות שלא יהא בהול. ואם כן אכתי נתיישבה קושיין.

ד. כל המקלקלין פטורין

עוד יש ליישב, דהנה בגמרא בכריתות הני"ל מקשינן אמאי חייב במל התינוק כשלא עשה מצוה, הא לא הוה מלאכת מחשבת, ומשני כיון דמקלקל בחבורה חייב אם כן גם מתעסק בחבורה חייב, מעתה לתנא (שבת ק"ו א') דסבירא ליה דכל המקלקלין פטורין ואף מקלקל בחבורה פטור, ואם כן לא אתי שפיר מתניתין בכהאי גוונא, נמצא דאכתי לא משכחת לן ל"ט חטאות בכהאי גוונא.

אך אין התירוץ מספיק, דהרי ברמב"ם (פ"ב מהל' שגגות ה"ח) אייתי להאי דינא דתינוקות דיש אופנים שחייב חטאת, ותיקשי דהרי פסק ברמב"ם (פ"א מהל' שבת ה"י"ז) דמקלקל בחבורה פטור, ואם כן אכתי תיקשי אמאי חייב חטאת בהא דתינוקות, הא לא הוה מלאכת מחשבת.

וצריך לומר כמו שכתב בחמדת שלמה (או"ח סי' כ', י"ד סי' א' אות י"ב) דברמב"ם איירי באופן שאינו מתעסק כלל, כגון שידוע מי כל תינוק אך טעה מתי נולד כל אחד וסובר שתינוק זה נימול בשמיני. [משא"כ בהגמרא בכריתות איירי שהחליף התינוקות ואם כן הוה מתעסק]. ואם כן שוב משכחת לן בכהאי גוונא.

נמצא דהאי תירוצא ליתא, ולזה יש לומר כמו שתירצנו לעיל.

יודע שספק אם איכא איסור

תו קשיא לי דמשכחת לן ל"ט חטאות, באופן שידוע שהוא ספק מלאכה, וממילא לא הוה מתעסק, ומכל מקום הוי שוגג.

א. יודע שהוא ספק

הנה נחלקו האחרונים כאשר יודע דהוה ספק איסור ונתברר דהוה ודאי איסור, האם חשיב שוגג או מזיד. דעת אור שמח (פ"ה מאיסורי ביאה ה"ו) וחזון איש (יו"ד סי' ק"ג סק"א) וישועות ישראל (סי' ל"ד) דמזיד לספק הוה רק שוגג, והוכיחו כך מהירושלמי בתרומות (פ"ו ה"א). אך הגרע"א (יו"ד סי' ט"ז על הש"ך סק"ז, בענין אותו ואת בנו) סבירא ליה דבידוע שהוא ספק הוה מזיד.

והשתא אם נימא דחשיב שוגג, תיקשי דמשכחת לן ל"ט חטאות כהנ"ל, דידוע שאסור לקצור, ומסופק אם הוה תלוש או מחובר, דפטור מתעסק ליכא כיון שידוע שיתכן שזה מחובר, והלכך יהא חייב קרבן דחשיב שוגג.

אלא דמוכח מכאן כשיטת הפוסקים (הגרע"א שם) דספק חשיבא מזיד, ואם כן אי אפשר להעמיד בבכאי גוונא, דהרי בזה חשיבא מזיד ויהא פטור מקרבן.

והנה בספק תלוש ספק מחובר הא איכא לברורי, ואם כן נימא דחשיב מזיד, אך מכל מקום להסוברים דהוה שוגג מפאת דאומר דיתכן שמותר, יש לומר דהיינו גם באיכא לברורי.

ב. כמו כן במלאכת מבשל

כמו כן משכחת לן במלאכת מבשל ומסופק אם נתבשלו כבר המים מקודם, או אם היה קודם בכלי ראשון או בכלי שני, ואחר כך נתברר שבאמת עשה מלאכה, דמתעסק ליכא ומכל מקום הוי שוגג.

והיינו בגוונא דליכא לאוקמא אחזקה, דבזה הוה ליה מזיד גמור מפאת החזקה, וכן בספק תלוש ספק מחובר איירי בגוונא דליכא לאוקמא אחזקה, דאם הוה בחזקת מחובר, אם כן הוה ליה מזיד. אך יש לומר דאם ספק הוה ליה שוגג, היינו אף היכא דאיכא לאוקמא אחזקה אבל יתברר אחר כך, דגם הוה שוגג, דסמך שיתברר שמותר. וצריך עיון.

ג. תליא בהזיד בלאו ושגג בכרת

הנה אמרינן בגמרא שבת (ס"ט א') בהזיד בלאו ושגג בכרת [היינו שידע שיש בהמעשה איסור בלאו אבל לא ידע שיש בזה איסור בכרת], פליגי ר' יוחנן וריש לקיש, רבי יוחנן אמר דחשיב שוגג כיון ששגג בכרת, אף על פי שהזיד בלאו. וריש לקיש אמר דלא חשיב שוגג עד שישגג בלאו וכרת.

וכתב בתשובות בית יצחק (או"ח סי' צ"ו אות י"א) דהאי פלוגתא אם מזיד על הספק הוי מזיד או לא, תליא בפלוגת ר' יוחנן וריש לקיש בהזיד בלאו ושגג בכרת, דלר' יוחנן דהוי שוגג וחייב חטאת, הוא הדין בידע שהוא ספק, דהרי אין חיוב כרת מספק, ואם כן הוי שגג בכרת וחייב חטאת, משא"כ לריש לקיש דבשגג בכרת לא חשיב שוגג אלא מזיד ופטור מחטאת, הכי נמי בספק פטור.

ואם נימא הכי יהא מייושב קושיין, דזה בכלל תירוצא דגמרא דמשכחת לן לר' יוחנן דהזיד בלאו ושגג בכרת, והרי לר' יוחנן בלאו הכי משכחת לן ל"ט חטאות בבכאי גוונא דשגג בכרת, וכל הקושיא ממיתניתין רק לריש לקיש.

אבל אין דברי הבית יצחק מוכרחין, דיש לומר דבאופן דמסתפק, גם לריש לקיש הוי שוגג, דהרי יתכן שמותר לגמרי. [אלא זה יש להוכיח מקושיין דחשיבא מזיד. אך יש לדון עוד, דגם לריש לקיש משכחת לן בסבר שהוא עשה]. וכמו כן יש לומר לאידך גיסא, דגם לר' יוחנן חשיבא מזיד כיון שידוע שיתכן שיש כאן איסור כרת ולא דמי להזיד בלאו ושגג בכרת, שחשב שודאי ליכא כרת.

עוד יש לחלק, דלא דמי דהתם בהזיד בלאו, חשיבא נמי מזיד וחייב מלקות ופסול לעדות, משא"כ בהיה ספק, כתב בישועות ישראל (שם) דכשר לעדות, ונחלק על הגרע"א (שם). [ובני ש"י נ"י הראני לאחיעזר ח"ג סי' נ"ז סק"ה. עיין שם].

ד. לדעת הרמב"ם דספק לקולא

אמנם לאחר העיון, לא נוכל להקשות את קושיין דלעיל על האחרונים דסברי דהוי שוגג, דבלאו הכי יהא קשה לכולי עלמא, לדעת

הרמב"ם (פ"ט מהל' טומאת מת ה"ב, פ"י מהל' כלאים הל' כ"ז) דכל הספקיות רק מדרבנן, ואם כן היכא דהוה ספק פשיטא דלא חשיבא מזיד שהרי מותר לו מן התורה, [ובגוונא דאי אפשר לברורי עכשיו], ואם כן הדרא קושיין דמשכחת לן ל"ט חטאות.

ה. חייב קרבן אם נמצא מעוברת

העירני בני נ"י דבתוספות ביבמות ריש החולץ (ל"ה ב' ד"ה ונמצאת) משמע דבתוך ג' חדשים הוה ליה חייב בקרבן אם נמצא מעוברת, ותיקשי הא הוה ספק השקול, ואם כן ליהוי מזיד.

ויש לומר דהתם אוקמה אחזקה שאינה מעוברת. אך תיקשי אם כן אמאי חייב, הא סמך על החזקה, וכמו בפירסה תחתיו. ויש לומר דכיון דחכמים צוו לו להמתין דמי לשעת וסתה דאע"ג דהוה רק מדרבנן, מכל מקום כבר לא מקרי אנוס.

ביודע שספק אינו מתעסק

הנה בכל התורה כולה איכא פטור מתעסק, כאשר חושב שהמציאות מותרת ויש לו טעות במציאות, דאמרינן דאע"פ דשוגג חייב קרבן אמנם מתעסק פטור מקרבן. [חוץ ממתעסק בחלבים ועריות שכן נהנה].

ונסתפקתי מהו כאשר יש לו ספק השקול בהמציאות, כגון ששוחט בהמה שבאמת הוא קרבן, והנה אם סבר שהבהמה חולין, פטור מקרבן דהוה ליה מתעסק, אלא מהו כשיש לו ספק השקול אם היא קרבן או לא, וחוץ מזה הוא סובר שמותר לשחוט קדשים בחוץ, האם יהא פטור משום מתעסק.

א. לא חשיבא מתעסק

הנה כתבנו לעיל דבפשוטו היכא שידוע שהוא ספק מלאכה, לא חשיבא מתעסק, כיון דידוע דאפשר דהוא חפץ של איסור, ואם כן כיון ששגג וסבר שמותר לשחוט, הוה ליה שוגג וחייב קרבן.

ב. חזקת חולין

מיהו יש לדון דבאמת הוה מתעסק ופטור, דהרי במסופק אם הוא קרבן הא אוקמה אחזקת חולין ונמצא דהוא סובר שהיא חולין. אך יש לדון דאכתי איכא כמה גווני דלא מוקמינן אחזקה, כגון בהיו ב' בהמות שנתערבו ואינו יודע מי החולין ומי הקרבן. ועוד, כגון בגוונא דאיכא לברורי השתא, כד נימא דבכחאי גוונא לא מוקי אחזקה.

[תו יש לדון דאף בגוונא דאוקי אחזקה, מכל מקום כיון דאחר כך יתברר, לא חשיב מתעסק, דהא בעיקרו הספק שקול].

ג. פלוגתא מקור חיים והגרע"א

הנה הקשה במקור חיים (ריש סי' תל"א) בלא ידע דאיכא חמץ בביתו, אמאי נקטו הפוסקים דהוי שגגת עבירה, ומשום הכי כתבו דאף אם עשה בדיקת חמץ, מכל מקום אם לא ביטל החמץ, והיה בביתו חמץ, עבר על איסור דאוריתא בשוגג, ותיקשי, הא הוא מתעסק דלא ידע כלל דאיכא חמץ בביתו.

ותירץ במקור חיים דיש לחלק בין עבירה שיש בה מעשה לאין בה מעשה, דבשב ואל תעשה ליכא פטור דמתעסק. אמנם הגרע"א (קמא סי' ח') כתב דזה דוחק.

והגרע"א תירץ דמתעסק מקרי גם כן עבירה, אלא דלא חייבה התורה חטאת עליו. ונפקא מינה דאיכא בזה חיוב לאפרושי מאיסורא. אמנם לאור האמור צריך עיון על קושיית מקור חיים, דהרי בבדיקת חמץ יודע מהספק, ואם כן להנ"ל לא חשיב מתעסק.

וכן העירוני דבחזון איש (הוריות שם) תירץ קושיית השיטה מקובצת בכריתות דהוה ליה לברר על התינוקות ואין כאן פטור מתעסק. חזינן יסוד הנ"ל.

ד. שוחט קרבן ונמצא טריפה

הנה קשיא לי, בשוחט קרבן בשבת ונמצא טריפה, אמאי חייב חטאת (כמבואר בסוגיא בפסחים ע"ג א'), ליהוי מתעסק, ושם לא שייך לומר דהיה צריך לברר.

ה. מתכוין להוציא מאחריו

הנה איתא בגמרא שבת (צ"ב ב') דבמתכוין להוציא משא לאחריו ובא לו לפניו חייב, דהא עלתה בידו שמירה מעולה, אבל איכא צד בגמרא דבמתכוין לאחריו ובא לו לאחריו פטור, דלהוציא משא מאחריו לא הוי כדרכו.

והקשה הגרע"א (שם) דאם כן גם לאחריו ובא לו לפניו לפטור, דהא הוה מתעסק, כיון דמה שרצה לעשות לא הוי מלאכה, דהוי שלא כדרך, ואם כן אע"פ דאירע שנעשה המלאכה באופן שחייב, מכל מקום ליהוי כמתכוין לחתוך תלוש ונמצאת מחובר דלרבא לשיטתו (שבת ע"ב ב') הוי מתעסק.

אמנם להאמור דביודע שהוא ספק אין פטור מתעסק, יש לומר דהתם איירי שיודע שעלול להיות שהמשא יהא לפניו.

ויש לומר דהתם נמי יודע שיכול להיות שתהא טריפה. אך אכתי צריך עיון דהרי סמך על הרוב, ואם כן שוב הוה ליה מתעסק. וצריך לומר ידיעתו שיש מיעוט מפיקעה שם מתעסק. [נוכך העירוני לנכון הרב בצלאל פכטהלט שליט"א דמאי שייך מתעסק הרי יודע שיש מיעוט טריפות ולא דמי לתינוקות].

[אבל להשיטה מקובצת בכריתות שהבאנו לעיל, מתיישב בפשיטות טפי, דחשיבא מתעסק באיסור].

אך לפי זה משכחת לן ל"ט חטאות, כשהיה רוב שהוא תלוש ונמצא מחובר, דלא הוה מתעסק אבל הוה שוגג, ולא הוה אונס כדחזינן בשוחט ונמצאת טריפה. [וצריך עיון בתוספות ריש פרק החולץ (ל"ה ב') ד"ה ונמצאת], וכבר הקשה זאת בחמדת שלמה (יו"ד סי' א') ובחזון איש (יו"ד סי' ק"ג סק"ג).

עניני שבת

מצא בכיסו צפרניים

הנה דן בברכת שמעון (מסכת שבת סי' מ"ט) אם בהיותו בכרמלית מצא בכיסו צפרניים שגזזם מערב שבת, מה יעשה :

א. מצאם כשעמד או באמצע הילוכו

הנה אם מצא הצפרניים כשעמד, מבואר שם שילך פחות פחות מד' אמות ויגיע למקום מוצנע וינערם שם. ולא הוה בסיס כיון דהוה שוכח. ולא ינערם במקומו כיון דמזיק את הרבים.

אבל אם מצאם באמצע הילוכו, כתב שם דילך לביתו. והנה טעמא דמילתא, דבמצאם באמצע הילוכו, אין כאן עקירה והנחה, והיינו באופן דכשיצא מביתו עם הצפרניים לא עמד כלל באמצע הילוכו, אבל אם עמד אם כן כשנגיע לביתו הא יש כאן עקירה מכרמלית והנחה ברשות היחיד.

ב. יביאם לביתו מכיון דמוקצה חמיר

הנה ראיתי לגאון אחד שכתב דבאופן הנ"ל, מכיון דמבואר בתוספות (שם) דמוקצה חמיר מכרמלית, הלכך יביאם לביתו ולא יחוש לכרמלית, דאם לא יביאם לביתו יעבור על מוקצה.

וניחוי היכי איירי, אם עמד כבר מקודם בכרמלית ועכשיו מהלך, נמי יוכל לבוא לביתו, דאף לרש"י דכרמלית חמיר, מכל מקום בלאו הכי יעבור על איסור כרמלית, דהרי אם יזרוק הצפרניים בכרמלית הא גם כן יעשה הנחה.

ואם עומד עכשיו, הא לא צריך לעבור כלל על איסור כרמלית, דהרי ילך פחות פחות מד' אמות עד שיגיע למקום המוצנע וינער. ואם לא נח מאז שיצא מביתו, הא ודאי ילך לביתו אף לרש"י, דאין בזה איסור כרמלית כמבואר בחזון איש בעירובין(שם).

ג. אין מוקם מוצנע בהכרמלית

אם כן היכי איירי דנימא שהאי נידון תליא בפלוגתת רש"י ותוספות דמוקצה חמיר מכרמלית.

ויש לומר דאיירי דאין מקום מוצנע בכרמלית שאפשר על ידי ניעור, ורק על ידי שיקח הצפרניים בידו ויניחם בכרמלית, אבל אם ילך עד לביתו יוכל לנערם, והלכך אם מוקצה חמיר, ילך לביתו וינערם שם, ואם כרמלית חמיר, יקח בידו ויניחם בכרמלית. ואיירי שעומד עכשיו.

מוקצה או כרמלית איזה חמיר

הנה יש לעיין ביש חולה ואפשר להביא לו מאכל דרך כרמלית בלא טלטול מוקצה, או על ידי טלטול מוקצה שלא בכרמלית. הי עדיפא.

כגון בחולה שמוכרח לאכול פרי, ויש פרי בבית אחר אך ביניהם כרמלית, או יש פרי בביתו שנפל מהעץ שהוא מוקצה. ואיירי בשביעית דאין כאן טבל.

א. יביא מהבית השני ולא יעמוד באמצע

לעני"ד יביא מהבית השני ולא יעמוד בדרך, שכך לא יעבור גם על איסור כרמלית, להמבואר בחזון איש בעירובין (סי' ק"ג סי"ק י"ט) דשרי לדבר מצוה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך כרמלית כשאינו עושה עיקרה או הנחה בכרמלית.

ב. מוכרח לעמוד בדרך

אך יהא הנידון כשמוכרח לעמוד באמצע דרך. ואז יש לעיין דטלטול דרך הכרמלית חמיר, דיש בו ב' איסורים דרבנן, שמוציא מרשות היחיד לכרמלית ואחר כך מהכרמלית לרשות היחיד, ואם כן נימא דאף אם מוקצה חמיר, אמנם ב' איסורים קלים דכרמלית חמירי מאיסור אחד דמוקצה שהוא חמור. ואשכחן בכעין זה פלוגתת ר"ן (יומא ד' ב' מדפי הר"ף ד"ה וגרסי') ותשב"ץ (ח"ג סי' ל"ז ד"ה הרמב"ן) בחד איסור חמור ותרי איסורים קלים, דדעת ר"ן דהתרי חמירי, משא"כ דעת תשב"ץ דלא שגא.

ג. פלוגתת רש"י ותוספות

הנה מצאנו שנחלקו רש"י ותוספות בסוכה (ל"ו ב') במוקצה או כרמלית מאי חמיר, דעת רש"י דכרמלית חמיר, והלכך לצורך כבוד הבריות דבית הכסא, לא התירו להכניס אבנים לבית הכסא רק בתוך ד' אמות של כרמלית, אע"פ שהתירו איסור מוקצה.

משא"כ דעת תוספות דמוקצה חמיר מכרמלית, מדחזינן דלצורך כבוד המות, התירו איסור כרמלית אבל לא התירו איסור מוקצה.

[והנה בברכת שמעון (שבת סי' מ"ט) אייתי דהר"ן ותוספות (שבת צ"ד א' ד"ה גדול) נקטו דבאמת יש לומר דכרמלית חמיר והא דלא התירו מוקצה במת היינו משום דאפשר על ידי ככר או תינוק].

המתנה המשמחת לחג הפורים!

בחג הפורים הבעל"ט 'המתנה המשמחת' המוצלחת ביותר הינו הספר החדש רב המכר

"עמודיה שבעה"

כללי הנהגת הבית מרבינו צוק"ל

המתנה המתאימה לכל מי שהינכם רוצים להוקיר ולשמח: לידידים - להורים - לצאצאים - לתלמידים - לתלמידים - לראשי כוללים - לרבנים - לחתנים

תלמידי רבינו ושוחרי תורתו הבהירה ישמחו להזדמנות זו למלאות רצון צדיק וחפצו העז להפיץ בקרב ציבור בני התורה את כללי הנהגת הבית ע"פ שבעת כללי הרמב"ם!

הפצה ראשית: ספרי אברמוביץ / פרטים נוספים אצל המו"ל: 03-5780134

זאת למודעי הדברים הנדפסים
כאן אינם תמיד בלשונו של
רבינו צ"ל, מפאת שלפעמים
דרכו היתה לכתוב בקצרה,
ולתועלת המעינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור
והסבר. הרבה פעמים האריך
רבינו בכמה וכמה דרכים
ואופנים באותו ענין, ולפעמים
עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ
במקום שהאריך העתקנו רק
חלק מהדברים.

נא לתרום להדפסת הגליון
L5703949@gmail.com

אמרי יחזקאל

עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתתיה

ד"ת שגלקטו ונערכו מתלמידי הגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זללה"ה

* לא הי' שומע זכור במנינים נוספים, וכשקיבל עליית זכור והי' צריך להשמיע לאזנו הקריאה, הי' הולך לשמוע אח"כ שוב הקריאה. וכן כשארע שהבעל קורא לא הבדיל בין זכר לזכר, ופעם אחת הי' שאלה בספר תורה ולא הסכים שיחליפו יריעה בספר תורה, והוא עצמו לא רצה לשמוע בספר תורה הזה זכור, ועשה השתדלות שלא ישמעו בזה.

* הי' מתקרב לעמוד כנגד הבעל קורא בפרשת זכור שהי' סבור ששם שומעים הכי בטוב.

* הי' מקנה לאשתו ולכל בני ביתו ואף לקטנים ולקטנות מעות שיתנו למתנות לאביונים ומשלוח מנות, והי' עומד ומסביר להם עד שיבינו שהוא שלהם ויכולים לעשות בהם כרצונם ודואג לזה מבעוד לילה, והקפיד כן גם בשושן פורים בבני ברק שהיא בספק.

* משלוח מנות צריך שיהי' מתנה חשובה לפי ערך המקבל, יעוי' ביה"ל ס"י תרצ"ה מהריטב"א ונכון לזהר בזה לכתחילה וכששלח לאדם חשוב משלוח מנות נתן עוגה יקרה על מגש מיוחד כדי שיהי' מתנה חשובה.

* אין אוכלים כל בני הבית עד ששמעו מגילה וקיימו משלוח מנות ומתנות לאביונים, ואף בשושן פורים בבני ברק.

* הי' מקפיד על הקטנים והקטנות אם שמעו כל תיבה במגילה ואם חסרו בשמיעתן קורא להם שוב ממקום שהפסידו עד שיצאו ידי חובה. וכשנשאל לגיל הקטנים מאימתי חייבים בחינוך של מגילה, השיב שחינוך הוא רק מעת שהקטן מסוגל לכך.

* הי' מזהיר את הילדים שמי שמכה בהמן יהי' צריך לשמוע את המגילה שוב, וממילא שיבחור אם רוצה לשמוע שוב יכול להכות בהמן.

* הי' קורא המגילה ביחד עם הבעל קורא והקפיד להשמיע לאזניו את כל המגילה. (כמדוי' שחשש שאינו שומע כל התיבות כהוגן שנראה דהוה ס"ל דהשומע צריך לשמוע כל מה שאומר המשמיע וגרע ממי שאינו מדקדק כשאומר בעצמו דאם אינו שומע כל אות עד סופה שמא נסתיימה באופן אחר ולא חשיב שמיעה).

* הקפיד מאוד על מגילה שהקלף נתעבד עם תנאי ולא עם ברירה, (יעוי' תשו' רעק"א ס"י ו'), לחוש שהוא מדברי קבלה (דחמיר מדרבנן, ובדאורייתא הרי לא מהני תנאי דתלי בברירה) והיה נו"נ בענין קריאה של הלילה שאפשר שהוא רק מדרבנן ולמעשה הקפיד (אולי רק לכתחילה) גם בלילה. והקפיד בכל זה גם בשושן פורים בבני ברק שהיא בספק.

* הקפיד בליל פורים שלא לאכול בשר כדי שיהי' שינוי מסעודת היום. בפורים שחל במוצאי שבת קודש אכל מלוה מלכה כהרגלו סמוך לחצות ולא עשה סעודה כבכל ליל פורים שבמוצאי התענית.

* הי' סועד בעוד היום גדול ומברך ברכת המזון מבעוד יום ונכנס למיטתו לקיים דברי הרמ"א (ס"י תרצ"ה) דישתה יותר מלימודו וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי.

* הי' מקפיד על חייב איניש לבשומי כפשוטו. - נזהר בפורים שלא לשתות שתי סוגי יינות שלא להכנס לספק הטוה"מ.

* מדליק נרות בסעודת פורים כבכל סעודת מצוה שצריכים להדליק נרות לכבוד.

* בפורים של שנה שמינית העמיד את בני ביתו לשמור שלא יזכו בשום דבר שיש בו קדושת שביעית וישאירו ביד הנותן, כדי שלא יזכה בדבר שיש בו איסור שביעית ועבר הביעור.

* פעם אחת שלחו לו בקבוק בירה שחשש בו לאיסור חדש והורה להשיבו לשולח אחר פורים (כמדוי' שלא זכה בזה).

* בפורים שחל ביום ו' נוהג לאכול סעודתו בשחרית.

* יש להסתפק בן כרך שיצא ידי חובת פורים ב"ד כדן אורח בעיר, ואח"כ ב"ד נמלך להשתקע בעיר, ובלי לט"ו חזר לכרך בתור אורח, האם צריך להיות לילה ויום ט"ו בכרך ככל אורח כדי להתחייב בכרך, או דילמא כיון דלא יצא ידי חובת פורים

אלא כדין אורח מדין פרוז בן יומו, יש לו דין בן כרך דסגי בתחילת ליל ט"ו או האיר מזרח של ט"ו, והרי זה כבן עיר שלא הי' לו פורים כלל דהוא כבן כרך לגבי זה. ומסתבר דכיון שסו"ס הי' לו פורים של פרוז בן יומו ועתה הוא בן עיר ממש, אין דינו כבן כרך וצריך להיות גם לילה וגם יום בכרך.

* זכר למחצית השקל היה נותן בין שחרית למגילה כהמג"א שכך עשה החזו"א, והיה אומר ששמה לא נזדמן לחזו"א עני בתענית באותה שנה. והיה נותן ג' חצאי ש"ח כנגד כל אחד מהזכרים עד נישואיהם ומזכה ע"י אחר לאותו עני שאוסף לו הגבאי.

* שנה אחת מחצית השקל (הנהוג בארצנו) הי' שווה פחות מפרוטה ואמר שפטורים מליתן מחצית השקל, ולא מצא פתרון אחר לקיום המנהג.

* מתנות לאביונים לא הי' נותן בעבור אשתו ובני ביתו להרבה אביונים אלא לשתי אביונים בלבד, והוא עצמו נתן להרבה אביונים.

* הי' מקפיד לחלק המתנות לאביונים לשתי אביונים בשתי קופות שונות, אף שסבר שמעיקר הדין יוצאים בקופה אחת המתחלקת לשתי אביונים. ואפי' אם לא יגיע שווה פרוטה לכל אביון יוצאים בזה, כדמוכח מסוגיא דמגבית פורים שהיו קונים עגלים ומחלקים, וכך נהגו במגבית פורים של קופת העיר ב"ב על פיו.

* מה שנוהגים הקופות להלוות לצורך מתנות לאביונים אע"פ שיש בזה חשש ריבית כי נותנים הכסף בתנאי רק למטרה זו וממילא הכסף לא שווה כפי שנותנים לעני שהרי אינו יכול להשתמש בכסף אלא לצורך הצדקה, מיהו הפוסקים לא הזכירו דין כזה.

* כמדוי' שהיה מספקא לי' בענין יום ט"ז בפורים המשולש אם יום א' הוא תשלום יום הפורים עצמו ואסור במספד ותענית לילה ויום או שהוא רק תשלומין דהסעודה כדאמור מקור הדין בירושלמי דסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין ושנה אחת הורה לאשתו בבני ברק לאמר למנצח והי' נראה דעתו נוטה שאין אומרים תחנון ולבש בגדי חול.

* כמדוי' דלא הוה ניחא לי' להחמיר במוקפין לשלוח משלוח מנות בשבת (בפורים המשולש) כמהרלב"ח דתמוה שעל מגילה גזרו שלא לקרוא בשבת שמא יעבירו ברשות הרבים, ועל משלוח מנות בשבת לא יגזרו.

* אחת מבנות משפחתו רצתה לתפור בפורים לצורך מתנה שתיתן בפורים והכריע להקל שתתפור קודם עלות השחר, ולא תעשה המלאכה ביום הפורים.

* מי ששלח משלוח מנות לחבירו בעילום שמו שהמקבל לא יודע ממי קיבל, יש לעיין אם יצא ידי חובת משלוח מנות. ויש שדנו בזה לפי ב' הטעמים שכתב המנות הלוי בטעמא דמצות משלוח מנות, דטעם אחד כדי שיהי' לחבירו צרכי הסעודה לפורים שזהו מצות היום משתה ושמחה וכדחזינן בגמרא דאמוראים היו מחליפים סעודתם ויוצאים בזה משלוח מנות, וטעם השני כדי להרבות אחוה ורעות.

והנה להטעם דמשלוח מנות כדי שיהי' לו צרכי סעודה, א"כ אף בנתן המשלוח מנות בעילום שמו שפיר יצא ידי חובה, אבל להטעם דכדי להרבות אחוה ורעות, יש לדון דלא יצא כשאין חבירו יודע מי שלח לו.

ושאלתי את הגאון רבי יחזקאל ברטלר זללה"ה ואמר לי דיוצא ידי משלוח מנות גם בעילום שם, דכך דרך אדם שהוא בשמחה שמחלק ונותן משלו לכל אחד גם מי שאינו מכירו ואינו חבירו. ואפשר שכוונתו שדי בזה שהרבה אחוה ורעות בו ביום שהמקבל שמח לקבל, וענין אחוה ורעות הוא באופן כללי להרבות שמחה בנתינת מנות לחבירו ולא דוקא לאלו שמכירים. [ואפשר עוד שאין גדר הדין לעיכובא באחוה ורעות, אלא דומיא דשלחו מנות לאין נכון לו, המובא לגבי ר"ה].

וכן כתב בעל החדושים ובאורים במכתב דמי ששלח מנות ומסוה (מסכה) על פניו מסתבר דיצא, אע"פ שאין המקבל יודע מי הוא רעהו ששלח לו, ונתן בה טעם דמעשה יהי' המקבל חבר ורע של כולם שתולה מספק בכמה וכמה שמא שלחו לו.

חובת ההכנה לימי הפורים

כאשר ימי הפורים לפנינו אשר מצוות היום רבות, קריאת המגילה ושמחת פורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים. מצוות אשר החיצוניות בהם חוגגת, והפנימיות קולה בל ישמע. **כי ללא הכנה המעשים נעשים רק מכח ההרגל, וההרגל אין כחו אלא בחיצוניות. וההכנה הנדרשת היא ההתבוננות ביגיעת השכל והלב, וככל שנרבה בהכנה ונרבה בהעמקה תתרחב הדעת ויהיו המעשים אשר יעשו מעשים פנימיים.** ופנימיות המעשים הוא אשר ד' דורש מאתנו.

כי הרי חייב אדם לקרוא המגילה בלילה ולשנותה ביום. ובמקומות המסופקים נקראת המגילה בשני הימים, ולעיתים מודמן לקרותה עוד פעם או פעמיים להוציא אחרים ידי חובתם, ואחר כל הקריאות הללו היה מן הראוי שנראה פירות האמונה. אלא שכל זה כאשר הקריאה היא בשמיעת האוזן כראוי, אך כשהיא דבר שפתים בעלמא, אינה עושה רושם כי אם מעט מזעיר. ויש מי שאמר בדרך צחות, **הקורא למפרע לא יצא**, היינו הקורא את המגילה בהרגשה שהוא סיפור שהיה למפרע ואין לנו ענין בזה עתה לא יצא ידי חובתו. אלא צריך שתהיה קריאת המגילה בהתבוננות ובהתפעלות. ולא דבר קל הוא כי קשה לעורר התפעלות מסיפור אשר קראנו ושנינו ושלשנו פעמים רבות, ורק כאשר נעורר הרגשים חדשים יהיה הנופך החדש בהתפעלות ויצא ללמוד על הכלל כלו.

ומצות שמחת פורים כשהיא מתוך הכרת סיבת השמחה ולא כהתפרקות גרידא שרש היא לחזוק האמונה, **כי האמונה מחייבת שמחה, והשמחה יוצרת אמונה.** וקיום מצוות היום משלוח מנות ומתנות לאביונים הלא הם אבן פינה לאהבת הבריות, ששורשה נובע ממעין הכרת מעלת כלל ישראל. וכאשר מקיימים מצוות אלו בהידור חיצוני ובהידור

פנימי, עולים ומתעלים באהבת הבריות, ואהבת המקום גם יחד.

הבה נבין עצמינו מבעוד מועד ללמוד תורת הפורים לפרטיה ודקדוקיה, והמצוות התלויות בה. נרענן הזכרון משנים עברו ונרבה ע"ז כפל כפליים, נקרב אל לבנו תוקף הנס, ונצייר בדעתנו פרטי המאורעות. ובוה נעורר בקרבינו יסודות האמונה, ונתקרב ליראת העונש, ולנגד עינינו יראה גנות המדות הרעות, ומעלת כלל ישראל נכיר בשכלינו, ומעלת התפלה ישמע באוזנינו. וימי הפורים האלו יעברו עלינו כימי עליה ורוממות ומעמם לא יפוג במהירות.

ניסי הפורים כיציאת מצרים

בהבטה כללית על נס הפורים יש לדמותו ליציאת מצרים. אשר היה שחרור העם מידי מושלים שמשלו בעם כלו. וכן בנס הפורים היה שחרור העם מידי גזר דין שנגזר על האומה כולה להשמיד להרוג ולאבד. ובגמ' מבואר דיסוד מקרא מגילה נלמד מק"ו מיציאת מצרים. ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כל שכן.

ועתה מה פשר הדבר אשר אין לנו הרגש בהשוואה זו. ובעינינו מצטייר יציאת מצרים כמערכת של ניסים ושינוי הטבע, ונס פורים מצטייר כהצלת עם ישראל מגזירת המן ואחשורוש, אך אינו נראה כנס.

נס פורים נראה במבט שטחי כסיפור טבעי

לכאורה טעמו של דבר הוא, כי ביציאת מצרים היינו היה בדבר גשמי. מים נהפכו לדם, הארץ שרצה כינים, הים נקרע לשנים, וזה נראה בעליל כנס, שינוי הטבע. משא"כ בנס הפורים, כל מערכת ההצלה והישועה נעשו בבחירתם של בני בחירה, ועל כן אינו נראה כנס אלא כדבר טבעי. כי בחירת אסתר למלכה אינו נראה במבט שטחי כנס אלא כדבר טבעי, וכן נפילת המן גם הוא נראה כדבר טבעי, וכן כל פרט מפרטי

המגילה אינו נגלה כשינוי הטבע ועל כן ללא התבוננות מעמיקה, סיפור המגילה אינו מעורר לראית נם, ואינו דומה ליציאת מצרים אשר נעשה בשינוי הטבע.

המתבונן יראה במגילה התנהגות בעלי בחירה שהיא כנס

אמנם, המתבונן יראה כי פרשת מגילת אסתר מעידה לנו כמאה עדים, כי הנעשה בבריאה במעטה של טבע הוא בגזירת הבורא ית"ש, ובעלי הבחירה אשר במגילה לא עשו את מעשיהם בכה הבחירה הטבעי, אלא כפי גזירת הבורא ית"ש. חז"ל ברוח הקודש כתבו מגילה זו, אשר מסופר בה מאורעות של תשע שנים. ואחר ההתבוננות בדבריהם נראה נפלאות הבורא אשר הוא מסבב כל הסבות.

הנה בתחלת המגילה כאשר מסופר על דבר אחשוורוש להביא את ושתי המלכה ועל סירובה לבוא, ועצת ממוכן, ועונש ושתי, לכאורה מעשים טבעיים אשר בעין גשמית הוא סיפור טבעי למדי אשר שכיח בהצרות המלכים. וחז"ל מגלים לנו בספור המגילה, כי הכל בגזירת עליון. בסעודה זו הטאו ישראל, ועתיד לבא עליהם עונש, והבורא מקדים רפואה למכה, ועל כן מיד בסעודה זו מסדר הבורא במעשה טבעי זה, סיבות לעונש ולגאולה. ממוכן שהוא המן הוא יעץ למלך להרגתו. ובעבור זה גדלו המלך לאחר מכן וזה הביא לגזירת המן, ובמות ושתי נתפנה מקום לאסתר המלכה אשר תביא לביטול גזירת המן.

ועתה עמוד והתבונן. אחשוורוש בערה בו חמתו כאשר ושתי מיאנה לבא לפניו בהיותו שכור ובקש בקשה שמונית כמבואר בחז"ל. וכאשר נשא את אסתר והיא מסרבת למלא רצונו ולומר לו מאיזה משפחה ועם היא, הוא אינו מענישה כלל והוא סובל וצריך לדבר אליה דרך מתורגמן. וכי לא נראה בעליל שמעשה הבורא הוא, אשר ברצונו ובגזירתו נענשה ושתי על שהשתעבדה בבנות ישראל, ובכדי להכין מקום לאסתר המלכה. ובגזירת הבורא אין אחשוורוש כועס על אסתר המסרבת להגיד מוצאה כדי להביא לכך שהמן יוכל להשפיע על אחשוורוש לגזור הגזירה, ובבא העת תגלה אסתר את מוצאה ותתבטל הגזירה.

קשה ללמוד מחדש דברים ישנים הידועים מילדות, להביט לפנימיות המעשה וללמוד מהם הבנה מחודשת

ובתבונה רבה לצייר כאילו נשמעים הדברים הללו פעם ראשונה. וראוי ללמוד המגילה כספור חדש, אשר כל פרט שבו מצטייר כדבר בפני עצמו אשר לא רואים לו המשך, ואחר גמר המערכה נתגלה כי מסבב אחד סבב לכל המערכה כלה.

תורת ההשגחה נלמד מהמגילה

יסוד והשגחה

כתב הרמב"ן בסוף פרשת בא, כי אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כלם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם. אלא העושה מצוה יצליחנו שכרו והעובר יכריחנו ענשו, הכל בגזירת עליון. במילים אלו מגדיר הרמב"ן את תורת ההשגחה, כל הנעשה בבריאה וכל הנעשה עם האדם, הסיבה האמתית לזה היא רצון הבורא ית"ש. והוא מסבב את כל הסיבות הנראות לעינינו. היינו אנו רואים רק את הדרך בו מנהיג הבורא את העולם, ואשר נראה לעינינו סיבה, אינו סיבה אמתית אלא דרך שמנהיג הבורא את עולמו.

גלגלי ההשגחה בסיפור המגילה

ספור המגילה עם ביאור חז"ל הוא גילוי נפלא להנהגת הבורא ית"ש. ומכיון שאין הבורא הפץ לגלות הנהגתו בכל דור לעיני כל רשע וכופר, גילה הנהגתו ית' בתקופה אחת ללמדנו להבין כי כן הוא כל הנעשה בבריאה. פעולות הנראות מסיבות שונות אינם אלא פרי גלגלי רצונו יתברך.

הנה כל ספור המגילה נעשה ע"י מרדכי היהודי, איש ימיני, ומבואר בחז"ל שהוצרך לתקן הטא שאול אבי אביו.

ואמרו עוד במדרש, א"ר חנין אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה כך אני אעשה לכם. הה"ד והמלך והמן ישבו לשתות. נפלא מאד המלך והמן יושבים לשתות, ובוה משלימים עונש שנגזר שנים רבות קודם לזה. אף שלכאורה פעולה מועטת זו נובעת מרשעותם של המלך והמן, עכ"ז אינו מקרה אלא הוא תשלום חוב של שנים שהבורא משלם זה עתה.

ועונש ושתי אף הוא כמכוון ביום השביעי יום השבת, עונש על שנשתעבדה בבנות ישראל בשבת.

נודמנו לפונדק אחד להביא לידי תכלית מסוימת. ואשר עינים ולב לו יביט בעין שכלו ויבין במעמקי לבו כי אשר נראה כאן חלק קטן מהנהגתו יתברך יבא ללמד על הכלל כלו.

דברים אלו מהייבשים להאמין באמונה שלימה אמונת השכל והלב גם יחד, כי מבטינו על הנעשה בבריאה הוא מבט דמיוני, נדמה לנו כי מבינים אנו את אשר נעשה, ומבינים אנו מדוע פלוני מצליח ופלוני אינו מצליח וכיוצ"ב. ואינו אלא דמיון. הבורא מנהיג הבריאה כרצונו וכפי אשר נגזר על האדם, העושה מצוה יצליחו שכרו והעובר יכריזו ענשו הכל בגזירת עליון. וכל הנעשה בבריאה בדרך טבעית הוא לעשות מקום לנסיון, וכאשר יתגבר האדם על נסיון זה ויכיר כי רצונו יתברך הוא המסבב בבריאה והיה זה שכרו.

שהתבוננות בפרשת המגילה היא התבוננות בהנהגת אמונת ההשגחה ואמונת היחוד.

ואף אם לא תהיה השמחה מתוך הכרת האמונה וההשגחה, כלומר שהאדם לא יזכור בשעת מעשה שהוא מכח הכרת הנס, מכל מקום בפנימיות האדם נמצא חיזוק האמונה וקיום מצות השמחה והם מצטרפים ומתמזגים זה עם זה.

וכן בענין קריאת המגילה מצות הקריאה היא, שמיעת המילים, ופנימיות המצוה היא שמיעת סיפור המגילה.

וראוי לגשת לשמיעת המגילה במחשבה שיהיה בזה שמיעת סיפור, אמנם סיפור הידוע ורגילים לשמוע מספר שנים, כי ללא מחשבה הוא שמיעת מילים בעלמא, ובהוספת מחשבה אפשר להפוך את השמיעה לשמיעת סיפור, וכפי ערך ההכנה והרצון תהפך שמיעת המגילה משמיעת מילים לשמיעת סיפור.

ב.

לימודנו רבותינו שבכל קיום מצוה תכליתה גם לחזק האמונה.

וגם בזה יש להבין שגם קיום המצוה בעזרה הקלה ביותר משפיעה על האדם לחיזוק האמונה, כי עצם אמירת מילים של אמונה מחדירים בתודעה ובהרגשי הלב אמונה, וכפי ערך ההתבוננות כן תגדל האמונה בלב האדם.

כיוון המחשבה באמונה בימים אלו היא, שגם המערכת הטבעית בבריאה, היא ביד הבורא וכל פרט מהנעשה בבריאה הוא קיום רצונו יתברך,

כל הנעשה במגילה אף שלכאורה נראה טבעי, אבל במבט קצת מעמיק חרי הכל מכריז שהבורא מנהיג את העולם. הנה המתת

בהתבוננות מעמיקה בפרשת המגילה ולאור האמור לעיל, בידינו לחזק האמונה בקרבינו. בראותינו נפלאות מסבב הסבות אשר במעשה אחד כולל פרטים שונים עונש לרשע, צמיחת הגאולה, סיבה לעונש, ועוד ועוד. כי ראה ראינו בזה הנהגת הבורא ית"ש. במשך תקופה של תשע שנים, תחלת המעשה בשנת שלש למלכות אחשורוש וסופו בשנת שנים עשרה למלך אחשורוש. ובמעשים שונים אשר כל חלק בנוי לבשעצמו, ומכולם נשלם הנהגה אחת.

כאן רואים אנו מעט מגבורתו של הבורא. היינו כי נראה בעליל שהטוב והרע משמשים בערבובייה להביא לרצונו של הבורא, הטא של האחד מביא יישועה לאחר, ושנים לפני הישועה מתחילה ההכנה ליישועה. וכל פרט לבשעצמו אינו מובן או שהוא נראה לתכלית אחרת, ולבסוף נראה בעינינו הישועה והביאור על הפרטים שקדמו לו כיצד פעלו והאידך

יקירי

כלל גדול הוא בכל מעשה המצוות שתחילת קיום המצוות הוא במעשה החיצוני, ולשלמות המצוה אין גבול, ככל שיוקדם מחשבה למעשה המצוה, תשביח המצוה, ואף בשעת קיום המצוה כפי ערך המחשבה ערך המצוה.

והנה במצות השמחה בפורים נראה לכאורה שהמעשה החיצוני הוא פעולת השמחה, בשתיית יין והבעת שמחה, היינו שגם פעולות של הבעת שמחה חיצונית הם בכלל מעשה המצוה. ופנימיות המצוה, לכאורה, הוא שמחה הנובעת מהכרת הנס אשר היה ביום זה, כלומר אדם שמשמח אותו כאשר התבונן בדעתו על הנס.

אך נראה שאף מי שאינו בדרגת שמחה אמיתית על זכרון הנס אבל הוא יודע שחובתו לשמוח ביום זה, והוא עושה פעולת שמחה לשם קיום המצוה גם יצא ידי חובתו. ואף כאשר אין האדם חושב מחשבה פנימית על מעשיו אלא שהוא מתוך הרגל מתנהג ביום זה בפעולות של שמחה מקיים המצוה, כי עצם העובדה שרק ביום זה הוא עושה פעולות אלו חרי הוא משום שבתודעתו העמוקה היא שבים זה יש מצות שמחה.

אמנם ראוי לקבוע זמן להתבוננות בתוקף הנס היינו ללמוד את המגילה כפי שלמדנו רבותינו, שהנס המיוחד שהיה בפורים הוא, שכל המאורעות שהיו שם היו נראים טבעיים ונראים מעשים של בעלי חזירה, וחלקם עם טבעם הרע, והבורא יתברך גלגל דרכם הנהגות של עונש ושל הצלה, כך

מצוות להראות שהממון הוא נתנת חבורא כך נראה לכאורה
בכוונת דבריו.

ד.

כידוע מוזכר על ימי הפורים ענינים גבוהים מאד קיימו וקבלו
מרצון, בחינה של יותר ממעמד הר סיני. ועוד בשם האר"י ז"ל
יום הכפורים כ-פורים,

קשה לומר בזה הנהגה ברורה, אבל עצם חידועות הללו
מחייבות הכרה פנימית במעלת היום מבט של רצון פנימי שכל
היום יהיה יום של התעלות בחינה של נשיאות לב, רצון פנימי
של מחשבה שהשנה יהיה יום הפורים יום מיוחד במיוחד, זמן
של שמחה חיצונית שמעט ממנה יהיה פנימי.

ועוד תהיה המחשבה שקריאת המגילה השנה תהיה עם סיפור
נפלאות הבורא, ואף שיחיה בקריאת המגילה רעש של הכאת
המן המוח והלב יהיו עסוקים בזה שכעת מכריזים בכל הבריאה
כולה, שרק הבורא הוא המנהיג את הבריאה.

ובכלל כל סיפור המגילה הוא חלק מכתבי הקודש, היינו שהוא
דברי הבורא ולא סיפור של בשר ודם.

ובעמקי הלב והמוח יהיה רצון שהימים האלו ישפיעו על
העתיד, ואולי אף לחשוב על איזה קבלה פרטית לחיזוק וזה כל
אחד לעצמו.

ושתי, הוא סיפור מוזר אינו דבר שכלי. וכן גדולת המן וחוב
כל העולם להשתחוות לו, אינו שכלי כלל. בחירת אסתר וקיומה
אצל אחשוורוש, כשהיא אינה אומרת את עמה ואת מולדתה,
אינו דבר שכלי.

מחשבות אלו בכוחם לחזק האמונה.

ראוי להכין לפחות מעט את אמירת על הניסים, כל מלה בתפילה
שמעיינים בה, מקבלת מבט מעמיק והאמירה נעשית משובחת
יותר, ולכל הפחות לשמוע את המילים לפני האמירה הראשונה.

ג.

מצוות היום הנוספות ראוי שיעשו עם מחשבה ועם מעט
פנימיות לכאורה תכלית מצוות אלו היא להרבות אהבה וריעות
כי כאשר היה העלה לכל כלל ישראל הרי זה מחייב לחזק
ההרגש של כלל ישראל כי ההעלה היתה לכל הכלל ובזכות
כל הכלל.

ועוד יש מבארים שהיתה תביעה על כלל ישראל, וכמו שנאמר
עליהם, עם מפורד ומפורד בין העמים, ולבסוף נאמר, לך כנוס
את כל היהודים, וזו היתה זכותם להעלותם. א"כ מצות היום
היא להרבות אהבת הבריות, ויש לחזק מחשבה זו בקיום מצוות
היום.

ובשם הגר"א מבואר שכיון שניצלו מגזירת ושללם לבח, נצטוו
להכיר שהממון אינו שלנו אלא הבורא נתן לנו ואנו מקיימים

נוסח ההגדה בהגשה מפוארת וברורה במיוחד
מחולקת ומסודרת דבר דבור על אופניו
עם ביאורי אמונה ודרכי העבודה למעשה
בלשון השווה לכל נפש

כתבי הגאון הצדיק
רבי אליעזר גינזבורג זללה"ה
המשגיח דשיבת פוניבז'

ניתן להשיג בחנויות המובחרות או בטל: 053-3152970

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

ובלבד שיכוון לבו לשמים!

אֲשֶׁה רִיחַ נִחוּחַ לָהּ (א, ט)

שנינו במשנה (מנחות ק"א): "נאמר בעולת בהמה 'אשה ריח ניחוח', ובעולת עוף 'אשה ריח ניחוח', ובמנחה 'אשה ריח ניחוח', לומר לך: אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו לשמים".

זו הנקודה, והיא התכלית: "שיכוון לבו לשמים".

תשמעו סיפור כיצד נראה "יכוון לבו לשמים".

בהיותי באמריקה, הצטרף אלי לעזרתי יהודי חשוב. הוא הרבה להתחסד איתי, נסע עימי עד סן-פרנסיסקו, וגם לפייסבורג ולעוד מקומות. הוא שליט"א היה מקורב גדול לרבי מבאבוב זצ"ל.

וסיפר לי, כי במשך השנים שם לב לדבר מעניין: כל יום, בקביעות, כאילו חוק ולא יעבור, אחרי הצהריים בשעות ארבע-חמש, הגבאים מניחים לפני האדמו"ר כמה עוגיות פשוטות, קיכעלך. הרבי מברך עליהם ברכת מזונות, ואחרי האכילה מברך 'על המחיה'.

כיצד הבחינו בקביעות זו של אכילת העוגיות? כי פעם אחת קרה שאמרו לו - "אין קיכעלך עוגיות, אולי נביא תחתם תפוחים?" אמר הרבי: "לא, אני רוצה את הקיכעלך"... לא היה ברור מה המטרה שלו בעוגיות הללו. הרבי לא ביאר מעולם מה כוונתו באכילת העוגיות.

אבל, כמה זמן צדיקים יכולים להסתיר את המעשים הטובים?...

היה זה חודשים ספורים לפני פטירתו לשמי רום. אחד מבאי הבית תפס אומץ ושאל אותו: "רביה, מה זה הקיכעלך האלה? מה הסיפור עם העוגיות הללו?"

השיב הרבי: הברכה היחידה שאומרים בה "ונברך עליה בקדושה ובטהרה" היא ברכת 'מעין שלוש'. לא בברכת המזון, לא בבוא נפשות, רק ב'מעין שלוש' - אנו אומרים ומבקשים "ונברך עליה בקדושה ובטהרה", ואיני יכול לעבור יום אחד בלי לומר לקב"ה ולבשר - "ונברך עליה בקדושה ובטהרה".

כמה צריכים אנו חיזוק בזה, כמה עלינו לשעבד את הלב לברכות ולתפילות.

אנחנו מתפללים שלוש פעמים ביום, צריך לראות שלא נכנסים לימלומדה, צריך חיזוק.

כאן המקום להעיר: פעמים רבות אדם נכנס לביקור אצל חברים בני משפחה, או שנמצא בבית לבדו, הוא טועם ואוכל חתיכת עוגה שהגישו לו, ביסקוויט וכדו', באמצע אכילתו או בסיום אכילתו, הוא נכנס לשיח עם מישהו, מדבר ומשוחח, לפעמים שיחה מאוד רצינית, מדבר, ושוכח לברך 'על המחיה'. קורה, הרבה פעמים.

או בהבדלה: עושים הבדלה, ואחרי הבדלה עוסקים מיד בדבר אחר, כגון שמביאים הדס או נר לברך עליהם, או שאומרים זה לזה "שבוע טוב", ושוכחים לברך 'על הגפן', מפסידים את הברכה, וברכת 'מעין שלוש' היא ספק דאורייתא.

מה יש לעשות כדי לא להיכשל? להתרגל מיד בסיום אכילת המזונות, לומר ברכת 'על המחיה'. לפני הכל לברך, אחר כך בבקשה, תיכנס לשיחה כחפץ. גם בברכת 'אשר יצר' פעמים רבות קורה כעין זה: הוא שוכח.

הערה נוספת לגבי אכילת מזונות: באים להתארח, לבקר בבית ידיד או משפחה, המארח מניח על השולחן מגש עם מזונות. הלא כולנו בעלי נימוס, דרך ארץ, לכן, קורה שנוטלים חתיכה קטנה מפני הנימוס, אומרים ברכה ראשונה ובכך מסתפקים.

אם נשאל את המתארח: האם בחתיכה יש כוית? האם אתה בטוח שאין בה כוית? הוא ישיב: "באמת שאני לא יודע..."

אם ככה, מה קורה איתך, מה אתה עושה? אם יש בחתיכה כוית ולא תברך ברכה אחרונה, לא טוב. ואם אין בה כוית ותברך - ברכה לבטלה!

לכן אין ברירה, אל תתבייש תישול כוית בריווח ואל תכניס את עצמך לספקות. כי יש דעות שכזית זה קטן מאוד - לחומרא, ויש דעות לאידך.

"ונברך עליה בקדושה ובטהרה" - שכן יהיו הברכות שלנו, בקדושה ובטהרה. "ריח ניחוח לה" - ובלבד שיכוון לבו לשמים.

מסירות נפשם של מרדכי ואסתר להצלת עמם

כָּל עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בָּשָׂעַר הַמֶּלֶךְ כְּרָעִים וּמִשְׁתַּחֲוִיִּים לְהֶמֶן וּמֶרְדֵּכִי לֹא יָכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה (ג, ב)

מדקדוק בלשון הפסוקים ומעיון בדברי חז"ל ורש"י עולה, שמרדכי לא רק שלא השתחוה להמן, אלא גם התגרה בו. בלשון שלנו זה נקרא: 'עשה לו בדווקא'. כי הנה לכאורה יש לדקדק מדוע כתוב בלשון עתיד: "ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"?

רש"י בהמשך הכתוב, על המילים "ויגידו להמן לראות היעמדו דברי מרדכי", מפרש: "היעמדו דברי מרדכי - האומר שלא ישתחוה עולמית כי הוא יהודי". מרדכי לא סתם כך לא השתחוה להמן. הוא הכריז, קבל עם ועדה, ש"לא ישתחוה לו עולמית".

ולא זו בלבד, אלא בכל הזדמנות מרדכי היה מזכיר להמן את עובדת היותו עבד שלו, וכפי שחז"ל מספרים במדרש:

"ומעשה שהיה מרדכי גולה עם הגולה, והיה הולך בדרך, והיה עמו המן הרשע ונרעב בדרך ושאל למרדכי ליתן לו לחם, אמר לו: בעבור השם הגדול והנכבד תן לי לחם! ונתן לו לחם. יום שני בקש המן לחם בכל המחנה ולא מצא כי אם את מרדכי. אמר לו: תן לי לחם כדי שאחיה. אמר לו מרדכי: איני מצווה להחיות אותך ולהמית את עצמי. אמר לו המן למרדכי: קנה גופי! אמר לו מרדכי: אקנה את ידיך בעבור כיכר לחם. אמר לו המן: קנה את חצי בשתי ככרות. קנה חציו בשתי ככרות".

וכעת, לא זו בלבד שבעוברו על פניו מרדכי לא משתחוה לו, אלא גם מוציא לו את שטר המכירה, עליו חתום המן, ו"מזכיר" לו שמכר את גופו למרדכי... ויש להתבונן: מה ראה מרדכי לנכון להתנהג בצורה כזאת? אתה לא רוצה להשתחוות - לך הצדה, אל תעבור לידו! מדוע אתה צריך לעבור לידו ולהכעיס אותו? כלום יכול אתה להעלות על דעתך מה מסוגל פרא האדם הזה לעשות לך, ולכל היהודים? בהתנהגות כזו הנך מקטן, לכאורה, את כל עם ישראל!

אומר על כך רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל דבר נפלא, א' מורדאדי ווארט: הכתוב אומר (ה, א): "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". היתה לו רוח הקודש, הוא ידע שיש להמן תכנית לבוא לפני המלך ולדבר סרה על היהודים: "ישנו עם אחד מִפְּנֵי וּמִפְּנֵי בֵּין הָעַמִּים וְכִי וְדָתָהֶם שְׁנוֹת מִכָּל עַם וְאֵת דָּתֵי הַמֶּלֶךְ אֵינָם עֹשִׂים וְלִמְלֶכֶךְ אֵין שׁוֹה לְהִנָּחֵם". מרדכי ידע שהמן יבקש מהמלך: "אם על המלך טוב יכתב לאֲבָדָם", מתוך מטרה אחת ויחידה: "לְהַשְׁמִיד לְהָרַג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים".

מה עשה מרדכי כדי לנסות ולהפך את המחשבה הרעה הזאת, כדי שהגזירה הנוראה לא תצא אל הפועל?

הוא החליט להכעיס את המן, לא סתם לא להשתחוות לו, אלא: "לא קם ולא זָע מִמֶּנּוּ", כְּאִלּוּ כָּל עוֹבֵר בְּרָחוּב, וְאִילּוּ אִף יוֹתֵר גְּרוּעַ מִכָּל: כִּשְׁכֵּל עוֹבֵר בְּרָחוּב, אֲנָשִׁים קָצַת מִפְּחָדִים, נָעִים וְזוֹיִם קָצַת מִמָּקוֹם, וְאִלּוּ כֵּאֵן: גֹּאֵר נִישֵׁט! לא קם ולא זָע מִמֶּנּוּ! אוויר! אין מציאות כלל.

מרדכי החליט להתגרות בו. לעבור מול הפרצוף שלו, ובמקום להשתחוות לו, כפי שעושים כולם, להציב לו מול העיניים את שטר המכירה, כאומר לו: אתה עבד שלי!

הוא ידע שכתוצאה מהתנהגות כזאת, המן ללא ספק יחרוג אותו! אלא שא, כאשר המן יבוא לדבר סרה על היהודים ולבקש מהמלך לאבדם, יאמר לו המלך: 'אתה נוגע בדבר, יש לך חשבון אישי נגד היהודים, הנה, הרגת את רבם שהכעיס אותך, ומשום הכעס הזה אתה מדבר סרה על כולם!'

לא בכדי מרדכי השתדל להכעיס את המן. מתוך דאגה ואהבה כנה לעם ישראל הוא היה מוכן למסור את נפשו: להתגרות בהמן כדי שהלה יחרוג אותו, ועל ידי כך תוכל לצמוח ישועה לעם ישראל.

הבעיה הגדולה היתה, שגם המן ידע את הסוד הזה. הוא הבין שמרדכי מתגרה בו בכוונה תחילה, כדי לגרום לו להרוג אותו, ועל ידי כך לא יוכל להוסיף ולדבר סרה על היהודים. לפיכך לא נותרה לו כל ברירה, אלא: "וַיִּתְאַפֵּק הָמֶן". לסבול בדומיה את ההתגרות, מבלי לעשות למרדכי דבר, והכל כדי שיוכל להשיג את

המסורה החשובה בעיניו: "לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים". רק כשתושלם המסורה הזאת - יוכל להתנקם מִשְׁנֵאָה נפשו, שְׂכָה התעלל בו. את מסירות הנפש למען עם ישראל מצאנו לא רק אצל מרדכי, אלא גם אצל אסתר:

חז"ל (מגילה טו ע"ב) שואלים על הפסוק: "יָבוֹא הַמֶּלֶךְ וְהָמָן הַיּוֹם אֶל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לוֹ", מה ראתה אסתר שזימנה את המן? והגמרא מביאה על כך מספר תשובות. אחתן מהן היא: "להסביר פנים להמן כדי שיהרג הוא והיא", ומפרש רש"י: "שיחשדני המלך ממנו, ויהרג את שנינו". ומה תרויח מכך? ממשיך רש"י ומפרש: "וכי גזרי גזירה ומית חד מינייהו - בטלי הגזירה".

אסתר היתה מוכנה למסור את נפשה ולמות, כדי שגם המן ימות ואז - על פי החוק - הגזירה שלו תבטל, ועם ישראל יינצל.

זו היתה מסירות נפשם של מנהיגי ישראל, מרדכי ואסתר, למען עם ישראל: מסירות נפש כפשוטה. למות - כדי שעם ישראל יחיה!

(מתוך "דורש טוב" - מגילת אסתר)

בלילה ההוא נדדה שנת המלך

גאולת ישראל - "באהבה"

בפעם הראשונה הגיעה אסתר אל אחשוורוש ביום טוב של פסח, ובפעם השנייה היא הגיעה ביום ראשון של חול המועד. בין זה לזה, במוצאי יום טוב של פסח, נדדה שנת המלך. בזמן הזה בא המן לחצר בית המלך כדי לומר למלך תללות את מרדכי על העץ שהכין לו, וסופו שתלו את המן על העץ.

נשאלת השאלה: לשם מה היה צריך את כל ענין ה"בלילה ההוא נדדה שנת המלך"? הלא המאורעות היו יכולים להתרחש גם בלי 'נדודי השינה' של המלך... ביום הראשון אסתר עושה משתה לאחשוורוש ולהמן, אך עדיין לא מגלה את סודה. למחרת היא מגלה לאחשוורוש את מוצאה ואומרת לו: "כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד", ומצביעה על המן: "איש צר ואויב המן הרע הזה". אחשוורוש קוצץ על המן ומצוה לתלותו על העץ אשר הכין למרדכי.

מה אנו משיגים מכך שנדדה שנת המלך? כשיש צרה לישראל, בזכות מה הקב"ה מביא להם את הגאולה והישועה? המצב הטוב ביותר הוא כאשר הם עצמם, מצד זכויותיהם, ראויים לגאולה.

ומה עושה הקב"ה כאשר מצד מעשיהם הם אינם ראויים לגאולה וישועה? על כך אומרים: "וזכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם", גם כאשר לבני הבנים אין זכויות, הם זוכים לגאולה בזכות אבות.

ואם חלילה כבר אכלו לגמרי את כל זכות האבות ותמו 'חסדי אבות', איך בני בניהם יזכו לגאולה? על כך מוסיפים: "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו". אם אין להם זכויות, לא מצד עצמם ולא מצד אבותיהם, הוא מביא את הגאולה "למען שמו", שכבר נשבע הקב"ה שיגאלם וישיעם.

וכיון שאין להם זכויות והקב"ה גואלם "למען שמו", שמה גאולתם תהיה בדיון וברוגז? על כך אומרים: "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו - באהבה". גם כשהגאולה תהיה "למען שמו", היא תהיה "באהבה", עם כל הגעשעמאק.

כך היה בנס של קריעת ים סוף, השליש האמצעי של הים נקרע, לא למטה בקרקע ולא למעלה על המים, אם היה נקרע למטה - היו צריכים לרדת, אם היה למעלה - היו צריכים לעלות. מה עשה הקב"ה? קרע את הים באמצע, שיהיה ישר, ובני ישראל לא יצטרכו לרדת וגם לא לעלות.

זהו גאולה של 'באהבה'.

כך היה אצל דוד המלך שהרג את גלית הפלשתי, רועה צאן קטן מכריע את האיש הענק והגיבור הזה שגופו מכוסה בשריון קשקשים וראשו מוגן בכובע נחושת. אבן אחת פוגעת במצחו והורגת אותו. נס!

אך בתוך הנס הגדול היה עוד נס קטן, בדרך הטבע, אדם שמתמוטט כתוצאה מאבן שפוגעת במצחו - נופל לאחוריו, אך גלית לא נפל לאחוריו אלא נפל על פניו, לפני דוד. ולמה? כדי שדוד לא יסרח ללכת כמה אמות כדי לזרות את ראשו...

ואם תתמה, בתוך הנס הגדול של הריגת גלית, איזו משמעות יש לצורת הנפילה, אחורה או קדימה? הרי זה דבר של מה בכך! וכי יש נפקא מינה לדוד אם ילך כמה אמות פחות או יותר?

בעיני הבריות זה דבר קטן, אבל באמת הוא דבר גדול מאוד - זהו החלק של ה'באהבה' של ישועת ה', וכי קלה היא בעינינו?

ולפי זה אפשר לומר אף לענייננו. מן השמים גלגלו את המאורעות הניסיים על די "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", כי זהו החלק של הגעשעמאק והתוספת של ה'באהבה' של ישועת ה'.

הכל היה ערוך ומוכן לתלות את מרדכי, היהודי המסכן והשפל. לאחר שהמן הכין את העץ, הוא בא למלך כדי שיצווה לתלות עליו את מרדכי. ואז "בלילה ההוא", הכל התהפך. המן הגאווה והזוחל נאלץ להרכיב את מרדכי על הסוס ברחוב העיר, ולבסוף תלו אותו על העץ אשר הכין למרדכי. איזו ישועה עם 'געשעמאק'...

מרדכי הצדיק - כח התפילה

עוד יש לבאר:

חז"ל (מגילה יב ע"ב) דרשו: "בן יאיר - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי - בן ששמע אל תפלתו, בן קיש - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו". וכך מובא במדרש (אסתר רבה ג, א): "באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבבלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם: עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה... אמר לו משה: כלום יש אדם כשר באותו הדור? אמר לו: יש ושמו מרדכי. אמר לו: לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ובקש רחמים עליהם לפני הקב"ה".

אם כן, מרדכי הצדיק היה כח התפילה.

והנה, בתפילה מצאנו שני עניינים אשר לכאורה נוגדים זה לזה. מצד אחד, "יפה תפילת החולה לעצמו יותר מכל" (בראשית רבה נג, ד), ומצד שני, "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" (ברכות ה ע"ב).

ישנן שתי בחינות של תפילה. בעת צרה - יפה תפילת האדם לעצמו. אבל מצד שני, עדיין יש בחינה מסוימת שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים, ומי שנקלע לצרה צריך שאדם אחר יתפלל עליו כדי להוציאו מן המצר.

כל עוד מרדכי הצדיק היה בתוך הסכנה, חל עליו הכלל של "יפה תפילת החולה לעצמו יותר מכל". הוא אמנם התפלל על כל עם ישראל, אבל גם הוא היה בתוך הסכנה וממילא תפילתו היתה גם על עצמו. אך בד בבד הוא צריך שאחר יתפלל עליו, שכן "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים".

מה עשה הקב"ה? "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", ובעקבות זאת הוציא את מרדכי מן הצרה. אחשוורוש מצוה את המן להרכיב את מרדכי ברחוב העיר ולקרוא בקול: "ככה ייעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". במצב הזה מרדכי יצא מן הסכנה, אף אחד לא יעז לגעת בו לרעה.

כעת, כשמרדכי כבר לא 'חבוש', הוא יכול להתפלל ולבקש על אחרים. ואכן, מיד לאחר מכן נאמר "וישב מרדכי" ודרשו חז"ל (מגילה טו ע"א) "ששב לשקו ולתעניתו", זה הזמן להתפלל ולבקש על גאולתם וישועתם של ישראל.

מרדכי מתקן את חטאם של ישראל

ביאור נוסף:

היו בעם ישראל כאלה שהאשימו את מרדכי שהוא הביא עליהם את כל הצרה של גזירת המן. טענו כנגדו: אילו היית כורע ומשתחוה להמן, לא היית מעורר את רוגזו, והוא לא היה מבקש להשמיד להרוג ולאבד את עם ישראל.

מן השמים רצו להראות להם שהאשמה אינה תלויה במרדכי. גזירת המן לא באה בגללו - אלא בגללם! היה זה עונש על שהשתחוו לצלם ועל שנהנו מסעודתו של אותו רשע. יתר על כן, התנהגותו של מרדכי אשר לא כרע ולא השתחוה להמן, לא זו בלבד שאיננה סיבה לגזירה, אלא אדרבה, היא היתה התיקון לחטאם של ישראל.

לכן - "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", כדי להוכיח לכולם את צדקותו של מרדכי, שלא יתלו בו את האחריות לגזירה. כשכולם היו שרויים בתענית וזועקים לה' על הסכנה הגדולה המרחפת עליהם, אחשוורוש מצווה את המן להלביש את מרדכי בלבוש מלכות ולהרכיבו ברחובות העיר בכבוד מלכים. מכל כלל ישראל, דוקא מרדכי הצדיק נחלץ מן הסכנה.

ההנהגה עם המן - מלחמה

ביאור נוסף:

מה מנע מאסתר לגלות לאחשוורוש "כי נמכרנו אני ועמי" כבר ביום הראשון? מדוע עיכבה זאת ליום השני?

המן הוא עמלק. ואיך צריך לנהוג עם עמלק? מצד אחד יש את ההנהגה של יעקב אבינו: כשבא להיפגש עם עשו שלח לו דורון כדי לפייסו ולרצותו. ומצד שני יש את ההנהגה של משה רבנו: המפגש שלו עם עמלק לא כלל שום דורון והוא לא נקט בשום פעולות של פיוס וריצוי, אלא תיכף ומיד יצא להילחם בו בכל הכח. לאסתר היה ספק מהי הדרך הנכונה לפעול מול המן, האם יש לנהוג כהנהגתו של יעקב אבינו או כהנהגתו של משה רבנו? האם יש מקום לנקוט בפעולות של ריצוי, לשכנע את המן שיחזור בו מן הגזירה, או שצריך לפעול כנגדו בכל הכח, בלי שום מורא ופחד.

אסתר חיפשה אות מן השמים, שיראו לה מהי ההנהגה הנכונה. ואז - "בלילה ההוא נדדה שנת המלך". באותו לילה שבין ט"ו לט"ז בניסן היא רואה את המן מושפל עד עפר. המלך ציווה עליו להרכיב את מרדכי על הסוס ברחוב העיר ולקרוא בקול: "ככה ייעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו". היא ראתה בכך אות וסימן משמים כי אין מקום לרצות את המן ואין מה לפחד ולחשוש מפניו, אלא יש לפעול כנגדו בצורה ישירה - "איש צר ואויב המן הרע הזה".

(מתוך "דורש טוב" - מגילת אסתר)

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

בקעה, וא"כ אינו מועיל להקיפו בצוה"פ אלא במחיצות. או שנחשב היקף לעיר שיש בה דיורים, להבדיל אותה משטח הקרפף, ולפ"ז אפשר להקיפו בצורות הפתח. והמנהג להקל, ויש לעיין בזה.

אם עשה צורת הפתח אפילו לפירצה יתירה מעשר מותר וכו'.
ולחמב"ם אין צורת הפתח מועיל פרצה יותר מעשר, אלא אם כן עומד מרובה על הפרוץ. הנה דעה ראשונה בשו"ע שאפשר לעשות צורת הפתח יותר מ' אמות, ואפילו ברוב ההיקף או בכלול, ללא מחיצות, אבל הביא דעת הרמב"ם שצוה"פ יותר מ' אמות כשרה רק בתנאי שיהיה עומד מרובה על הפרוץ, דהיינו "רוב מחיצות". ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"ק נ"ט שנוון לחוש לדברי הרמב"ם, שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק הוא כן, ומבואר שמעיקר הדין אין הלכה כרמב"ם ואפשר להכשיר את העירוב גם כשאין רוב מחיצות.

בזמנינו בכל עירוב שכונתי או עירוני יש צורת הפתח יותר מ' אמות, ולא שייך לעשות רק צוה"פ פחות מ', שזה בסה"כ כחמש מטר, ובפרט שכל רחוב קטן רחבו קרוב לעשר מטר. ולכן יש עירובים שמהדרים לעשות רוב מחיצות [ועי' לקמן בגדרי הרוב]. וזה מצוי בעיקר בעירובים שכונתיים שנעשים בתוך הערים, ומסתמכים על גדרות של החצרות, משא"כ בעירובים עירוניים שצריכים להיות מחוץ לעיר ולכלול את המקומות שהולכים מסביב לעיר, כמעט כולם ללא רוב מחיצות. [רבים מבני ספרד מקפידים שיהיה בעירוב רוב מחיצות, וצ"ע מדוע קיבלו את הרמב"ם להלכה, שהרי בשו"ע כתב בסתמא כדעה הראשונה דלא כרמב"ם. ויותר צ"ב שהם מקפידים ע"ז יותר מההקפדה על דין רה"ר בזמנינו, שבזה יותר ברור שהשו"ע פסק לאסור. וצ"ע].

כתב המשנ"ב צורת הפתח פחות מ' אמות, כשרה גם לרמב"ם, אפילו באופן שפרוץ מרובה על העומד. ולפיכך כתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' פ"ח) שאם יש צוה"פ ארוכה, אפשר להוסיף עמודים באמצע באופן שכל פתח יהיה פחות מ' אמות, ויהיה כשר אפילו שאין עומד מרובה. אבל החזו"א (סי' ע"ט סק"ו) חולק ואומר שזה נקרא צוה"פ ליותר מעשר, כי היסוד לפי שיטת הרמב"ם, שאי אפשר לסגור מקום של יותר מ' בצוה"פ, אלא כשהעומד מרובה, ולא דנים לפי גודל צוה"פ אלא לפי גודל הפירצה, ולכן גם אם יעשה כמה צוה"פ שכל אחת פחות מ', הוי צוה"פ ליותר מ', ואינו מועיל לדעת הרמב"ם.

בגדר עומד מרובה על הפרוץ, שמעיל להחיר צורת הפתח יותר מ' אמות לדעת הרמב"ם. כתב המשנ"ב שברוח שלישית מועיל צוה"פ אפילו שאין בה עומד מרובה, כיון שיש שתי דפנות שלימות, וכונתו שעושה ברוח רביעית לחי או צוה"פ, וברוח שלישית ג"כ צוה"פ, הרי זה כשר. והוכיח דין זה ממבוי מפולש שאפשר לתקנו בצוה"פ גם כשהוא רחב מ'. לפ"ז בשכונות שמקפידים שהעירוב יהיה גם לרמב"ם, ניתן לסגור בסוף הרחובות בצורת הפתח אפילו משני צדדים שלמים.

אבל יש לחקור אם העומד מרובה צריך להיות עם גדר עומד מרובה, שהזוית תהיה ממחיצה ולא בצוה"פ. ומה הדין כשיש קטע שבולט וכל שלושת הצדדים שלו הם בצורת הפתח, אלא שהוא יחסית מעט מההיקף של העירוב. ויש בזה עוד פרטים, ולכן יש לברר אצל העוסקים בענינים אלו.

סעיף יא. מהו צורת הפתח. בסעיף זה מבוארים דיני המשקוף, וצוה"פ מן הצד. אבל שאר דיני העמודים והלחיים מבוארים בסימן שס"ג.

בזמנינו השימוש בצוה"פ לעירובין גדול מאוד, כי בזמן חז"ל היו מערבים מבואות קטנים שיש להם קירות משלשה צדדים או משני

סימן שס"ב סעיף י'. אם עשה צורת הפתח וכו', ואפילו לא נעץ אלא ארבעה קונדסין בארבע רוחות ועשה צורת פתח על גביהן מותר. והנה מילי בחצר ובמבוי שיש בהם דיורים, אבל בבקעה לא מהני וכו'. מבואר בשו"ע שאפשר לעשות ארבעה עמודים בארבעת הפינות, והכוונה שאפשר שכל ההיקף יהיה מצורות הפתח. דין זה משמש בזמנינו בהרבה עירובים בישובים, כגון בישוב בית חלקיה וקוממיות, שכל העירוב בנוי על צורות הפתח (מעל מאה עמודי עירוב), ורק בבקעה אסרו חכמים לעשות כן.

הגדרת בקעה, הוא היקף שאין בו דיורים, דהיינו בית מגורים (משנ"ב) ומספיק שיהיה בתוכו דירה אחת, שיחשב היקף של דיורים. והנה בדרך כלל לא מצוי היקף של צוה"פ שלא לצורך דיורים, שהרי לא עושים אותו למטרת שמירה, אלא למטרת היקף לסטול לצורך אנשים, וא"כ בדרך כלל יש בו דיורים, אבל יש שני אופנים שיש בהם נפק"מ מצויה.

א. דיורים עראיים, כגון שיירא שחנתה בבקעה לשבת אחת, כתב החזו"א (סי' ע"ט ס"ק י"א) שדינם כבקעה שאסורים להקיף בצוה"פ לבד, כיון שאין דרים בקביעות כמו חצר ומבוי.

דין זה שייך באופן שבאים קבוצה או משפחה לשבת אחת למקום כלשהו, שאין בו בתי מגורים, [כגון בציון רבי יונתן בן עוזיאל], ועושים עבורם היקף לצורך שבת, ולפי הנלמד בסעיף זה אין לעשותו מצורת הפתח, אלא ברוב מחיצות. כמו כן כשבאים לישוב ומוסיפים לאותה שבת אהלים זמניים מחוץ לגבול העירוב, [לפי הדין דלקמן שגם בתוספת על מקום דיורים, צריך שיהיה דיורים בתוספת עצמה], א"כ התוספת הוא היקף של דיורים עראיים. (או שאין בה דיורים כלל רק שימוש לתפילות, וכדומה), ואין להקיף שטח זה בצוה"פ לבד. אבל כשיש בתים קבועים, הוי דיורים אפילו שהאורחים עראיים.

ב. באופן שיש שטח גדול פנוי הסמוך לעיר, והקיפו היקף גדול שכולל גם שטח זה, דעת החתם סופר (שו"ת או"ח סי' פ"ח) שהצוה"פ שנמצאת סמוך לשטח הפנוי, נחשבת כצורת הפתח בבקעה, ואינה יכולה להשלים את היקף העיר אלא אם יהיו רוב מחיצות. אבל החזו"א (סי' ע"ט סק"ה) חולק וסובר שכיון שהצוה"פ מתירות את כל המקום שכולל גם דיורים, נחשב היקף לדיורים שמותר לעשותו בצורת הפתח. לפי זה יש דבר דומה ומצוי, כשהכניסו בעירוב גינה שנמצאת בצדדי השכונה, באופן שהפרידו בין השכונה לבין השטח הגינה ע"י מחיצה עם פתח, או בצורת הפתח בלבד, דעת רבני זמנינו שהחלק שאין בו דיורים נחשב בקעה לכו"ע, ואי אפשר להקיפו בצורת הפתח אלא במחיצות, כיון שנעשה רה"י בפני עצמה ואין בתוכה דיורים. ויש לעיין בזה, ויש מפקפקים בזה כי זה מתחבר ומצטרף להיקף העיר שיש בה דיורים, והצוה"פ שבאמצע אינה מקלקלת.

ודבר זה מצוי יותר בזמנינו, שמקיפים את השכונה בהיקף נפרד, ונמצא שהדרכים שבין השכונות נמצאים בהיקף נפרד שאין בתוכו דיורים, וגם אם הוא כביש שימושי, מ"מ דירה אין בו, ולפי הדין הנ"ל אין היקף זה מועיל כלל, כשהוא עשוי ברובו מצורת הפתח [כן שמעתי מהגר"מ לובין שליט"א ובשם כמה ת"ח על החיבור בין בני ברק לפתח תקוה. וכן הורה הגר"מ רוזנר שליט"א לגבי החיבור בין רמת שלמה לסנהדריה המורחבת (דרך הוואדי), ולכן השקיעו שם הרבה מאוד ועשו גדרות לאורך השביל, במקום הצוה"פ שהיו שם].

ג. יש להסתפק כשיש שדה או קרפף של קוצים בתוך העיר, ומקיפים אותו בצורות הפתח מסביב, האם זה היקף של שדה שהוא

צדדים, ועשו צוה"פ רק בכניסה וביציאה. אבל בזמנינו מערבים עיר שלימה, ושכונה שלימה, ובהרבה מקומות אין גדרות באורך של כמה מאות מטרים, וקשה להעמיד גדר לאורך כה רב [בין מבחינה תקציבית, ובין משום שהתושבים יפרצו אותה כדי לעבור], ולכן משתמשים בדין צורת הפתח, ועושים שורה של כמה עשרות צוה"פ המתחברות זו לזו, וע"ז יוצרים דין מחיצה מסביב לעיר ולשכונה. ואלו הם העמודים והחוטאים של העירוב שיש בזמנינו, דהיינו קנה מכאן וקנה מכאן [הם העמודים], וקנה על גביהן [הוא החוט, וכמ"ש השו"ע בסוף הסעיף שאפשר לעשותו מחוט], וביחד הם נעשים ל"צורת הפתח", שנחשבת כמחיצה לסגור את היקף העירוב.

אמנם יש הרבה חסרונות בהסתמכות על צוה"פ, הן מצד שלשיות שיש רשות הרבים בזמן הזה גם כשאין שישים ריבוא, הרי בצוה"פ אינו מועיל. ועוד משום שיטת הרמב"ם שצוה"פ יותר מ' אמות צריך שיהא עומד מרובה. ועוד מחמת שבצוה"פ יש הרבה בעיות הלכתיות בכשרותם, שברוב המקומות לא יכולים להעמידן באופן שיהיה כשר לכל השיטות, ונאלצים להקל בהרבה דברים, גם דברים שהם מעיקר הדין.

וקנה על גביהן וכו', ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים או לאחד מהן מן הצד, לא מהני. הדין הזה שהקנה העליון יהיה "על גביו", שלא יהא "מן הצד", הוא הדין הבסיסי ביותר בדין צוה"פ של עירוב, שהמשקוף חייב להיות מעל העמוד ולא מן הצד. בין אם מדובר בחוט, שלא יקשור אותו מסביב לעמוד וכדומה, ובין אם מדובר במשקוף מברזל או מעץ, חייב להיות מחובר מלמעלה מעל העמוד.

והנה אע"פ שזה דין פשוט ויסודי, מוצאים אנו לא אחת ולא שתי עירובים שיש בהם חוטאים הקשורים מן הצד, שזה דבר הפוסל את כל העירוב כולו ללא ספק. ואפילו רק חוט אחד באחד מהצדדים קשור מן הצד, כל העירוב אינו מועיל. היו מקומות שהדבר אירע מחוסר שימת לב, ויש מקומות שהעמידו בודק שלא למד את ההלכות ובקשו ממנו להשגיח שיהיה חוטאים, ולא ידע שצריך לדעת איך קושרים את החוטאים. ועכ"פ הדבר מחייב שיהיה כשרות מוסמכת.

אפילו אינו נוגע בהן. בדברים אלו מבואר כל ענין הלחיים שעושים בזמנינו, שאינם לחי של מבוי המוזכר במשנה ובגמ', אלא הם עמודים של צורת הפתח, וכמבואר בשו"ע ובמשנ"ב כאן, שאחרי שיש בהם גובה י' טפחים, אמרין גוד אסיק מחיצתא, וכאילו הם עולים עד מקום החוט, ונמצא שהחוט מעל גבי העמודים.

מחמת זה כותב המשנ"ב (כאן ס"ק ס"ג, ולקמן ס' שס"ג ס"ק ק"ד) שהחוט חייב להיות מכוון ממש כנגד החוט, ולא מרוחק ממנו אפילו כלשהו. והביאור הוא משום אם ע"י גוד אסיק יוצא שהחוט הוא במשחו מן הצד, זה פסול. כמו שאילו היה עמוד עד למעלה והחוט היה מצידו. מדידה זו קשה מאוד לראות במראה עין, לכן גם המומחים בודקים זאת באמצעות מכשיר מיוחד שהמציאו לצורך זה.

דין חוט שעומד בשיפוע על גביהם

משנ"ב (ס"ק ס') כתב בענין חוט העומד בשיפוע גבהים, שאפילו אם עמוד אחד גבוה מחבירו הרבה, והקנה העליון מונח בשיפוע, כשר. ובשער הציון (ס"ק מ"ו) ציין שכ"כ הפמ"ג, והוסיף שבחידושי רע"א מסתפק אם מונח הרבה בשיפוע, ע"ש מה שכתב בשם הרא"ם. [והטעם לפסול הוא מדין פתחי שימאי].

דינים אלו הם נפק"מ בהרבה מקרים, בין באופן שקושרים את החוט לבתים וקירות, שכל צד שונה מחבירו כפי מה שנוח לקשור גבוה או נמוך, ובין כשקושרים לשני עמודים בגובה זהה, כאשר הרחוב בעליה וגובה העמודים שווה, יוצא שהחוט עומד בשיפוע. ולא התבאר מהו שיעור השיפוע שאוסר. יש אומרים עד תל המתלקט, שמבואר שמשעור זה נחשב קצת זקוף.

משנ"ב ס"ק ס"ד. הגדרת צורת הפתח מן הצד, כתב המשנ"ב (ס' שס"ב ס"ק ס"ד) שלא נתן הקנה העליון על שני הקנים העומדים, אלא חיברו להם מן הצד. ברש"י (עירובין דף יא.) כתב שמתח הזמורה מזה לזה באמצעיתו, ולא על ראשיהן. ובריטב"א (דף יא:) ביאר דבריו "שאינו על גב הקנים, אלא מן הצד על פניהם, או סמוך לראשן או באמצעיתן". והכוונה שכך את הזמורה (החוט) מסביב, ואז הוא מהצד

החיצוני של העמוד. ובהגהות אשר"י (עירובין פ"א ס"ד) מבואר עוד אופן, "שלא יהא תחוב בין הקנים". והכוונה באמצע בחלל שבין שני העמודים, ולא מבחוץ. והובאו דבריו בפמ"ג (ס' שס"ג משנ"ב ס"ק י"ט), ובחזו"א (ס' ע"א סק"ח). ובפשטות אין מחלוקת ביניהם, כיון שכתוב בגמ' שצריך על גביהן, ושניהם אינו על גביהן. ולכן להלכה ק"ל כדברי שניהם לאסור, בין כשהמשקוף או החוט מהצד החיצוני, ובין כשהוא ביניהם.

הרי"ף (עירובין דף ב:) והרמב"ם (שבת פט"ז ה"כ) פירשו שמן הצד היינו בצד של השטח בקרן זוית, כגון בקצה צד מזרח [ואפילו שאינו אוכל משתי רוחות], וכתבו שהטעם משום שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית. וכתב הבית יוסף (ס"א ד"ה ואע"פ) שהרא"ש והרשב"א דחו דברי הרמב"ם, ומ"מ גם הרי"ף והרמב"ם מודים לפירוש רש"י, וכדמשמע לשון הגמ' קנה על גביהן, שכל שאינו מעל העמודים פסול.

לפ"ז אם קשרו חוט מסביב לעמוד, בדרך כלל החוט מן הצד שמחוץ לעמוד, כמ"ש הריטב"א, ואם מחברים משקוף מברזל שאינו מעל העמודים, בדרך כלל הוא בין העמודים, והוא דין מן הצד כמ"ש הג' אשר"י. ושניהם פסולים לכל הדעות.

במשנ"ב שם. ודע דמה שמיקל ה"ט"ז אפילו עשאו מן הצד, אם עשאו בגובה הקנה בשווה עם הקנה ממש, שאין הקנה העומד [העמוד] בולט למעלה מן החבל, כל האחרונים חולקים עליו וסבירא להו דבעינן שיהא החבל על גבי הקנים ממש. דין זה אינו מצוי בחוט שקשור לעמודים מן הצד, כי תמיד הוא יהיה למטה מראש העמוד באופן הניתר לעין. אבל זה נפק"מ בצורות הפתח מברזל, שלפעמים הפועל מחבר את המשקוף בין העמודים, ולכן אם העמודים ממשיכים למעלה מכנגד המשקוף, ודאי פסול גם לפי ה"ט"ז. אבל אם העמוד מסתיים בשווה עם המשקוף, לפי ה"ט"ז כשר, אבל המשנ"ב פוסק כדעת שאר האחרונים שאינו כשר.

בחזו"א (ס' ע"א סק"ח) מבואר שפתח העשוי מאבנים נחשב על גביו, למרות שהם יחידות של אבנים והאבנים שנמצאים מעל חלל הפתח אינם מגיעים עד מעל העמודים, מ"מ הם נעשים ליחידה אחת שלימה כיון שכך צורת הבנין. ולפ"ז כתב שגם באופן שהפתח עשוי עם יציקות בטון, והיציקה השוכבת שהיא המשקוף נעשתה לאחר העמודים וביניהם, מ"מ זה כשר, משום שבכ"ג מוגדר כיחידה אחת, וזה נקרא על גביו. אבל הוסיף שם שאם ניכר שהצורה היא שהמשקוף מהצד אינו כשר, [דאל"כ כל צוה"פ מן הצד, נאמר שהוא כאיברים איברים, והאבר שכנגד המשקוף יהיה המשך המשקוף ויהיה נחשב על גביו. בהכרח שבניכר צורת החיבור, אי אפשר להחשיב את המזוזה להמשך המשקוף].

ולפ"ז יש נפק"מ מצויה בשערים העשויים מברזל, באופן שהלחימו את המשקוף בין העמודים ולא מעליהם, הוראת פוסקי זמנינו שנחשב מן הצד ופסול, ואע"פ שמתחברים ע"י הלחמה ליחידה אחת, מ"מ כיון שניכרת צורת החיבור שהיא מן הצד, הרי זה פסול. אלא צריך שהברזל העליון יהיה מחובר מעל גבי ראש העמודים.

יש עוד אופן מצוי שדרך המסגרים לעשות חיבור אלכסוני, שחותרים את העמוד בזוית אלכסון וגם את המשקוף, ומניחים זה אצל זה. באופן זה יש להכשיר את הצוה"פ. שהרי בקצה הפנימי של העמוד [הקרוב אל חלל הפתח], הרי המשקוף מעל העמוד. ואכמ"ל. באופן שהיתה צוה"פ מברזל שהיא מן הצד, יש להסתפק האם מועיל להניח עוד משקוף או חוט מעל ראש העמודים.

דיני עמודי חשמל בעמודי החשמל יש מקרים רבים, הכוללים צורות שונות בקשירת החוט, וסוגים שונים של עמודים.

א. סתם עמוד חשמל, החוטאים הם מן הצד.

ב. יש סוג אחד של קו מתח בין עירונ, העשוי מעמוד בטון עגול שיש בראשו ג' חוטאים, והאמצעי מכוון מעל העמוד, והוא יכול להיות כשר, [אלא שבדרך כלל העמוד עקום וכדומה]. ואינו מצוי כיום אלא מחוץ לעיר, וגם החליפו את רוב העמודים האלו, לעמודי ברזל שביניהם קוים אלכסוניים ואינם כשרים כמ"ש בסעיף הבא.

ג. בעמודי חשמל עם ארבעה עמודי ברזל שביניהם קוים אלכסוניים, גם אם יסמוך על כבל שעובר מעל השפיץ של העמוד (בקו מתח בין עירונ), אינו כשר כלל, משום שתחת החוט אין עמוד כלל. [ואפילו

לסומכים על עמוד עקום, לא ניתן להחשיב את החוט כיושב מעל אחד מהעמודים שבפינות, כי החוט יושב על החלל שבאמצע העמוד, מקום שהברזלים שמחובר אליהם הם כמעט שוכבים, ואינם מוגדרים המשך של העמודים. וגם לא ניתן להחשיבו כעמוד אחד גדול, כי אין לבדו בין אחד לשני כלל. ולכן גם המקילים אוסרים דבר זה. ולצערנו יש מעט מקומות שסומכים ע"ז, ואינם כשרים.

ד. בעמודי חשמל עם קוים אלכסוניים, וקשר את החוט מעל גבי אחד מהעמודים של הפינות, הרי זה נחשב מעל גבי ראש העמוד, אלא שיש בו חסרון שמסתמך על עמוד עקום ודינו שאכמ"ל.

ה. באופן שמכניס את החוט בתוך חור שבעמוד, והורו הפוסקים שהדבר תלוי במחלוקת. לדעת המשנ"ב (ס"ק ס"ד) שהביא את הפמ"ג שמסתפק במי שהניח את החוט בתוך חקק שבעמוד, ומסיים שיש להחמיר, ה"ה בתוך חור יש לאסור, והטעם משום שהעמוד ממשיך מעליו, ויוצא שהחוט אינו מעל גבי העמוד. ולדעת החזו"א (ס"ק ע"א סק"ט) שאומרים דל מהכא את החלק שאינו נצרך לשמש כעמוד, וממילא החוט מעל גבי העמוד, ה"ה כשהחוט בחור ניתן לומר דל מהכא את החלק העליון והחוט נחשב על גבי העמוד. ולמעשה יש לנהוג כהוראת הפמ"ג והמשנ"ב, ואין להכשיר חוט בתוך חור שאינו מעל העמוד. ובשעת הדחק יש לעשות שיהיה לפחות בצורה זו ולהימנע מלטלטל. [הוראה זו ניתנת גם לעירובים עירוניים, ויש מקומות בודדים שמסתמכים על חוט בחור, וזה דבר שאינו נכון שמקילים כדעת החזו"א נגד המשנ"ב, למרות שבכל שאר הדברים אינם מקפידים כלל על דברי החזו"א].

ו. הפתרון להכשיר חוטי חשמל שישמשו לצורת הפתח עבור העירוב, הוא ע"י שמעמידים לחיים מכוונים מתחת החוטים, שהם כעמודים וחוט החשמל הוא המשקוף שעליהם. והענין שמרויחים בזה משום שחוטי החשמל אינם נקרעים כמו חוטי העירוב, וגם שלא צריך להעמיד עמודים בשביל שהחוט יהיה גבוה אלא מספיק להעמיד לחיים נמוכות, שזה יותר קל. ועוד ריוח בחוטי החשמל שהם ארוכים יותר מחוטי צוה"פ של העירוב. ולעומת זאת יש בהם גם חסרונות לענין עירוב, כגון מחמת שחוטי החשמל שוקעים כלפי מטה בצורה ניכרת לעין. וגם יש מהם שמתנדנדים ברוח.

ז. עמוד חשמל עגול, שלמטה הוא רחב, ולמעלה הוא צר, ע"י שהולך ומתקצר כצורת חרוט, יש שלומדים מדברי האבני נזר שאם קשר בחלק הצר והוא מכון מעל החלק הרחב, נחשב על גבי וכשר, אבל החזו"א כותב שדינו כמן הצד ופסול, וכך נוקטים למעשה.

עוד יש להוסיף שגם לפי דברי האבני נזר, בהרבה מקרים הם פסולים באופן שלא שמים לב לכך, כיון שאם העמוד נוטה מעט מאוד לכיוון שבו יוצא החוט, הרי הוא נעשה ישר, והחלק התחתון אינו מתרחב מתחת החוט. וכיון שלכל עמוד יוצא שני חוטים, רוב הסיכויים שבתוך כמה עמודים חלקם פסולים, וזה פסול לכו"ל, וקשה מאוד למדוד את זה. לכן אין להכשיר עמודים כאלו בשום אופן.

ח. עמוד שחלקו העליון צר יותר באופן שיש חקק בצידי, או עמוד שמורכב משני צינורות, החלק התחתון רחב, ומעליו מחובר צינור צר, כפי שמצוי בעמודי התאורה הירוקים החדשים. או שבראש העמוד יש צוואר צר, וכן מצוי בעמודי הרמזור שיש צוואר צר [שממנו יוצאת הזרוע המאוזנת], באופן שקושר את החוט במקום הצר, הרי זה כשר, כיון שהעמוד הרחב נחשב עמוד בפני"ע, ויש גוד אסיק ממקום החקק, והחוט שקשור שם מסביב לחלק הצר יושב מעל גבי העמוד הרחב. ואין חסרון בכך שבתוכו נכנס עמוד צר. וה"ה בעמוד מעץ שחקוק בצידי, והניח החוט על מקום החקק (כ"כ החזו"א ס"ק ע"א ס"ק י"ב), ויש להסתפק בזה לדעת המשנ"ב (ס"ק ס"ד) שפוסל כשהחוט יושב בחקק שבאמצע העמוד, האם ה"ה כשהחקק בצידי העמוד, ויש לחלק, והוראת הרבנים להתיר.

אמנם במקרה זה צריך להקפיד מאוד שהעמוד יהיה ישר, ויש בזה שני אופנים. א. באופן שהמקום המתקצר הוא בגובה, כגון ברמזור או בצוואר של עמוד תאורה, אז קושים את החוט צמוד לראש החלק הרחב, והוא על גביו, ואז אם העמוד אינו ישר, הוא כדרגת הכשרות בעמודי העירוב רגילים שאינם כשרים. אבל באופן שהמקום הרחב הוא במטר התחתון, והחוט קשור בגובה הרבה מעליו, אם העמוד אינו ישר,

אפילו נוטה רק מעט באופן שהחוט אינו מכון כנגד החלק התחתון, פסול לכל הדעות, והמכשול בזה מצוי, בפרט שהמידה הזו חייב להעשות בעזרת מכשיר מיוחד.

עוד בדיני צורת הפתח מן הצד. הנה המצב לצערנו שיש הרבה מקרים שנמצא שיש חוטים מן הצד, לפעמים יש לדון בהם, ולפעמים הם דברים פשוטים, אלא שהאחרים לא תמיד יודעים אותם. באחד המקומות שבאו לבדוק את העירוב של הישוב יחד עם האחראי, הסביר הבדוק לאחראי מהי מטרת החוט, דהיינו שיהיה כמשקוף מעל שני העמודים, ולכן הוא חייב להיות מעליהם ולא מן הצד, ומיד אמר האחראי שא"כ יש לו שלש מקומות שקשר את החוט מהצד, כלומר הוא שם לב למציאות אלא שלא ידע שזה פסול. בעיה זו קיימת לצערנו בעוד מקומות שיש אחראי לקשור חוטים, ואין עירוב כלל, לכן חשוב לדעת שלא מועיל שיש בודק לעירוב, אלא אם הוסמך לכך ע"י כשרות מוסמכת.

בענין החביות המשמשות לעירוב, הענין הוא שהדופן של הלחי יכולה לשמש כלחי, שהיא כעין עמוד רחב, והדופן עולה ע"י גוד אסיק עד החוט, ובכ"ה"ג גם אם החוט קשור מן הצד של העמוד, הרי זה כשר ע"י החבית.

אך יש לציין שגובה החביות הוא רק כ-90 ס"מ שהם י' טפחים רק לשיעור רח"נ, ולא לשיעור חזו"א, ולכן יש להוסיף על גובה הלחי. וצריך להיזהר שלא יהיה חסרון של פתחי שימאי. אם מוסיף רק אבן או דבר שאינו שווה לדופן החבית, הרי זה פתחי שימאי. ואם משלימים עם בטון בצורה שווה לדופן החבית, הרי זה כשר. עוד פתרון שאפשר לעשות, להגביה את החבית פחות מג' טפחים מהקרקע, וזה מועיל להשלים, אלא שפתרון זה אינו שייך כשהחבית מחזיקה את העמוד.

במשנ"ב (ס"ק ס"ו) כתב שנחלקו האחרונים בדיון חוט מתנדנד האם הוא פסול משום מחיצה שאינה עומדת ברוח. ולא הכריע, והחזו"א (ס"ק ע' סק"ח נקט שפסול. ועוד כתב בשעה"צ שמבואר במשכנות יעקב שיש כמה בעיות גם בחוט שוקע. בנושא זה יש אחד ההבדלים בין עירובים שכוונתיים שמקפידים על כך, לבין עירובים עירוניים שברוב המקומות אינם יכולים להקפיד על כך.

סימן שס"ב סעיף י"ב. כיפה פירוש שער העשוי ככיפה וכו'. בביאור צורת הכיפה, כתב הריטב"א (עירובין דף יא:) שצוה"פ צריכה משקוף ישר, ולכן מדובר דוקא באופן שהקיר מלא מעל המשקוף המעוגל ויש בו סף ישר, אבל אם כולו רק קשת שגגולה גם מלמעלה, אינו כשר. וכן משמע ברש"י שם. וכן נקטו התו"ש (ס"ק שס"ג ס"ק ס"ד), והפמ"ג (שם משב"ז ס"ק י"ט) והחת"ס (ש"ת אור"ח סי' צ"ו) וש"ת משכנות יעקב (אור"ח סי' קכ"ג). אבל החזו"א (ס"ק ע"א סק"ג) כתב להכשיר גם כשהמשקוף מעוגל אף מלמעלה ואין בו קו ישר, משום שכן משמע ברמב"ם (פ"ח ממזוזה ה"ד) ובטוש"ע (י"ד סי' רפ"ז). וצ"ע שהמשנ"ב לא הזכיר כלום בנוגע לכך והאחרונים לא האריכו במחלוקת זו.

דיון זה הוא נפק"מ במקומות מעוגלים כקשת שמתעגלים מתחילתם, אינם כשרים לצוה"פ לפ"ד השו"ע. ולגבי האהלים החדשים שיש להם ברזלים מתעגלים ועליהם בד, והבד לפעמים אינו כשר למחיצה [כגון כאשר פותחים את הרוכסן והוא פתוח או מתנדנד ברוח], אי אפשר להחשיב את הברזלים לצוה"פ מכמה סיבות, ואחד מהם משום שהברזלים מתעגלים מלמטה. [ועוד מפני שהם נכפפים גם כלפי הצד של הפתח דהיינו אל תקרת האהל, וא"כ המשקוף אינו מעל החלק התחתון של העמודים.

סימן שס"ג

סעיף א'. מקום שיש לו ג' מחיצות, אסור חכמים לטלטל בו, עד שיעשה שום תיקון ברביעית. בדיון זה מבואר שאף לשיטות שמן התורה הוי רשות היחיד בג' מחיצות, מ"מ מדרבנן צריך לסגור גם רוח רביעית, אלא שעד רוחב י' אמות שהוא מוגדר כפתח, מספיק תיקון של היכר, כגון במבוי מספיק לחי או קורה (כבסעיף ג'), ובחצר בפס ד' טפחים או שני פסין של משהו (כבסעיף ב'). ושאר רוח רביעית צריך מחיצה, או צורת הפתח שדינה כמחיצה. ולכן אפילו אם קיימת מחיצה ברוב רוח רביעית ויש פירצה בקוין זוית או ביותר מ"י אמות, הרי כל ההיקף נאסר, וזהו מהדין המבואר כאן שמדרבנן צריך מחיצה גם ברוח רביעית.

ביאור הלכה (ד"ה אסרו) מבאר שנחלקו הראשונים, איזה מחיצות עושות את המקום לרה"י מן התורה. א) דעת הרמב"ם רק בארבע מחיצות, או בג' מחיצות ולחי בכותל רביעית דחשיב כמחיצה, [ויש לעיין אם מן התורה גם ביותר מ' אמות]. ב) דעת רוב הראשונים (רש"י, תוס', ראב"ד, רא"ש, רשב"א, ריטב"א) שנעשה רה"י גם בשלושה מחיצות, או בשתי מחיצות ולחי בשלישית, בין אם השתיים הם כצורת גאם [כצורת ר], ובין אם השתים זו כנגדו זו [כצורת ו]. ג) ה"ז הביא שיש ראשונים שעושים הכרעה ואומרים שבסתמא מספיק ג' מחיצות, אבל כשהמקום סמוך לרשות הרבים, ולפעמים הרבים דוחקים ונכנסים, אינו רה"י אינו רה"י מן התורה, אלא בד' מחיצות או ג' ולחי.

והנה בדין זה אין נפק"מ להחית טלטול בג' מחיצות, כיון שמדברנן אסור בכל אופן שחסר ברביעית לבד, אבל יש בזה נפק"מ גדולה בזמנינו לגבי ביטול דין רשות הרבים, כיון שהרחובות רחבים ט"ז אמה, ובפרט במקומות שיש חשש לעיר של שישים ריבוא, ודרך מעיר לעיר, לכן עוסקים בעשיית ג' מחיצות שאז הרחובות שבתוכם אין להם דין רה"י, ואפשר לערב אותם בצוה"פ ברביעית, [וכן בפירצות קטנות בתוך הג', ונחלקו רבני זמנינו אם צריך לכל פירצה שבתוך הג' צריך דיני עומד מרובה]. ולפ"ז יש נפק"מ לדעת באיזה מחיצות נעשה רה"י מן התורה.

סעיף ב. חצר שנפרץ במילואו. בסעיף זה מבואר ההיתר של חצר בפסין, כשהפתח עד ל' אמות, עושה בצד אחד פס רחב ד' טפחים [היינו שסותם מהפתח ד' טפחים, ולא לאורך כותל החצר], ואם עושה מב' צדדים מספיק משהו מכאן ומשהו מכאן. [והלשון "פס" שונה מלחי, אע"פ שהם דומים, כי רצו להבדיל שבפסי חצר צריך שיעור רוחב ד' טפחים, משא"כ בלחי סגי בכלשהו. ואגב זה קראו גם למי שעושה ב' פסים של משהו בשם פסין ולא לחיים (ע"פ בה"ה ד"ה בשני)].

דינים אלו אינם משמשים למעשה בעירובים שכונתיים, כי כבר כתב הרמ"א (לקמן סעיף כ"ו) שהמנהג להשתמש רק בצוה"פ [וכמ"ש המשנ"ב שם (ס"ק ק"א) לאפוקי גם מפסין], אבל נפק"מ בבנינים שעושים עירוב פרטי לבנין, וי"א שבחצרות ממש אין את המנהג של הרמ"א הנ"ל, ויכולים להתיר בפסין, אלא שיש כמה דינים בפסין שגורמים שלא בכל מצב הם כשרים, דהנה בב' פסין פחות מד' טפחים, צריך שיהיו מכוונים מאוד זה כנגד זה, וכמ"ש לקמן (סעיף ל' בבה"ל וחזו"א שם), וקשה לעשות שתחילת הפסין היו מכוונים ממש, ובפרט שהדבר תלוי גם בצורת הרשות הכללית (ע"י משנ"ת שם). ולכן יש להורות שלא לעשות ב' פסין.

ולגבי ההיתר של פס ד' טפחים, יש נמנעים מלהסתמך עליו, מפני שבמשנ"ב שם משמע שהמנהג כולל ג"כ שלא להסתמך על פס ד', וכן משמע בביאור הלכה (ס"ו ס"ט) שגם ברחוב שדינו כחצר המנהג שלא לעשות פסין, ומ"מ יש שמשתמשים בזה בחצרות. בעירובים כלליים יש מסתמכים לסגור פירצה בפס ד', אבל צ"ע אם הם זוכרים שלא לעשות פסין מב' רוחות, שזה לא מועיל.

דין עמודים עקומים ולחיים נוטים. סעיף ה. משנ"ב ס"ק כ"א. בדין עמוד עקום, כתב החכמת שלמה (בגליון השו"ע סי' שס"ב ס"א) שהוא פסול. ולא ביאר מהו טעם ומהו שיעור העקמיות. בחזו"א (סי' ע"א סק"ו) סבר להכשירם עד שיעור תל המתלקט [שזה עקום הרבה מאוד], ואח"כ (ס"ק י"א) כותב על מש"כ בסק"ו אין מקור נאמן להכשירם. ובקריינא איגרתא כתב שהחזו"א פסל כל עמוד עקום. וכן מקפידים גם הבד"ץ שיהיו עמודים ישרים אבל למעשה בכל העירובים הכלליים אין ברירה, כי הרבה עמודים מתעקמים ואין אפשרות לתקן הכל, וחייבים להסתמך גם על עמודים עקומים. לכן זה מפוקפק מאוד. בעירובים שכונתיים זה אחד מהדברים המעכבים בכשרות, שאינו ראוי להיקרא עירוב שכונתי אם אינו מקפיד על עקמיות בעמוד.

ובטעם הפסול, ביאר החזו"א דכיון שעיקר העמוד הוא ה' טפחים התחתונים, והחוט צריך שיהיה על גביו של העמוד, צריך שהוא יהיה מכוון מעל החלק התחתון של העמוד. אמנם בחזו"א מבואר שיש לחלק בין כמה אופנים. דהנה עמוד יכול להתעקם לארבעה כיוונים. א. אם מתעקם אל כיוון החוט בלבד, [וזה יכול להיות מחמת מתיחת החוט כשהעמוד דק, או כשהקרקע חלשה], הרי זה כשר כדין צורת הפתח העשויה ככיפה.

ב. אם העמוד התעקם הפוך מחלל הפתח, כלומר לאחוריו בלבד, כתב החזו"א שהוא כשר, משום דעכ"פ המשקוף עובר מעל החלק התחתון של העמוד.

ג. אם העמוד התעקם אל תוך העירוב או למחוץ, בזה יש את הבעיה שהחוט אינו מעל החלק התחתון של העמוד.

בספר ארחות שבת כתב להוכיח מדברי השער הציון כאן (ס"ק י"א) שעמוד עקום כשר, אבל אין ראיה מהשעה"צ, כי מדובר במקרה שהעמוד התעקם לכיוון החוט, ובזה גם בחזו"א מכשיר כנ"ל אות א'.

בדין לחיים שהתעקמו, באופן א' כותב החזו"א שאין להכשיר מדין כיפה, דכיון שהביאור בכיפה הוא שכל משהו מהעמוד ממשיך גם את המשקוף, א"כ תחילת המשקוף בלחי וההמשך בחוט, ויש הפסק באמצע המשקוף ואינו כשר.

אבל אם הלחיים התעקמו באופן ב', כשרות, משום שהחוט נמצא מעל כל הלחי, ומ"מ צריך שהחוט ימשיך עד כנגד ראש הלחי, גם כשהוא ארוך יותר מ' טפחים, משום שהגוד אסיק עולה מראשו. ואם התעקמו באופן ב', הגוד אסיק עולה מראש הלחי, ומ"מ צריך שיהיה לחי בכל ה' טפחים מתחת החוט.

סעיף ה. כתב השו"ע, לחי דאי נשיב ביה זיקא לא מצי קאי, לא חשיב לחי. כוונת הדברים שאם הלחי אינו עומד ברוח, אינו כשר, משום שגם הלחי הוא מדיני מחיצה. ומחיצה שאינה עומדת ברוח לא שמה מחיצה והנה דברי השו"ע הם בלחי של מבוי, אבל כתב המשנ"ב (ס"ק כ') דהוא הדין בלחי של צורת הפתח, דלא עדיף ממחיצה, שאם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה, אינה מחיצה [ולגבי החוט של צוה"פ, עיין לעיל סוס"י שס"ב ס"ק ס"ו]. לפיכך בעשיית הלחיים בזמנינו, שהם לחיים של צוה"פ, צריך להעמידם באופן שיעמדו ברוח מצויה.

אבל בלחי של צורת הפתח יש דין נוסף, שכתב השו"ע (בסי' שס"ב ס"א) שהעמודים של צורת הפתח צריכים להיות חזקים בכדי לקבל ולהחזיק דלת כל שהוא, אפילו של קש או של קנים. ולכאן זה יותר מאשר שיעור שעומד ברוח, כגון אם מעמיד קרש שנשען על הקיר ללא חיבור וקשירה, הרי לפעמים זה עומד ברוח מצויה, ומ"מ אינו יכול להחזיק דלת כלשהו, וא"כ השיעור של החוזק הוא יותר משיעור שעומד ברוח.

אבל לפי מש"כ המשנ"ב (כאן סק"כ) שאפילו אם הרוח אינה מפילה את הלחי, אלא רק מנידו ג"כ פסול. לפ"ז משכחת לה לחי שראוי להעמיד דלת, ומ"מ הוא מתנדנד ברוח. כגון שהוא קשור בחוט, והקשר אינו מהודר, שיכול לנוד בעודו קשור, ובזה אפילו שראוי להעמיד דלת של קש, אינו כשר משום שאינו עומד ברוח.

ובגדר החוזק של ראוי להעמיד דלת יש לעיין טובא באיזה דלת מדובר. א. האם אורך הדלת כרוחב הפתח, [ומתחלק בין שני הלחיים], או מספיק דלת של הפתח הכי קטן שהוא ד' טפחים. ב. האם אפשר לעשות דלת מדבר יותר קל מקש וקנים, כגון קרטון פוליגל וקאפה, שלא היו בזמן חז"ל, או שקבעו שיעור בדלת שהיתה בזמנם. ג. האם אפשר דלת מלבד. ד. האם צריך חוזק שיוכל להעמיד דלת שתעמוד ברוח כמו כל מחיצה, או מספיק שתעמוד בזמן שאין רוח. ה. האם להעמיד דלת תלויה על הציר או אפילו נשענת ונגררת על הקרקע.

עוד יש לדון האם צריך חוזק בלחי עצמו, או מספיק שאפשר לדבר המחובר אליו. דהנה ברמ"א לקמן (סעיף ז') כתב שאפשר לעשות לחי מסיד טחוי בכותל, ובשער הציון (ס"ק כ"ב) הקשה שבצורת הפתח צריך שהלחי יהיה חזק שיוכל להעמיד דלת של קש, והטיח לבד אינו חזק בשיעור כזה. וכתב בשם התרומת הדשן דיש לומר שעל ידי הכותל שהסיד טחוי ומחוי בו, נחשב שהלחי בריא להעמיד דלת. ומבואר שמשתמשים בחוזק של הקיר שהלחי מחובר בו, למרות שהקיר עצמו אינו כשר ללחי, ואינו חלק מהלחי.

לפ"ז אם הלחי עשוי מדבר חלש, ואפילו מקרטון, אבל הוא מוצמד היטב לקיר, יש לומר שנחשב ראוי להעמיד דלת של קש ע"י חיבור לקיר. אבל זה דוקא אם הוא מחובר לקיר, משא"כ קרש שנשען על הקיר, הורו הרבנים שלא ניתן להחשיב אותו ראוי להעמיד דלת ע"י שיחברו את הדלת לקיר, משום שאין לו שייכות עם הקיר. ודוקא במחובר לקיר, ניתן לומר שהקיר ישמש כחלק מהלחי לענין חיבור הדלת.

אם אין דעת פורים מניין

סעודת פורים במחיצת מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל עם משפחת בתו ובראשות חתנו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א

[מאת הרב א. חפץ]

מספר הג"ר איסר שוב שליט"א מתלמידי וותיקי הישיבה דגאון יעקב - ותלמיד מרן זצוק"ל, לשמוע מפיו על רגעים מהאווירה בימי הפורים של תלמידי ישיבת גאון יעקב בצילו של מרן ראש הישיבה.

ראשית כל, הרב שוב מצביע על עובדה שהגה"צ ר' נחום ברנשטיין שיחי' היה מספר תמיד על ההחלטה הגורלית של מרן שהוכרעה ביום הפורים, ועל הרקע המדהים להחלטה הזו.

ואנו פונים מיד בשיחה משולבת לרבי נחום ברנשטיין שליט"א, והוא מציג מיד דברים כהוויתן:

שנת תש"מ - השנה השניה של ישיבת 'גאון יעקב' ימי סוף החורף קרבים ובאים וקבוצת הבחורים שרובה הגיעה ובאה מישיבת פוניבז' הקטנה, החלו לשוחח בינם לבין עצמם: מי יהיה הר"מ העתידי בשיעור ג' שיפתח בחודש אלול בעוד כחצי שנה.

כמובן שלא הם המכריעים ולא הם הקובעים. אבל בכל זאת, אחד מהבחורים ניגש למשגיח הגה"צ רבי דוד מנחם שניידר וסיפר לו על הדיבורים והציפיות למגיד שיעור שירומם אותם ואת הישיבה - כוח חדש נוסף שיבוא להשתלב בצוות. והבחור אף הוסיף - והלוואי אם מרן הגראי"ל בעצמו יסכים לבוא למסור שיעור...

אבל כמובן, שזה היה נראה כמו חלום, כי כידוע מרן אמר אז שיעורים יום יומיים בישיבה קטנה ושימש גם כראש כולל פוניבז' וכיצד יוכל למסור שיעורים גם להם.

אך כיון שהנושא עלה, החלו ראשי הישיבה לגשש ולבדוק (בסיוע הגה"צ רדמ"ש שליט"א) עד שהגיעו למידע, כי בעיקרון אין למרן בעיה עם העומס של הלימודים, אלא, שהוא סבור כי בחורים בישיבה גדולה בתקופה זו מעוניינים בשיעורים בנוסח אחר מהשיעורים של איילת השחר, בדרך כלל לבחורים טוב ונעים רק עם סגנון לימוד ישיביש יותר, ולא בנוסח איילת השחרדיק...

ואז התגבשה החלטה שביום הפורים יכנסו התלמידים למרן, וייעזו לדבר אתו על הנושא באופן ברור.

לא נאריך בתכנון המבצע שלא היה פשוט, כי יראת הכבוד שהייתה לתלמידים ולרבותיהם בצוות מול מרן ראש הישיבה הייתה נדירה ומיוחדת ותמיד כאשר היו יושבים לצדו, היה קשה להם לדבר מילים מיותרות מפאת כבוד התורה, אבל ההחלטה כבר עברה והחלו בתוכניות.

הגיע בוקרו של יום הפורים. המעמד היה מאד מרומם. אחד הבחורים המובחרים שימש כ'פורים רב' וישב לצדו של מרן בביתו. כך ממש לצדו...

הבחורים שרו שירי דביקות, לא היו התפרעויות, לא סיגריות, ולא כל מיני רגעי סערות פורים של צעירים, ומרן ראש הישיבה הביט והביט. והתרגש.

ואז קם מי שהתמנה לומר דרשה בפני מרן ראש הישיבה ובפני רב של פורים, והודיע כי אנו התלמידים בני הישיבה הקדושה דגאון יעקב מעוניינים להכתיר את ראש הישיבה לרבי שלנו... מרן התחמק ואמר: וכי צריך רב, הרי יש כאן כזה רב חשוב והגון, הרב של פורים...

אך הבחור הדרשן והדורש תרתי משמע, המשיך ואמר: הנה בכל הדורות היו קבוצות של בחורים שהתקבצו סביב תלמיד חכם ולמדו ממנו תורה כמו הנודע ביהודה ותלמידיו בעיירתו גם חתם סופר ותלמידיו שהתקבצו ובאו ללמוד עמו תורה - בדרך לימודו ושיטתו בדרכי לימוד התורה, וכן היו תלמידי רבי עקיבא איגר ועוד בכל הדורות, ומכך ממש גם צמחו הרבה שטיקלאך תורה של גדולי ישראל הללו ממה שאמרו לתלמידיהם. והנה, גם אנו רוצים מאד לקבל את צורת הלימוד במלואה, הדרך העיונית ומהלך החשיבה מתחילתו ועד סופו כתלמידים לרב במלא מובן המילה, ושרבנו יבוא למסור שיעור יומי בשיעור ג' בישיבה.

ואז פרצו כולם בשירה רצופה עם שירים מיוחדים אינני זוכר האם המילים היו "יחי מורנו ורבנו" או שירים דומים

שהתוכן של כולם הוא רצון והכתרה כתלמידים לרבם החדש. והשירה התנהלה מתוך יראת הכבוד ורצינות ויראת שמים.

למעשה, מרן הגיב שנית, כי יש כאן תלמידים טובים וגם רב טוב של פורים ובוודאי שאין צורך בו.

אבל, וכאן האבל הגדול, למחרת יום הפורים פנה מרן להגה"צ רבי דוד מנחם שניידר שליט"א והתבטא: אם בחורים בפורים, יכלו להתרומם עד כדי כך, אז גם אני מקבל על עצמי לומר לפנייהם שיעור.

ואכן ההחלטה בקעה רקיעים. ובאלול באותה שנה, מרן החל לומר שלושה שיעורים קבועים שבועיים אחרי צהרים כפי שמוגדר בשיבות: "שיעור יומי" (בין 6 ל-7) החלו את פרק ב' סורר ומורה ושיבת גאון יעקב התרוממה טפח נוסף. כי עד אז אכן מרן זצוק"ל שימש כראש ישיבה, אבל רק ב'שיעור כללי' ושיחות אבל מכאן ואילך גם שיעורים קבועים יומיים.

ואנו שבים לרבי איסר שוב שליט"א, שאומר: הרי לכם על קצה המזלג כמה היה חשוב בהיכלו של מרן ראש הישיבה הרצינות והאיכות של יום הפורים מתוך רוממות מתוך דברי תורה ויישוב הדעת, שברגע, שהכיר בקבוצת הבחורים שהיא באמת איכותית הסכים לבוא להיות עטרה לראשם, וכיצד הכיר בהם, מה היה המבחן שלו? כור המבחן היה יום הפורים. לדידו של מרן, אם הם הצליחו לעבור אירוע שלם ביום הפורים משולב עם מטרה אמיתית מתוך ישוב הדעת, זו הייתה לו הוכחה שהם רציניים ומבקשים באמת ואוחזים בדרגה שהם מדברים עליה, ומשום כך, ראוי למלא את בקשתם.

מזיגת יין ושמחה

בשנים שאחר כך בני הישיבה דגאון יעקב היו נכנסים ביום הפורים לקראת הצהרים. מרן היה מספר סיפורים מהחפץ חיים ועוד, והיה מחלק יין. על השולחן היה מזונות.

כידוע שמרן רה"י סלד מהשיכורים ולא אהב את כל הנושא של שתייה מופרזת והשתוללות. הוא היה מתבטא תמיד כי היה כל כך נעים ונחמד לראות את השכרות של הגאון ר' משה סולוויציק זצ"ל בפורים שבעת ששתה הרבה והתבשם היטב, החל לדבר דברי טעם ודברי סוד, ורוב דבריו הנחמדים - עסקו ביחוד ה' יתברך ואמונה רבתי.

וכידוע, המהפך שמרן רה"י זצוק"ל חולל בעולם הישיבות - בענין הסדרים בימי הפורים.

ממשיך רבי איסר שליט"א: במשך יום הפורים בבית רבינו, לא היו שיעורים אבל היו שנתיים שאני זוכר שכן אמר שיעור ביום הפורים עצמו. גם שיעור החומש היומי כמדומה שנאמר מפי רבנו גם ביום הפורים. בליל פורים השיעור הקבוע היה מתקיים כרגיל, וזכורני כי בליל פורים אחד הוא האריך את השיעור כשלוש שעות של לימוד ברציפות.

סעודת פורים

ואנו מגיעים לשעת הסעודה.

כיצד הייתה נראית הסעודה עם מרן ובצוותא עם משפחת ברלין בראשות חתנו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א? - אנו שואלים תלמיד חכם - אחד מהרבה תלמידי החכמים למשפחת ברלין - אחד הנכדים. והוא משיב.

הסעודה הייתה מיוחדת באריכותה, שלא כמו סעודת שבת רגילה, אכן גם שתי יין יותר מהרגלו, כמדומה יותר מכוס יין. המשתתפים שרו, והוא אמר דברי תורה וחקירות תלמודיות כמו הנושאים הידועים שהוזכר בספר 'מנות הלוי' ועוד, ואבי שליט"א דיבר עמו הרבה בלימוד, והיו שרים ושמחים בצוותא של קהל גדול מבני המשפחה המורחבת.

הסעודה היתה מאד רגועה ואכלו במנוחת הנפש וכובד ראש, הסעודה נמשכה כמעט ג' שעות. והיה ממש מפחיד להתבונן כיצד עוקב על הנכדים ובני המשפחה והמקורבים לראות כיצד כל אחד מהם שר והאם נמצא עדיין בצלילות וברצינות.

בן המשפחה ממשיך לספר.

בעת הסעודה. רוב הנושאים ששחו ביניהם החתן הגאון רבי זאב ברלין שליט"א, והחותן - מרן זצוק"ל היו ארוכים יותר ותלמודיים שקשה להעלותם על הכתב. כי על פי רוב מרן זצוק"ל היה מעלה שאלות חדשות שהתחדשו לו ומביא ראיות, ואבי שליט"א היה מביא ראיות מדיליה לנושא והם היו דנים על נושא אחד לפעמים כמחצית השעה. הרבה נידונים היו עולים באופן טבעי - בהלכות צדקה וקניינים שרבנו עסק בהם הרבה ביום הפורים. כמו כן, בחלק

משעת הסעודה הסבא זצוק"ל היה עסוק בהקנאות של צדקה לעניים על ידי אבי, מדוע? כי היה מחשב את השעות של חו"ל שהנה כעת כבר קראו את המגילה במקום פלוני בחוץ לארץ, וכעת היא כבר השעה שהוא יכול להקנות את הכסף שהעשיר ההוא ביקש ממנו לתת מתנות לאביונים כאן בארץ ישראל.

אנו מבקשים: אבל אולי בכל זאת על קצה המזלג פנינים והערות קלות מהשנים האחרונות ממש.

פעם העלה רעיון שנשמע חסידי ואמר. הרי הגמרא אומרת כי נענשו מחמת "שנהנו מסעודתו של אותו רשע", נשאלת השאלה אם הם חטאו בסעודה, אז הסברא אומרת כי התיקון יהיה כעת על יד צום ותענית ההיפך מאכילה, ולא על ידי משתה ושמחה. אלא - אמר מרן - הנה המשכילים הרשעים רצו לומר ואמרו, כי הגוי נולד ליהנות מהעולם והיהודי לא, היהודי הוא מסכן. אך לא, כאשר היהודי נהנה או אוכל כדת וכדין של תורה באופן ההגון והראוי לו, הוא יכול לתקן את החטא, ואפשר להגיע להישגים גם על ידי אכילה והנאה לשם שמים.

פעם אמר בעת הסעודה: אם רוצים לדעת כיצד משתכרים, גם את זה יש מפורש בגמרא. וזה לכאורה מחלוקת רש"י והמהרש"א בסוכה דף מ"ט ע"ב שרש"י מבאר את הגמרא שם שכדי לשובע מהיין יש לשתות לגימות גסות, אבל ע"י שם במהרש"א שכותב כי לולי דברי רש"י הוא היה אומר שהדרך לשוע מהיין היא על ידי לגימות דקות ודבריו הם על פי הגמרא במסכת שבת. הנה לכם מחלוקת כיצד האדם מגיע לידי שכרות.

במהלך הסעודה כאשר היו משוררים - שיר ללא מילים, סבא זצוק"ל לא היה אוהב את זה, כי שיר ללא מילים לא מתעלים ממנו. כמו כן אם היו משמיעים שירים ידועים מסוימים היה מתבטא: אלו שירים של שיכורים, ולא אהב לשמוע אותם.

עוד אמר הנכד כמה פעמים סבא זצוק"ל אמר לי כי הטעם שמעוניין לסיים סעודת פורים מוקדם, כיון שבאותה שעה אנשים אוכלים ונהיה כבר שקט וכך הוא יוכל לשבת וללמוד, כמו כן, כיון שהוא זמן שאין כל כך לימוד תורה בעולם "מתרפים בה" הרי שתהיה לו יכולת לתפוס את הזמן היקר הזה.

ואכן, הסעודה הייתה מסתיימת בשעה מוקדמת. ומסיבה נוספת. כי מרן היה שותה יין דווקא בתוך הסעודה (והעיר על כך ששותים הרבה שלא בשעת סעודה, כי עיקר השתייה היא בסעודה) ובסיום הסעודה בעוד יום היה נשכב לישון לקיים את הרמ"א. ואח"כ היה ניעור ומתיישב מיד ללמוד.

חידושים מעשיים

במהלך השיחה הנכד נזכר, כי בשנת תשע"ה, מרן היה חלש ואמר כי אין לו כל כך כוח לאכול פת בסעודה, ולכן חושש שאם ינסה לאכול בכל זאת תהיה לו אח"כ בעיה שיכנס לספק חיוב ברכת המזון, ואז הצגתי לפניו את דברי ה"שערי תשובה" ודעתו - שאין חובת סעודת פורים בפת, ומרן התעניין היטב האם יש חולקים על כך, ודן בזה מתוך חולשה לכאן ולכאן, ואכן החליט שלא ליטול ידיים. ובתחילה, לפני תחילת הסעודה בירך שהכל על מאכל שהיה לו בבית (כמדומה שהיה זה על מים עם דבש שהיה רגיל לשתות אותם) ואז, כאשר הגישו לפניו את הדג החל להסתפק האם עליו לברך שוב שהכול או לא, וכמדומה שצדדי השאלה היו: האם כיון שהוא בעל הבית, מתקיים כאן המושג של "דעת בעל הבית" וממילא ברכת שהכל תועיל על הדג שהגיע אחריו בתחילת הסעודה, וכמו תמיד בעת שמברך שהכל שמועיל מדין בעל הבית, אבל, אולי כעת לא תועיל דעת בעל הבית, כי כל צורכי הסעודה אינם שלו כי בתו הרבנית ברלין היא הביאה את האוכל, והיא בעלת הסעודה כולה, ותמצית השאלה: האם נקבע הדבר לפי דעת "בעל הבית" או "בעל הסעודה" (ומי נקרא "בעל הבית" בעל הסעודה או בעל הבית - שהביאו לפניו וזיכו לו את האוכל) ועוד כהנה כמה צדדים - לגבי ברכת שהכל נהיה בדברו שעשה קודם לכן האם תועיל לדג שהוגש לפניו מידי בתו הרבנית. וכמדומה שבסוף ביקש שיביאו סוכר, ממה שיש בבית, ובירך על הסוכר וכיוון לפטור את הדג והאוכל שאח"כ.

אגב. כאשר הביאו לו את משלוח המנות שלפעמים גם כלל את כל סעודת הפורים והניחו על השולחן לפניו לא התאמץ להגביה את המשלוח וגם לא חלק ממנו אלא בדרך כלל היה אומר: "תיקני לי חצרי" וזכה בקנין חצר כדת וכדין.

זכרוננו לברכה

כמה פעמים שמענו ממנו בסעודה כי הנה ידוע, שעל אדם שנפטר אומרים את הביטוי המכובד "זכרוננו לברכה" וכמבואר בגמרא קידושין דף ל"א לגבי מצוות כיבוד אב לאחר מותו: "במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו, וכדין."

לא יאמר כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך, אומר: זכרנו לברכה לחיי העולם הבא".

ומעניין מאד כי שניים בלבד הם יוצאי דופן, שעליהם אנו מתבטאים ומאחלים שזיכרונם יהיה לטובה (ולא לברכה): אליהו הנביא זכור לטוב, וגם חרבונה זכור לטוב.

מין הגיב על כך ואמר: לשון ברכה הוא ריבוי ותוספת כפי שהאריך בספר הקדוש נפש החיים, ולכן, אודות על כל יהודי אנו מאחלים ומתפללים שזכרונם יהיה לברכה – "זכרנו לברכה", וכמו שאמרו בברכות תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל, ממילא הוא שייך לברכה שיהא לו תוספת וריבוי, אבל, על אליהו שנעשה מלאך אין אפשרות לומר "ברכה" כי רק נשמת בני אדם יכולה להלוך עוד ועוד, ולא מלאך שנשאר לעמוד בדרגתו ובהשגותיו הגבוהים מאוד, וכמו שאמר הכתוב "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". לכן, אליהו הנביא המלאך רק נזכר לטובה "זכור לטוב" בלבד, ואם כמאן דאמר שחרבונה זה אליהו לכן נאמר בו זכור לטוב, וכן להבדיל, אם כמו המדרש – שהיה גוי לכן אומרים ב"חרבונה זכור לטוב" שהוא גוי, ואין מן הדין לאחל לו ברכה, וגם שגוי לא יכול להמשיך להתעלות בנשמתו, ולכן מזכירים אותו לטוב.

השכרות וחיסרון הדעת והתקלות

נכדו הרב הגאון שליט"א אומר בחיור, פעמים רבות אמרו אצלנו בבית – כי סבא לא מצליח להסתדר רק עם ב' סוגי אנשים: עם שיכורים או עם משוגעים.

זה פלא. האפשרות היחידה שסבא זי"ע היה מסוגל לבקש מפורש שיוציאו אדם מהבית זה היה שיכור... הוא היה סבור שהם לא שולטים בעצמם והם גם יכולים לעשות דברים לא טובים בבין אדם למקום ובבין אדם לחברו, ועד כדי כך שהיה מסוגל לבקש שיוציאו אותם מהבית! להוציא, ארויס! "שיכור ארויס".

זכורני, שיכור אחד ששכב על הארץ ונישק את שולי גלימתו, וסבא ממש גער ואמר לו: מי אתה, מה אתה רוצה, ואח"כ ביקש שיוציאו אותו כמה שיותר מהר.

וכאמור, הרבה פעמים שמענו ממנו, כי הכיר אחד, שהיה שיכור ושכרותו לא הזיקה לו, והתנהג כראוי, ובמחיצתו שמעו דברים גבוהים ביחוד ה'. ומלבד זאת, שיכורים סתם – ומבוסמים סתם מסוגלים לדברים לא טובים, והוא לא אהב את ה"מצווה" הזו כלל, והיה נראה כי דעתו ששכרות סתם היא עבירה. פעם אחת פלוני מבוסם צעק לפניו: אבל זה חיוב גמור – "חייב איניש לבסומי" אמר לו מרן: אבל אם נכשלים במילה אחת גרועה מה שווה הכל, הרי יצא שכרו בהפסידו.

רבי יעקב שוב שליט"א אומר, כי היה נוכח בעת שאחד התלמידים נכנס מבוסם ואמר: אינני מצליח לקיים את הרמ"א לגבי לבסומי... גער בו מרן ואמר בכאב: אם כן, מה אתה רוצה? אתה מעוניין לשתות? להשתכר ממש אתה רוצה? תאמר לי, וכי הרב שך השתכר? וכי הרב מבריסק השתכר? האם החזון איש השתכר?

עוד ציין הרב שוב כי בשעתו כאשר הם היו באים ונכנסים (תלמידי גאון יעקב המפוארת) רבנו שהיה מחבבם, היה מוזג לכל אחד יין, אבל הקפיד שלא למזוג רביעית כדי שלא ישתכרו וחלילה יאבדו את יישוב הדעת.

כידוע, שמרן זצוק"ל היה "תכלית ישוב הדעת" – בדורות האחרונים, והמציאות הזו של איבוד הדעת, או חלילה – כישלון בחטאים בשעת שכרות וביסוס היין, היה אצלו ענין חמור עד מאד.

ושוב אמר פעם: אנשים שהיו משתכרים והיה מותר להם להשתכר, אלו הם אנשים שהיו בדרגה שהבינו מה שהם עושים ואת משמעות השכרות, אבל לא כל אחד יכול להשתכר.

בדחנים!?

נכדו של מרן אומר. למעשה. בני המשפחה פחדו לבקש ממנו להכניס בדחנים, ואפילו לא הכניסו 'מגננים' שמא אחד מהם יהיה מעט בגילופין ויאמר בדיחה לא הגונה להמדרין ויהיה למרן צער וקפידא. (וכידוע, שמרן היה גוער רבות, אפילו לא בימי הפורים על הדרשנים שאומרים בדיחות בדרשותיהם והיה מעיר על כך רבות לדרשנים שליט"א שהיו באים לחדרו).

אך במקרה נדיר (כהכרת הטוב שסייע פעם למרן) נכנס בדחן תלמיד חכם. ודיבר כמה דברים בפני מרן. זכורני שבין הדברים אמר כך.

הנה מצינו דבר מעניין ברמ"א שאפשר לקיים מצוות לבסומי - "עד דלא ידע בשינה" וזה לכאורה ממש פלא פלאים, היכן בכלל מצינו שאפשר בכלל לקיים מצוה כאשר האדם ישן, הרי לכאורה מי שישן מוגדר כמי שאינו בר דעת, וכי מי שלא בן דעת יכול לקיים מצוה?!

אבל, המשיך ואמר, מצאתי ב' מצוות שמקיימים בשינה: א' מצוות כיבוד אב ואם, במקרה שהאבא מצווה עלי לישון, ומצוות סוכה - שינה בסוכה, אך מרן לא הסכים לדבריו בשום אופן, ואמר לו: וכי אם הוא לא נרדם, הוא לא מקיים את המצווה של אביו, וכי המצווה עליו היא השינה, לא, המצווה היא ללכת לישון, זה מה שאבא ציוה וזה מה שעליו לעשות ולא המצווה להירדם, ממש לא! וכן בסוכה, לא השינה גופא מצווה עליו היינו שלא זה הציווי המעשי שלו, אלא לשכב לישון, כמדומה - שכך אמר לו מרן.

אח"כ ההוא אמר כמה בדיחות סרק (סרק היינו יחסית לרצונו של מרן) ומרן לא אהב את זה, ואפילו הצטער.

אח"כ הוא אמר למרן: כי לדעתי רבינו יכול להביא את המשיח, שאל מרן כיצד? השיב: כי צדיק גוזר והקב"ה מקיים, וזה הרי הכוח הגדול של צדיקים בבריא.

אמר לו מרן: גם אם נניח שכך, אבל נשאלת השאלה וכי ראוי שהצדיק יגזור על הקב"ה, וכי יש כזה נוסח בכלל?! וכי אין בכך חוצפא כלפי שמיא?!

אמר לו ההוא מיד: הרי אמרו "חוצפא כלפי שמיא מהניא"

הצטער מרן ואמר לו: גם אם אפשר וזה מועיל החוצפא, וכי כתוב שמותר לעשות כך, ומיד החל מרן לצטט את דברי התנא דבי אליהו. שממנו אנו למידים עד כמה יש להיזהר מחשש חוצפא כלפי שמיא. כי הנה תפילה גדולה חיבר לנו איש אלוקים - חזקיה המלך, וזו תפילה גדולה ונשגבה שעם ישראל אומר אותה עד היום הזה, ואעפ"כ הייתה עליו תביעה מסוימת שלא אמר אותה בכבוד הראוי (לפי דרגתו) ונענש על כך וזה לשון התדב"א: בפרשה ט:

"כשבא סנחריב מלך אשור והקיף את ירושלים עמד חזקיה בתפילה לפני הקדוש ברוך הוא, שנאמר ויתפלל חזקיה אל ה' ויאמר וגו' (ישעיה ל"ז ט"ו), נראה כאדם שהוא מדבר עם חבירו, נחה רוח אלהים ובא על ישעיה בן אמוץ הנביא, אמר לו, אדם שמדבר לפני מי שגדול ממנו בשר ודם מרתיע גופו ונזדעזעין איבריו, המדבר לפני מלך [מלכין] המלכים ברוך הוא על אחת כמה וכמה שידבר באימה וביראה וברתת ובזיע, לפיכך חלה חזקיה חולי גדול".

אח"כ הבדחן דיבר אודות החסידים שעושים הכל בשמחה ונראה לו כי המקור לכך הוא מדברי הגאון הידועים על הפסוק במשלי פרק י"ח - "רוח איש יכלכל מחלו" וכידוע שם דברי הגר"א, אמר לו מרן בסגנונו אם כך, זה כבר ענין של איסור גמור, כי זה נושא של ונשמרתם לנפשותיכם... הבדחן שאל אותו האם הוא צודק בכך שמקור השמחה הוא מדברי הגאון הנ"ל ומרן התחמק ואמר לו כל יהודי צודק ומסתמא גם אתה צודק...

להתעורר באמונה

שוחחנו דקותיים עם אחד מבאי ביתו של מרן צצוק"ל - הרב משה סחייק שליט"א (מחבר הקונטרסים המפורסמים "מזקנים אתבונן") בבקשה שיזכר מעט מה ששמע מפיו שאמר לנכנסים ביום הפורים.

והרב משה סחייק שיח' משיב: שמעתי שפלוני שואל את מרן מה אפשר להתעורר בפורים, ואיזה מסר ניתן לקחת מיום זה לכל השנה?

אמר מרן: להתחזק בדיעה - שהקדוש ברוך הוא מנהל את העולם!

והסביר: יש מציאות של הנהגה גלויה - השי"ת עושה נס שניכר לעיני כל, כמו קריעת ים סוף.

במגילת אסתר רואים את ההנהגה הנסתרת של הקב"ה, שהוא מנהל את העולם גם במקרים הרגילים - לא כמו קריעת ים סוף שהיה נס גלוי, אלא הקב"ה, מְסַדֵּר הרבה "ברגים קטנים", שכל אחד לעצמו מאורע רגיל, לא חורג מגדר הטבע, ובסוף על ידי זה בא הנס. כפי כל מהלך מגילת אסתר שהיו שם שרשרת דברים רגילים, אבל כולם מתוכננים, ומה שצירף השי"ת את המאורעות וחבר ביניהם, הראה בזה שהעולם מונהג על ידו, והביא לנס הגדול. הוסיף מרן - שיתכן שכך תהיה גם הגאולה האמיתית במהרה בימינו.

כידוע שמרן עשה מהפך בעולם הישיבות - להחזיר עטרת לימוד תורה בפורים ונקבעו סדרי לימוד במשמר בליל פורים, מבהיל על הרעיון.

ותלמיד ישיבת "תורה בתפארתה" עוד זכו שאמר להם לפני כשנתיים בחיור, וזה לשון מרן לפניו: "יש מקומות

שחושבים שבפורים אסור ללמוד תורה [ונהפוך הוא] יש חיוב ללמוד תורה, נקוה אי"ה שילמדו בפורים תורה ויעשו את "העבירה" הזו.

אחד השומעים שאל "והרי סוף סוף יש תקנת חז"ל לשמחה בפורים?" מרן ענה לו: ראשית: לימוד הלילה אינו על חשבון מצות השמחה שעיקרה הוא ביום הפורים (עיקר מה שישד רבינו זה לקבוע סדרי לימוד בלילה ולעודד את מי שבאפשרותו לעשות "משמר" בליל הפורים). ושנית: תיקנו שמחה אבל לא עד כדי כך [שלא ילמדו].

משלוח מנות מבית ריק

מארכיון המערכת "כאיל תערוג" נמסרו לנו פנינים מבהיקים שהעלו בחכתם בימים האחרונים מפי הנכדים לבית ברלין ותלמידים:

מספר נכד מרן - הרב הגאון ר"א שליט"א: בערב פורים כל שנה אמי ע"ה הייתה דואגת למלא את מטבחן של מרן במוצרים למשלוחי מנות. שנה אחת אחרי הסתלקות הרבנית לא הספיקו בערב פורים להעביר את המוצרים שנקנו עבור מרן לביתו, בבוקר יום הפורים לאחר התפילה הגיע נכד מרן הגרמ"י ליפקוביץ - רבי י"ש קורלנסקי שליט"א עם משלוח מנות מסבו. באותה עת נוכח מלבד מרן רק אחי הרה"ג רבי יוסף שדאג לשמשו, ומרן ואחי חיפשו במטבח מה אפשר להחזיר למרן הגרמ"י ולא מצאו דבר מלבד בקבוק יין ביתי, אפילו קבא דמוריקא לא נמצא, וכי מה יתן עוד - פירורי לחם או מעט חלב? פתח מרן את המקרר והיתה שם חבילת תמרים (שנהג לברך על הקומפוט בסעודה העץ על פרי חי) אך ראה שחבילה זו פתוחה ואין מהכבוד לשלוח חבילה פתוחה, ואז אמר לאחי שיגיד לרבי י"ש קורלנסקי שבהמשך ישלח להגרמ"י משלוח מנות.

ברכת יוצר האדם בפורים

סיפר תלמיד פלוני תלמיד מרן רה"י לפני למעלה מארבעים שנה כאשר נכנסו תלמידי השיעור בישיבת "פוניבד" לרבנו לשמחת פורים, האציל מברכתו לכל אחד מהתלמידים ברכה אישית. וכאשר עמדו לצאת לאחר ה'שמחה' התחכם אחד התלמידים ופנה אל מרן וביקש 'ברכה שניה'. על אתר השיבו מרן בבת שחוק ונעימות: הלא 'ברכה שניה' היא יוצר האדם... ווער א'מענטש [היה בהנהגתך ראוי להיות 'בן אדם'] ולא יסף.

פעם אחת נכנס בחור מכוסה בתחפושת מפחידה וגם עשה תנועות מאיימות בריקודים משונים, ואח"כ ביקש ברכה ממרן, ואמר לו רבנו שיזכה לשמור על כבוד תלמידי חכמים.

מעיד בנו של מרן הגר"ש שליט"א: בשנים עברו היו מגיעים הבחורים ביום הפורים לשוש ולשמוח לכבוד היום. מרן רצה שתישאר מכך התעלות והיה מודיע להם כי מי שמקבל על עצמו קבלה בלימוד עד פסח או עד סוף הזמן הוא רושם את שמו והוא יתפלל עליו ביום הפורים. ובעקבות כך היו בחורים מקבלים על עצמם ללמוד את כל המסכת או ללמוד סדרים בלא הפסקה, ומרן אכן רשם את קבלתם ואת שמותם והיה מתפלל עליהם ומברכם ביום הפורים.

זכור את אשר עשה לך עמלק

פורים בין מלתעות המרצחים / גבורה רוחנית אמיתית

"המן לגרדום!"

מספר סולי גנור: הם הגיעו מאושוויץ בכמה קבוצות. כל קבוצה מנתה כעשרים איש. הם לא נראו כמו בני אדם כמובן, אלא יותר כשלדים מהלכים. היו להם פנים משולשות עם סנטרים מחודדים ולחיים שקועות. אפילו השפתיים התכווצו לכדי קווים כחולים דקים. התו היחידי שבלט בפניהם היו העיניים: הן היו גדולות והיה בהן זוהר מוזר, כמעט בוקה. הם כונו, בסלנג של מחנות הריכוז, "מוזלמנים". לרוב, היה זה השלב האחרון לפני המוות.

הם דיברו אידיש במבטא שנשמע לנו, יהודי ליטא, מוזר. הם אמרו לנו שהם הגיעו מגטו לודז' והיו באושוויץ, לפני שנשלחו למחנה שלנו. המחנה נקרא "המחנה החיצוני מספר עשר של דכאו" והוא נמצא ליד העיר הציורית

אוטינג, בסמוך לאגם אמרסי. שכן במרכזו של יער קטן, מוקף בכרי דשא ירוקים ונוף יפהפה. **רק** מעטים מהם נותרו בחיים בסביבות מאי 1945. אחד מהם נודע בכינויו "רבי חיים". לא גילינו עולם אם היה באמת רב, אך תמיד נטל את ידיו ואמר ברכה לפני האוכל. הוא ידע את התאריכים בלוח העברי וידע את כל התפילות בעל פה. מפעם לפעם, כשהגרמנים לא השגיחו, היה מזמין אותנו לתפילת ערבית.

הקאפו היהודי, בורגין, שמע עליו וניסה לסדר לו עבודות קלות. רוב האנשים מתו כשהוטל עליהם לשאת שקי מלט במשקל 50 ק"ג או לעבוד בעבודות פרך אחרות. הוא לא היה שורד יום אחד בעבודה כזו.

בערך באמצע מרס, קיבלנו יום חופש. זה היה יום ראשון. המחנה היה מכוסה שלג, אבל פה ושם נראו כבר סימני אביב. שמענו שמועות מעורפלות על חדירת האמריקאים לגרמניה ושביב של תקווה ניעור בליבנו.

לאחר ארוחת הבוקר, שכללה פרוסת לחם אחת עבשה, חתיכת מרגרינה זעירה ומים חומים שכונו "תחליף קפה", חזרנו לצריפים לישון עוד מעט. לפתע שמנו לב ש"רבי חיים" עומד בשלג וצועק: "המן לגרדום! המן לגרדום!" על ראשו היה כתר נייר חום שנעשה מִשֶּׁק מלט ועל גופו עטה שמיכה שעליה הדביק גזירי כוכבים מאותו שק עצמו.

קפאנו על עומדנו לפני המעמד המוזר ולא האמנו למראה עינינו. הוא רקד ריקוד מוזר בשלג ושר: "אני אחשוורוש, אחשוורוש, מלך הפרסים". ואז נעמד, התיישר, זקר את סנטרו כנגד השמיים והושיט את ידו לפנים בתנוחה קיסרית: "המן לגרדום! המן לגרדום! וכשאתה אומר 'המן לגרדום' כולנו יודעים על איזה המן אנחנו מדברים!"

היינו בטוחים שהוא יצא מדעתו, כפי שקרה לכה רבים מאתנו בזמנים איומים אלה. כחמישים מאיתנו עמדו פעורי פה אל מול הרבי, כשאמר: "ידן, ווס איז מיט אייך?" "יהודים, מה קורה לכם?" היום פורים!"

ואז קלטתי, שפעם, בבית, בתקופה זו ממש, היו הילדים מתחפשים לכבוד פורים, משחקים ואוכלים אוזני המן. "הרבי" זכר את התאריך המדויק לפי לוח השנה העברי. אנחנו בקושי ידענו איזה יום היום, בסופו של דבר, כולנו רקדנו בשלג בדכאו.

משלוח מנות משמיים

הסיפור לא הסתיים כאן. "הרבי" הבטיח לנו שנקבל היום גם משלוח מנות, מה שנראה לנו בלתי סביר בעליל. אך בדרך נס, באותו יום אחר הצהריים, הגיעה משלחת של הצלב האדום הבינלאומי למחנה. זו הייתה הפעם הראשונה, שהם טרחו לעשות משהו בעניינינו. בכל זאת, קיבלנו אותם בזרועות פתוחות, משום שהם הביאו לנו את ה"משלוח מנות" ש"הרבי" הבטיח.

כל אחד מאתנו קיבל חבילה, שכללה: פחית חלב מרוכז וממותק, טבלת שוקולד קטנה, קופסה של קוביות סוכר וחפיסת סיגריות. היה זה בלתי אפשרי לתאר את שמחתנו! הנה אנו כאן, גוועים ברעב ולפתע פתאום, בפורים, אנו מקבלים מתנות משמיים! מאז, מעולם לא פקפקנו ב"רבי".

תחזיתו התגשמה במלואה! חודשיים לאחר מכן הובל המן / היטלר אל הגרדום, וירה בעצמו בברלין ואילו אנו, שנותרנו בחיים, ניצלנו בידי הצבא האמריקאי בשני למאי, 1945. איבדתי כל קשר עם "רבי חיים" בצעדת המוות שלנו מדכאו לטירול, אך אני מקווה, שהוא ניצל. אני תמיד זוכר אותו כשפורים מתקרב, בזכות ה"פורים" הבלתי נשכח בדכאו.

החליפו מנותיהם

מספר יצחק גרשוני: יורשה לי להביא לכם סיפור מתקופת השואה, במחנה החולים של מאוטהאוזן, בחורף התש"ה, הייתי בתקופה מסויימת בשכנותו של הר"ר פנחס, בן הר"ר הלל וויינברגר הראב"ד של קהילת דונאסערדאהיי בסלובקיה.

בוקר אחד אמר לי ר' פנחס "פורים היום" ומתחיל לקרוא בע"פ קטעים ממגילת אסתר. אח"כ כשהביאו את מנת הנזול העכור שנקרא מרק, אמר לי שוב ר' פנחס "היום פורים" ומושיט לי כף מרק ואמר "זה משלוח מנות שלי" אמרתי לו מה אני יכול לתת לך משלוח מנות, אז אמר לי ר' פנחס "אם אתה רוצה תן לי כף מרק משלך". לא הבנתי מה ההיגיון בהחלפת כפות המרק, אבל עשיתי כפי שאמר לי ר' פנחס.

לפני שנים מספר בשיעור הדף היומי למדנו את מסכת מגילה ושם בדף ז': למדנו "אביי בר אבין ור' חנינא בר אבין מחלפין סעודתיהו להדדי" כדי לקיים מצוות משלוח מנות. כשלמדנו את זה נזכרתי בר' פנחס וויינברגר

שכנראה זכר את הגמרא הזאת בפורים התש"ה במאוטהאוזן ולכן הציע לי להתחלף בכפות המרק. כעבור ימים מספר הפרידו בינינו ולא ראיתי את ר' פנחס רק כעבור כמעט שנה, בחורף התש"ו כשלמדתי בישיבת ויז'ניץ בגרויסווארדיין ביקר ר' פנחס באחת השבתות בישיבה, ניגשתי אליו והזכרתי לו כי היינו יחד במאוטהאוזן והוא שמח לראות אותי.

פורים בשואה

ביום תענית אסתר תש"ב, יום קבוע בלוח היהודי כצום בערב פורים, נשלח מברק לגטו וורשה מן העיירה סאניק, בין וורשה ללודז: "הדודה אסתר מרחוב מגילה בית 7 דירה 4 באה."

בדרך זו ביקש הכותב, רב המקום, להעביר את אשר התרחש באזור סאניק בערב אותו פורים:

"כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד (אסתר ז, ד)". יום זה הוכרז במקומות שונים בפולין המזרחית בשנת תש"ב כיום תשובה וחשבון הנפש. ביומנו, רשם הרב אהרונסון, רבה של סאניק, שולח המברק הנ"ל:

"אני, כמנהיג רוחני בקשתי לחזק את הצאן... במשך שעה דרשתי והצלחתי לבטא רעיונות אחדים... אם אין בכוחנו להציל את גופנו, נציל בכל מחיר את נשמותינו. נקבל על עצמנו עול מצוות, ואמונת הייחוד, ומסירות-הנפש על קידוש-השם, אהבת הבורא ואהבת-ישראל בכל נפשנו. יהי רצון שנזכה שיהא חלקנו בחיים הנצחיים על כל פנים."

למחרת חל פורים. יהודי סאניק התאספו לקריאת המגילה בציבור בבית הכנסת, ובעיצומה של הקריאה הגיעו פליטים שנמלטו מן העיירות הסמוכות (גומבין, זיכלין). אבל "למרות המצב הקשה התעודדנו ביום גדול זה, וערכנו סעודת פורים." בו ביום שלח הרב את המברק לרבו בוורשה, ובאותו חודש אדר גורשו כל יהודי העיירה סאניק והסביבה למחנות הריכוז והמוות.

ברחבי פולין ביצעו הנאצים התעללות מיוחדת בפורים תש"ב: תליות פומביות של עשרה יהודים בכיכר הגטו כמופע של שעשוע בפני הגרמנים ה"נוקמים את נקמת המן". כך היה, למשל, בפיטרקוב: "לאיזור המגורים של הגטו הגיע אחד מרבי המרצחים, שהודיע בשמחה מופגנת כי תוך דקות ספורות מתכוון הוא לשלוח כמחווה מיוחדת - משלוח של עשרה מיוחסים. לדבריו, הם יוכלו לצאת באמבולנס אל מחוץ לשטחי הכיבוש, ויש סיכוי שאף יגיעו לארץ ישראל. בקשתו היתה לארגן במהירות אותם עשרה מיוחסים. האמבולנס המתין..."

רק לאחר כמה ימים נודע כי בשטח בית העלמין היהודי ציפתה לו 'אצולת' הקהילה הגרמנית על אנשיה ונשיה כולם. הנבחרים ירדו מן הרכב, ומיד הורצו בין שורות הנוכחים, כשהם נאלצים לפשוט בגדיהם תוך כדי מרוצתם. הסתבר שהתאריך היה ט"ו באדר, יום פורים, ובגודל שטניותם הוציאו ראשי הנאצים צו לפיקודיהם בכל אתר ואתר לנקום נקמת המן ובניו ביום זה בצורה כה נפשעת בבני העם היהודי."

תמונה זו מאפיינת את הארועים בפורים תש"ב בקהילות רבות ברחבי פולין, אך בגטאות שישבו עדיין בשלווה יחסית, השתדלו לשמור על משהו מאופי החג. ב"קולוניה" ("היידמילה") - הגטו הכפרי באזור טורק במחוז פוזן בפולין המזרחית שילבו יהודי המקום בשמחת הנס הקדום את השמעות על מפלת הגרמנים ברוסיה, ועל "גנרל חורף" המכה בגרמנים, וקיוו לנס דומה המתרחש בהמן של ימינו. שם עדיין התחפשו ושרו, וגם ערכו "פורים שפיל" בעל משמעות אקטואלית: העמידו למשפט את היטלר, הופעה שדרשה תעוזה רבה.

"יהודים גייסו את כל כוחות הנפש כדי להיות בשמחה, אולי משום שפורים מסמל בכל הדורות את המהפך ההסטורי. אולי גם להם מזומנת 'אסתר' בת זמננו והישועה קרובה?"

באותו רגע נראה מה גדול כוחו של חג יהודי. שחודר למעמקי הנפש של היהודי, נוסך בו תקווה ובטחון גם במצבים הקשים ביותר. קריאת המגילה נעשתה בהתלהבות, תוך שהם מוסיפים לרקיעות הרגליים עם הזכרת שם המן, את הבקשה 'ארור היטלר, במהרה בימינו' ובחוצות נשלחו משלוחי המנות - איש כפי יכולתו. ואולם, הם לא שכחו את אחיהם המתענים ובקשו לקיים עימם משלוח מנות ומצוות צדקה, מצוות היום. כדי לקיים מצווה זו נשלחו חבילות מזון לאסירים במחנות התופת בפוזנן. גם במקומות אחרים ניסו יהודים לחוש את שמחת היום, ולסעודה הדלה הצטרפו לעיתים משפחות אחדות, ואף היו שהעלו חרזים עליזים. פורים של אותה שנה היה לדאבון הלב הפורים האחרון של רוב יהודי פולין.

פרדס יצחק

להערות והארות ניתן לפנות למערכת קובץ גליונות.

תענית אסתר

שו"ע סי' תרפ"ו סעיף ג': "יש מתענים ג' ימים זכר לתענית אסתר", ובמשנ"ב (ס"ק ח) כתב בשם הבית יוסף (סימן תכ"ט) פירוש "בה"ב אחר הפורים".

וראה פרמ"ג בא"א סק"ב, וריב"ש סימן תט"ז שכתב שזה מחלוקת בבלי וירושלמי אם היו ג' תעניות רצופין או בה"ב.

וראה מהרש"ם ח"ד (סוס"י ק"כ) שנו"נ שהענין של לפרוע תענית אם לא צמו (ראה דרכי משה סק"א וסק"ב) הוא דווקא בתענית אסתר, כי הרי רואים שצמו אחרי פורים [והוא מהמג"א ס"ק ה', ועיין בעט"ז, והגהות רבי ברוך פרנקל מה שכתבו].

ויש להעמיק בזה, שהתענית הוא אחר הפורים, ולא קודם הפורים [בשלושים יום שקודם הפסח, וקודם ניסן, כי א"א לצום בה"ב בניסן].

ואולי כמו שיש בה"ב אחרי סוכות ופסח שמא חטאו, ה"ה הכא כשצמים ג' ימים, הסמיכו את זה לאחר פורים, גם כן בשביל לתקן אם חטאו בפורים [וראה מה שאמר המגיד להבית יוסף שתענית אסתר נתקן, כדי שלא יהיה תקלות ומכשולים ע"י שתיית היין בפורים עיי"ש²].

והסר שטן מלפנינו ואחרינו.

זמן נתינת מתנות לאביונים

יש מדקדקין שנוהגין לתת מיד אחרי קריאת המגילה, כדי שברכת השהחיינו [שכתוב בפוסקים לכוון ע"ז] יחול ע"ז

1 ובערוך השולחן (ס"ו) "ובזמנינו לא שמענו שנוהגין כן מפני חלישות הדורות".

וראה בכרך לאדן להחיד"א עמ"ס סופרים (פכ"א) "אני ראיתי להרב המופלא חסידא וקדישא מוה"ר חיים עטר שהתענה ג' ימים קודם פורים לילה ויום, והוא הפסקת ג' ימים שכתב רבנו האריז"ל שעולה במקום מ' יום".

2 עיי"ש במגיד מישרים שאמר המגיד להבית יוסף: הלא לך למידע כי בימי הפורים ובלייל פסח מותר לשתות כל יין שירצה האדם ולהתענג ולהתפנק וכו' וכדי שלא ישטינו מתעניין ב"ג אדר להורות ולהכניע כוחם, ולהורות כשישראל שמחים ושותים בימים אלו אינו ח"ו להשלים תאות היצר הרע אלא לעבודת קונינו שהרי הם מקדימים להתענות קודם לכן להכניע תאות יצר הרע.

מיד, ולפי"ד המקו"ח בסימן תרצ"ה יש לתת קודם משלוח מנות.

ויל"ע מה המנהג דלכאורה נהיגי עלמא לתת מתנל"א קודם למשל"מ, וביסוד ושורש העבודה מבואר שיתן אף לפני התפלה [וראה בסיידור יעב"ץ] אבל נראה שאין "מעשה" במשלוח מנות רק התוצאה, ולכן גם אם הוא יזכה מעצמו במשלוח מנות השחיינו יחול על זה.

ויש להעיר שבמגילה כתוב משלוח מנות ואח"כ מתנות לאביונים, ואילו בשו"ע הל' תרצ"ד כתוב הל' מתנות לאביונים, ובסי' תרצ"ה יש דיני הסעודה ואח"כ משלוח מנות, ואולי מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ולכן כתוב מתנות לאביונים אחר המגילה, אבל עדיין צ"ב שבמגילה כתוב להיפך.

ויש להעיר למה כתוב משלוח מנות בשו"ע אחר דיני הסעודה, והרי הם חלק מהסעודה וכמ"ש.

מי ששכח ולא בירך שהחיינו במגילה

כתב הבן איש חי פרשת תצוה אות ה': מי ששכח ולא בירך שהחיינו אם נזכר אחר שהתחיל יברך במקום שנזכר, ובסה"ק מקבציאל העליתי דאם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק עשרת בני המן אע"פ שעדיין לא גמר כל המגילה לא יברך שהחיינו שם במקום שנזכר. [ומובא בכפה"ח]

ורואים שעיקר המגילה זה עד עשרת בני המן ודו"ק.

ולא ביאר טעמו בהדיא.

ולכאורה דבריו הם חידוש גדול מאוד, שהרי עדיין לא יצא המגילה עד הסוף עד שיקרא את המילה האחרונה.

והרי כ"ש הוא ממה שמצינו בלולב שיכול לברך אף אחר הלקיחה כמבואר במשנ"ב סימן תרנ"א סקכ"ו, וראה הליכות שלמה מועדים א' (עמוד ר"ל) שאולי אף על ההקפת הבימה יכול לברך עיי"ש, וכ"ש פה שהוא באמצע המצוה, וגם עו"ק למה לא יאמר שיאמר שהחיינו ביום לפני המגילה אף שבני ספרד לא אומרים שהחיינו ביום אם אומרים בלילה, וראה אור לציון ח"ד עמוד שנ"ח.

ואולי אכן כוונתו שיברך ביום, ואז יהיה נ"מ אם גם ביום

לא בירך ונזכר אחרי עשרת בני המן.

וראה מה שכתב המשנ"ב סימן תרצ"ב (סק"ו) דאם לא בירך על המגילה יברך בין הפרקים, ולאחר עשרת בני המן הרי אין בין הפרקים כמבואר בשער הציון (שם ס"ק יא) שהגאון מהרש"ק כתב דפרקים נקראת בין תחילתה לאיש יהודי, ובין איש יהודי לבין בלילה ההוא.

ובדוחק אולי זה כוונתו, שאין לברך כי אין בין הפרקים שם אחרי עשרת בני המן, אבל לא נראה שזה כוונתו.

ויותר נראה דסבירא ליה לבן איש חי כהמחצית השקל הו"ד בשער הציון הנ"ל דכתב בשם הלחם חמודות, דכיון שיש במגילה פרשיות אע"פ שהם סתומות מ"מ נקראים פרקים.

ועוד יל"ע שאם דופקים המן בזמן שיכול לברך שהחיינו לכאורה יברך אז, וגם חידוש הוא שלא יברך באמצע פרק שהחיינו ולמה זה נקרא הפסק.

וביותר אם הבעל קורא שכח [ולא שהשומע לא שמע] שאז הרי לא יהיה הפסק וי"ל.

אמנם במשנ"ב [סימן תרצ"ב ובבאור הלכה] הביא שיש אומרים שמברך שהחיינו על עיצומו של יום ובבאור הלכה האריך בזה, ולפי"ד יכול לברך שהחיינו כל היום.

פורים כיום הכיפורים

הנה אמרו "פורים כיום הכיפורים" (תיקו"ז תיקון כ"א ומובא בהרבה ספה"ק) ומי נתלה במי, גדול בקטן.

ושמענו לבאר עפ"י דברי הגמרא בסוטה (דף ה) אני את דכא אשכון, מחלוקת אם הקב"ה מעלה את העני, או יורד לעני.

ומסיקה הגמרא מסתברא כמ"ד שלרדת לעני עדיף, וזה יותר מעלה מאשר להעלות את העני עיי"ש.

וממילא ביוהכ"פ הקב"ה מעלה אותנו כמלאכים וכמ"ש בטור, וכ"ה במדרש ימים יוצרו ולו אחד בהם, זהו יום הכפורים יומו של הקב"ה, והיינו שכל ימי השנה הם ימים יוצרו, ויוהכ"פ הוא יומו של הקב"ה, ולכן אין השטן יכול לקטרג ביוהכ"פ כדאיתא בשילהי פ"ק דיומא, **ובפורים כביכול הקב"ה יורד אלינו**, וישם את כסאו בעולם, וממילא פורים גדול יותר מיום הכיפורים.

ויש להוסיף ולהתעורר מדבריו הרמב"ם הידועים בהלכות פורים (פ"ב הי"ז) "שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים וכו' **שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה** שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים³", ובהל' יו"ט כ' כעין לשון זה, אבל לא הוסיף

3 והרי הנס והצלה של פורים היה ע"י אסתר שלא היה לה אב

דומה לשכינה.

ולפי הנ"ל י"ל שבפורים אני את דכא אשכון וכמ"ש, ואפשר להגיע למעלה הנוראה הזאת ולהתדמות לשכינה, ולהיות מרכבה לשכינה הק".

ובדרך רעיון י"ל שמתחילה קיבלו יו"ט, ולא מוזכר מתנות לאביונים (ויש שבארו משום דאם היה יו"ט, אז היה שאילה של מוקצה כי בדר"כ נותנים מעות ועוד תירוצים) ואח"כ כתב מתנל"א ולא יו"ט⁵, וכנראה שההשפעה של יו"ט, שענינו מועד, חיבור והתוועדות לקוב"ה וכמ"ש, נעשה באופ"א ע"י הצדקה⁶.

ולהנ"ל א"ש שנהיה דומה לשכינה⁷.

ואם, וכמבואר במדרש [אסתר"ר ו, ז] אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם יתומים היינו ואין אב **חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם** הדא הוא דכתיב כי אין לה אב ואם⁸.

והיינו שהגאולה היתה ע"י שה' קרוב לכל נשברי לב, אני את דכא אשכון.

ויש להתעורר שבסליחות של תחלואי ילדים, יש שמוסיפין רק בסליחות של תענית אסתר "תשמע שעות צועקין שומע אל אביונים תרחם על בניך כרחם אב על בנים". כי הגאולה באה ע"י אסתר שלא היה לה אב ואם.

4 ומפליא מאוד שזוכין בימי הפורים להיות דומה לשכינה. ומבואר כח השמחה שיש ביום זה, שעוז וחדוה במקומו.

ועוד י"ל: ידוע מהקדמונים [בעלי התוספות על מגילה עמוד ק"ס ראה שם באריכות כל הנותן לאביונים כאילו נותן להקב"ה, וראה בב"ב דף י', והלבוש סימן תקפ"א והא"ר בשם ספר אמרוכל, והחיי אדם סימן קל"ח, והחיד"א בספרו נחל אשכול ועוד] א"יש ל"רעהו ו"מתנות ל"אביונים ר"ת אלול, והן הן הדברים.

החיבור לדודי לי ואני לדודי, הוא ע"י משלו"מ ומתלנ"א שדומה לשכינה.

5 ובשפת אמת על הש"ס דף ה' העיר בזה למה כתוב במגילה יו"ט אם לא קיבלו עליה עיי"ש. ולהנ"ל יש ליישב קצת.

6 וראה בבני יששכר מאמר ח' בשם החיד"א (בכסא דוד סוף דרוש ט' לשבת תשובה אות ג') בשם תלמידי האריז"ל, שאף שקיי"ל עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, אבל צדקה וגמילות חסדים אין עבירה מכבה אותה, ומאריך שם הבנ"י שלכן תיקנו מתנות לאביונים ומשלוח מנות ששוב לא תהיה כזאת גזירה לעולם ואפילו בדור שכולו חייב ח"ו כיון שיש ביד ישראל הגיון תורה וצדקה וגמילות חסדים.

ולשון הרמב"ם בהלכות מתנות עניים פ"ה ה"א **"חייבים אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה שהצדקה הוא סימן לזרע אברהם וכו"** [וכזה לשון לא נמצא בכל ספרי הרמב"ם ב"ד החזקה]

7 וראה לעיל שהבאנו בשם שער הכוונות שהאור מגיע ע"י מתנות לאביונים.

כל המועדים נכללים בפורים

החיד"א בספר דבש לפי (מערכת אות פ' סימן ב) כותב בשם ספר מדרש אליהו בשם ספר יד יוסף **"שכל המועדים נכללים בפורים"**.

ולחיבת הענין נעתיק מלשונו הק' "פורים כולל כל הימים טובים, פסח מעבדות לחירות וכאן ממות לחיים, שבועות מתן תורה⁸ וכאן קיבלוה מאהבה, ראש השנה ספרי החיים והמתים, וכאן היו נידונים אם לקיים הגזירה או לאו"⁹. [ועיין בבני יששכר מאמרי חודש אדר (מאמר ד' אות ו) שהוסיף ע"ז "וניצולים בכל שנה ע"י קריאת המגילה, ומתנות לאבינונים מהדין, אם להניצל או לאו ח"ו] יום כיפורים מחילת עוונות, וכאן נמחל להם מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכו' (לא הביא את התיקו"ז כיפורים) סוכות ענני הכבוד, וכאן נכנסו

8 והנה בדורנו זכינו שמרן הגרא"ל זכה וזיכה את הרבים שבליל פורים מלאים בתי כנסיות וישיבות וכוללים ועוסקים בתורה. וראה בספר כאל תערוג (מועדים עמ' תרנח ואילך) שהביא הרבה שיחות מהגרא"ל בחשיבות של לימוד בליל פורים. ובמק"א הבאנו דברי המדרש שוחר טוב פרק כ"ב שאת כל כספו של המן [שהיה עשיר העולם כמו קורח כמבואר בפרקי דרבי אליעזר פרק נ' רבי פנחס אומר: שני עשירים היו בעולם, קרח בישראל שמצא אוצרות זהב של יוסף, והמן באומות העולם **שלקח כל אוצרות מלכי יהודה ואת כל אוצרות בית קדשי הקדשים**"] וראה ברד"ל שם **שמה היה לו העץ חמישים אמה מבית קודש הקדשים וראה בפיוט אשר הניא "גאה בעשרו" "עמד בעשרו"] חילקו שליש למרדכי ואסתר, ושליש לעמלי תורה, ושליש לבנין בית המקדש** ושלתן נאמר בפסוק יאכלו ענוים וישבעו זה מרדכי ואסתר, יהללו ה' דורשיו אלו עמלי תורה, יחי לבבכם לעד זה בנין בית המקדש שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים ודו"ק היטיב.

וראה בפיוט לפורים "זבד טוב הזביד וארגמן ימנם לכונן עיר דוד".

וזה מה שזכינו בדורנו שנותנים ממון **לעמלי התורה** בפורים.

ויש פה הרגשה שהקבלוה מאהבה, זה הרי היה על תורה שבע"פ שנלמדת בעמל כדברי המדרש תנחומא.

9 ויצוין שהיו מקומות באשכנז שנהגו לנגן את "המלך" בקריאת המגילה כמו בראש השנה ויום הכיפורים, ראה נוהג כצאן יוסף [עמוד ר"א] "בבחרותי בפראג שמעתי שהבעל קורא ניגן תיבת "המלך" שבפסוק בלילה הוא נדדה שנת המלך בניגון שמנגן הש"ץ "המלך" בראש השנה ויום הכיפורים, ובינותי בספרים למצוא טעם לזה כי לא דבר ריק הוא וכו' ולא נתקרה דעתי עד שמצאתי סמך לזה שהוא מנהג ישר וכשר ממה שכתוב בילקוט אסתר שנדדה שנת המלך מלכו של עולם [וכן יש מקומות שנוהגין בזמננו מנהג זה].

ויש מביאים שהיו אומרים הברכה לפני המגילה בניגון של ברכת שופר בראש השנה [ראה כח יהודה למהר"י בינגא ועוד]

תחת כנפי השכינה, ורבים מעמי הארץ מתייהדים¹⁰, ומזה נהיה שם פורי"ם, כי ראשי תיבות פורים, פ"סח ו"סוכות (סוכות נטפל לפסח עיי"ש) ר"אש השנה, י"ום הכיפורים, מ"תן תורה, וראה להלן מ"ש בזה, עכ"ד.

והוא כמו שיטה אחרונה שחוזרין על ענין של שטר, וממילא בפורים הנס האחרון סוף כל הניסים, כדברי הגמרא ביומא דף כ"ט, חוזרים על כל האור של כל הניסים.

ויש לציין שבמס' מגילה מוזכר קריאת התורה של כל המועדים, ועמד על כך הכהן מלובלין רבי צדוק עיי"ש בפרי צדיק עיי"ש.

ויש לרמז עפ"י דברי הלבוש בסימן תכ"ג ות"צ שהאור יורד בקריאת התורה עיי"ש, וא"כ לפי הנ"ל שכל המועדים נכללים בפורים א"ש.

צור היהודים

כתב בספר ברית כהונת עולם¹¹ **המן הרשע חיבר את כל היהודים**. צרור מלשון לצרור 'לחבר'.

וראה בס' הכרמל להמלבי"ם (ערך צום) "צום זה מצד הקשר ואסיפה", עיי"ש.

ובזה י"ל [בדרך הדרוש] כנוס את כל היהודים וצומו "עלי" ואל תאכלו ואל תשתו", שבכח של מרדכי הצדיק [ציס"ע מקשר הנשמות להקב"ה, ומתחברין הנשמות זל"ז כמו שהאריכו בספה"ק], וצומו "עלי", עלי דייקא¹², כח של אסתר המלכה,

10 ויש להעיר: שהרבים מעמי הארץ מתייהדים זה תיקון על ולא ירא אלו' [ראה מכילתא דרבי ישמעאל שקאי על ישראל, ואור החיים הק' והעמק דבר בפרשת כי תצא דלא כרש"י וש"מ שקאי על עמלק, וראה בהליכות שלמה מועדים א' עמוד שכ"ד שאם כיוון ולא ירא אל' על ישראל בדיעבד יצא יד"ח כיון דבעיקר כוונת הזכירה כיוון כהלכה לזכור מעשה עמלק וגם הרי יש אומרים דקאי על ישראל וכנ"ל].

11 להגאון ר' יצחק אייזיק מקוריץ שהיה מרא דאתרא דקוריץ בזמנו של הגה"ק ר' פנחס מקוריץ.

12 וראה ביערות דבש מה שכתב (ח"א דרוש י"ז) לבאר "עלי", עיי"ש, וכן בחיד"א בכסא דוד (דרוש א' לשבת זכור) בשם הטור ברקת ש'עלי' היינו בנבואה כמו עלי קללתך בני שפירש בתרגום בנבואה וזה אסתר אמרה בנבואה שיבטלו אכילת מצה וארבע כוסות, וכלשון המדרש באסתר פ"ד, וכ"ה בפרקי דר"א פרק נ' אמרה לו אסתר זקן שביהודים זו היא חכמתך אם אין ישראל פסח למי, ובילקוט שמעוני (רמז תתרנ"ו) "אם אם אין ישראל בעולם מה המצוות יפות".

בעיני יעקב והגר"א כתבו שביטלו המצווה של אכילת מצה וכן במנות הלוי.

והחת"ס בדרשות ח"ב רע"ח, ובתורת משה ליום ב דפסח כתבו שגם לא אמרו הגדה, וראה בהערות של נכדו הגאון בעל

המלך "לבו הוא לב כל קהל ישראל", כלשונו הזהב של הרמב"ם בהל' מלכים פ"ג ה"ו¹³, י"ג זמן קהילה לכול.

ובסוף המגילה צורר "כל" היהודים חשב וגו', וכבר עמדו בזה מה כוננת כל?

וי"ל שבמחשבה צורר כל היהודים.

ועוד י"ל: מצינו שעשרה בטלנים הופכים כפר לעיר כדברי רבי יהושע בן לוי [ולפי הרמב"ן הרי גם כרך המוקף חומה אין לו דין מוקף חומה אם אין עשרה בטלנים ולא כמ"ש בשו"ע] ולא מצינו כזאת באף מקום¹⁴?

והענין שהמן טען שכלל ישראל יהיו מפוזרים, ואסתר אמר כנוס.

ממילא אנחנו קובעים שעשרה קבועים עושים דין של עיר וזה הכח של כנוס. וזה מה שמצינו שיש ענין מיוחד של ברוב עם במגילה יותר משאר מקומות, כי רוצים להרגיש כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשיו כלשון המדרש פרשת וישלח [כמבואר בגמרא שאפילו אם יש הרבה אנשים שמתפללים אבל לא קבועים זה לא עושה דין עיר].

והחזון אי"ש אמר שבגלל הדין של תפילה בציבור עם ישראל חי וקיים [אף שתפילה בציבור הוא מצוה דרבנן] ולא יכול יהודי לגור לבד, וצריך לגור במקום של יהודים וככה נשאר עם ישראל חי וקיים.

ההתעוררות תשובה.

אמנם היעירות דבש (ח"ב דרוש ט) כתב שכן אכלו מצה, וראה ערוך לנר יבמות, וראה ובספר בית מאיר להגה"ק מאוסטרובצא עמוד ק"פ שכתב שאכלו שלא כדרך אכילה עיי"ש.

וידוע מה שכתבו בספה"ק לבאר דאם אין ישראל בעולם שיעשו נחת רוח ללמעלה, ויתנו כח לעליונים, א"צ למצוות.

13 והעירוני דאולי מלך שלא נתמנה ע"י ישראל אין את המעלה מלך ושל לבו לב כל ישראל, והרי אחשורוש הוא שמינה את אסתר למלכה?

אמנם ראה ברוקח עה"פ ומלכים ממך יצאו שזה קאי על בנימין שיצא ממנו שאול ואסתר. וכן הוא בקרוב"ץ "כתר מלוכה מאז היה מובטח".

וראה בפירוש הגר"א פרק ד' פסוק י"ז שמרדכי ביטל מצות מצה **כי שמע לציוי אסתר שהיתה מלכה**, וכן ראה בבאור הגר"א פרק ט' אות ל"ב "ומאמר אסתר קיים כי היא ציותה והיינו מפני שהיא מלכה", ועדיין צ"ב.

14 ורבנו הגרא"ל זי"ע באחד העשר מסעות שנסע לחו"ל בעיר גדולה עם מיליוני אנשים, רצה דבר ראשון לבקר בשיבה קדושה שם, אף שמספר הבחורים היה קטן ביותר, ומשם הלך לכנס שחיכו לו אלפי אנשים. וביצאו משם אמר עכשיו אני נמצא בעיר' כי יכול להיות עיר עם מיליוני אנשים, אבל אם אין עשרה בטלנים קבועים שמתפללים ולומדים אין לזה דין עיר.

וכן ענין משפחה המיוחד שיש בפורים, משפחה ומשפחה, ענין הכינוס.

וזה הענין (בדרך רעיון) שאין אבלות כ"כ בפורים כדברי הרמ"א אף שזה הרי לא יו"ט ממש, לא רוצים שיהיה האבל בבדידות. כנוס את כל היהודים.

איך יכל המן להרוג ביום אחד

והגאון רבי אביגדור נבנצל שליט"א העיר הערה נפלאה, דהרי גזירת המן היה להרוג את היהודים ביום אחד י"ג אדר [וכן מרדכי הצדיק ציוה להילחם עם העמלקים ביום י"ג] והרי אז קידשו עפ"י הראיה, וא"כ איך ידעו בכל העולם האם החודש מלא או חסר, הרי עד בבל לבד לקח ט"ו יום ואיך ידעו בקכ"ז מדינות מתי י"ג, וצע"ג ומצוה ליישב.

וי"ל: שהמן החליט שהוא מכריח את כלל ישראל לקדש, והרי כתב הרמב"ם (פ"ב ה"י) מהלכות קידוש החודש שמקדשים 'אפילו אנוסים', [כן היא גירסת הרמב"ם בגמרא, וראה במהדורת פרנקל מה שכתבו ע"ז] וזה היה הכח של המן להחליט מתי יהיה ראש חודש, ומכיון שלא רצה שיהיה ספיקא דיומא, ורצה שיהרגו את כולם ביום אחד.

וראה בשקל החודש לרבנו הגר"ק שליט"א שלכאורה בחו"ל קידשו עפ"י החשבון וממילא לק"מ.

והעיר חכ"א שליט"א דבמתני' פ"ק דמגילה שהיו יוצאים באדר מפני הפורים, משמע דהשלוחים הגיעו לכ"מ קודם הפורים.

ואמנם י"ל דהגיעו רק למקום שהיו מצויים ישראל, ואכתי קשה כיצד נתפרסם בכל העולם, ואפשר דהרצים של אחשורוש היו "מתקדמים" יותר משלוחי הבי"ד והמשואות.

ובעיקר הדבר יל"ע דמסתמא היו מקדשין בפרס ומדי¹⁵ או בבל, שהרי הסנהדרין גלו ממקומם [ותלוי במחלוקת הראשונים ברפ"ק דמגילה, דשיטת הרמב"ן דבזמן אחשורוש כבר חזרו יהודים רבים לא"י] וא"כ היו מגיעים בקלות יותר למקומות הישוב, שהתרכזו באותו זמן בעיקר במזרח, ונמצא שבכל פרס ומדי היו באמצע ישוב העולם.

ועוד שמענו לתרץ שהמן אמר תאריך גוי שהוא חישוב שיהיה י"ג אדר וממילא מיושב כי אם זה תאריך גוי ממילא אין ליל פורים בכלל כי הגויים לילה אחר היום, ומיושב שעושים הסעודה בליל ט"ו [עד חצות כמו שרואים בלבוש שהיו מתפללים מעריב עד חצות].

15 ויש להעיר שבסוף המגילה כתוב מדי ופרס, ובכל המגילה כתוב פרס ומדי?

פורים תלוי בעבודת האדם.

יש להתבונן ולהתעורר שכן י"ד שרוצה להתחייב בחיוב חדש של בן ט"ו [וכן להיפך בן כרך קבוע שרוצה להתחייב ב"ד] זה תלוי בעבודת האדם שהוא צריך להיות מוקף ופרוז בעה"ש [ולחזו"א בתחילת הלילה, והגרשז"א חשש לענין ברכה לשיטת החזון איש וכמו שנתבאר בארוכה בהליכות שלמה] לעשות אותם ימי משתה ושמחה.¹⁶

וזה תלוי בדעתו ובמציאות האדם.

ובדרך הרגש: הרי הדין של בן י"ד וט"ו תלוי במחשבתו וקביעות דעתו איפה רוצה לדעת ומתי רוצה להיות ועד מתי זה עושה לו קביעותו. [ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא מקומו וכמו שכתב התולדות יעקב יוסף בשם הבעש"ט¹⁷] ואח"כ כשנקבע מקומו שוב מקיים חייב אינש עד ד"לא ידע".

ויש להביא את דברי השם משמואל פורים (עמוד קצ"ח) "והנה בפורים כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה,

16 ויש לציין שהפסוק "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" הוא אחד מה"ז פסוקים שהביא האליהו רבא בס' תר"צ בשם המעגלי צדק שהחזן ממשיך הניגון, ומרים קולו.

ולחביבות הענין נעתיק את הפסוקים שהביא האליהו רבא שמרים החזן קולו וממשיך הניגון, ובוודאי ישראל קדושים יש להם להתעורר ביתר שאת וביתר עוז בפסוקים הנ"ל. "להיות כל איש שורר בביתו-והנערה אשר תיטב בעיני המלך-ויהא המלך את אסתר- וכן כשאומר רוח והצלח יעמוד ליהודים- יבוא המלך והמן היום לפי שהוא ר"ת של שם הוי"ה- וכן כשאומר יבוא המלך והמן אל שהוא בר"ת יהו"א- וכשאומר בלילה ההוא מרים קולו גם כן- וכן בפסוק קח את הלבוש עד פסוק שלישי וישב מרדכי אל שער המלך כל זה אומר בקול רם ובמשך- וכן כשאומר מי הוא זה ואי זה הוא שבתית מי נרמז בשם יהו"א- וכן כשאומר כי כלתה אליו הרע"ה שהוא בס"ת שם של ה'- וכשאומר גם הנה העץ מרים קולו והנערים מכין בפטיש של עץ הספסלין- וכן כשאומר ואת עשרת בני המן מכין- וכן כשאומר רוכבי הרכש האחשתרנים וגו' מרים קולו במשך עד סוף הפסוק- וכן כשאומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה- וכן כשאומר קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו' ופסוק וכל מעשה תקפו עד סוף הפסוק אומר בהרמת קול וממשיך עמו תיבת כי והקהל אומרים כל הפסוק והחזן חוזר ואומר מרדכי יהודי עד סוף המגילה". עכ"ד.

ואשרי המתעורר באמירת פסוקים האלו.

17 וכמו שביו"ט שני הדעת קובעת מקומו.

והביאו ראיה מעירובין דף מ"ט שאפשר לקנות שביתה במחשבה [וראה לשון הרמב"ן שם]. וכן סימוכין מדברי הגמרא בכתובות דף ע"ה ע"א 'ולציון יאמר איש איש אשר יולד בה אחד הנולד בה ואחד המצפה לראותה'. הרי שגם מי שמצפה לראותה נקרא יולד בה.

וראה עוד בערבי נחל פרשת נח, ובשערי הקדושה חלק א שער א.

ולשון זה לא מצינו בשום מקום אלא ושמחת או ושמחת וגו'?

ויש לפרש דאימים קאי לעשות את הימים שיהיו ימי שמחה, והיינו להכין את הלב לקבל את האורות הגדולים, שמאירים בפורים ע"י המצוות קריאת המגילה, שהיא ענין התגלות דברים גדולים ונעלמים, וע"י המצוות שופעות כל היום האורות גדולות, ולאו דווקא בעת עשיית המצוות וקריאת המגילה אלא שהמצוות פותחות שערי צדק והשערים לא יסגרו עד הערב".

"וביותר בעת ערב" פתח לנו שער בעת נעילת¹⁸ שער".

וידוע ומפורסם פסקו של הגרשז"א זללה"ה שבפורים המשולש גם ביום א' בירושלם¹⁹ "ט"ז אדר" אין דין האבלות נוהג בו [ראה הליכות שלמה מועדים א' עמוד שנ"ט] ועומק הענין שהמשתה והשמחה הם ש"שעושים את הימים לימים של משתה ושמחה".

וצ"ע כיצד יהיה הדין של ימי אבילות בימי הכניסה, ואולי תלוי במש"נ.

הנהגת אדונו הגר"א בפורים

כתב המעשה רב (עמ' רס"ג) "אדמו"ר החסיד עשה סעודתו מיד אחר התפילה, ואחר כך ישב על שולחנו כל היום, ואכל ושתה הרבה מאוד, לקיים חיוב עד דלא ידע ולעת ערב בירך ברכת המזון ופג יינו".

ורואים אנו הגר"א ישב כל היום "לעשות אותם ימי משתה ושמחה".

והעירוני: צ"ע אם הגירסא היא "אכל ושתה הרבה מאד", כלומר שהי' מרבה גם באכילה, או "ואכל, ושתה הרבה מאד", דלכאוי' לא מצינו שיהא הידור להרבות באכילה בפורים [וראה בשעה"כ שהפליג במעלת האכילה והשתיה בפורים, ובתיקונים הגדולים הנעשים ע"י האכילה בגמט']

18 וכידוע שבסוף הימים הקדושים כשבת ויו"ט, הקדושה והטהרה מתגברת וכמו שכתב החת"ס בתשובות (או"ח סימן י"ז) "שהקדושה מוספת והולכת".

וכן מיתאמריה משמיה דהגה"ק מאוסטרובצא זצ"ל שהוא כמו שכתב הכס"מ בפ"ו מהל' אבות הטומאות, שהטהרה של המקווה הוא כשיוצא מן המקווה, כן הוא בזמני טהרה תוקף הטהרה הוא בעת היציאה.

וביותר בפורים כיום הכיפורים, שישראל קדושים אוכלים הסעודה בסוף היום כמו בשעת נעילה של יום הקדוש.

19 כמעט בכל התנ"ך ירושלם חסר חוץ מבמגילה [ובמסורה יש בכל התנ"ך ארבעה או חמשה ירושלם מלא]. והגרשז"א דדקדק לכתוב ירושלם חסר, וכן בהזמנות של חתונה וכדו' כתב ירושלם חסר.

וי"ל שמה שהגר"א אכל הרבה דע"פ סדר דת של תורה 'אכילה מרובה משתיה', וממילא כיון ששתה הרבה הוצרך לאכול יותר.

ועי' מגילה יב. והשתיה כדת אין אונס כדת של תורה, ופרש"י בד"ה כדת של תורה וז"ל: אכילת מזבח מרובה משתיה פר' ושלשה עשרונים סולת ונסך חצי ההין עכ"ל. ונראה שהם רצו להוריד טומאה באופן של זה כנגד זה.

ובכלי יקר (שמות כח, לט) כתב שאחשורוש פחד שהקב"ה יעניש אותו על המשתה הגדול שהוא עושה לכבוד עצמו, ולכן החליט להפוך את שולחנו למזבח עי"ז שלבש בגדי כהונה שהם יכפרו לו על העבירות שעשה, והנהיג שהאכילה תהיה מרובה מהשתיה וקרא למשרתיו בשמות של הקרבנות עיי"ש.

אמנם להמבואר בלקוטי הגר"א (ווארשא תרמ"ט, עם ביאורי הגר"א חבר) דענין פורים הוא להשלים השמחה והמשתה שהיו ראויים להיות ביום הכיפורים, דומיא דמצות אכילה דערב יוה"כ, עיי"ש, נראה דכשם שבעוה"כ המצוה היא בריבוי אכילה וריבוי שתי' כן בפורים יש מצוה בריבוי אכילה, וגם בריבוי שתי' מצד עצמה אף במידי דלא משכר. והיא הערה חדשה.

ועי' במילואים של המעשה רב, שהאחים הקדושים הגר"ח מוואלאזין והגאון רבי זעלמלי הרבו באכילה במשך כל יום ערב יוה"כ.

וראה בגר"א (סימן תר"ד) שס"ל לעיקר דאין דין אכילה כליל ערב יוה"כ פ, וממילא גם כליל פורים הרי אין חיוב אכילה.

ובשדי חמד (ח"ג מערכת ח) הביא שמועה **שהגר"א היה משתכר בפורים כפשוטו עד לסכנה כי מיחייב אינש לבסומי עיי"ש** וכמו כל דבר שכתוב בחז"ל, והגר"א קיים עד מסירות נפש.

וראה ביסוד ושורש העבודה שער המפקד (פי"ב) "כי קבלה היא מהקדמונים אחזו שער, בכל מקום שנזכר בגמרא חייב צריך האדם להמית עצמו עליה".

ויש להסתפק מה עשו הכהנים בבית המקדש ביום הפורים?

דהרי בית אב אסורים להם לשתות יין אפי' כל שהוא כמבואר בתענית דף יז וצ"ע.

כוונה במתנות לאביונים וברכת שהחיינו בפורים ועוד

ויש להעיר לדברי הפרימ"ג במש"ז סימן תרצ"ה (סעי"ק א) שכתב להסתפק אם צריך כוונה לסעודת פורים, ולמשלוח

מנות, ולמתנות לאביונים, דאע"ג דבמצה שנהנה יצא אע"ג דלא מיכוון י"ל **סעודה עיקר לזכר הנס שנעשה עי'** **הסעודה עי"כ בעי כוונה**.

ויל"ע שמדברי הפרמ"ג שם, משמע שבמשלוח מנות ומתנל"א בעינן כוונה, ורק בסעודה הסתפק כיון דנהנה, ואילו במשנה ברורה שם ס"ק ד' כתב 'ועיין בפרמ"ג שכתב דענין סעודת פורים ומתנל"א ומשלוח מנות אפשר דצריך כוונה עי"ז לשם מצוה', ומשמע שהסתפק על משל"מ ומנל"א ג"כ.

והנה יש שהעירו, שבמשנ"ב משמע שגם במתנות לאביונים יש ענין של כוונה, ואילו לגבי ברכת שהחיינו כתב המשנ"ב (ס"ק א) בשם המג"א דיכוון בברכת שהחיינו על משלוח מנות וסעודת פורים²⁰, ולא הזכיר מתנל"א (וכן בערוך השולחן לא הזכיר מתנות לאביונים) וכמו שהזכיר בפרמ"ג (בא"א שם) "דיכוון על משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודת פורים" וכן בחיי אדם כלל קנ"ה סעיף כ"ז, והקיצור שולחן ערוך סימן קמ"א סעיף י"ב.

ויש לחלק דאף דבענין כוונה, אבל שהחיינו לא שייך על מתנות לאביונים כי אין שהחיינו על דבר של צער, ואביון הוי צער, וכעין שכ' הראשונים שאין מברכין על ספה"ע ועוד, כיון דהוא ענין של צער, וק"ל [וראה לעיל מה שהבאנו שיש לצדד שמתנל"א הוא מדין צדקה, ממילא לא שייך שהחיינו כי הרי כל השנה יש צדקה].

אבל יש קצת להעיר עי"ז מדברי המהר"ץ חיות במגילה (דף ז) שכ' 'דהסעודה והמשלוח מנות הם בכלל ברכת שעשה ניסים דרך מכח הנס נתחייבו במצות אלו', וגם בברכה זו לא הזכיר מתנות לאביונים, ויש ליישב.

ויל"ע למה יצטרכו כוונה למתנות לאביונים, אם נימא כמו שיש מן האחרונים שצידדו לומר כן דבצדקה אין צריך כוונה, וכמו בכל המצוות שבין אדם לחבירו?

ומוכח דס"ל להפרימ"ג דמתנות לאביונים זה מצווה ומדין שמחה, וצריך כוונה ולא הוי כמו צדקה²¹.

ויש לציין לפרימ"ג בסי' תרצ"ד (הובא בביה"ל שם ד"ה ליתן) שנסתפק אם יוצאין מתנות לאביונים במתנה עי"מ להחזיר שלכאורה צ"ע מה ענין לתת אם נותנין לו עי"מ להחזיר?

רק אם נימא דהוי מצוה י"ל דמהני (וגם במשלוח מנות כתב בפרימ"ג דלא מהני, כי מצוה מאכל ומשקה שישמחו בפורים,

20 וראה של"ה שהוא המקור של דברי המג"א שכתב להדיא שגם במתנות לאביונים איתא להך דינא, והמגן אברהם השמיט דין זה.

21 אמנם יצויין שהחפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ב פכ"ג בהג"ה) פשיטא ליה שגם במצוות צדקה צריך כוונה וכמו כל המצוות עיי"ש, וראה בית הלוי דרושים.

ומוכח דבלי זה נסתפק דאולי יהני, וראה לבושי מרדכי או"ח תנינא סימן ט אות ג) ויש להאריך בזה. ועיין בקובץ שיעורים שבבין אדם לחבירו א"צ כוונה ואכ"מ.

וגם י"ל דתלוי במחלוקת האחרונים, האם עני המקבל צדקה חייב במתנות לאביונים, שהב"ח כ' דחייב דאין דינו כצדקה²², דהכשר מצות פורים הוא לתת מתנות לאביונים כמו ד' כוסות ומובא בט"ז, וחיי"א ומ"ב, ואילו דעת הפר"ח שם בס"ק א' וכ"כ באשל מאברהם מבוטשאטש דפטור, וי"ל.

וכבר נודע בבי מדרשא ד' הריטב"א (מגילה ז, ב) שכ' "אין נתניה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה"²³.

ועיי"ש בריטב"א והביאו המשנה ברורה סימן תרצ"ד סק"ב שמתנות לאביונים צריך ש"פ לכה"פ²⁴.

ובצדקה לא מבואר בהדיא שצריך פרוטה, וראה בדרך אמונה פ"ז מהלכות מתנות עניים סעיף א' בד"ה מצות עשה שהאריך בזה עיי"ש²⁵.

והריטב"א לשיטתו שזה מדין שמחה, ממילא אולי צריך לכן ש"פ.

אמנם יש לציין ללשון הרמב"ם שם (פ"י הט"ו) "גדולי החכמים היו נותנים פרוטה לעני קודם כל תפילה ואח"כ היו מתפללים שנאמר אני בצדק אחזה פניך". וכ"ה בשו"ע

22 ובספר שיח יהודה העיר על דברי הב"ח הנ"ל שגם עניים חייבים ליתן מתנות לאביונים ומשלוח מנות, אף על פי שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים.

וצ"ב הרי גם סעודת פורים חיוב הוא, ומדוע חייב להעדיף מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים על הסעודה, ואולי כוונתו שלא יספיק ברווח, אבל את עיקר החיוב יקיים וצ"ע.

23 והגרמ"ד שליט"א הסתפק אם נתן למתנה לאביון ועד סוף היום לא מצא אביון שני האם צריך האביון להחזיר לו את המתנה, ולכאורה תלוי בחקירה הנ"ל. אף שיש לחלק שפה הוא תלוי בדעת העני. וראה מה שכתבנו במאמר לפורים קטן.

ועיין במאמר לפורים קטן שם, מה שהבאנו בשם השפת אמת במי שנתן באדר א' מתנות לאביונים ונודע לו שאין חיוב לתת האם צריכים להחזיר לו עיי"ש, וכן יש להסתפק אם נתן בן י"ד מתנות לאביונים לבן ט"ו שלא יצא וכמו שפסק החזון איש החזון איש והגרשז"א וכ"מ מחידושי רמ"ש מגילה דף ח האם צריך להחזיר לו [ולכאורה הוא מוחזק וי"ל] וראה בשו"ת רבי עקיבה יוסף [הנדמח"ח סימן תנ"ט] שג"כ ס"ל דלא יוצא.

24 וכ"ה בשו"ת מהרי"ל סימן נ"ו, ובאשל אברהם מהדו"ק סימן תרצ"ה, אמנם במקור חיים החוות יאיר כתב שאפשר לתת פרוטה אחת לשני עניים. [והביא שם בשם השל"ה שהמשלוח מנות יהיה לכה"פ ש"פ].

25 והגר"ח קרייסוויטרה הסתפק אם יש בל תשחית בפחות מש"פ.

יור"ד סימן רמ"ט סעיף י"ד "טוב ליתן פרוטה לעני". ובאו"ח סימן צ"ב סעיף י' טוב ליתן צדקה קודם התפילה.

ויש להסתפק אם נותן מתנות לאביונים לפני שחרית, האם קיים בזה מה שכתב בשו"ע סימן צ"ב סעיף י' שיש לתת צדקה לפני התפילה ואני בצדק אחזה פניך?

ומסתבר שיצא [וגדולה מזו מבואר בהליכות שלמה הלכות תפילה עמוד י' הערה 27 שבכל מעשה חסד מקיימים דין זה עיי"ש].

והעירוני, שלכאורה נראה שמה שכתב בהליכות שלמה (פי"ט סעיף כ"ד) שאין יוצאים במחילת חוב מתנל"א, נראה קצת שמתנל"א זה מדין שמחה, ולכן יש חיוב נתניה, ולתת מעות שיעשה בהם כרצונו וכו' דאם היה מדין צדקה הרי במחילת חוב יוצא מצות צדקה, ויש לחלק.

וראה באלשיך הק' בתהלים (פרק כ"ב) כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני, ולא הסתיר פניו וגו' ובשועו אליו שמע", שביאר שהעניים לא הוזמנו לסעודת אחשוורוש כי לא היו חשובים כלל וכלל²⁶, וגם לא היו צריכים להשתחוות לנבוכדנצר, מפני שלא היו נחשבים למאומה, וממילא כשצמזו וחזרו בתשובה זה היה על ישועות ישראל, ולא היו צריכים לצום על שנהנו וכו' וממילא זכו שנותנים להם מתנות לאביונים עיי"ש.

וכבר אמרו: שהקב"ה מקיים מצות זקנים ונותן לנו מתנות, ובדרך רמז, עד דלא ידע, אין עני אלא בדעת כדברי הגמ' בנדרים ל"ב, וממילא אז מתקבלים התפילות, תפלה לעני כי יעטוף²⁷.

ויש להסתפק לפימ"ש בבית הלוי (פרשת תרומה) **שבשעה שנותנים צדקה לעני הוא כמו "אתרוג"** בשעה שנטלו לצאת בו, שבעת קיום המצווה חלה עליו קדושת המצווה, וכן העני בשעת נתינת הצדקה ואסור לבזות אותו מדאורייתא עיי"ש דבריו הנוראים שנוקבים ויורדים עד חדרי בטן.

ויל"ע בשעה שנותנים מתנות לאביונים האם העני אז כמו "אתרוג" לדעת הבית הלוי, או מתנות לאביונים שאני, מכיון שאינו בגדרי צדקה ממש לדעת כמה אחרונים.

ומ"מ מסתבר דמכיון דמקיים בו באביון מצוה, אכן הרי הוא כאתרוג.

בעיקר ענין הצדקה בימי הפורים

ראה בספה"ק יסוד ושורש העבודה (שער י"ב פרק ו) "שזה עולה על שאר ימות השנה במצוות צדקה, כי ביום

26 ולכאורה ילה"ע ע"ז דהרי בפסוק כתוב "לכל העם", וי"ל.

27 ובדרך רמז: קומץ, מרדכי תפלה לעני כי יעטוף.

זה עושה האדם תיקונים נפלאים ונוראים ע"י מצווה זו".
וראה בשפת אמת ליקוטים (ח"א עמוד 128) בתו"ד "כי זה החודש מיוחד לצדקה וכו' יש זמנים שיכולים להידבק בו יתברך ע"י בחינת ככל מאודך, לכן הימים האלו מסוגלים לזה".

ובפירוש רבי יהונתן אייבשיץ (פרק ו' פסוק י"א) כתב דבר נפלא, שהמן הרשע חילק את הכסף שקיבל בחזרה מאחשורוש לצדקה מתוך מחשבה שבזכות זה הוא יצליח בתוכניתו להרוג את היהודים רח"ל, ומ"מ זה לא עזר לו כיון שהוא היה עבד של מרדכי וממילא גם הכסף שלו שייך למרדכי עכ"ד.

והדברים נוראים שהמן הרשע הבין את גודל מעלת הצדקה, וחשב שע"ז יוכל להשמיד את היהודים. [ושו"ר שגם החת"ס והפרי צדיק בפרשת שקלים כתבו שנתן כסף זה צדקה]

וביערות דבש (ח"ב דרוש ט"ו) כתב שבזכות שנתן המן הרשע צדקה היה לו זכול שלא נהרג זרעו רק חזרו על הפתחים כי צדקה תציל ממות ועי"כ זכה שיצאו ממנו גרים עיי"ש.

וראה בבני יששכר מאמר ח' בשם החיד"א (בכסא דוד סוף דרוש ט' לשבת תשובה אות ג') בשם תלמידי האריז"ל, שאף שקיי"ל עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, **אבל צדקה וגמילות חסדים אין עבירה מכבה אותה**, וממילא ביומא דפוריא שכלל ישראל נותנים ונותנים צדקה, ואין עבירה מכבה אותה.

ועוד י"ל: שמה שנותנים צדקה עד בלי די לראות ולהראות שהממון אינו תופס מקום, ואין הוא חלק מתוכנו, וכמו שדייק המהר"ל שבגזירה נאמר "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד וגו' ושללם לבוז" וכשמרדכי ציוה לכתוב האיגרות שניות כתוב "להשמיד להרוג ולאבד וגו' טף ונשים ושללם לבוז, ובפסוק הבא כתוב "ביום אחד" בכל מדינות המלך וגו' למה פה מופרד ושללם לבוז ובאיגרות שניות הוא מחובר. **וביאר** המהר"ל דאצל היהודים הממון הוא דבר נפרד ולכן זה לא מוזכר אם גזירת הגופין ביחד, אבל בעמלק השללם לבוז הוא חלק מעצמותם עיי"ש.

וראה בצדקת הצדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין (אות רנ"ה) שמעתי **שקליפת פרס הוא צרות עין** ולכן תיקנו משלוח מנות [וראה בתרגום שני שהמן הרשע בלשון הרע לאחשורוש אמר שכלל ישראל מפזרים הרבה כסף להוצאת שבת ויו"ט].

ברכת שהחיינו על מצוות היום

ובעיקר דברי המגן אברהם בשם השל"ה שיכוון בברכת

שהחיינו על משל"מ וסעודת פורים, העיר בפתחי אברהם (עמוד ק"ס) שהמעין בשל"ה יראה שכתב **"כשמברכין על קריאת המגילה ושהחיינו יכוון שיצאו בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל וכו', רק שהברכות של המגילה קאי על קריאת המגילה ועל קיום מה שכתב במגילה דהיינו הסעודה ומשלוח מנות וכו'".**

מבואר בדבריו דגם הברכה של קריאת המגילה קאי על מצוות היום [והבאנו לעיל שהמגילה כוללת כל המצוות, וראה בסמ"ג המצווה הרביעית "מקרא מגילה, והק' הרא"מ הרי הרי יש עוד מצוות בפורים ותיירץ משום דכולהו משום פירסומא ניסא הוי ותלה הכול במגילה מפני שהיא עיקר הפירסום] ולא רק שהחיינו [ויל"ע אם המג"א השמיט ד"ז כי חולק ע"ז או מטע"א]

ואלה שמברכין שהחיינו רק בלילה כדעת המחבר ודעימיה, כתב הפרמ"ג סימן תרצ"ב (א"א סק"א) שיכוון בברכת שהחיינו בלילה לצאת גם מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים אף שזמנה לאו בלילה.

ובביאור הלכה שם ד"ה ושהחיינו כתב "לא נהירא וגם רהיט דברי המגן אברהם לא משמע כן".

ויל"ע למה לא יהני כמו בבדיקת חמץ דקאי אביעור דלמחר?

ויש לחלק דסו"ס מתעסק בחמץ וביעורו, וכן באגידת לולב ובניית הסוכה סו"ס מתעסק בסוכה ולולב.

אמנם בפורים המשולש כתב בהליכות שלמה (עמוד שנ"ח) שבברכת שהחיינו על קריאת המגילה ביום ו' יכוון על כל שאר מצות הפורים הן הנוהגות בו ביום והן הנוהגות ביום א', וי"ל.

עניית אמן על ברכת השחיינו

והנה מטו בבתי מדרשא משמיה דהגריש"א שאלה שנוהגים לא לברך ברכת שהחיינו ביום, לא יענו אמן על הברכה כי זה הפסק, ויש לברר אם נכונה השמועה.

אבל י"ל שיכונו גם על הסעודה וכו' ואז יכול לענות, וכמו שהורה הגרשז"א [ראה הליכות שלמה מועדים ב' פרק ט סעיף כ"ב] ביו"ט לנשים שאע"פ שבירכו בהדלקת נרות, מ"מ יכולים לענות אמן, כי מכוונים גם על מצוות היום ולא רק על קדושת היום.

ובעיקר דברי הפרמ"ג [א"א סק"א מובא במשנ"ב ס"ק א] שכתב שצריכים להודיע זה להקורא המברך משום דבעינן כוונת שומע ומשמיע.

הקשה במנחת שלמה (סימן כ) דצ"ע דהרי כמו שיכול אדם לכלול בברכתו שתי הנאות שפיר מסתבר דיכול גם להוציא את חברו, אע"פ שהמברך והשומע אינן מכוונים

כלל למצוה אחת או הנאה אחת וכו', וראה הליכות שלמה עמוד ש"ח.

מגילה חדשה

ויש להעיר שמי שמקבל מתנה מגילה חדשה ורוצה לברך "שהחיינו" אז לכאורה יכול לצאת ע"י ברכת המגילה שמברך הבעל קורא [ואולי יצטרך להודיעו שיצאיו בזה וכדמוכח מהמשנה ברורה סימן תרצ"ב ס"ק א] אמנם י"ל שהשחיינו הם שני דברים שונים?

וראה בהליכות שלמה ראש השנה (עמוד י"א) בענין לצרף שני דברים בשהחיינו.

ואולי י"ל שעדיף שישמע שני הברכות מהבעל קורא, ואת ברכת שהחיינו יברך מעצמו.

אכילת זרעונים בפורים

כתב הרמ"א סי' תרצ"ה סעיף ב' בשם [הכלבו] י"א "שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים זכר לזרעונים שאכל דניאל וחבריו בבבל", ובמג"א סק"ז כ' דהיינו בלילה הראשונה, ומובא במשנ"ב ס"ק י"א.

ותמהו הפר"ח, והלבושי שרד, והערוך השולחן בסעיף ט', למה לא הביא מאסתר, וגם תמה בערוך השולחן למה בלילה, וגם המנהג לאכול אותם ביום [ובבית הגרשז"א אכלו זרעונים בלילה].

והגאון רבי ניסן גולדברג שליט"א אמר [בדרך רעיון] שמכיון שכל האכילה לדעת הרמ"א הוא לזכר דניאל ודניאל אכל אותם כשלא היה מה לאכול, ולכן דווקא "בלילה הראשון" יש לאכול אותם כשהוא רעב מהצום [ולפי"ז יש לדון בתענית אסתר מוקדם] וזה מדויק בלשון הכלבו שיש לאכול "במוצאי הצום".

ולפי הנ"ל י"ל בדרך אפשר שמכיון שבפורים עושים הספד לדניאל וכד' החתם סופר וכמ"ש, וממילא אוכלים בלילה, מכיון שביום אין את הזמן להספיד, וגם לדעת כמה פוסקים [ראה דעת תורה למהרש"ם בהגהות של נכדו] יש שיטות שיש דין אבלות בלילה, [אף שאיסור הספד יש, אבל זה הרי לא ממש דין הספד רק כעין דכעין דהספד].

וממילא יש לומר דבמשנה ברורה מביא שם בס"ק י"ב שגם אסתר אכלה זרעונים כדאמרינן בפ"ק דמגילה דף י"ג "וישנה ואת נערוותיה לטוב" רבי יוחנן אמר זרעונים. ולכאורה למה הכלבו לא הביא את אסתר והביא מדניאל?

ולפי החתם סופר מובן היטיב דזה זכר לדניאל שנהרג על קידוש השם ע"י המן, כמו שאמרו חז"ל, ועדיין צ"ב

וע"ע יומא (דף עז) שהזכרת זכותו של דניאל עמדה להם לישראל בימי מלכות פרס.

יד לימוד הלכות פסח בפורים-לימוד עניני מגילה בפורים

ו**כתב** המהר"מ שי"ף "יתחילו ל' יום שקודם הפסח שמסמן את הגאולה ממצריים"²⁸, וכמ"ש הפוסקים (ראה מ"ב סי' תכ"ט ס"ק ב' בשם האחרונים, וראה בבני יששכר מאמר ד' אות ט' שהגם שיש דעות בזה עכ"ז סוגיין דעלמא כהנך פוסקים) שמתחילים ללמוד הלכות פסח בפורים בעצמו.

והעירוני שהוא עפ"י מה שכתוב [שבת ל"ג] טוב כלב חי מארי מת, וכתוב ברש"י (שבת דף ל') תקנות שתיקן להם משה כגון כי ההיא דתניא במגילה "משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין מעניניו של יום".

ולפי"ז גם שלושים יום תקנת משה כמבואר בריש מס' פסחים, וזה הניצחון על המן שאמר משה רבנו מת, ואנחנו אומרים הוא חי, ולכן מתחילים בפורים גופא.

ומהמשנ"ב משמע שבני י"ד מתחילין מיום י"ד, והוא שלושים יום לפי ערב פסח.

ויל"ע דבני ט"ו לכאורה הרי נוהגין להתחיל הל' פסח מיום ט"ו פורים דמוקפין (וכן נהג הגרשז"א זללה"ה), ולפי כל מ"ש י"ל שאה"נ יש להתחיל ביום הפורים עצמו.

וראה בקובץ המועדים עמ' רע"ג [מכון י-ם] תשובה מבעל דרך החיים (קדמון, ולא הנתיבות) שכ' מתחילין מיום "שושן פורים", דהיינו שלושים יום לפני ט"ו ניסן²⁹.

ויש להוסיף על דרך זה שהקריאת המגילה הוא גם כן מעניניו של יום, וכמבואר בקהילות יעקב עמ"ס מגילה עיי"ש, וכן הוא במס' מגילה דף ד' שאם חל פורים בשבת דורשין מעניניו של יום, וממילא זה הניצחון על המן³⁰.

28 וראה בפסיקתא בפרשת זכור "הוו יודעים שאם אין אתם עתידים להיות זוכרים אותם וקוראים אותם בכל שנה, שאני מחזיר אותכם לשיעבוד מצרים".

וע"ע מש"כ רבינו בחיי בסו"פ כי תצא בענין זכירת מעשה עמלק בפ' המדרש הנ"ל.

וראה במנחת חינוך מצוה תרי"ד שנו"נ האם לעתיד לבוא יהיה גם מצוות זכור, וראה בתרגום יונתן סוף פרשת כי תצא.

29 ובדרך צחות שמעתי שהמשנה בפסחים מתחילה אור לארבעה עשר, שני שורות במרתף, ולמה התחילה במרתף, אלא ששלושים יום מתחילים בפורים, ויורדין למרתף לקחת יין.

וראה במדרש במדבר רבה (פרשה ב אות ג) "רבי יהודה אומר הביאני אל בית היין למרתף הגדול של יין זה סיני": מרתף הוא מקום חשוך אפל ונסתר מהשמש, וזה בחינה של אור מתנוצץ בתוך החושך.

30 וראה לחם משנה (פ"א מהלכות מגילה הי"ג) שגם כשחל פורים ביום חול יש לדרוש מעניניו של יום [והבאנו במאמר פורים קטן דעת הרי"ף הרא"ש והמאירי שאף כשחל בחול, וכ"ה דעת

מסירות נפש בימי אחשורוש

הנה הפוסקים כתבו שבחנוכה היה גזירה על הדת³¹ ובפורים על הגופים, וממילא בחנוכה היה ענין של מסירות נפש ובפורים המן רצה להרוג את כלל ישראל, ואף אם היו משתמדים היו בכלל הגזירה, וכ"ה בהדיא בלבוש סימן תר"ע סעיף ב באריכות בהסבר הדברים למה לא תיקנו משתה ושמחה בחנוכה כמו בפורים³² והעתיקו במשנה ברורה שם ס"ק ח'³³.

הגר"א בשו"ע. ולפי הרמב"ם והתוס' רק כשחל בשבת וכן הוא במשנ"ב סימן תרפ"ח סקט"ז ובמג"א שם] והחידוש הוא שאפילו בשבת דורשים מענינו של יום ולא חוששין לגזירה דרבה.

וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ד) שהגרשז"א זצ"ל "היה יושב בפורים והרבה בדברי אגדה על פסוקי המגילה וענינו של יום", וכן יבלחט"א רבנו הגר"ח ק שליט"א אינו לומד לימודי הקבועים שבכל יום, בבלי ירושלמי תוספתא ספרא וספרי וכו', אלא מהבוקר עד הערב יושב ודורש על כל תיבה ותיבה וכל תג ותג, דורשים מענינו של יום, וכתקנת משה, משה חי.

31 והגר"א"ל אמר: במגילת אסתר נאמר (פרק ב פסוק כ') "ואת מאמר מרדכי אסתר עושה", ואילו בפרק ד' פסוק י"ז כתוב "ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר", איך קרה השנוי שלפני כן היא שמעה בקול מרדכי, ואח"כ מרדכי שומע בקולה?

אלא יש לבאר שלאחר שאסתר הסכימה למסור את נפשה וללכת למלך, עצם המסירות נפש מעלה אותה בדרגה, ולכן אפי' מרדכי עושה מה שאסתר מצוה עליו

32 וראה דבר נפלא ביוסף לקח פרק ח פסוק י"ז שמבאר בכמה אופנים למה בשושן לא עשו משתה רק שמחה וששון, ובאופן השלישי כתב לבאר "שמרדכי לא עשה משתה עד שראה שלא עמד איש בפניהם שלעולם היה ירא פן יבצר במלחמה ההיא נפש מישראל והנה ישראל כולם בני איש אחד לא יאות לקבוע משתה אם אין השמחה כוללת כולם עד שלזה לא נקבע חנוכה למשתה לפי שמתו כמה מישראל במלחמת חשמונאים וכו', כן האומה הישראלית גוף אחד בכל עוד שאין הבריות מתפשט בכל אבריו אין לו לעשות משתה לכן נאמר היתה אורה אבל לא משתה".

33 וראה בנתיבות במגילת סתרים (ט, י"ט) שביאר למה מרדכי כתב יום טוב וחכמים לא רצו לקבל ועשו מתנות לאביונים, "דהנה איסור מלאכת שבת ויו"ט הוא משום דבכל מקום שקנו ישראל קדושה בנפש כמו בשבת ופסח ושבועות וסוכות ניצטוו להיות עושים שיעבוד נפש ושיחרור הגוף ממלאכה משא"כ בימים שנעשה בהם נס רק בהצלת הגוף כגון בחנוכה אין עושין יום טוב. ומרדכי ס"ל קיימו מה שקיבלו ועיקר הנס היה על מה שקיבלו התורה מרצון וראוי להיות יו"ט ממש כמו שבועות וחכמים ס"ל קיימו למעלה מה שקיבלו למטה [וראה תוס' שבת דף פ"ח] ועיקר הנס היה בהצלת הגופים ובזה לא שייך ענין יו"ט והצלת הגוף היא ע"י צדקה עכ"ד.

ויש להעמיק בדבריו שחנוכה רק היה הצלת הגוף, ועוד יש פה

אמנם המעיין בדבר יראה שלא כל רבותינו הק' הבינו כן.

ראה בתורה אור להגר"ז [עמוד צ"ז] וכן בסידורו, שכתב מפורש "שהגזירה היתה על היהודים ואם היה משתמדים רח"ל לא היו נהרגים", וכ"ה במנות הלוי "להשמיד שימירו דתם ואם לא ירצו להרג ולאבד", וכן בבית הלוי בסוף הספר כ"כ עיי"ש.

וכ"מ בפירוש של הנתיבות במגילת סתרים (פ"ג פסוק י"ג) "דמי שירצה לקבל עליו גזירת שמד יתקיים ומי שלא ירצה יהרג", וכן בחידושי הרי"ם על חנוכה מפורש שאם היו משתמדין לא היו בכלל הגזירה רק היו חייבים מיתה מדין ע"ז עיי"ש³⁴.

וא"כ היה פה ענין של מסירות נפש שלא המירו דתם, ואה"נ שהמן רצה להרוג את הגופים ורק אם היו יוצאים מכלל היהודים לא היה יכול להרגם³⁵.

וראה במשך חכמה (פרק ד' פסוק ה') "התך שהורידה מגדלותו שמסר עצמו למיתה על תפילת שלוש פעמים בכל יום במידי דרבנן ולהישלך לגוב אריות, אמנם עכשיו כי כל העם נתעוררו לתשובה גדולה, ואחרי שהלכו וצמו ג' ימים וקראו צום ובכי ולמדו תורה³⁶ ומסרו נפשם על קדושת השם וקיום הדת באופן נפלא אם כן נתמעט

הרגשה נפלאה, שאמנם לא קיבלו עליה איסור מלאכה ומ"מ הרי נהגו שלא עושים מלאכה כמ"ש בשו"ע ורמ"א [וכדברי הכלבו ועוד שפשט איסורו בכל ישראל] וזה להיות עושים את יום הפורים האלו.

דין למעלה בפורים.

והנה החת"ס כתב ברוח קדשו (תורת משה שה"ש עמוד מ"ה ד"ה כי טובים) "שבימי הפורים אין דין למעלה, דמכיון שחידשו אח"כ שיהיה יום שמחה ממילא ביטלו הדין של מעלה ג"כ כמו בשאר שבתות ויו"ט". [וראה לעיל במאמר ת"ב שהובא דברי החת"ס שגם בת"ב אין דין למעלה, ובמאמר לשבת הגדול הבאנו מהחת"ס שכשחל יו"ט באמצע השבוע הנשמות לא חוזרים לגיהנום עד אחר יו"ט, ובמאמר ר"ח הבאנו את דברי המרדכי בפסחים שבראש חודש אין גיהנום עיי"ש, וכ"ז גם נ"מ לענין להתפלל לפני העמוד שאולי יש לצרף קצת גם ד"ז]

34 החידושי הרי"ם יישב שם את קושית הט"ז על הלבוש עיי"ש. ולא זכיתי להבין דבריו דהרי הלבוש כתב בהדיא שלא היה עוזר להם להשתמד, והחידושי הרי"ם מיישב את דבריו [לשיטתו] שכן היו ניצולים ויל"ע.

35 וראה ברש"י בשיר השירים עה"פ השבעתי אתכם פר ה' פסוק ח' "את דורו של מרדכי בימי המן", וראה מדרש תהילים קב, ותנחומא פרשת כי תצא.

ובגמרא בדף טז וברש"י שם, מבואר שהמן גזר שלא ללמוד תורה, מילה, ויו"ט.

36 אולי כוונתו למרדכי שלמד עם כ"ב אלף ילדים.

בדין להשמיע באוזניו במגילה

כתב הב"י סימן תרפ"ט שצריך להשמיע באוזניו ומעכב אפילו בדיעבד והביאו המשנ"ב שם סק"ה ובשעה"צ סק"ז, וא"כ במי שמשלים מילה שחיסר יצטרך לצעוק?

וזה תלוי במה שנסתפקו האחרונים אם אדם נמצא במקום שיש רעש, האם צריך לצעוק בפועל, או שמספיק שאומר באופן שיכול לשמוע.

ועיין בהליכות שלמה תפילה (עמוד רנ"ח) מה שכתבו בשם הגרשז"א זללה"ה בזה³⁹.

ברכת הרב את ריבנו

ויש לדייק בנוסח הברכה אחר המגילה, הרב את ריבנו, והמשלים גמול לכל אויבי נפשנו, הנפרע לעמו ישראל, האל המושיע.

וראה בבית יוסף שביאר למה מוזכר חמשה לשונות, והאבודרהם כתב שיש ו' לשונות עם סיום הברכה וראה בא"ר ועוד.

והנה גירסת הירושלמי במגילה פ"ד ה"א זכ"י טבחא בשם רבי יוחנן **"הרב את ריבך"** וכו' וכן הוא במחזור ויטרי ועוד כמה ראשונים ודלא כגירסת הבבלי בדף כ"א הרב את "ריבנו".

ובמסכת סופרים [פי"ד ה"ה] מובא "הברכה הרב את ריבנו שהוא כנגד עלבונה של השכינה, ויש אומרים עלבונה של ישראל".

ובקרבן העדה [בשיירי קרבן שם] ביאר ששני הנוסחאות תלוי בגירסאות שאם זה עלבונם של ישראל אז זה הרב את ריבנו, ואם זה עלבונה של שכינה אז זה הרב את ריבך.

והלב מרגיש: שרק אחרי שקוראים את המגילה עם כל התיבות וקדושתם⁴⁰, אז מרגישים שאנחנו יכולים להתפלל על עלבונה של השכינה הק', וכמו שאומרים ביוצר של זכור בד"ה זכור [ביוצר של ברכת קריאת שמע] **כי קהלך עסה גם כן לא חסה** וכו' והוא מהמדרש [איכ"ר ה,א] א"ר ברכיה אמרו ישראל לפני הקב"ה רשב"ע הכתבת לנו בתורתך זכור את אשר עשה לך עמלק, לי עשה ולך לא עשה? לא חריב את מקדש.

נקום את נקמת ה' ע"י נקמת בני ישראל.

39 ועיין העמק שאילה פרשת ואתחנן שאילתא קמ"ג, וחזון איש סימן ז' ועוד.

40 וביותר שהרי קורין זה בציבור [ורק אז מברכין ברכת הרב את ריבנו] בבית הכנסת ליד הבימה והתיבה [בדרך כלל] וזה מרמז על 'השכינה והעמו אנוכי בצרה' כמו שהארכנו לבאר ענין זה במאמר לראש השנה עפ"י דברי הגמרא בתענית דף ט"ז.

גדולתו כי ראו אשר טמון מסירות נפש בכח הישראל ואין הוא יחיד בזה"עכ"ד.

ההמסירות נפש היה גם שנלחמו נגד העמל-קים³⁷.

וראה בסידור רבי שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא שביאר מה שאומרים בעל הניסים "ועל המלחמות" שזה קאי על המלחמה עם העמלקים.

והחת"ס בדרשות (דף ר"א) כתב **שהיה מלחמה גדולה וכבידה ביום ההוא** ונעשה להם נס גדול ביום י"ג אדר יום המלחמה עיי"ש.

ובספר כאיל תערוג (מועדים עמ' תקפז) הביא מהגראי"ל ששמע מגאב"ד מפוניבז' צ"ל ששאל מה השבח שאומרים ועל המלחמות.

ותירץ שצריך להודות על הגדלות שהי' להם כח כזה ללכת ולמסור נפשם להלחם מלחמת ה' דהיינו שצריך להודות על עצם זה שהלכו להלחם מלחמת ה' ללא שייכות לנצחון, אמנם זה שייך בחנוכה שמסרו נפשם להלחם על מה שגזרו גזירות על הדת, אבל בפורים הרי רצו להשמיד ח"ו את הגוף, ואולי עד בימי מרדכי זה נוסח שבח כללי, ואה"נ דהפרט דעל המלחמות לא שייך כ"כ לפורים.

ובאמת ברמב"ם הוצאת פרנקל בסדר התפילות סוף חלק אהבה, יש חילוק בין חנוכה לפורים דבחנוכה הוא כותב ועל המלחמות, אבל בפורים אינו כותב זה עיי"ש ולפי"ז מדויק היטב.

ויתכן דהשבח בזה כיון דלמלחמה צריך סייעתא דשמיא מיוחדת, אנו מודים על שהקב"ה נתן להם את הכח להלחם בהם.

וראה בגמרא מגילה דף י"ז שמלחמה נמי אתחלתא דגאולה היא.

וראה בגר"א (פרק ג' פסוק י"ט) שהארבעה מצוות בפורים הם כנגד ד' דברים שהמן רצה לאבד נפש, רוח, נשמה גוף³⁸ [וכן איתא בדרשות אבן שועיב פר' תצוה].

37 וראה במגילת סתרים לנתיבות פרק ט פסוק ב' באריכות באופ"א, שמבקשי רעתם היו עמלקים כי צוררים הם לישראל תמיד, והכריזו כלל ישראל דבר זה בין האומות שאין רצונם להינקם בשום אדם רק בעמלקים שהם מבקשי רעתם, ולזה החרישו כל האומות שהשם יתברך ברחמיו השריש שנאה בלב כל האומות על העמלקים, עד שהיה לב כולם שמח בהריגתם מחמת קנאת המן שהיה בלבם שהגדילו על כל השרים וכו' עיי"ש.

ויש לדקדק קצת שבפסוק כתב 'כי נפל פחדם על כל העמים' וי"ל. 38 ובתרגום שני שאפילו על הגוף של עבדים כנענים גזר להשמיד ולהרוג.

שמיעת המגילה לנשים - וחיובן לשמוע כל תיבה

כתב המשנה ברורה סימן תרפ"ט (סק"א) "ובקצת מקומות נוהגים שהן הולכות לבית הכנסת לעזרת נשים לשמוע הקריאה, אכן צ"ע דאיך יוצאין שם נשים דא"א לשמוע שם כדין".

אמנם מצאנו דבר נפלא בלקט יושר בשם התרומת הדשן (עמוד קנ"ה) "בשומע מנמנם לא יצא **אפשר בנשים אין קפידא**", ובעמוד 156 "צריך לשמוע חיתוך האותיות מן הקריאה האנשים, אבל הנשים שאין יכולות לשמוע חיתוך האותיות בב"ה שלהן מ"מ יוצאות כיון שאינן בקריאה רק בשמיעה".

והנה בשומע מנמנם לא יצא, עיקר הטעם מבואר בפוסקים [ראה משנה ברורה סימן תר"צ ס"ק מ"א, וערוך השולחן סעיף י"ז] "דבדודאי חיסר כמה תיבות", ולכאורה מוכח מזה דלשיטת התרומת הדשן נשים אינן צריכות לשמוע כל המגילה..

וזה עידוד נפלא לנשי ובנות ישראל הצדקניות אשר מטריחות א"ע במסי"נ לבוא ולשמוע קריאת המגילה, ומפני כמה וכמה סיבות, בהרבה מקרים מחסירים לשמוע כמה תיבות, ודמעתן על לחיין, ועכ"פ לפי דברי רבנו התרומת הדשן, בדיעבד יצאו את המצווה⁴¹.

41 ויש להעמיק בזה הרבה למה אכן הן יוצאות, ונראה שזה תלוי במה שהאר"י המרחשת בס' כ"ב בחיוב שמיעה ולא קריאה עיי"ש [ודגמא לדבר מה שפסקו בעל האגרות משה והמנחת שלמה שאם בפרשת זכור חיסר תיבה שאינה מעיקר הענין בדיעבד יצא].

ומעשה באשה שנאלצה באמצע המגילה לטפל בתינוק ושהתה כדי לגמור את כולה, שפסק המשנה ברורה סימן תר"צ ס"ק י"ז שאם שהה כדי לגמור את כולה באונס צריך לחזור לראש [בלי ברכה] עיי"ש, וא"כ ה"ה הכא צריכה לחזור לתחילת המגילה. [ואולי בכה"ג אי"ז בגדר אונס, אלא שמפסיקה מדעתה, ובזה אין החסרון אפי' בשהה כדי לגמור את כולה וצ"ע].

ואף דאולי היה שייך לצרף מה שכתב בספר מצות מ"ר סימן תקפ"ה ס"ב דלהסוברין ששופר מצותה בשמיעה-ולא בתקיעה-כיון שאינה פעולה בעצם לא שייך בה דין צירוף ואין הדין של שהה כדי לגמור את כולה עיי"ש.

אבל הגרשז"א בהליכות שלמה מועדים א' עמוד ש"ל חלק ע"ז וכתב "דהוא תמוה דאטו להסוברים דמגילה דנשים מצוותן בשמיעה ולא בקריאה לא יהיה הדין של שהה כדי לגמור את כולה", ופשיטא ליה שגם בנשים יש את הדין של שהה כדי לגמור את כולה [ואם נרדם באמצע המגילה יש לדון כי לפעמים הוי אונס וצריך לחזור לראש, ולפעמים שוגג או מזיד שאז חוזר למקום שפסק].

חיוב קטן

ויש להוכיח מזה שמביאין קטנים למגילה אף שהרי אינן שומעין את כל המגילה.

ולכמה שיטות אין חינוך אם לא מקיימים המצווה, ויש לדחות.

והראב"ה כתב [וכן בנימוקי יוסף דף ד בשם י"מ עפ"י הירושלמי] דאף קטן שלא הגיעו לחינוך רק יודע להבין, צריך לשמוע מקרא למגילה כי היו בגזירה.

והביאור הלכה שם ד"ה מנהג הקשה על מה שכתב המחבר שיש להביא קטנים למגילה ואם מיירי בקטנים שהגיעו לחינוך מה החידוש עיי"ש. ולכאורה החידוש הוא אף שלא ישמעו את המגילה, ויש לפלפל.

ומה שכתב הבאור הלכה לתרץ שמירי בקטנים שהגיעו לחינוך, והחינוך הוא להביאם לבית הכנסת.

והערוני שלכאורה דבריו מרפסן איגרא דהרי בהדיא בטור בשם הירושלמי שהיה קורא להם בביתו?

והנה מקור דבריו של המשנה ברורה הוא מהלבוש, וראה א"ר.

ובלקט יושר כתב שמה שמביאין קטני קטנים הוא משום שמחה, ולדבריו אין ראייה.

וראה בפירוש הגר"א וזכרם לא יסוף מזרעם, אפי' מזרעם דאפי' קטנים חייבים בקריאת המגילה.

והאריכו הרבה בדברי הגר"א ומה כוונתו קטנים באיזה גיל.

ושמענו: דהוה כמו מצות הקהל שמבואר ברמב"ם שזה היה מעמד של אמונה. וזה אמונה כי ה' הוא אל' אף בטבע וראו כל עמי הארץ.

ולפי"ז גם בית דין יביאו אותו אם אין לו אבא.

ויש להעיר ששני מצוות אחרונות של התורה הם מצוות כלליות הקהל וספר תורה שישים ריבוא ודו"ק.

משלוח מנות עבור האשה והילדים

בהליכות שלמה (מועדים א עמוד של"ח) כתוב בשם הגרשז"א, שהבעל נותן משלוח מנות, ומתנות לאביונים, עבור אשתו ובתו שהגיעה לחינוך, אבל א"צ לזכות לה עיי"ש.

ויש להתבונן איך זה מועיל שנותן עבורה, ומה הגדר בזה (ובאשתו יש כגופו) אבל בביתו, מהיכי תיתי?

ויש קצת לדמות [בדרך הרעיון וכדו'] למצות נ"ח לשיטת הרמב"ם שמדליק נר עבור בני הבית, וה"ה הכא בחיוב הודאה שתקנו לנו חז"ל זה כולל את כל בני הבית, ועדיין

צ"ע.

ומוכח מדברי הב"ח שיש ענין לתת **משלוח מנות לחבירו הטוב דייקא**, ועי"ז לשוב ולשמוח עמו על שני התשואות⁴⁶ שנתן את בית המן⁴⁷ והשני שלא נפקד ממנו איש.

וראה בשו"ת רבי עקיבה יוסף [הנדמח"ח סימן תס"ו] שפשיטא ליה שמקיים המצווה גם בשולח לבני ביתו, וכן הוא בשו"ת לבושי מרדכי (סימן ט) ודלא כחכם אחד שרצה לחדש שכיון שעיקר המצווה להרבות ידידות ממילא לא מהני⁴⁸.

ויש לפלפל לפי הבנת הב"ח ואכ"מ.

ובענין לתת משלוח מנות למי שלא יברך, ראה בהליכות שלמה (עמוד של"ה) שפסק שמותר כיון דהוה מצוה גדולה [ויל"ע מה בדיוק כוונת הגרשז"א].

הרצון הפנימי דשל היהודי מתגלה ביומא דפוריא

ידועים דבריו של החת"ס בשו"ת או"ח (סימן קפ"ה) שבפורים מתגלה הרצון הפנימי של היהודי של רצונו לעשות רצונך, עיי"ש שחידש שמה שכתב הרמב"ם (פ"ב

שעוסקים בתורה יחד בבחינת ואת אהב בסופה, וכפי שחזינו בכמה דוכתי בש"ס שהיו לומדים בצוותה ע"י ברכות כ"ט אבי בר אבין דאמרי תרויהו וכן בשבת פ"ו ובערובין פ"ז, ושם בפ"ט ובב"ב פ"ז.

46 ובגמ' מחלפי סעודתיה, וראה ב"ח תרצ"ה ס"ק ז' מ"ש לבאר שיטת רש"י, שזה אכל אצל זה שנה אחת, ולשנה הבאה אכל השני אצלו עיי"ש, ומ"ש ע"ז בא"ר.

ואולי י"ל דהוי לשיטתו, וממילא אכל רק אצל חבירו הטוב.

והנה דייקו מלשון רש"י במגילה "מנות מיני מעדנים" שמנה הכוונה חלקך וכתרגומו והיה לך למנה ויהי לך לחלק, וממילא הכוונה שנותן מתוך הסעודה שהכין לעצמו לחבירו עיי"ש.

ולפי הב"ח א"ש טפי שממש אוכלים ביחד.

ויש להסתפק האם לפי הב"ח מותר לאבל רח"ל לשבת בסעודה כזו, כי הרי זה נקרא שמקבל משלוח מנות, ויש לחלק דהוה ממילא.

47 וראה ברש"י בראשית (מט, כז) "לערב יחלק שלל" שביאר שגם מששקעה שמשן של ישראל יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר.

ויצוין שיש מחלוקת בין המפרשים מה עלה בגורלה של זרש, שהרמ"א בספר מחיר יין כתב ש"נתלו המן ובניו וזרש", וברוקח כתב שהתרוששה וחזרה על הפתחים כמו בניו של המן, אמנם במהרי"ט צהלון כתב שנהיתה משרתת של אסתר ותהיה מנערויה ההולכות לרגלה, ורמזו בית המן נתתי לאסתר שהכוונה על זרש. [ונהפוך הוא]

48 וראה בהלכות והנהגות להגר"מ שטרנבוך על פורים עמוד נ' שס"ל דלא מהני עיי"ש.

ויצוין שהפרמ"ג בסי' תרצ"ה (בא"א ס"ק י"ד) כתב שקטנים שהגיעו לחינוך מחנכים אותם למשלוח מנות, ומתנות לאביונים עיי"ש, וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה שמחנכין את הקטנים.

אמנם באשל אברהם מבוטשאש כתב שמקילין בזה לגבי מתנות לאביונים, כיון שבדרך כלל אין להם ממון מעצמם, וכן נהגו בבית הקהילות יעקב [ארחות רבנו עמ' נ"א].

משלוח מנות לחבר. ומשלוח מנות לאבל ועוד

והנה בב"ח בסי' תרצ"ה (והובא בא"ר ס"ק ח) כתב: **"דהתשועות בפורים כוללים ב' תשועות**, האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמותינו, שנית שהושיע לנו **עד שלא נפקד מאתנו איש**"⁴², והם באמת שתי מתנות טובות, ומרומזים יפה בב' מתנות שנתן אחשוורוש, **האחד בית המן** שבזה נפרע לנו מצרינו⁴³, **והשני נתינת הטבעת** שלא יפגע בנו שום אויב וצר, וכן כתוב ביום ההוא נתן המלך את בית המן וגו' וכתוב ויסר המלך את טבעתו וכו' וע"כ לזכר אלו ב' מתנות תקנו לנו חכמינו ז"ל בין בשמחת עבודת היוצר, ובין בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר ב' תשועות אלו, ע"י מתנות שנתן אחשוורוש וכו', והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ וכו', מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת, אבל בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו, אולי לא ימצא לאדם אוהבים רבים כמ"ש רז"ל, או חברא כחברי דאיוב⁴⁴, וכן אמרו קנה לך חבר, ע"כ **המצוה לשלוח ב' מנות לרעהו הטוב להיות שש עמו על שני התשועות אלו כנזכר, ישמע חכם ויוסף לקח עכ"ל הב"ח**"⁴⁵.

42 וראה בספר יוסף לקח שמרדכי לא עשה משתה בשושן כי רצה לראות שלא יהרג שום יהודי כי אחרת א"א לעשות משתה, וזה הכנוס.

וממילא ישיא האחדות זה שכל יחיד יש לו כח.

וראה מה שהבאנו דברי הב"ח שלא נפקד ממנו איש בנס דפורים.

43 יש לזכור מה שכתב בספר יסוד ושורש העבודה כשאומר בליל פורים הגואלנו מכף כל העריצים הנפרע לנו מצרינו, לכוון על הניסים.

44 והגאון רבי אייזיק שער אמר דהמקור או חברותא או מיתותא אנו למדים ממה שלא הרג השטן את חברי דאיוב, אלא משום שאמר לו 'רק את נפשו אל תיקח' ממילא אם היה הורג את חבריו הוי כנוטל את נפשו.

45 והעירוני להוסיף דבר נחמד, דאביי בר אבין ור' חנינא בר אבין דהא מחלפא סעודתיה אהדדי, וקיימו משלוח מנות זב"ז לפי שהיו חברותא, וכידוע אין לך קירוב הדעת גדולה משניים

וממילא ביום זה שנתגלה פנימיות הנשמה וכדברי החת"ס, נתאחדו כולם ברזא דאחד נשמה אחת.

האם עדיף לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת בע"פ או מתוך הכתב

בעל קורא שמרגיש שאינו יכול לקרוא מתוך הכתב עשרת בני המן וגם בנשימה אחת, דמבואר בשולחן ערוך שבדיעבד יוצאים בעשרת בני המן גם שלא בנשימה אחת מה יעשה?

ומטו בבי מדרשא דדעת הגריש"א שעדיף שיקרא מתוך הכתב מאשר לומר בנשימה אחת, אמנם ראה בקנה בושם (ח"ד סימן ל"ז) שהאריך למעניתו שמכיון שיש פוסקים [ב"ח ועוד] שזה לעיכובא ממילא עדיף לקרוא בנשימה אחת.

וכן נטה קצת הגרשז"א זללה"ה לקרוא בנשימה אחת, אבל למעשה אמר שאין נ"מ בין שני האפשרויות.

והנה יש להסתפק מה הכוונה נשימה אחת האם הכוונה להכניס רוח או להוציא רוח?

וראה בתשובות רבי עקיבא יוסף [הנדמח"ח סימן תנ"ב] שהכוונה להוציא וא"כ מותר להכניס רוח בעת אמירתו ורק לא יוציא רוח עיי"ש.

הסנהדרין היו בשושן

במשנה בכלים (פי"ז מ"ט) "ב' אמות היו בשושן הבירה" ופירש הרע"ב "חדר אחד בנוי על שער המזרחי של עזרה ועליו שושן הבירה מצויירת כדי שתהא עליהם אימת מלכות".

ובדרך הפרד"ס יש עוד ביאורים למה בבית המקדש היה ציור של שושן הבירה, שאז ניצחו את המן ובניו ויכלו לבנות בית המקדש.

וראה בנתיבות במגילת סתרים שכתב שאז **כל** הסנהדרין היה בשושן, ובבני יששכר אדר (מאמר ג דרוש ה') **רוב רובן** של הסנהדרין היה בשושן, וכ"ה בפרי צדיק שהסנהדרין היה בשושן, והוכיח כן ממה שכתוב חכמים יודעי העיתים וכו'.

ויש להוסיף שלפי הנתיבות שכל הסנהדרין היה בשושן, ממילא המלחמה היה על כל אנשי כנסת הגדולה, **וזה השמחה על הניצחון שלא הרגו חכמי התורה יבנה וחכמיה**, ולכן פרזים ממשיכים ללילה, להראות שעיקר הניצחון זה "שושן" ניצחון שלא הרגו כל אנשי כנה"ג. **כי בלי חכמי התורה כמתים אנו חשובין**.

וראה מדרש רבה פרשת ויצא [פרשה ע"ד] "סנהדרין נקרא שושן למנצח על שושן עדות.

מהל' גירושין) שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי הנפש היהודי רוצה לעשות רצון בוראה וכו', התחדש רק אחר פורים שקבלוה מאהבה ודו"ק.

וראה בדרשות חת"ס (לז' אדר דף קס"א) שהביא מבנו הכת"ס שהאונס והמודעה רבה היה גם לואהבת לרעך כמוך, דאי היו מקבלים זה ברצון ממילא היתה כל התורה מקובלת כמבואר בשבת דף ל"א שואהבת לרעך עליו עומד כל התורה, והנה בפורים נותנים משלוח מנות וכו' **וידוע דעיקר הכוונה בזה להרבות אהבת רעים זה לזה ואהבת לרעך כמוך, וכיון שקיימו וקיבלו זה ממילא קבלו כל התורה ברצון**".

וראה בחכמת מנוח מגילה (דף ז ע"ב) דברים נפלאים שזה ענין השתייה בפורים שלפעמים אדם מקנא בחבירו וזה גורם שאינו אהבו וכו', וע"י ששותים מתקרבים הלבבות וככה מקיימים ואהבת לרעך עיי"ש באריכות.

והן הן הדברים שבפורים הדר קבלוה מאהבה, ממילא אנחנו בימים ההם בזמן הזה מתחזקים בכל המצוות של בין אדם לחבירו, **ועי"ז נקרא שקיבלנו כל התורה כולה**, הדר קיבלוה מאהבה.

וראה בקדושת לוי [סוף קדושה שלישית] **"ומעתה יתלהב אדם במצות משלוח מנות בראותו שאיש הישראלי יש לו כח לבטל גזירות הבורא ית', ואם יחשוב האדם שמעשה ידי עושין כל כך פעולה למעלה, אזי יתלהב לעבודתו ולעשות הכל נחת רוח ליוצרנו ולא לשם פנייה אחרת והאל יעשה עמנו נסים ונפלאות לטובה אותות, ויקוים בנו ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים מיגונם אמן סלה"**.

ובכאיל תערוג (מועדים עמ' תרנז) האריך בזה מהגרא"ל: יש להתבונן במה מדובר, האם כלל ישראל התאספו במקום אחד כמו במעמד הר סיני שנתאספו כולם במקום אחד, ושם כפה עליהם הר כגיגית ואמר הקב"ה אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו פה תהא קבורתכם זה היה בזמן מתן תורה, ועכשיו בזמן אחשורוש מאה עשרים ושבע מדינות מה היה, האם כולם באו למקום אחד ואמרו אנחנו מקבלים את התורה?

ולכאורה לא מצינו כזאת, ועכ"פ הרי היה צריך להיות כזה אסיפה של מאה ועשרים ושבע מדינות, שכל היהודים מכל המקומות באו ביחד ועשו קבלה מאהבה, והרי לא היה כזה דבר ומה הפשט הם קבלו?

משמע שחז"ל ידעו בדרך נבואה וכדו' שכל אחד אחרי זה בלב שלו היה מרוצה שיש לו תורה וזה מספיק, שכבר הקב"ה מאד שמח שרוצה שהאדם יעבוד את הקב"ה מתוך אהבה, וזה היה רק בזמן ההוא **שכל כלל ישראל מבלי יוצא מן הכלל קבלוה מאהבה** עיי"ש שהאריך בזה מאוד.

וראה בספר היראה לרבנו יונה את ק"א "בפורים ירבה בשמחה ומשתה, אך שיהיה לבו לשמיים שלא יצא מפיו דבר ערוה וניבול פה".

סעודת פורים בערב שבת, ולבני פרוזים

נסתפקו בבי מדרשא, האם בן י"ד שמגיע לירושלם מותר לו להשתתף בסעודה הגדולה ביום ו' אחר חצות.

ויש לצרף גם את דעת הרמ"א בס' תרצ"ה שגם בן י"ד חייב במשתה ושמחה קצת ביום ט"ו, וגם הרי כתבו [סדר היום מובא בא"ד, ופרמ"ג ובבאר היטב ובמשנ"ב תרצ"ה סק"ט וש"פ] שיש ענין ברבים שאוכלין ביחד, וממילא כל מי שנמצא בסעודה מוסיף, ובמיוחד אם הוא מבני המשפחה "משפחה ומשפחה" ופרש"י "מתאספין יחד, ואוכלין ושותין יחד"⁴⁹ ועדיין צ"ע להלכה⁵⁰. [ואם בא לאביו ואמו או חמיו וחמותו בוודאי לכאורה מותר]

ושמענו שכן הורה הגרשז"א מטעם זה שמותר.

וכן הביאו בשם יבלחט"א הגרח"ק שליט"א שמותר לו להשתתף כיון שחייב גם ב"ד.

וראה בס' יסוד ושורש העבודה שכ' "ראוי לכל איש הישראלי, להרבות בסיפור הניסים והנפלאות לאנשי ביתו ובניו, להגדיל הנס באוזניהם, וע"י הסיפור הנס בשמחה גורם שמחה בעולמות העליונים וחדווה עצומה וכו'", ויהללוה ברוב עם.

זמן הסעודה בערב שבת

הנה כשחל פורים בערב שבת כתב הרמ"א בסימן תרצ"ה סעיף ב' "וכשחל פורים ביום שישי יעשו הסעודה בשחרית מפני כבוד השבת" ובמשנ"ב שם ס"ק י' "היינו קודם חצות היום לכתחילה ועיין ביד אפרים בשם המהרי"ל". שהמהרי"ל כתב עד שעה עשירית. ובשעה צ' כתב שהמקור הוא מסידור עמודי שמיים⁵¹.

וראה בערוך השולחן סימן רמ"ט סעיף ז שיזהר לא למלאות כריסו עיי"ש.

49 וראה בלקט יושר (עמוד קנ"ט) שבעל התרומת הדשן היה הולך לקרוביו בתוך הסעודה עיי"ש.

50 ולכאורה י"ל דפרוז המצטרף לסעודת פורים המוקפין לא גרע מהמצטרף בע"ש לסעודת ברית או פה"ב, שמ"מ מותר לו להצטרף לסעודה שמחוייב בה, ויש לחלק.

51 ובסימן רמ"ט ציין המשנה ברורה להלכות פורים להרמ"א. ולכאורה יש לומר שסעודת פורים שמשותקין בה גרע טפי ופוגמת בתיאבון של בשבת, ועיין.

וראה עוד ברמב"ן פרשת בהעלותך [יא ט"ז ובעוד מקומות] שהשבעים סנהדרין מרמז על כל העולם שבעים שרים שבעים אומות.

ויש לנו טעימה בנוסח על הניסים בימי מרדכי ואסתר "בשושן הבירה", שבו אנחנו מדגישים ענין של שושן הבירה והוא כנ"ל.

ויש להעיר שבסידור הרס"ג וכן בסדר תפילות להרמב"ם אין את המילים "שושן הבירה".

להיזהר משכרות בליל פורים

כתב השפת אמת שמה שלא חייבו להשתכר בלילה, כי חששו שמא עי"ז לא יוכל לקרוא את המגילה ביום כראוי [חיובו יותר חמור].

והיא הערה חשובה ונחוצה שיזהר שיוכל לקרוא ביום כראוי וכיאות.

והרי מגילה ביום [לרה"פ היא מדברי קבלה ויותר חמור מקריאתה בלילה, והרבה אנשים מחמירים על הברוב עם בלילה יותר מאשר ביום וצ"ע]

ובאמרי פנחס כתב טעם [והוא טעם נוסף לכל הטעמים שנאמרו בזה] בדרך צחות למה אין שם שמיים במגילה כי חששו שמא יתאחר אדם ויקרא את המגילה באמצע או סוף היום, והוא כבר בעד דלא ידע, ויגיד שם שמיים שלא כראוי.

אמנם ראה הטור או"ח סי' רי"ג בב"ד ד"ה ובהגהות מימוני, שהביא בשם סמ"ק, שאין אנו רגילין לקבוע עצמנו אלא על פת וכו' [לגבי להוציא אחד את חברו בברכה] **מיהו בליל פורים ובלילה שלפני ברית מילה, שרגילין לקבוע עצמם על היין ועל הפירות וכו' עכ"ל.**

ונראה ששתו יין אבל בוודאי לא בשיעור של שיכרות.

וראה במחזור ויטרי לליל פורים וז"ל **חכלילי עיניים מיין ואויבינו יהיו כאין בליל הפורים.**

סעודת פורים אחד המרבה וכו'

כתב הרמ"א בס' תרצ"ה לגבי סעודת פורים 'אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים'.

ובשו"ע מובא אחד המרבה בס' א' ובס' תרצ"ה, תמידין כסדרם.

ומבואר במשנה במנחות (דף ק"י) בקרבנות נאמר בעולת בהמה וכו' ובעולת העוף וכו' אחד המרבה ואחד הממעט עיי"ש.

ובדרך רמז י"ל כמ"ש בשם המדרש רבה פרשת פנחס "כל השופך דמן של רשעים כאילו הקריב קרבן",

אמנם נראה שם שלכתחילה יעשה קודם, אבל אם לא יכול גם אחרי שעה עשירית כיון דזמנו קבוע והוי עוסק במצוה [ובדפוסים הישנים היה כתוב סי' ע"ש ויש שפיענחו בטעות סימן עיי"ש, וכוונתם למה שהאריכו הפוסקים בסימן רמ"ט, אבל זה טעות והכוונה לרבי יעקב עמדין בסידור עמודי שמיים]

ובביאור הגר"א ציין לעיין לסימן רמ"ט, ולכאורה נראה מדבריו שדעתו שהעיקר הוא שמותר עד שעה העשירית, והמשנ"ב לא ציין לדבריו ויל"ע.

ובהליכות שלמה (עמוד שמ"ג) הביא מהגרשז"א "שהמדקדקים נוהגים להקדים ולערוך את הסעודה קודם חצות" וכן נהג הגרשז"א זללה"ה [אבל לא סימו קודם חצות] ובלוח אר"י כתב שמקדימים, אבל לא פירט את הזמן הראוי⁵².

וכשחל פורים בערב שבת יש להתעורר בענין הדלקת הנרות שיהיה כדת וכדין ובזמנו, ולזכור מה שכתוב בתרגום (סימן כ"ב) שאסתר אמרה שתינצל נפשי בזכות שלושת מצוות של הנשים חלה, נדה, והדלקת הנר⁵³. וכן לזכור ביום זה של פורים לקבל תוספות שבת ולהוסיף מחול על הקודש שהוא מצוה בכל שבת כמו שמבואר בסימן רס"א סעיף ב' שמצוה להוסיף ראה שם במשנה ברורה סקי"ט ובביאור הלכה שלכו"ע הוי מצוה מדרבנן להוסיף ובס"ק כ"א נו"נ אם דווקא בפה או סגי גם בלב, וביום זה לפעמים בגלל מצוות היום שוכחים דבר זה⁵⁴.

תספורת בערב שבת

ובשנה שט"ו אדר ביום שישי נתחבטו הפוסקים האם מותר לגזוז ציפורניים ותספורת ביום שישי לכבוד שבת, ובכפה"ח סימן תרצ"ו ס"ק י"א הביא מחלוקת בזה, וכן בבן איש חי פרשת תצוה הלכות פורים (אות כ"א) "אין מגלחין הישראלים אפילו אם חל י"ד בערב שבת".

ובדברי מלכיאל (ח"ה סימן רל"ז) התיר נטילת ציפורניים

52 ומה שיש מלקטים שהביאו שנוהגים לפרוס מפה ולקדש בירושלם אין זה נכון [ובמנהגי אר"י הביא כן מספר ספרדי יחידאי, אבל לא היה זה מנהג הפרושים כלל וכלל].

53 והעירו שבמהרה"ו כתב שאסתר היתה גילגול של חוה ונתגלגלה באסתר לתקן מה שחטאה בחלה נדה והדלקת הנר, ולכן אמרה אסתר שתיקנתי שלושת דברים האלו.

והרי אמרו חז"ל דאסתר זכתה למלכות קכ"ז מדינות בזכות שרה, הרי שחז"ל תלו את מעלתה של אסתר ביחוסה לשרה, ושרה הרי נתייחדה באלו הג' דברים.

54 מלבד מה שיש לעורר שבכל שבת יש רבים שאינם זהירים כראוי במצוה זו של קבלת תוספת שבת לפני השקיעה בפה או עכ"פ בלב [אם אין מספיקים לומר מזמור שיר או בואי בשלום לפני השקיעה]

בערב שבת, ובחול אסר ליטול ציפורניו א"כ מאוס עיי"ש. **ומטו** בשם הגריש"א שלכבוד פורים מותר, אבל בערב שבת נראה שלא התיר וצ"ב.

וראה בספר פורים המשולש להגרש"ד (עמוד י"ד) שאסר לבני ירושלם להסתפר כשחל ט"ו בערב שבת⁵⁵.

שינה מתוך השכרות

כתב הרמ"א בסימן תרצ"ה סעיף ב' "ישתה יותר מילמוד ויישן ומתוך שיישן אינו יודע" וכו'.

ויש להתבונן בעומק הדברים מה הענין בכך⁵⁶?

וי"ל: שהרי נחתם הגזירה בטבעת המלך, והיה בחינה של תחיית המתים ממש⁵⁷ כמ"ש המהר"ל בנצח ישראל פנ"ג ועוד⁵⁸, וא"כ כשהולך לישון, ושינה אחד משישים שבמיתה כמבואר בברכות נ"ז ע"ב, "וקם" הרי זה בחינה

55 ומי שיש לו צבע וכדו' על פניו יש לו לשאול האם יכול להוריד את זה בשבת ואין זה פשוט כלל וכלל, וראה שש"כ פי"ד בשם הגרשז"א, ואוהל שרה [נויבירט] בשם הגרשז"א.

56 וראה במנות הלוי שאחשורוש העמיד שומרים שכשראו אנשים שהולכים להשתכר לקחו אותו לחוץ והשכיבו אותו לישון עיי"ש.

וזו ממש כדברי הרמ"א וירדם מתוך שכרותו. וכנראה שכך הוא צורת משתה [הרי זדונות נעשים כזכויות בתשובה מאהבה, וישראל הגיעו לתשובה מאהבת הנס וממילא ועושים זכר למשתה ההוא, ראה בשפ"א, ובפוסקים שהחייב משתה הוא בגלל שהנס היה ע"י סעודה והריגת ושתי ראה חיי אדם]

וראה בריס"י לילה להגאון רבי צדוק הכהן (כה, א) דסעודה זו באמת היתה מעין סעודה דלעת"ל.

57 והאבני נזר [נאות דשא ח"א עמוד קפ"ב-ג] ביאר לפי דברי המהר"ל הנ"ל למה כתוב "וקבל" היהודים בלשון יחיד כי מכיון שהיה תחיית המתים, והיתה אף חיות הגוף והחומר גם כן בכח עליון למעלה מן הטבע, לכן שוב לא היתה בטבעם היתפרדות כי מה שהוא בעליונים הוא בתכלית האחדות עיי"ש מה שכתב בזה. וזה בימים ההם בזמן הזה, כח האחדות המיוחד שמתגלה ביום הפורים.

58 ויש לציין לדברי החידושי הרי"ם אמר שמה שפרחה נשמתו במתן בהר סיני כי רצו שיהיה להם חיות חדשה מהתורה.

ואמר בזה הגר"ח קמיל שזה מה ששחטיה רבה לרבי זירא, שרצו שיהיה חיות חדשה מהתורה שקיבלוה מאהבה.

וראה בהליכות שלמה (עמוד שמ"ג) שביאר ענין הושחטיה רבה לרבי זירא דוודאי אין הענין כפשוטו [וראה מהרש"א שם] אלא יתכן שהלבין פניו ברבים וביישו שזה אבק רציחה, וראה מנחת שלמה קמא סימן ז' שהלבנת פנים הוא ממש כרציחה עיי"ש דן לגבי לחלל שבת למנוע הלבנת פנים.

סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שבברכת הטוב והמטיב תיקנו על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה, ועל די זה יזכור יום המיתה וכו'".

וגם מי שלא נזדמן לו יין עם פרטי הדינים שיוכל לברך הטוב והמטיב כמ"ש שם, יש לו להתעורר באמירת הטוב והמטיב בברכת המזון על כל הנ"ל.

ברכת בורא פרי הגפן בפורים

התעוררנו בפורים. ישראל קדושים הולכים מבית לבית⁶⁰ בשמחה רבה, ושותים יין ומזונות וכו', ומברכין בכ"מ ברכת בורא פרי הגפן [דאע"פ שאין היסח הדעת כמובן, מ"מ שינוי מקום הוי וראה בשו"ע שיש דיעות שאין שינוי מקום בשבעת המינים ואכ"מ] הרבה ברכות.

ובזה י"ל שמתקנים מה שעברו על שביטלו מאה ברכות כד' הרוקח **"לדעת מה זה ועל מה זה" שביטלו מאה ברכות**, מה ה' אלוקך שואל ממך.

ויש להוסיף דהרי כתב בעל הטורים (דברים וז, דע"י מאה ברכות ניצול מצ"ח קללות ומכל חלי ומכה [וכ"כ ברוקח שם] וממילא הרי הקללות באים "תחת אשר לא עבדת בשמחה", וביום זה שמברכין מאה ברכות בשמחה עצומה, בוודאי ניצולין עי"ז מכל הקללות אכ"ר⁶¹.

והרי מאה ברכות מבטלין המגפה וכמו שהביאו הראשונים [וראה בתוס' ברכות ל"ח שמשמע שאכלו מזונות בפורים, והאריכו בזה ואכ"מ].

והגאון רבי ישראל גולדברג שליט"א העיר לפימ"ש זקינו הגר"ד בהר"ן (ארח דוד) לבאר דברי הגמ' במנחות (מג, ב) "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנא' (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. ופרש"י מה ה' - קרי ביה מאה. ובתוס' כתבו "שואל מעמך - פי' ר"ת דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה וכו'.

60 ועל מה שהולכים מבית לבית ואוכלים, יש לציין מה שכתב החת"ס בדרשות (דף ר"ה) שעד שקיבלו התורה באהבה כולם חשדו ונחשדו על איסורים וממילא לא היה החזקה של ע"א נאמן באיסורים אמנם עתה שקיבלו התורה ברצון ובשמחה שוב הותרו לאכול אצל חבירו ע"כ ומשלוח מנות איש לרעהו ע"כ.

וראה במהר"ץ חיות בנדה דף ל"ד". וראה הליכות שלמה מועדים א' עמוד של"ח.

61 וראה בכלבו הלכות מגילה סימן מ"ה שכתב בענין מנין השורות במגילה שהוא כמו ספר תורה.

והביא ממסכת סופרים פ"ב הלכה ה' שיש שעושין מ"ב שורות, ויש שעושין שישים כנגד שישים ריבוא, ויש שעושין ע' **ויש שעושין צ"ח כנגד צ"ח קללות**. [ומרוז ענין הנ"ל תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה]

של המחזיר נשמות לפגרים מתים, ויש בו טעימה של תחיית המתים⁵⁹, וכד' הזהו"ק הידועים שהובאו בקצה"ח סימן ד' שאסור לתפוס פיקדון, וכל לילה הנשמה פיקדון אצל הקב"ה עי"ש.

וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ה) שהגרשז"א גם נהג כהרמ"א.

וקצת חידוש הוא שבני עדות המזרח היו צריכים לנהוג כדעת המחבר [ולכאורה כן הוא גם דעת הרמב"ם, וראה ערוך השולחן] שמשמע מדבריו שצריך לשתות כפשוטו עד דלא ידע והם אינם נוהגים כך, והאשכנזים יותר יש שנוהגים כפשוטו ודלא כהרמ"א, ויש ליישב.

ובמשנה ברורה סק"ה הביא בשם הפרמ"ג שיש לנהוג כהרמ"א.

וראה פרמ"ג א"א סק"א עיין פרי חדש שאין להשתכר כל כך רק קצת וירדם בשינה ועל ידי כך לא ידע בין ארור המן וכו' וכן ראוי לעשות.

ויציין שבפרי חדש לא נמצא כלשון הזה "וירדם". וראה לשון הרמב"ם ושותה יין עד וירדם בשכרותו.

ולכאורה הוירדם זה תנאי בשיכרות, ואף אם ישתה סמוך ללילה וירדם בלילה גם יוצא.

הטוב והמטיב בסעודה בפורים

וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ה) שלפעמים כשנזדמן להגרשז"א יין בתוך הסעודה בירך הטוב והמטיב כהפרטים שנתבאר בסימן קע"ה.

ולא נתברר לנו לע"ע כמה שתו מהיין בבית הגרשז"א כשבירכו ברכת הטוב והמטיב שנחלקו בזה הפוסקים אחרונים [ראה כל השיטות בספר שערי ברכה שאסף כל השיטות האם סגי בכ"ש או צריך מלא לוגמיו או רוב רביעית, והשו"ע ונו"כ ומשנ"ב וערוך השולחן לא גילו לנו דעתם בזה]

ויש להתעורר טובא מדברי המשנ"ב (סימן קע"ה סק"ב) "כתבו הספרים [ובשעה"צ שם ציין להגהות רעק"א בשם רבינו בחיי בספרו כד הקמח, וכן בא"ד בשם בנימין זאב] טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם, **ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול להביא לידי קלות ראש**, לכך

59 ועוד י"ל: שכמו שהבאנו לעיל שבפורים היה מסירות נפש של כלל ישראל וכשהאדם שותה עד שממש נהיה כאבן וכו' הרי זה טעימה דטעימה של מסירות נפש, למען שמו יתברך, בימים ההם בזמן הזה.

וכשהאדם שותה עד בלי די הוא כל כולו בזה ואין לו דבר אחר בעולם, וזה השמחה בפורים חייב אינש לבסומי בפוריא, ביום הפורים גופא.

וביאר מה הקשר בין מה וגו' כי אם יראה, לבין אל תקרי
מה אלא מאה?

וביאר שע"י שאומרים מאה ברכות בכל יום בודאי יגיע
ליראת שמים, וא"כ זהו הכונה כי אם ליראה דע"י המאה
יגיע ליראת ה'.

וא"כ חששה אסתר כיון דלא היו יראי ה', בא עליה עמלק
שנאמר עליו לא ירא אלקים.

גזירה על התפילין. וגזירות המן בכלל

התעוררנו בשעת הנחת תפילין ביומי דפורים, לדברי
הרש"י במגילה ט"ז "ויקר" שהמן גזר⁶² שכלל ישראל⁶³

62 והאריכו במפרשים כמה זמן היה גזירת המן.

החיד"א בכסא דוד (דרוש א' לפרשת זכור) כתב שהיה שבעים
יום, וראה ביערות דבש ח"א דרוש י"ז בשם מנות הלוי בשם רוקח
ומדרש כי ככל גדולתו היה שבעים מרומו כי כן יסד המלך כ"ן
בגימטריא שבעים, וביערות דבש הוסיף דזה מה שנתכוון הקליר
בפיוט לפרשת זכור "תכלית שבעים נתלה על חמישים".

וראה בחתם סופר דרשות לפורים (דף ר) ובבני יששכר (מאמר
ד בסופו) שמהפסוק אחר הדברים האלה גידל המלך אחשורוש
את המן עד ויתלו את המן הם ע' פסוקים, וראה מדרש במדבר
(פי"ד י"א) א"ר פנחס שני אויבים לא נאדרו עד שהשלים עליהם
שבעים פסוקים, הנחש והמן הרשע, הנחש מבראשית עד ארור
אתה מכל בהמה והמן מאחד יתלו.

ובגר"א [בביאורו על הסדר עולם פרק כ"ט] כתב אחרי הדברים
האלה גידל המלך את המן שזה היה בשנת שבע למלכותו וביקש
להשמיד את היהודים כעבור חמש שנים בשנת שתיים עשרה
למלכותו, ובאבן עזרא כתב שנתגדל בשנת שתיים עשרה ומיד
ביקש להרגם. [ובנוסח של על הניסים "עמד עליהם המן הרשע
ביקש להשמיד" משמע קצת שמיד שעמד ביקש להשמיד
וכהאבן עזרא], וי"ל.

63 והחתם סופר בדרשות (עמוד ר"ו) כתב שקודם כל גזר
להשמיד לאלתר תורה מילה וכו' וגזירה להרוג בסוף י"ב חודש
כדי שאז בשעת ההריגה כבר נעקר ש"ש מפייה וימותו כגויים
גמורים וזהו לאבד גם לעולם הבא, ולבסוף נהפוך הוא שבני
ישראל קיבלו על עצמן תורה מרצון.

ואולי זה היה המהירות שלו לשלוח רצים ב"ג ניסן, כי רצה
שהגזירה של להעביר על דתם יהיה מיד, והגר"ח ק שליט"א אמר
שרצה להשבית להם "מיד" שמחת חג הפסח.

לא יניחו תפילין⁶⁴ וכשנבטלה הגזירה, שוב יכלו להניח⁶⁵,
ובוודאי שהיה אז התעוררות גדולה בהנחת התפילין,
בימים ההם בזמן הזה.

והנה אף שלכאורה הגזירה שלא להניח תפילין התבטלה
מקודם [בט"ז ניסן או כ"ג סיון⁶⁶] אבל הביטול הסופי
והמוחלט של הגזירה היה בפורים⁶⁷ בפוריא (וראה מהר"ל
באור חדש שכל הפסוק "וליהודים היתה אורה וגו' קאי על
פורים⁶⁸).

64 ועוד י"ל שמלבד שהמן לא רצה את האות של תפילין, גם
לא רצה שיהיה להם זכות קריאת שמע, שבזה הם נוצחין עיי"ש
שמע ישראל אתם קרבין היום למלחמה וכד' חז"ל, וממילא בלי
תפילין א"א לומר קריאת שמע כדבעי.

ויש לציין לדברי היערות דבש (ח"א דרוש י"ז) שהמן הרשע רצה
לתלות את מרדכי בבוקר בזמן קריאת שמע של שחרית ולבטלו
מאמירת קריאת שמע וכו' עיי"ש. בזכות שמע ישראל אתם
נוצחין. ובילקוט מעם לועז במגילת אסתר הביא שהמן הרשע
בלשון הרע אמר: שכלל ישראל קורין קריאת שמע והם אומרים
שבזכות קריאת שמע הם מנצחין במלחמה". וראה לעיל במאמר
ל"ג בעומר.

וראה בבן איש חי שיש נוהגים לנשק התפילין של ראש
כשאומרים התיבות "ויקר", וכן נהג מרן הגריש"א זללה"ה.

65 וראה בעמודי אור (סימן קכ"ב) דמה"ט לא קיבלו עליהו
ליו"ט, דא"כ היה אסור להניח תפילין, ולא רצו שביום זה
שנבטלה הגזירה לא יניחו תפילין עיי"ש. ומוכח דאם היה
יו"ט לא היה כחול המועד [שמניחים תפילין לדעת הרמ"א וכו']
אלא ממש יו"ט, תפילין חוה"מ כי אין את האות של מצה ויעבור
מרדכי.

66 וראה במקור חיים (סימן תצ"ד) "בכ"ג סיון יש לזכור בו נס
פורים כי בו נכתבו איגרות שניות התשועה ולרבות בו שמחה".
וראה בשו"ע סימן תק"פ שהוא תענית צדיקים כי ביום הוא גזר
ירבעם בן נבט על הביכורים.

67 ויש לציין לדברי האבן עזרא פרק ג' פסוק ז' שכתב "שהטעם
הנכון שיצא בגורלו להרוג באדר כי מהשם משפטו והשם האריך
הזמן עד שיעשו תשובה וימלטו".

ומתבאר מדבריו שאפילו אחרי ט"ז ניסן וכ"ג סיון עוד לא היה
תשובה שלימה עד י"ג אדר לשנה הבאה.

68 ובדרך הרגש י"ל, דבפורים אנחנו מניחים תפילין זמן מרובה
יותר משאר כל ימי השנה דהרי אין חולצין התפילין עד אחר
המגילה כמו שכ' הפוסקים ראה מ"ב סי' תרצ"ה ס"ק ו' בשם
מט"מ, וגם מניחין "בבגדי שבת".

ולפי מה דמטו בשם מרן הגרי"ז שמי שלא הניח תפילין יום אחד
וכדו' יכול להשלים למחרת ולהניח יותר זמן, כי זה שיעור בזמן
לבישה וכו'. מסתמא הניחו אז אחר פורים יותר זמן תפילין אחרי
שלא הניחו הרבה זמן.

ובעיקר הענין שדן הבאור הלכה בסימן ל"ז בשם הפרמ"ג [עיי"ש
מה שהביא מהישועות יעקב. כבר העירו שמהכס"מ בפ"ה

א"כ לא היה שם יו"ט שני, דאדרבה עיקר הקידוש נעשה במקומם.

וראה בשו"ת צפנת פענח (ח"א סי' ק' אות ד') דלולא דברי הפוסקים היה צריך להניח תפילין ביו"ט שני לדידן.

ועוד יש ליישב עפ"י דברי הרמב"ם בהל' קידוש החודש פ"א ה"ח שאם היה אדם גדול ונסמך בארץ ישראל ויצא לחוץ לארץ ולא הניח בארץ ישראל כמותו ה"ז מחשב וקובע חדשים בחוץ לארץ, ואולי כולם היו איתו ועיברו [ובדרך צחות זה מה שכ' ויאמר לחכמים יודעי העיתים שיודעים לעבר השנים, וזה שייך לנס].

ועוד י"ל דלבש את זה לשם תכשיט⁷¹.

למה גזר המן הרשע דווקא תורה תפילין יו"ט מילה

והנה בד' רש"י הנ"ל במסכת מגילה מבואר שהמן הרשע גזר על תורה יו"ט, מילה, ותפילין עיי"ש⁷².

ולכאורה יש להעיר למה לא גזר על שבת? [ויצוין שבתרגום שני כ' שגזר על שבת ומועד ותפילין ותורה ומילה].

והגרי"ג שליט"א בעל הכאיל תערוג אמר שאולי כשראה שושתי נענשה על שהשתעבדה בבנות ישראל בשבת חשש מהעונש ע"ז.

ועוד י"ל שביו"ט מונח ביותר קדושת ישראל שמקדשי לזמנים.

ויותר נראה [וכמדומה שכבר כתבו כן] שהמן לא היה איכפת ליה המלאכה שביו"ט, רק השמחה שביו"ט [ולכן לא קיבלו עלייהו איסור מלאכה של יו"ט ולכן גזר על תורה, פיקודי ה' ישרים משמחי לב, ומילה כל מצוה שקיבלו עלייהו בשמחה כד' הגמ' בשבת דף קל"א שקאי על מילה, ושמחת יו"ט, ותפילין שמביאין לידי שמחה כל' השפ"א [במדבר תרמ"ג] **"התפילין מביאין לידי שמחה וכמ"ש בגמ' ברכות לב "אנא תפילין קא מנחנא שהוא השגת הדעת במוח האדם עיי"ש** (וידועים ד' המסילות ישרים בזה שכתב באופ"א)

ובשד"ח הביא מד' הזוהר שצריך להיות בשמחה בהנחת התפילין, וביאר בזה ד' התשב"ץ שכ' שאין מניחין תפילין

71 וראה מה שכתבנו באריכות גדולה במאמר הפסח בענינים הנוגעים ליום ט"ז ניסן. שהיה זכר למפלת המן ביום השני של פסח.

72 ועיין בדרשות חתם סופר דהמן לא גזר על מצות המילה אלא גזר שלא ישמחו בה, ולא יערכו הסעודה והתיקון לזה היה הששון וע"ש שכ"ב בשל"ה בפרשת ואתה תצוה, ויתכן שבמילה בסעודה היא חלק מהסעודה וכמו שכדוע מהרב מפונבז' שהסעודה היא חלק המצווה.

והנה המעשה של מרדכי שיצא ב"לבוש מלכות וגו' לכאורה היה בכ"ג סיון לפי הסדר שכתוב במגילה [הנקרא אגרת] אמנם בחת"ס [דרשות] כתב" עטרת זהב גדולה, שהייתה גדולה ולא הניח מקום להנחת התפילין, כי היה יו"ט חוה"מ, ופטור מתפילין לכמה פוסקים, ותפילין מאוחר למילה מפני שלא נתחייבו בתפילין, באותו היום שהוא חוה"מ, ומוכח שזה היה פשיטא ליה שזה היה בניסן [וזה חידוש שמרדכי יצא וגו' והעיר שושן בעוד שלא נכתבה האיגרות שניות].

והעירוני שבתרגום שני בהדיא כתוב "שמרדכי יצא עם תפילין מקובעות בזהב", וכ"ה בגר"א (בביאורו על המגילה) שביאר "ומרדכי יצא מלפני המלך בעטרת זהב גדולה", שהכוונה שהניח תפילין עיי"ש.

ולכאורה אם נימא שמרדכי יצא בט"ז ניסן, הרי גם הוי יו"ט שני⁶⁹ [לדעת המדרש באסתר ודעימיה, דמרדכי יצא בט"ז בניסן] ואין הניח תפילין, וגם הוי חוה"מ דלדעת הגר"א גופיה אין מניחים תפילין, ועכ"פ מה נענה לגבי יו"ט שני?

וי"ל דבשו"ת כת"ס (סימן י) הביא בשם שו"ת הרשב"א סי' ס"ה, שבוודאי בזמן שקידשו עפ"י ראייה הניחו תפילין בשני הימים של יו"ט, דהרי מספק צריך להניח תפילין [ועיי"ש שכ' שנצטער בזה טובא אין מניחים תפילין ביו"ט שני עד אשר ראה ה' בצערו ואינה לידו שו"ת הרשב"א הנ"ל] ורק בזמנינו שאם ביום הראשון לא יניחו תפילין, וביום השני יניחו יהיה זילזול ויבואו לעשות מלאכה, לכן אמרו שוא"ת ואין מניחים תפילין, ובזמנם ידעו שזה ספק הניחו בשני הימים תפילין עיי"ש.

וממילא מיושב דמרדכי הצדיק הניח תפילין, ורק צריך ליישב לדעת הזוהר הק' והמחבר והגר"א ודעימיה שבחוה"מ אסור להניח תפילין.

ואולי בדרך אפשר י"ל, דמכיון שאז נתבטלה הגזירה וכמ"ש, ולכן הניח תפילין להורות הלכה וכו' וי"ל.

ואולי לפמש"נ לעיל דמסתמא בזמן אחשוורוש קידשו חדשים בפרס ומדי ששם היה עיקר מושב הסנהדרין [ובכה"ג מקדשין בחו"ל עי' ברכות סג. מגילה יח: ועוד]

מהלכות יסודי התורה גם משמע שיש מצוה בכל יום ויום שיש מצוה להניח פעם ביום תפילין, ראה בספר מנורת המאור לרבי יצחק אבוהב ע"ה פרק א' אות ה' הובאו דברי הספרי מי שאינו מניח תפילין יש עליו שלוש מאות עונשים. [נראה שיש בכל יום מצוה].

69 ומבואר בתרגום שני שכבר אז שמרו יו"ט שני.

70 ויש להתעורר שאסתר לא חיכתה עד אחרי ליל הסדר ואדרבה אולי ע"י קיום מצוות ארבע כוסות יהיה ישועה רק מיד בלי להתמהמה גזרה תענית, וזה תיקון כנגד שאול שהתמהמה ונולד אגג.

של מארי דעלמא, דכתיב ביה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שמתעורר ביותר ביומא דפוריא וכמ"ש, וזה השמחה הגדולה].

וראה בנתיבות בפירושו שם שביאר באריכות מה הכוונה שגזר על התורה ומילה וכדו' וכתב לבאר: במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל ופירש רש"י שלמודה היה מסופק בידם, לזה אמר שבשעת הנס היה תוקף השפעת השם יתברך וניתן להם השגה גדולה והתורה היה אורה שהוא היפך מחושך⁷⁵ [וראה כע"ז במהר"ל באור חדש שהדביקות בתורה קיבלו אז עיי"ש] וכן שמחה זו יו"ט כי בתוקף הגלות נאמר שחקו על משבתיה שביתות חגה ושבתה, וכן תפילין שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, דכשישראל עושין רצונו של מקום המצוות הן לכבוד ולתפארת בין האומות, אבל ח"ו כשאינן עושין רצונו של מקום הן בזוין ולכן אמר שאחרי התשובה שעשו ישראל בימי המן נהפכו התפילין להיות ליקר ולתפארת עכ"ל ק.

וראה מ"ש האור החיים הק' עה"פ ליל שימורים הוא לה' [י"ב מ"ב] שמרמז על חמישה גאולות בימי אברהם, חזקיה, מרדכי, וגאולה העתידה, ומבאר כל הגאולות איך הם נרמזות בפסוק וכתב שם **"הזה לה" קאי על פורים** עיי"ש.

וזה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך בימי הפורים.

קריאת מגילה הוא כמו תפלה

בשו"ע סימן תרפ"ט סעיף ה' "מקום שאין מניין אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים וכו' ואם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו". ובמשנ"ב שם ס"ק ט"ו "דאין היחיד מוציא חבירו אלא בעשרה, ולא דמי לשופר, דקריאת המגילה הוי כמו תפילה דבעינן עשרה דווקא" וכוונתו כמ"ש לעיל סימן תקצ"ד ס"ק ב' "דתפלה צריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו ולא ע"י שליח אלא אם כן יש עשרה" וכו'. והנה לדינא יש להאריך.

וראה בערוך השולחן שהמנהג שמוציאים אפילו בלי מניין. **אבל יש להתעורר דלשיטות הנ"ל מגילה כמו תפלה, וכן מבואר בגמרא במגילה דף ד' חייב לקרותה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום.**

75 וראה בשם משמואל שמוות ח"ב (עמוד קי"ד) בשם האדמו"ר מקאצק "שיש קליפה המושכת את האדם לשכל עקום בתורה, וצריכין להישמר מזה, ולפי השערתי מסתעף זה מקליפת עמלק". וכן בשם משמואל ויקרא (עמוד ס"ח) כי עמלק הוא היפוך מיעקב אבינו ששמו ישראל, וישורון מלשון ישר ועמלק הוא כח רע מושך לעקלקלות".

ובדרשות החת"ס [הנדפס מכת"י עמוד רנ"ה] כתב "שאדר מכוון על הדרה של תורה".

בחוה"מ כי אין מערבין שמחה בשמחה עיי"ש⁷³ [והרבה יש להאריך בזה השייכות של תפילין לשמחה, אשר התפילין מביא לידי ביטחון בה' אין עוד מלבדו והרי "הביטחון מביא לידי שמחה", כל החובות הלבבות בפתחה לשער הביטחון]

וראה (בקונטרס דרושים לבר מצוה הנספח לספר ווי העמודים) מבעל הבן איש חי בשם רבו רבי עבדאלה סומך שביאר הפסוק "בשמך יגילון כל היום" שקאי על תפילין שלובשין "בשמך" וזה נותן שמחה לכל היום. ובערוך השולחן סי' כ"ה סעיף ג' כ' **"שהיסח הדעת הוא גם כשאינו יכול לשמוח בהנחת תפילין ולכן אבל אסור להניח תפילין"**.

ועוד י"ל דהשמחה בתפילין הוא כשמעבד את לבו וכו', ולישרי לב שמחה⁷⁴.

ויש להתעורר שביומא דפוריא כשזוכים למחות את עמלק ולפשט עקמימיות שבלב, מה נורא ההשמחה וביותר בעת ההנחה [והתפילין שמניחין ישראל, מעורר את התפילין

73 ואין להקשות כלל א"כ גם בפורים א"א להניח כי זה זמן שמחה, דהרי אין את הכלל של אין מערבין שמחה בשמחה בפורים, כמו שהאריך הגרש"א זללה"ה בהליכות שלמה מועדים א' עמוד שנ"ט, וי"ל עוד.

והנה בשו"ע סימן תרצ"ו מבואר שמותר לישא אשה בפורים ותמה ע"ז המגן אברהם דהרי מה שאין נושאין נשים משום שאין מערבין שמחה בשמחה וא"כ מנלן לחלק בין חג מדברי תורה לחג מדברי קבלה?

ובהליכות שלמה הנ"ל ביאר באריכות מדרשת הגרש"א בנישואיו למה אין את הכלל של אין מערבין שמחה בשמחה בפורים, אבל עכ"פ מבואר דיש שמחה בפורים והרי נוהגים שאין אבילות בפורים וכמ"ש לעיל.

ויש להסתפק בהאי דינא דאין רואין נגעים לחתן בימי שמחתו שבעת ימי המשתה וכמו רגל כמבואר במועד קטן דף ז ע"ב מה יהיה הדין בפורים?

והנה האחרונים האריכו דהרי כל שבעת ימי המשתה אינו מדאורייתא [עכ"פ לשיטת הרא"ש בכתובות פ"ק סימן ה' שרק יום ראשון מדאורייתא] ראה פנ"י שם בקו"א בכתובות ומשכנות יעקב יו"ד סימן ע"ה ובאר יצחק או"ח סימן כ"ג ויד דוד ועוד] וא"כ יש להסתפק בפורים מה יהיה הדין, והרי גם במגן אברהם הנ"ל מבואר דלגבי אין מערבין שמחה אין נ"מ בפורים לחג ממש, [וכן יש הלכה של אין אבילות בפרהסיא בפורים כמבואר בפוסקים] ומה יהיה הדין ביד"ד למוקפין וט"ו לבני עיר?

ובריטב"א במועד קטן דף י"ד מבואר דמה שאין רואין ברגל הוי מדרבנן, ויש לפלפל טובא מה הדין בפורים.

74 והערוני דעו"ל עפ"ד הגר"א בפ"י למגילה דעיקר הנס היה בהשגחה הפרטית בהסתר, ומטעם זה לא נזכר שם הוי' במגילה, אולם בגילוי הנס התגלה שמו ית', וכ"ה במגילה י: דילפינן מקרא והיה לה' לשם זו מקרא מגילה, ובה מבואר הענין שייחדו בפורים ענין התפילין הנושא את שמו ית'.

עניני הנס, ועת רצון בפורים

החת"ס כותב שעיקר הנס במגילה זה ההתחלה של המגילה שהוא שנה מאה ושמונים יום, וביום האחרון השתגע, כי זה שהרג את המן בשביל אשתו זה יכול להיות דבר טבעי, וכן שהתפללו וחזרו בתשובה, אבל ענין המסיבה זה הנס הכי גדול.

ויש לדעת שכל מה שנכתב במגילה זה להגדיל תוקף הנס, וכל של הבני יששכר במאמר ד' אות ד' "ובוודאי אין לך במגילה הנכתבת ברוח הקודש שום דבר שאינו מגדיל תוקף הנס"⁷⁶.

ובמאמר ה' אות ו' הביא דוגמא אחת לזה, מד' היוסף לקח שביאר מה שכ' "לא על המלך לבדו עוותה ושתי וגו', שעד אז היה חוק שהמלך לא יכול לדון לבדו רק היה מוכרח להביא כל דבר לפני יודעי דת ודין, ואם היה נשאר כך, אז בשעה שכעס על המן, לא היה יכול להרגו מיד, והיה צריך לשאול השרים, שהם כפי הטבע היה נושאים פנים להמן, כיון שהיה גדול על כל השרים וכו', ובגלל שהמן עשה

76 ומתגלה לעין כל שכל דבר אף שהוא נראה טבעי הוא בהשגחה עליונה, ובסוף המגילה "וישם אחשוורוש מס על הארץ וגו' שנראה ענין טבעי, והכול בהשגחה.

ובקונטרס עולת יצחק להג"ר יצחק לנדא העיר פה הרגשה נוראה דלא מצינו מה היה היחס של אחשוורוש לכל הניסים שהיו בכל מעשה דפורים, וכאן מבואר שהוא ראה את שלו "וישם מס" וכביאורו הנודע של הגר"א שביטל את ההנחה שעשה לכל המדינות כדי שאסתר תגלה מאין היא, ומה נורא ההרגשה כי אפשר לראות הכול ולא ללמוד מאומה, ולפרוט את הדבר לפרוטות קטנות.

ובכת"ס על המגילה ביאר בכמה דרכים, ובדרך אחד כתב לפרש דבר נפלא. "ורצוי לרוב אחיו שפירשו ממנו מקצת סנהדרין וצ"ל איך מתוך שבחו בא לידי גנותו, וגם מה השייכות ודובר שלום לכל זרעו, ומה שייך וישם אחשוורוש מס על הארץ לסיפור המגילה?

וי"ל שאחשוורוש שם מס על הארץ וגם על היהודים ולמה מרדכי שעמד בראש עמו לא ניסה להקל מעמהם, אלא מרדכי ראה שיכול להיות קנאה, ואם כי לעת הזאת לא יעמדו כנגד היהודים מ"מ מי יודע מה ילד יום אם לא יהיה הוא ואסתר בחיים, והניח הדבר כמו שהוא שיתנו מס ככל האומות למען דורות הבאים. והנה רבים הבינו אותו **אבל המעט אשר לא ראו את הנולד ולא חששו רק אשר לפניהם, היה לבם על מרדכי וחשבו כי מרדכי אינו חפץ בטובת הכלל ולכן חלק לבם מעמו**, ואמר כי מרדכי דובר שלום לכל זרעו **שראה גם על הדורות הבאים**, שיהיה להם ג"כ שלום בין האומות עכ"ד. ודו"ק היטיב [ובדרשות חת"ס עמוד קפ"ט בתו"ד כתב שמה שהניח מרדכי קצת בתורה, משום שעיי"כ היו רבים מעמי הארץ מתיידיים ומשיבים לעבודת ה', וס"ל למרדכי שטוב לעשות כן להבטל קצת מלימוד תורה כדי להכניס הקליפה אל הקדושה עיי"ש דבה"ק]

שהמלך יכול לבד לעשות דין בעצמו, יכל להרוג את המן בלי שום התווכחות ושאלות ליודעי דת ודין ותלו אותו עיי"ש.

ובאבן עזרא כתב שכל המשתה היה נישואי ושתי עיי"ש.

ואולי זה השבעה ימים, ראו מה בין בני לבן חמי, שבע ברכות אצל עם קדושו בשירות ותשבחות ודברי תורה וכו', וזה היה זכות לכלל ישראל⁷⁷.

עת רצון

ואני תפילתי לך ה' עת רצון, כתב הטור בהל' שבת (סימן רצ"ב) "שאומות העולם שהם אוכלין ושותין והוללין, וישראל קדושים אוכלין ושותין ובאים לבית הכנסת ולכן זה עת רצון, עיי"ש".

ובפורים שאנחנו שותין ומשתכרין עד דלא ידע ומהללים ומשבחים את הבורא ית"ש, וכדברי הגמרא במגילה דף י"ב ע"ב "אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלים ושותים מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות⁷⁸ אבל עכו"ם שאוכלים ושותים אין מתחילין אלא בדברי תפלות" וכו', ראו מה בין שיכרות של הגויים, עבירות והוללות וכל עבירות שבתורה רח"ל, ואילו אלפים ורבבות מאחינו בני ישראל שמשתכרין עד דלא ידע כפשוטו, וב"ה שממש לא נראה [כמעט⁷⁹] שוד ושבר בגבולינו, ואדרבה ישראל עם

77 וראה לעיל שהבאנו מדברי החתם סופר שכתב [באופ"א] שהמשתה התחיל ב"ראש חודש ניסן". ראשון הוא לכם.

78 וזה אחד מן המקורות לישראל קדושים שמזמרים זמירות בסעודות שבת.

79 ועל המעט דמעט שקורה להם מכשול יש בנו"ט להביא דבריו של הכתב סופר על המגילה. וביאר שם איך פסק הרי"ף דחייב אינש לבסומי, והרי יצא מזה מכשול וכמו שהקשה רבינו אפרים, וגם מה זה הלשון "אינש" שהוא מדרגה גרוע. אלא דבוודאי להצדיק לא יאונא כל און ולא יבוא ע"י המצווה לעבירה וכו' אבל הרבה אנשים אין מתכוונים לש"ש מתחילה ועד הסוף לכל הפחות והם יכשלו ויאשמו, ולכן התחכם רבא ואמר חייב אינש לבסומי בפוריא שישתה כל כך עד שיתבסם קרוב לשיכרות, ואין דעתו מיושבת עליו **ואז כשיבוא לידי קלות ראש ולידי עבירה חס ושלוש לא מדיינים ליה ולא מיענש כשיפר המצוות**, ומה שעשה הוא בלא דעת וכו' ולכך אמר חייב "אינש" מפחותי הערך, ממילא הרי"ף שפסק הלכה לרובא דעלמא שאינם כמו רבה ורבי זירא דמצוה לבסומי בפוריא, ואז לא יענשו עכ"ד.

ושמענו שבעל המימרא חייב אינש לבסומי הוא "רבא" ובאריז"ל מבואר דרבא היה גילגול של לוט, ובזכות רבא ניצול לוט ממהפיכת סדום, וגם נזדמן לו יין במערה. וכן מצינו שרבא אמר (יומא ע"ו) חמרא וריחי פיקחין, וכן בפסחים (ק"ז) רבא הוי שתא חמרא כל מעלי יומא דפסחי, וכן מצינו בשבת (ע"ז) ועירובין (נ"ד) וב"מ (ס) שרבא היה בקי במציגת היין [וכבר האריכו בדברי

שיש אור של מתן תורה בפורים⁸¹.

81 וראה מ"ש החיד"א במחזיק ברכה (קו"א לסימן תרפ"ז סק"ב) **"שללבוש בגדי שבת הוא מנהג טוב, ומה גם לשמחת התורה דהדר קבלה בימי אחשוורוש"**.

וראה במנהגי חת"ס סופר שבליל פורים אחר סעודת הלילה התאספו אצל החת"ס סופר, תלמידי חכמים ותלמידיו וערך שולחן לפנייהם ושרו כל השירות ששר, והוסיפו גם הזמר ארור למרדכי, והזמר האחרון היה אדיר אדירים לעמך ישראל". והזמר ארור למרדכי הובא בדרכי משה בסימן תרצ"ה: והמנהגים כתבו דפיוט אחד שהיו עונים בבית אחד ארור המן ובבית אחד ברוך מרדכי וצריך צילתא שלא יטעה לפעמים".

וכ"ה בחת"ס למגילה דף ז' "קיבלתי ממורי ורבי רנ"א שהיה להם שיר ועל כל חרוז וחרוז וכו', וכעת מצאתי שכיון לאמת וסוד ה' ליראיו וזה הזמר נדפס בסידור רומניא והעתקתי והצגתי לבסוף".

ובספר אדרת שמואל כתב שהגאון רבי שמואל סלנט היה בא לבית הכנסת בכובע של חול, והעירו שם שברמ"א כתב שנהגו ללבוש בגדי שבת וי"ט בפורים והוא מהמהרי"ל, אמנם הכוונה רק לבליל פורים וכמו שהבאנו לעיל שיש שלא לבשו, וראה נימוקי אור"ח שגם בקראקא אתריה דהרמ"א לא לבשו בלילה בגדי שבת, וזה הטעם למה שנהג [אם אכן הדברים נכונים] הגר"ש ללבוש כובע של חול. [וראה לעיל אות א' מ"ש]

אמנם המשנה ברורה ס"ק ג' הביא בשם האחרונים דנכון ללבוש בגדי שבת מבערב.

וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ה) שכתב עפ"י דברי המרדכי לבאר ענין "הלכם" של פורים וכדברי הגמרא בפסחים דף ס"ח ע"ב הכול מודים דבעינן לכם, אלא דמכיון דהיתה הקבלה ברצון לכן מוסיפין גם במשלוח מנות איש לרעהו לאפושמי שמחה. והנה שם בגמרא אמרינן אמר רב יוסף "הכול מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב ביה" ובהמשך שם אמר רב יוסף עבדי לי עגלא תילתא אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, ודו"ק היטיב ששניהם רב יוסף.

וראה בקדושת לוי (קדושה רביעית אות א' וב') דברים חוצבים להבות אש "הנה עיקר השמחה מה שמקבלין התורה והוא דומה כמו עצרת וכו' ומעתה כשאוכל ושותה בפורים לא ירבה בהוללות רק יקבל עליו עול תורה ומצוות כמו בימי מרדכי ואסתר ובזה יהיה עיקר שמחתו ויקיים שוש אשיש בה' **ובכל כזית וכזית שאוכל יכוון ששמח בעול תורה ומצוות** וישמח ויעלוז בקבלת התורה וכו' עיי"ש דבה"ק.

ובשלה"ק (מסכת מגילה ריש פרק דרך החיים תוכחות מוסר) בפורים יקיים המצוה בשמחה וטוב לבב וכו' ויחשוב כי זה היום של פורים הוא **גמר קבלת התורה וכו'** ועל זה בא הרמז "והדת ניתנה בשושן הבירה" רוצה לומר דת של תורה על כן ראוי לשמוח בשמחת התורה עכ"ל.

ויש לציין לדברי השל"ה במק"א [פרשת תצוה אות ב'] קם רבה ושחטיה לרבי זירא וכו' רצה לומר הפשטת חומר כעין ישראל בהר סיני כי נכנס עמו תוך השגה גדולה".

קרובו מתוך השכרות חוזרין בתשובה שלימה, ובוודאי שנהיה מזה עתן רצון עד בלי די, וכדברי חז"ל במדרש שיר השירים (פ"ח) "וכשישראל אוכלין ושותין ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה **הוא מקשיב לקולן ומתרצה**", והתפילות מתקבלין ביותר, ענני באמת ישעך.

וידוע מה שאמר החידושי הרי"ם "פורים זמן רצון לכל, שעת רעוא דרעוא, כל אחד יכול לפעול אצל השי"ת שימלא משאלות לבו לטובה וכו' וכל הפושט יד נותנין לו", ובארץ צבי להגאון הק' מקוז'גלוב הביא דבריו והאריך בהם עיי"ש (עמ' רכ"א) אכ"ר.

וכן הוא בפרי צדיק (מאמרי פורים סוף אות א) "איתא אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו, **והקב"ה אף הוא מקיים מצות זקנים ונותן צדקה לכל דורשי ישועתו בכל העינים**".

וראה דברים נלהבים בשם משמואל פורים תרע"ז: מכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן לאסתר ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם **ובכל פורים מתעורר רשימו מזה ואז בכח כל איש ישראל לאמור למלך מה"מ הקב"ה דרך אמירה וציווי כענין הצדיקים גוזרים על הקב"ה והוא עושה** לתלות את המן ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו עכ"פ, אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוץ אלא בכל אות נפשו ובאותו חשק ורצון נמרץ שהי' אז להמן לתלות את מרדכי ואז בודאי אמירתו תעשה פירות, וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להושע ולהתברר עכ"ל. ואשרי אנוש יעשה זאת.

והגרא"ל אמר למה פורים זה עת רצון שיש עקרות שנפקדות וכן אנשים נפקדים בפרנסה, מפני שזה יום גדול לקיים מצוות של בין אדם לחבירו, **ה' אוהב מאד את כלל ישראל, ביום שבו מתרבה אחוה ורעות**. כשיש שלום בין הבנים מתרבה אהבת האב לבן כמ"ש.

פורים כיום מתן תורה

המרדכי כתב שעדיף יום פורים כיום שניתנה בו תורה⁸⁰. **ויש** לציין שדבר זה הובא בדרכי משה סי' תרצ"ה. ויש להתבונן בשביל מה הד"מ צריך להביא דבר זה?

ואולי י"ל "בדרך רעיון" כי בהמשך דבריו כותב הד"מ שהמהרי"ל לבש בגדי שבת, ולכן רצה הרמ"א להדגיש לנו

הגמרא ביבמות דף ע"ט ועוד שניצול בזכות שני בנותיו]

80 וראה בכף החיים שהביא שהמהר"ח היה טובל בערב פורים כמו לפני הרגל. [ומה שהביאו כן מסידור בית יעקב אין זה מהגר"י עמדין אלא הוספות מאוחרות]

המן. וגם במגלה עמוקות [אופן רנ"ב] רמז 'נא' המן.
ומרדכי ידע שלא יפקד ממנו האיש ויקבלו התורה באהבה.

אמירת ואתה קדוש בפורים

בס' אסתר המלכה (להגר"ד קאהן שליט"א) כתב שהענין שאומרים ואתה קדוש אחרי קריאת המגילה כי כתוב בתרגום שני, שכלל ישראל בימי אחשורוש נתקיים בו בבוקר יאמר מי יתן ערב, ועיין בסוטה מ"ט אמר רבא וכל יום קללתו מרובה משל חבירו שנאמר בבוקר יאמר מי יתן ערב, והעולם מתקיים על קדושה דסידרא, ולכן אומרים זה אחרי המגילה עכ"ד. (וסמיכות הפסוקים, א' אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא וגו')

ויש להוסיף שכתוב שם בגמ' "קדושה דסידרא ועל אמן יהא שמיה רבא", ואמרנו בעזה"י [ראה מאמר פרשת זכור] שהענין של פורים ומהותו זה יהא שמיה רבא וכמ"ש תוס' בברכות (דף ג' ד"ה עונין) בשם המחזור ויטרי שזה תפלה שאנו מתפללים שיתמלא שמו כדכתיב כי יד על כס י' שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק וכו' וממילא בפורים שאנו עוסקים למחות זרעו של עמלק זה, וכתבנו שם שזה ענין של כל הפושט יד נותנין לו, כי כל העונה יהא שמיה רבא קורעין לו גזר דינו וכו', וזה שני הענינים בפורים.

ועוד י"ל טעם לאמירת ו"אתה קדוש" אחרי המגילה, עפ"י דברי התרגום שני [פרק ה' פסוק א'] "שאסתר אמרה לפני הקב"ה אם תאבד את ישראל, מי יאמר לפניך שלוש פעמים בכל יום קדוש, קדוש, קדוש", וא"כ הרי ע"י אמירת הקדוש הקב"ה יושב על הכסא, וכמו שביארו את הפסוק בתהילים כ"ב "מזמור של פורים", שמרדכי ואסתר אמרו אז, ואתה קדוש יושב תהילות ישראל", שע"י אמירת הקדושה, הקב"ה יושב על כסא כבודו, ל"י"ושב תהילות לרוכב ערבות קדוש וברוך".

וידועים ומפורסמים מה שכתב הטור [ומובא המשנה ברורה בס' קכ"ה ס"ק ד'] בשם ספר היכלות "ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה וכו' אם תאמרו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים "קדוש קדוש קדוש" וכו' כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעיניהם נשואות בעיני וכו' באותה שעה אני אווז בכסא כבודי בדמות יעקב⁸⁴ ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם וממהר גאולתם", עכ"ל.

וממילא אחרי קריאת המגילה שיוור האור הגדול אנחנו מזכירים את הזכות, שכלל ישראל ניצולו בזכות הקדוש, קדוש, ומוכן סמיכות הפסוקים, ואתה קדוש וגו' כך בטחו

84 וי"ל ברמז "אוחז בדמות יעקב" מה שהבאנו מהספה"ק שמרדכי בחינה וגלגול של יעקב.

ועוד י"ל שהרמ"א אח"כ כתב שסעודת פורים דוחה תלמוד תורה ורק לפני הסעודה יעסוק "מעט" בתורה כדי שלא יהיה קלקלה ולכן הקדים הרמ"א שסעודת הפורים הוא כמו מתן תורה⁸².

ביטחון לפני קבלת התורה

ראה בפ"ר א"ב הגר"א משען ומבטח לצדיקים וז"ל וכן באחשורוש קודם שנתלה המן הראה להם גדולת מרדכי, אשר קרא לפניו ככה יעשה האיש אשר המלך חפץ ביקרו, סעד אותם בבטחונם קודם שיצאו מאפילה לאורה, שיקבלו את התורה פעם שנית בבטחון גמור ובלב שמח.

ויש להוסיף בזה דברי הגר"א הידועים במשלי (כביט ועוד) ואשר רבנו הגרא"ל היה דרכו להראות אותם לבאים אליו בקו"פ, "ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה' כמ"ש וישומו בא' כסלם וגו' וכו' והוא לפי שעיקר מהכול הוא הבטחון השלם והוא כולל כל המידות וכו'", וממילא כשכלל ישראל קיבלו התורה מאהבה בפורים, התחזקו במידת הבטחון, ובאבן שלמה פ"ג אות א' כ' "ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיימת בידו".

וראה מ"ש הנתיבות בפירושו שבעצם אחשורוש לא חזר בו מהלאבדם רק הוא אמר שנתחבר ליהודים באחוזה "ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם", ולגמור את כלל ישראל ח"ו במצב של 'הצילני נא מיד אחי מיד עשיו ע"י האחוזה⁸³,

וראה בפענח רזא פרשת וישלח "הצילני נא מיד אחי ר"ת

והיינו שיש בחינה בפורים של פרח נשמתו כמו שמבואר [שבת פ"ח] שהיה במתן תורה.

82 ויש לציין לדברי המאירי בדף ה' וז"ל "ונטיעה של שמחה מותרת בהן בכל מקום בלא שום פקפק מנהג, שהרי בתעניות אחרונות אמרו שאע"פ שמוותרין במלאכה נאסרו במלאכה של שמחה, וכן בפורים הפך הדברים שלא נאסרו אלא במלאכה של טורח וצער, מכאן סומכין תלמידי חכמים לכתוב סברותיהם אף ביום הפורים דרך שמחה ושעשוע וכענין שאמרו היה כותבה דורשה ומגיהה וכו'".

83 ואמרנו בדרך רמז לפימ"ש ברוקח על תפילת על הנסים הפרת את עצתו שיעץ עם אחשורוש, וקלקלת את מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים עי"ש.

וי"ל הפרת את עצתו קאי על ההריגה, וקלקלת את מחשבתו אשר חשב שיתחברו עם הגויים וככה יאבדו, וכדברי הנתיבות.

ויש להעיר: בברכת אשר הניא אומרים "אשר הניא עצת גויים ויפר מחשבות ערומים" שחיבר הפרה למחשבה ובשאר מקומות הפרה מחובר עם עצה וכמו שאומרים בעל הנסים הפרת את עצתו, באלוקי נצור מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, הפר עצת אויבינו.

אבותינו בטחו וגו'.

ובכפה"ח הביא מאחרונים שהיה מנהג אצל בני עדות המזרח (וכ"ה בשולחן מלכים בשם מהריק"ש) שהיו אומרים ביום, אשרי לפני המגילה, וקראו המגילה, כדי לומר מיד אחר המגילה ואתה קדוש כמו בלילה, ויש לברר למה האשכנזים לא נוהגים כך, ולא ממש מסמיכים ואתה קדוש למגילה [ועוד הוסיפו דמה"ט אומרים אחרי איכה, ואתה קדוש כדי להזכיר זכותם, שגם כשנחתם בטבעת המלך כמו בפורים, מ"מ ניצולו כלל ישראל בזכות הקדוש].

וראה בערוך השולחן סי' תרצ"ג סעיף א' "וענין אמירת ואתה קדוש נ"ל דמפני שסיפרנו הניסים שעשה לנו הקב"ה אומרים ואתה קדוש וגו' כביכול כל עיקר עניניו יתברך הם תהילות ישראל ולכן בטובותינו ישמח ולהיפך בעת צר לנו ח"ו, ולכן אומרים ואתה קדוש בין בט"ב ובין בפורים עכ"ד.

פורים מעין לעתיד לבוא

יש לזכור מהמור וקציעה בסימן תקצ"ה שמובא בשע"ת **שבפורים אין צריך לשייר בסעודה זכר לחורבן**⁸⁵ **דהרי עד דלא ידע** עיי"ש, אף שבשאר סעודת מצוה כתב המור וקציעה בסימן תק"ס שצריך לעשות זכר לחורבן.

ונתעוררנו: שמרגישים אנו בפורים המעין דלעתיד לבוא⁸⁶ ולכן א"צ זכר לחורבן,

85 ויש לציין לדברי הגר"ח ק שליט"א עה"פ וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר [ח, טז] ובפסוק הבא כתוב ששון ושמחה ליהודים, הראשון חסר, והשני מלא, כי הראשון מרמז על מילה, ולכן זה חסר צערא דינוקא, אבל השני קאי על פורים שכתב המאירי הובא בביה"ל סי' תרצ"ה חייב אדם להרבות באכילה ושתייה ביום זה, "עד שלא יחסר בה שום דבר", ולכן כתוב ששון מלא עכ"ד.

והגר"י גולדברג שליט"א בעל הכאיל תערוג העיריני לדברי גמ' בשבת פט, א "מדבר פארן שפרו ורבו עליה ישראל". ופרש"י "שפרו ורבו - דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם".

והנה אם חזרו לביתם במוצאי שבועות נמצא דנפקדו בז' סיון, וט' חדשים אח"כ בז' אדר נולד לכל ישראל בן זכר, ויום מילתם היה בי"ד אדר.

וכמה נעים שלדורות הוקבע יום זה לששון ולשמחה.

אמנם דבר זה תלוי בדברי הראשונים יבמות עב, א האם מלו גם בשנה הראשונה עיי"ש.

86 ועפ"ד מתגלה פנים חדשות במהות שתיית יין בפורים, שהרי מחיית עמלק נעשה בכוס יין, ומתגלה עומק נוסף בצורת השתיה שהיא במהלך של עד דלא ידע, דמהות השתיה היא בהשגה דלעת"ל שהיא מחוץ לגבולות השגת הדעת.

וראה מהר"ל בתפארת ישראל (פרק נ"ג) "ימי הפורים הן מימי העולם העתידי מזמן התחיה עיי"ש דבריו הק'.

וראה חת"ס דרשות (תקס"ד בתו"ד) **"וישתה יין עד שישכח החורבן כאילו כבר נבנה הבית בימיו** וכו", ועיין בקדושת לוי שכתב שפורים זה בחינה של לעתיד לבוא עיי"ש, ובשפ"א בשם החידושי הרי"ם שמגיעים לתיקון של עץ הדעת, אין חורבן בפורים. וא"כ א"צ זכר לחורבן.

וביוסף לקח [פרק ט פסוק כ"ג] כ' "כי על כן אין לתמוה ע"מ שאמרו שצריך לשמוח שמחה שלימה אחרי שבטלה העבודה והקרבנות וכו' והעד שאמרו כהנים בטלין מעבודתן", ובתורה שלימה הביא ממדרש לקח מוטב [וכ"ה בשם פסיקתא זוטרתי כת"י] **"וזכרם לא יסוף מזרעם, אפילו מאבילי ציון וירושלם"**.

ונראה דאין רוצים שיהיו איזה שהוא עצבות דצריכים להיות לגמרי בשמחה ולכן אין עושין זכר לחורבן.

ועוד י"ל: דכל מציאותנו של בני מוקפין הוא זיכרון למקדש, דהרי כל ט"ו הוא זכרון לארץ ישראל וכלשון הרמב"ם (פ"א ה"ה) "הואיל והיו מוקפין בימי יהושע קורין בט"ו ויהיה זכרון לארץ ישראל בנס זה".

ובבית יוסף (סימן תרפ"ח) האריך בזה שכל ענין המוקפין זה "זכר למקדש" כמו שמצינו במסכת סוכה שיש ענין זכר למקדש והאריך בזה והביא דברי הרמב"ם עיי"ש.

אכילת תרנגולים עם שקדים בפורים

ובדרך רמז י"ל, דבזה יש לבאר מנהג ישראל המובא בש"ך סי' פ"ז ס"ק ו' שהיו אוכלים בפורים **"תרנגולת עם חלב שקדים"**⁸⁷, ואין אתנו יודע מה לבאר מנהגם של ישראל קדושים בימי הפורים הק'.

וי"ל שתרגולת⁸⁸ מבואר בגמ' בבכורות דף ח' שההריון הוא לכ"א יום וכנגדו בלז, ומפ' תוס' שם דקאי על שקד עיי"ש, ובפסוק בירמיה "מקל שקד אני רואה" שמרמז על הגאולה, מה השקד הזה מניץ לכא' יום וכד' המדרש בקהלת וכו', וכו' א"כ ביום הפורים אוכלים מאכלים⁸⁹

87 והאדמו"ר האמרי אמת זצ"ל שלח משלוח מנות להאדמו"ר מהר"א מבבל זצ"ל "עוף שלם מטובל בחלב שקדים עם הרבה שקדים מסביב".

88 ועי"ל דתרגול רומז על הגאולה כדאיתא בשבת ל ע"ב. וכבר רמזו פורים = שכו' שכמו שהתרגול רואה את האור בחושך, כך היה בפורים, וראה בבית ישי סימן נ"ט ועוד.

89 ויש להביא תוס' בפסחים קט"ז ע"א שקד ע"ש שהקב"ה שקד על הקץ, והוא מענין הגאולה דמצרים דתרי הגאולות מישך שייכי כמש"כ רש"י בתענית, מרבין בשמחה פורים ופסח.

שבת "קיימו וקיבלו"

לחיזוק קביעת עיתים לתורה - שבת זכור אדר ב' התשע"ט

חדש!

להתחיל את היום עם תורה זה להתחיל ברגל ימין
מתקיים סדר לימוד יומי יחד עם תפילת שחרית כוונתיקין (הנץ החמה)
ניתן להירשם בטפסי המשוב שיחולקו במוצאי השבת.

איחוד שיעורי התורה בישראל

שבת זכור הוכרזה ע"י גדולי ישראל שבת "קיימו וקיבלו" כל הקהילות מתאחדות בהיזוק קביעת עיתים לתורה

סדרי השבת:

בבתי הכנסת יעוררו הרבנים שליט"א

על חובת כל יהודי: "קבעת עיתים לתורה?"

במוצאי השבת תיכף לאחר סיום התפילה יחלקו הפעילים
טפסי משוב לבחירת מסלול לימוד בהתאמה אישית.

מצדיקי הרבים יעברו על כל הטפסים
ויחזרו בל"נ לכל הפונים בטיפול בבחירתם.

לזאת באתי לעורר לב האברכים שכל מי שמסוגל לדבר יקדיש מזמנו להשתתף במסירת שיעורים או
בלימוד חברותות עם אלו הצמאים להתקרב ללימוד התורה ושמירת המצוות הבאים ללימוד בבית
המדרש, וגל זה הוא בכלל מה שאמרו חז"ל משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא
מתפוצץ, ורואים אנו כיצד שבדרך זו של לימוד התורה מצליחים לקרב רבים מאוד לחיי תורה ומצוות
בבריאנות הגוף והנפש ובהצלחה מרובה בכל מעשיהם לטובה ולברכה כל הימים.

החמ"ס דברכת ה' בל"נ
א"ל יהודים איש חסד

ברוך שם כבוד מלכותו
הב"ה לעולם ועד
אשר יקראו יקראו
למנוח
למנוח
למנוח

על מנת שמוכל להיערך בזמן, אנו מבקשים מכל הגבאים ומכל מי שרוצה להיות
ליטול חלק בזכות הנשגבה של חיזוק התורה והיהדות, לצור קשר בדחיפות בטל': כוכבית זכות 6527*

ברכת מרנ ורבנן שליט"א

לשבת "קיימו וקיבלו"

מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א:

לאחר מענה לשאלות בענין קביעות עיתים לתורה, (יתפרסם בל"נ
במקו"א) ברך: "ברכה והצלחה"

מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א:

צריך לעורר על ענין הלימוד בפורים הרי זה קיימו וקיבלו - קבלת
התורה מאהבה... שאלה: ומה לגבי כל השנה? תשובה: כל השנה זה
פשיטא. שאלה: יש יהודי שפטור מקביעות עיתים לתורה? תשובה:
הרי הרמב"ם אומר אפילו בעל יסורין חייב. וברך שכל מי שיקבע
עיתים לתורה יזכה לישועות גדולות.

תפילה בתחפושת ולבישת כלאים בפורים

יש לדון, האם מותר להתפלל בתחפושת וכדו'?

והיה מקום לומר שביום זה, 'זה המלבוש', וגם להבדיל אלף אלפי הבדלות, בפורים של הגויים כשכולם מתחפשים גם החשובים ולפני החשובים הולכים כן, והנח להם לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הן, אמנם ראה בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן י"ח) ומשמע שמדבריו שרק בבגד שאינו ליצנות מצד עצמו מותר להתפלל, אבל בבגד של ליצנות יש בעיה להתפלל בו, וצריך עיון גדול לדינא, ולכאורה יש להחמיר עכ"פ בבגד של ליצנות.

ויל"ע דלשיטות שהתירו להתחפש איש לאשה כמבואר ברמ"א, האם דווקא ביום הפורים ומה הדין בליל פורים, ובימים שלפניהם [כמו ששכיח מאוד שהולכים למוסדות החינוך למסיבות כמה ימים לפני פורים מחופשים בכה"ג, והיא הערה נחוצה] דהרי לכאורה מה שהתיר הרמ"א בגד איש ואשה וכלאים דרבנן זה בוודאי בדווקא ביום הפורים.

ויל"ע האם בשקעה"ח או בצאה"כ צריכים להוריד תחפושת וזו לא שמענו, וכן מי שעד"מ בא להורים בט"ו והוא בן י"ד האם מותר ללבוש בגדים אלו?

ואולי ההיתר שמכוון רק לשמחה בעלמא כמו שכתב הרמ"א שייך גם פה וצע"ג.

היתר לבישת כלאים בפורים ולפני פורים

ויש להאריך מה ענין ההיתר של כלאים דרבנן שכתב הרמ"א בסימן תרצ"ו שהמנהג ללבוש כלאים דרבנן וכן בגדי איש לאשה ובגדי אשה לאיש.

וברמ"א שם הביא שיש שאסרו, אבל כתב שהמנהג להתיר ובדרכי משה ביאר דמאחר דחזינן דפשט ההיתר נראה לי ליישב המנהג מהא דאמרינן בפרק בתרא דכלאים "דמותר ללבוש כלאים כדי להתיר איסור דרבנן", ש"מ דכי אינו מתכוון ללבישה שרי, וכ"ש לפי מה מקצת מפרשים דפירשו דשם ששלושם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי ואפ"ה שרי, א"כ ש"מ דכי ללובשם להתנכר בהן שרי וה"ה בפורים כן נראה לי טעם המנהג, אבל טוב להחמיר ולעבוד את ה' בשמחה ולהיות גילה ברעדה עכ"ד בדרכי משה.

ובממה כתב שהמנהג להתיר כסברא ראשונה, וכן כתב תלמידו הלבוש בסימן תרצ"ו סעיף ח "שאינו איסור בדבר הואיל ואין מכוונין אלא לשמחה בעלמא, וכן בלבישת

כלאים דרבנן נוהגין היתר משום שמחה" הביא רק מנהג המתירים, והא"ר כתב "הב"ח והט"ז האריכו וסיימו המחמיר תע"ב כי יש מכשולות שהולכין בלי היכר איש ואשה ולפי"ז בכלאים דרבנן אין להחמיר וכו' וודאי יש לבעל נפש להחמיר בכולהו אך לבטל המנהג אין שומעין".

וכתב שם הא"ר שהטעם למנהג הוא זכר למרדכי שיצא בלבוש מלכות, ועוד כתב זכר להתחלת הנס ע"י שנצטרעה ושתי ונשתנה מראיתה) ובמשנ"ב שם ס"ק ל' הביא דעת הב"ח ביור"ד סימן קפ"ב שיש לבטל מנהג זה וכן בבה"ט בשם השל"ה אמנם אם כל המלבושים הם של איש רק מלבוש אחד של אשה וניכרים הם אפשר שאין למחות בהם וראה בערוך השולחן סעיף י"ב מ"ש והאריכו בזה הפוסקים.

אמנם יש להעמיק טובא במנהג ישראל תורה ללבוש כלאים דרבנן בפורים?

ובדרכי רמז [ובוודאי שיש לדרוש על זה בדרך הפרד"ס טובא ראה גם באוהב ישראל ובמאור ושמש, ותפארת שלמה, במי השילוח ושפת אמת (תרנ"ד) ובליקוטים, והמהר"מ חאגיז בספרו אלה המצוות, ובבני יששכר במאמר ט' לחודש אדר שהאריך בזה ועוד ספרים רבים שכתבו טעמים להיתר של לבישת כלאים] יש להביא מה שכתב הנתיבות בפירושו (פ"א פסוק ו) חור וכרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ "שצורך סיפור הנס זה להורות עוצם מחשבתו היה רק להחטיאם, ועל כן עשה מקום ישיבתם מבוץ וארגמן שהוא משעטנז".

ומה שמרדכי יצא בלבוש מלכות ותכריך בוץ וארגמן כבר הק' כן ברמ"א במחיר ליין ומיישב: שהלשון שם הוא "תכריך בוץ" שהיה רק בדרך כריכה דלא הוי שעטנז שאינו אסור אלא ע"י קשירה, משא"כ הלשון של אחוז בחבלי בוץ וארגמן מורה שהיו קשורים ביחד והיה שעטנז".

וראה בטללי אורות שהביא כן מהגריל"ד, והוכיח כן מהגמ' במגילה דמרדכי זכה לה' בגדים ובע"כ דבוץ ותכריך היו ב' בגדים נפרדים⁹⁰.

וי"ל עוד: שמה שאשורוש רצה להכשילם בשעטנז כי הרי מבואר בקדמונים (ילקוט ראובני קדושים והובא ב שלה"ק ח"ג תורה שבכתב פ"ח ועוד הרבה ספה"ק) ששעטנז זה שטן עז [ואחד מהדברים שהשטן מונין את ישראל מה טעם יש במצוה זו זה כלאים כמבואר ביומא ס"ז]. והתפילה לא מתקבלת ארבעים יום כמבואר בריקאנטי פרשת קדושים ודרושי הצל"ח דרוש ח לשבת תשובה אות ו, ויסוד ושורש העבודה שער הכולל פ"ח ועוד, וראה בשלמי ציבור דין נטילת ידים שחרית אות ב' "אין דבר המעכב את התפילה

90 והעירו בדרך צחות שבאחד באדר משמיעין על הכלאים כמבואר במסכת שקלים, לדעת האיסור והמותר מדאורייתא ומדרבנן.

כמו שעטנז ואפילו הוא בשוגג, ובספר יוסף אומץ עמוד 341 "וכמדומה שאין איסור חמור בכל התרי"ג מצוות כזה מצד שאם יש לו מלבוש שעטנז"ז כזה עוונותיו עליו בלי הפסק וכו' על כן ראוי להשיג על זה האיסור הגדול".

וביערות דבש ח"א (דרוש ה') ביאר בזה את המעשה שהובא בטור סימן תר"ד של החייט בערב יום הכיפורים שבדווקא נקט חייט כי הוא מתקן את השעטנז שמפריע ליום הכיפורים להעלות את התפילות עיי"ש שהאריך בעוון הנורא הזה **שממש על זה נכרת ברית ה' עם ישראל**".

וברמב"ם בפיה"מ כלאים (פ"ט מ"ח) "שע"י לבישת הכלאים מרחיק רחמי השי"ת ממנו".

ולכן רצה המן הרשע להכשילם בזה להגביר כח הרע ולהרחיק את רחמי השי"ת מכלל ישראל רח"ל.

ומרדכי הצדיק כשיצא מלפני המלך ונהפוך הוא ונהפך הרע, לבש בוץ וארגמן להורות שניצחו את הרע.

ובדרך רמז י"ל זה מה שלובשין כלאים דרבנן, שהרי כלאים הוא העירבוב של רחמים ודין (כמבואר בשער המצוות פרשת קדושים ובאלה המצוות להמהר"מ חאגיז ל"ת שכ"ח אהבת יונתן פרשת אמור ועוד) שצמר זה רחמים ופשתן זה דין, **ובפורים** **נמתק הדין משורשו**

וכבר האריכו שבבית המקדש לבשו הכהנים שהם במידת החסד שעטנז בבגדי כהונה על דרך הנ"ל.

ויש לדון לפי מ"ש הנתיבות (סימן רל"ד סק"ג) שאיסורי תורה הם בחפצא ואיסורי דרבנן הם בגברא, וא"כ אולי רק כלאים מדאורייתא אינו מעלה לתפילות וכו', ואין אתנו יודע עד מה.

תפילה בפורים כששתו יין-שתויים

הנה ישראל קדושים שותים יין בפורים, ולפעמים מתפללים מנחה ומעריב במצב של שתויי יין קצת, ובשו"ע סימן צ"ט סעיף ג' "כל אחד שהוא שתוי סגי ליה לפי מה

שהוא מרגיש בנפשו שיפיג יינו, וברמ"א שם "שאינן נזהרין ביינות שלנו שאין חזקין, וכ"ש אם מתפללין מתוך סידור שבידו שאין חוששין לשכרות מעט"⁹¹, ובמשנ"ב (ס"ק י"ז) בשם הפרי מגדים שזה ליישב המנהג אבל מכל מקום אין נכון.

ושם במג"א ובמשנ"ב הביאו את היש"ש פרק ב' דביצה אות ו' "וביום טוב יכול להתפלל מנחה, אע"פ ששותה קצת, דאי אפשר להמתין עד שיפוג יינו, וכ"ש האידנא דבלאו הכי איז מכוונין כל כך שאין להקפיד בשתוי"⁹².

והנה להמליץ טוב על ישראל ולהראות עד היכן הדברים מגיעים בחיבתו ית' לישראל בימי השמחה הקדושים [ואין הכוונה כשהוא במצב של שכרות] יש בנו"ט להביא את כל דברי היש"ש הנ"ל "אלמא דמזמן סעודת שחרית התחיל השיכרות, ומנחה היה מתפלל בזמנו, אפילו היה שתוי קצת, אע"פ ששתוי לא יתפלל לכתחילה וכו' אפשר דלא אסרו חכמים לכתחילה אלא בחול משום דאפשר לו להמתין עד שיפוג יינו אבל היום של יו"ט שמצוה לשמוח וחציו לכם אוקמיה אדינא שתפילתו תפילה, **והקב"ה מקבל תפילתו, מאחר שהוא שמח וטוב לב בשמחתו של מקום**, והיינו עפ"י המדרש [הובא בטור סימן רצ"ב] ואני תפילתי לך ה' עת רצון אמר דוד המלך לפני המקום אין אומה זו כשאר אומות העולם, שאומות העולם אוכלין ושותין והוללין, ופוחזין, ואנו לא כן אלא אע"פ ששותין ואני תפילתי לך ה' **אלמא שבשבת ויו"ט יש להתפלל אחר ששתו** רק שלא יגיעו לידי שיעור שיכרות וכן אתה מוכרח לומר אף לדברי הרמב"ם אף בתפילת ערבית שהרי כתב שאוכלין ושותין עד הלילה וכ"ש האידנא שאין מכוונין וכו' עכ"ד הים של שלמה.

ובמגן גיבורים שם (סימן צ"ג) הוסיף על היש"ש "וה"ה בפורים".

דהיינו לא רק שתייה של יו"ט אלא גם שתייה של פורים, והוא לימוד זכות גדול על ישראל קדושים שמתפללין אחרי ששתו, ועדיין לא פג יינן.

91 והלשון בדרכי משה "ואי לאו דמיסתפינא אמינא דאם מתפלל בתוך סידור וכו' אבל אין לסמוך על דעתי מאחר שלא מצאתי בשום פוסק, ולא כתבתי זה אלא ליישב המנהג שמתפללים אחר השתייה בזה"ז אע"פ שהם שיכורים מעט".

92 וראה בספר שושנת ישראל פי"ג שפירט כל דיני שיכור לגבי תפלה, וברכות, וברכת המזון וצירופו בפורים עיי"ש.

ועל ניסיך ועל נפלאותיך שבכל עת

אודה לכם מקרב לב על פרסום הנס הפרטי שלנו.

אני בת 29 בת למשפחה בת שניים עשר ילדים. אני השניה במשפחתי ויש לי אחות תאומה, ובהגיענו לפרקי השידוכין, כולם חיכו בהתרגשות ליום המיוחל בו נמצא את זיווגינו, אך לצערי הרב זה לא ממש הלך כמו שחשבנו ופשוט ללא כל סיבה הנראית לעין כמעט לא היו הצעות לזיווגיות, והתחיל להיווצר "פקק" בבית.

בהתחלה היה קשה לי שאחי "יעקפו" אותי, אבל ויתרתי להם, והם נישאו די מהר, למעט אחותי התאומה שגם היא לא מצאה את זיווגה.

ובחנוכה, אחותי שמעה על רשת הכוללים 'תורת חסד' שעושים לימוד מיוחד בימים מיוחדים בשנה שבו לומדים מאות אברכים בתענית דיבור ולאחר מכן עושים תפילה מיוחדת בחצות הלילה בקבר החזון איש לזיווגים הגונים ולזרש"ק לפי הסגולה הידועה של מרן הגאון רבי יעקב אידלשטיין זצ"ל

ואחותי החליטה לשתף את המשפחה, וכולם ביחד לקחו על עצמם להחזיק עשרה אברכים לזכותנו בזאת חנוכה, ובס"ד הנס הפרטי לו ציפינו קרה, ואני התארסתי שבועיים לאחר מכן. ואז החלטתי שאקח באופן אישי החזקת מניין אברכים עבור אחותי התאומה בשבת פרשת בשלח שירה, ולפני שבוע זכינו להשתתף בוורט שלה. כמוכן שאין לשער את גודל השמחה שלנו ושל משפחתנו, ופשוט ראינו בחוש את הישועה אחרי ההשתתפות במניין אברכים.

כשהתקשרנו 'לתורת חסד' לספר להם על הנס הם שמחו מאוד וספרו לנו שבליל פורים יתקיים שוב המעמדות של הלימוד והתפילה ובנוסף אמרו שיש נדיב שלקח ע"ע לממן חצי מהעלות של מי שלוקח ע"ע החזקת מניין אברכים, והחלטנו לפרסם את הנס הגדול הזה כדי לעזור למי שזקוק.

הטלפון של תורת חסד: 1700-555-013

**בהערכה רבה רחל ק.
ירושלים**